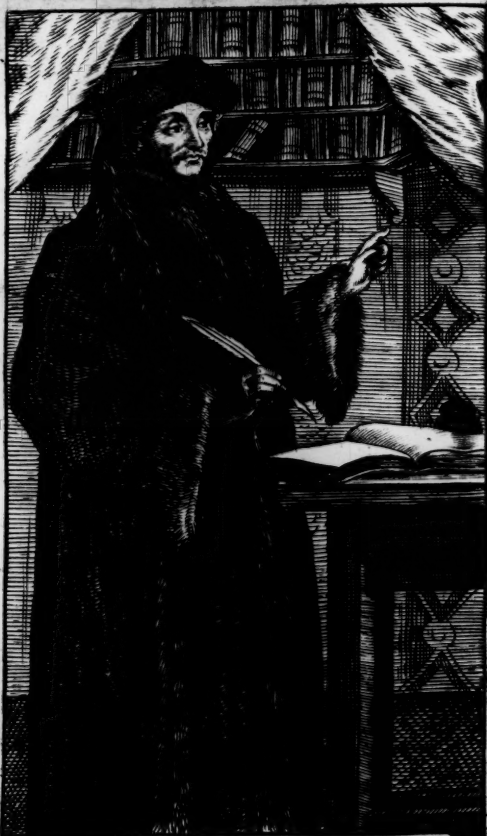

*Sic linguis patuere foras reserataq; sandi
Copia, Cecropijs delitiosa favis.*
P.P.

*Sic linguis patuere foras reserataq; sandi
Copia, Cecropijs delitiosa favis.*
P.P.

Des. ERASMI Roterod.
De utraq;
VERBORUM ac RERUM
COPIA LIB. II.

*Ad sermonem, & stylum for-
mandum utilissimi*

Londini

impensis Samuelis Speed 1660.

Vaughan sculp.

Desiderius Erasmus Roterodamus,
Johanni Colecto Decano S. Pauli
apud Londium.

S. P. D.

Non possum equidem non vehementer
laudare, Colecte, singularem istam ve-
reque Christianam animi tui pieta-
tem, qui conatus tuos omnes, omnia
vitæ studia semper huc destinaris,
non ut tuis privatim commodis con-
suleres, sed ut patriæ civibusque tuis quampluri-
mum prodesse. Neque minus admiror iudicium,
qui duas præcipue res delegeris, quibus id cumula-
tissime consequi posses. Videbas enim amplissimum
charitatis fructum in eo situm esse, si quis assiduus
concionibus, sacraque doctrina, Christum populari-
um suorum animis inserat. Quo tu quidem in
negotio, jam annos complures versaris, non dicam
quanta cum laude, quam tu adeo non spectas. De-
inde quod proximum existimabas, ludum literari-
um longe pulcherrimum, ac magnificentissimum in-
stituísti: ubi sub electissimis, ac probatissimis præ-
ceptoribus Britannica pubes rudibus statim annis
simul, & Christum, & optimas imbiberet literas:
nimirum graviter intelligens, & in hac ætate ve-
lut herba, spem Reipub. positam esse, & quanti
referat in omnem vitam, protinus ab incunabulis,
optimis imbui. Jam vero quis non adamet etiam
generosam istam animi tui celsitudinem, ac san-
ctam (ut ita dixerim) superbiam, qui utrumque
hoc in patriam officium ita gratuitum, ac sincerum
esse volueris, ut nec ex tot annorum laboriosissimis
concionibus vel teruncio factus sis ditior, cumq; tua
seminaris spiritualia, nullius unquam carnalia
messueris

messuris : & scholæ sumptus, tam videlicet in-
 gentes, ut satrapam quoque deterrere possint, solus
 omnes ferre volueris ? Et cum vulgus hominum
 nulla in re libentius socium accersere soleat, tu
 patrimonium, ut censum universum, ad hæc do-
 mesticam etiam suppellectilem profundere maluisti,
 quam ullum mortalem in istius gloriæ partem ad-
 mittere. Quæso quid istud est aliud, quàm in
 universos tuorum liberos, in universos cives ani-
 mum plusquam paternum, gerere ? Teipsum spoli-
 as, ut illos locupletes. Teipsum nudas, ut illos ornes.
 Teipsum laboribus conficis, quo tua soboles vegeta
 sit in Christo Breviter, totum te impendis, ut illos
 Christo lucrifacias. Nimum profecto sit invidus,
 qui talia conanti non impensissime faveat. Impius,
 qui reclamet & obstrepat : hostis Angliæ, quis
 non pro sue virili adjumenti aliquid conferre stu-
 deat. Ego sane non ignarus, & quantum Angliæ
 debeam publicè, & quantopere tibi privatim sum
 obnoxius, officii mei sum arbitratus, literarium a-
 liquod munusculum in ornamentum scholæ tuæ
 conferre. Itaque duos hos novos de Copia com-
 mentarios ; novæ scholæ nuncupare visum est :
 opus videlicet cum aptum pueritiæ, tum non in-
 frugiferum, ni fallor, futurum. Sed quantum ha-
 beat eruditionis, quantumve sit utilitatis allatu-
 rus hic labor meus, aliorum esto judicium. Illud
 verè mihi sumere possum, argumentum hoc à me
 primum, & excogitatum, & proditum fuisse.
 Nam quod Julius Pollux Græcus, antiquus auctor,
 singularum rerum vocabula per locos digessit, &
 synonyma quædam ac finitima, velut in acervo
 congeffit, quis non videt, quàm id sit à nostro in-
 stituto alienum ? Neque enim Isodoros, Marios aut
 Philescos libet commemorare, homines in tantum
 alienos à copia, ut ne semel quidem, quæ sentiunt,
 latine possint efferre. Jam verò libellus ille, qui
 Ciceroni

AD JOHAN. COLETUM. 3

Ciceroni inscribitur (ego magis ab aliquo Ciceronis studioso ex illius scriptis collectum arbitror) quæso, quid aliud habet, quam tumultuariam paucarum vocum congeriem? Nos formulas quasdam copie, ceu fontes ostendere sumus conati, sic ut à generalibus per gradus ad particulares devenerimus. Quamquam & fateor, & doleo, huic operi justam curam defuisse. Siquidem olim rudem materiam in futurum opus congesseramus, ad quam expolientiam plurimorum auctorum lectione videbam opus fore. Itaque non admodum erat in animo edere. Verùm cum intellexissem, quosdam his commentariis insidiari, parumque abfuisse, quin incastigatissimos etiam ediderint: coactus sum, utcumque emendatos in lucem emittere. Nam id malum visum est levius. Bene vale, Colete optime Londini, 1512. 3. Calend. Maias.

PHILIPPUS ENGENTINUS
STUDIOSO LECTORI.

Fuccarus haud unquam conuectis undique
gazis

Orbe per errato tot cumulavit opes :
Cum gemmas auriq³ modum perquirat inanem,
Et bis Sarrana vellera tincta manu :
Quot simul in chartas modicas congeffit Eras-
mus

Munera, per longam non peritura diem :
Si malis animum corpus quam ornare super-
bum,

Hunc sequere, & totus sordeat ille tibi.

DESIDERII
ERASMI ROTERODAMI,
De
VERBORUM COPIA,
Commentarius primus.

C A P. I.

Periculosam esse copiae affectationem.

UT non est aliud vel admirabilius,
vel magnificentius, quàm oratio,
divite quadam sententiarum ver-
borumque copia, aurei fluminis
instar exuberans: ita res est pro-
fecto, quæ non mediocri periculo
affectetur, propterea quod, juxta proverbium,

Non cuius homini contingit adire Corinthum.

Unde non paucis moralibus usu venire vide-
mus, ut divinam hanc virtutem sedulo quidem,
sed parum feliciter æmulantes, in futilem quan-
dam, ac deformem incidant loquacitatem, dum
inani, citraque delectum congesta vocum & sen-
tentiarum turba, pariter & rem obscurant, &
miseras auditorum aures onerant: adeò ut lite-
ratores aliquot hac ipsa de re, si diis placet, et-
iam præcepta tradere conati, nihil aliud assecuti
videantur, quam quod copiam professi, suam
prodiderunt inopiam. Quæ quidem res nos com-
movit, ut partim è mediis artis Rhetoricæ præ-
ceptis ad hoc institutum idonea diligentes,
partim quæ diutino jam dicendi, scribendique
usu sumus consecuti, variaque plurimorum auto-

6 DE COPIA VERBORUM

rum lectione observavimus accommodantes, utraque de Copia rationes aliquot, exempla, denique formulas complures proponeremus: non id quidem conantes, ut libro omnem rem absolute complectamur: sed edito veluti commentario-lo, doctis & studiosis viam aperuisse contenti, quasque sylvam quandam operis futuri subministrasse: sive quod solo juvandi studio ad hoc laboris capeffendum adducti, non invidemus, si penes alium sit vel tota gloria, modo à nobis ad studiosam juventutem aliqua manarit utilitas: sive quod gravioribus studiis addicti sumus, quam ut in his utilissimis quidem illis etiam ad maxima, sed tamen in speciem minutis, vacet permultum operæ collocare.

CAP. II.

A quibus inventa, & à quibus exercitata Copia.

PORRò, ne quis hoc inventum tanquam neotericum, ac nuper domi nostræ natum aspernandum existimet, sciat hanc orationis variandæ rationem, ab homine doctissimo pariter, & diligentissimo Quintiliano locis aliquot leviter attingi, & nobiles aliquot Sophistas in compendium contrahendi sermonis, viam ostendisse. Quod facere nequaquam poterant, nisi pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri extarent, aut si, quod admonuit Fabius, ad plenum tradere voluissent: non admodum futurum erat opus iis meis præceptiunculis. Accedit ad hujus negotii commendationem, quod neutiquam piguit viros omnis doctrinæ principes diligenter in hoc genere exerceri. Siquidem exstant etiamnum mirabiles aliquot Maronis experientix de speculo, de fluvio gelu concreto, de Iride, de Solis exortu, de quatuor anni partibus, de

de signis cœlestibus. Idem satis indicat apologus ille Æsopicus de vulpe & corvo, quem Apuleius mira verborum parsimonia perstringit, & eundem plurimis verbis quam fulissime explicat, exercendi videlicet ostentandique ingenii gratia. Sed age quem tandem possit posthac hujus studii pœnitere, qui Ciceronem videat illum omnis eloquentiæ parentem, adeo huic exercitationi indulgisse, ut cum Mimo Roscio familiari suo solitus sit contendere, utrum ille sapius eandem sententiam variis gestibus effingeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diverso pronunciatet.

C A P. III.

Auctores quemadmodum luserint ostentatione copiae.

Quid, quod iidem auctores non in palæstra solum, verum etiam in opere serio nonnunquam ostentanda copia luserunt: dum rem eandem nunc ita cohibent, ut adimere nihil queas: nunc ita locupletant dilatantque, ut nihil possis adjungere. Homerus, teste Fabio, utraque juxta re mirabilis est, tum copia, tum brevitæ. Quamquam in præsentī animus non est exempla persequi: tamen unum atque alterum ex uno Virgilio proferemus, à quo quid brevius dici potuit, quàm illud: *Et campos, ubi Troja fuit?* Paucissimis verbis, ut ait Macrobius lib. 5. Satur. cap. 1. civitatem hausit & absorpsit, ne ruina quidem relicta. Rursum hoc ipsum audi quam copiosè.

Venit summa dies, & ineluctabile fatum

Dardaniæ, fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens

Gloria Teucrorum, ferus omnia Jupiter Argos

Transtulit: incensa Danaï dominantur in urbe:

O patria, ô divum domus, Ilium, & inclita bello

Mœnia Dardanidum.

8 DE COPIA VERBORUM

*Quis cladem illius noſtis, quis funera ſando
Explicet, aut poſſit lacrimis equare labores?*
Quis ſons, quis torrens, quod mare tot fluctibus,
quot hic verbis inundavit? Verum hoc exem-
plum ad ſententiarum copiam magis referen-
dum alicui videatur. Luſit & verborum luxurie,
cum ait:

*Superatne, & veſcitur aura
Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris?*
Sed hoc Naſopi familiarius eſt, ita ut eo nomine
taxatus ſit, quod in copia modum non teneat. At
taxatus à Seneca, cuius totam dictionem dam-
nat Fabius, Suetonius, & Aulus Gellius.

C A P. IV.

Quibus vitio data immodica copia.

NEque quicquam mea refert, ſi quibus vel
immodica, vel perperam adfectata copia
vitio data eſt. Nam in Stetiſichoro Quintilianus
notat nimis effuſam, & redundantem copiam:
ſed ita notat, ut vitium eſſe fateatur non admo-
dum refugiendum. Æſchylo datur in vetere co-
mœdia, quod bis idem dixerit *ἦναι καὶ κατέρχο-
μαι*, id eſt, *venio & poſtliminio redeo*. Interdum
Seneca vix fert Maronem eundem ſenſum bis
aut ter accinentem. Et ne fruſtra longum cata-
logum recenſeam, non defuerunt qui M. etiam
Tullium, ut Aſianum ac redundantem, nimia-
que luxuriantum copia, damnarent. Sed hæc, ut
dixi, nihil ad me pertinent, qui quidem non
quomodo ſcribendum aut dicendum ſit, præ-
ſcribo: ſed quid ad excitationem faciat, oſten-
do, ubi quis nescit omnia juſto majora eſſe debe-
re. Deinde adoleſcentiam inſtruo in qua Fabio
non diſplicet orationis luxuries, propterea,
quod facile, quæ ſuperſunt, iudicio reſecentur,
quæ-

quædam etiam ætas ipsa deterat, cum interim tenuitati atque inopiæ nulla ratione mederi queas.

C A P. V.

Ejusdem artificis esse breviter, & copiosè dicere.

JAm si qui sunt, quibus usque adeò placet Menelaus ille Homericus, & πολύμυθος, id est non mutiloquus, rursum displicet Ulysses fluminis instar hybernis aucti nivibus ruens, si quos impendio Laconismus ille, & brevilloquentia delectat: ne hi quidem nostro labori debent obstrepere, quippe quem nec ipsi sint infrugiferum experturi, propterea quod ab eadem ratione proficisci videatur, ut vel brevissime dicas, vel copiosissime. Siquidem quemadmodum argute Socrates apud Platonem colligit, ejusdem hominis esse scite seu mentiri, seu verum dicere: ita non alius artifex melius ad brevitatem arctabit orationem, quam qui calleat eandem quam maximè varia suppellectile locupletare. Nam quantum ad verborum attinet brevitatem, quis restrictius dixerit, quam is, cui promptum sit ex immenso verborum agmine, ex omni figurarum genere, statim diligere, quod sit ad brevitatem accommodatissimum? Rursus quantum ad sententiæ brevitatem, cui magis in manu fuerit rem quam paucissimis expedire verbis, quam quæ cognitum, ac meditatum habeat, quæ sint in causa præcipua, qualique columnæ, quæ proxima, quæ locupletandi negotii gratia sint ascita? Nemo certe citius, certiusque videbit, quid citra incommodum possit omitti, quam is qui quid quibus modis addi possit, viderit.

CAP. VI.

De stulte affectantibus, vel brevitatem, vel copiam.

Quod si casu vel huc, vel illuc ducimur, periculum est, ne nobis usu veniat, quod quibusdam Laconismi *κακὸς λόγος*, id est malis affectatoribus videmus evenire, qui cum pauca dixerint, tamen in ipsis paucis multa supersunt, ne dicam omnia. Sicut è diverso imperitis copiarum affectatoribus evenit, ut cum immodice loquaces sint, tamen parum dicant, multa nimirum dictu necessaria prætereuntes. Nostræ igitur præceptiones eo spectabunt, ut ita rei summam quam paucissimis complecti possis, ut nihil desit; ita copia dilates, ut nihil redundet tamen: liberumque tibi sit cognita ratione, vel Laconismum æmulari, si libeat, vel Asianam illam exuberantiam imitari, vel Rhodiensem mediocritatem exprimere.

CAP. VII.

Duplicem esse copiam.

Porro duplicem esse copiam, non arbitror obscurum esse, vel Fabio declarante, qui inter ceteras Pindari virtutes præcipuè miratur beatissimam illam rerum verborumque copiam. Quarum altera consistit in Synonymia, in Heterosi, sive Enallage vocum, in Metaphoris, in mutatione figuræ, in Isodynamis, reliquique id genus variandi rationibus: Altera in congerendis, amplificandis argumentis, exemplis, collationibus, similibus, dissimilibus, contrariis, atque aliis hoc genus modis, quos suo loco reddemus accuratius, sita est. Hæ
quan-

quanquam alicubi sic conjunctæ videri possunt, ut haud facile dignoscas, ita alteri inservit altera, ut præceptis potius, quàm re, atque usu discretæ videantur: nos tamen docendi gratia ita separabimus, ut neque superstitionis in secando, neque rursus negligentia merito damnari possimus.

CAP. VIII.

Quas ad res conferat hæc exercitatio.

Nunc quo studiosa juvenus propensioribus animis in hoc studium incumbat: quas ad res conducatur, paucis aperiemus. Principio quidem in totum ad phrasin illam non parum adferet momenti, hæc variandæ orationis exercitatio. Peculiariter autem conferet ad vitandam *ταυτολογίαν*, vitium cum fœdum, tum odiosum, Ea est ejusdem verbi aut sermonis iteratio. Neque raro usu venit, ut idem nobis crebrius sit dicendum: ubi, si destituti copia, aut hæsitabimus, aut *κόκκυς*, id est cuculi, in morem, eadem identidem occinemus, neque poterimus sententiæ colores alios, aliosque vultus dare: pariter & ipsi ridiculi erimus, nostram prodentes infantiam, & tædio miseros auditores enecabimus. Est *ταυτολογία* pejor *ὁμολογία*, quemadmodum Fab. ait, quæ nulla Varietatis gratia levat tædium, estque tota coloris unius. Quis autem est auribus usque adeo patientibus, ut vel paulisper ferat orationem ubique sui similem? Tantam ubique vim habet varietas, ut nihil omnino tam nitidum sit, quod non squalere videatur citra hujus commendationē. Gaudet ipsa natura vel imprimis varietate, quæ in tam immensa rerum turba nihil usquam reliquit, quod non admirabili quodam varietatis

tis artificio depinxerit. Et sicut oculi diversarum adspectu rerum magis detinentur: ita semper animus circumspectat, in quod se, veluti novum, intendat. Cui si cuncta sui similia occurrant undique, radio protinus avertitur. Atque ita perit totus simul orationis fructus. Hoc igitur tantum malum facile vitabit, cui promptum erit sententiam eandem in plures formas vertere, quam Proteus ipse se transformasse dicitur. Neque verò mediocriter contulerit hæc exercitatio ad extemporalem vel dicendi, vel scribendi facultatem: præstabitque, ne subinde vel hæsitemus attoniti, vel turpiter intersileamus. Neque difficile fuerit, vel temere cœptam orationem commode ad id, quod volumus, deflectere, tot formulis in procinctu paratis. Præterea in enarrandis auctoribus, in vertendis ex aliena lingua libris, in scribendo carmine, non parum adjuvanti nobis attulerit. Siquidem in iis, nisi erimus his instructi rationibus, sæpenumero reperiemur aut perplexi, aut duri, aut muti denique.

CAP. IX.

Quibus exercendi rationibus hæc facultas paretur.

DBinceps, quibus exercitationibus hæc paretur facultas, reliquum est paucis admoneamus. Præceptis diligenter memoria mandatis, sapius ex industria sententias quasdam sumamus, easque versemus quam numerosissime, quemadmodum monet Fabius. Velut eadem, inquit, cera aliæ atque aliæ formæ duci solent. Is porro labor uberiores afferet fruges, si complusculi inter se conflictentur, vel voce, vel scripto, proposito in medium themate. Tum enim mutuis inventis adjuvabuntur singuli, & velut ansa præbita, plura quisque inveniet. Deinde totum

tum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis. Quo quidem in re conveniet Milionis illius Crotoniatæ solertiam imitari, ut principio bis, deinde ter, deinceps sæpius ac sæpius vertendo, ad eam facultatem proficiamus, ut jam sine negotio centies ac ducenties variare possimus. Adhæc, vertendis Græcis auctoribus non mediocriter augebimus sermonis copiam: propterea quod hæc lingua rerum verborumque ditissima est. Fuerit autem utilius interdum paraphrasi quoque cum illis certare. Profuerit plurimum, carmina poëtarum oratione prosa retexere: rursus, orationem solutam numeris adstrungere: atque idem argumentum in aliud atque aliud carminis genus transfundere. Magnopere juvabit & illud, si eum locum, qui maxime videbitur scatere copia, ex auctore copiam æmulemur, & eum nostro Marte vel æquare, vel etiam superare contendamus. Præcipuam autem utilitatem afferet, si bonos auctores nocturna diuturnaue manu versabimus, potissimum hos, qui copia dicendi præcelluerunt: cujusmodi sunt Cicero, A. Gellius, Apuleius, atque in his vigilantibus oculis figuras omnes observemus, observatas memoria recondamus, reconditas imitemur: crebraque usurpatione consueſcamus habere in promptu.

C A P. X.

Prima præceptio de copia.

HÆc quasi præfati, superest ut ad præceptionum traditionem accingamur, tametsi & ipsa, quæ diximus, præcepta quædam videri queunt. Videmur autem non absurde facturi, si præceptiones hinc auspicemur, ut præmoneamus, Copia candidato, imprimis esse cu-
ram

randum, ut apta, ut latina, ut elegans, ut pura sit oratio: neque quicquam existimet ad copiam pertinere, quod abhorreat à linguæ Romanæ castimonia.

Elegantia, partim sua est in verbis receptis ab auctoribus idoneis: partim in accommodando: partim in compositione. Exemplum primi fuerit: ut, si quis piissimum dicat. Quod verbum (teste Cicerone) Latinis auribus inauditum est. Quanquam & hoc reperitur apud auctores haudquaquam rejiciendos. In hujus igitur locum substituere licet quodvis verbum barbarum, aut solæcum; veluti si quis dicat, avisare, pro præmonere. Babaries autem etiam vitiosa scriptura aut pronunciatione committitur: ut si quis docere sonet, prima acuta; aut Christum dicat Cristum; aut percam, parcam, aut lege priore producta. Secundi exemplum fuerit, si quis ita loquatur: dedit mihi licentiam abeundi, pro eo quod est, fecit mihi potestatem abeundi. Hic nulla est vox non Latina; sed in abusu vitium est. Potestas enim generale nomen est, ad omnem facultatem: Licentia, vergit in malum. Hic igitur peccatur in perperam accommodando vocem; veluti si quis dicat compilare, pro colligere. Latina vox est compilare, sed in alium sensum: significat enim furto spoliare. Horat. Servi fugientes compilant dominos. Item: ne me Chrylippi scrinia lippi compilasse putes. Tertium genus huic simillimum est, cum voces bonas male connectimus: veluti si quis eodem sensu dicat, injuriam dedit, qui damnum dedit. Nam dare damnum, eleganter dicitur: Facere autem injuriam dicitur, qui lædit, non dare injuriam. Dare malum, latine dicitur: Dare jacturam, aut dolorem, non rectè dicitur. Facere jacturam, emendare dicitur, qui

qui damnum patitur: facere infamiam, qui infamia afficitur, non rectè. Facere injuriam, qui lædit, latine dicitur: Facere contumeliam, M. Tul. Latinis usitatum esse negat; quanquam hæc sermonis forma, apud Plautum, Terentium, aliosque probatos autores reperitur: & fieri potest, ut, ætate Ciceronis, abierit in desuetudinem. Accepit injuriam, probe dicitur, qui affectus est injuria, accepit contumeliam, non ausim dicere. Facere æs alienum dicitur, qui contrahit debita, ut, facere versuram, qui creditorem mutat: At non rectè ad eum sensum diceretur, facere invidiam, aut, simultatem, qui eam constat sibi. Ædes vitium fecerunt, quæ ex sese corruptæ sunt. Rimas fecerunt, non ausim dicere, cum rimas agere, latine dicatur. Sic facere stipendium, rectè dicitur, qui militat stipendio. Facere salarium, non item. Fecit sui copiam, rectè dicitur; dedit sui copiam, non ausim dicere; cum tamen eleganter dixerit Virgil. Et coram data copia fandi. At fecit spem, ac dedit spem, utrumque latine dicitur. Interdum vox non in loco posita, vitiat orationem. Quod genus: Quid sibi vult hic homo, rectè dicitur: quid sibi vult hic mortalis, inepte diceretur. Sed ad rem: quod est vestis nostro corpori, id est sententiis elocutio. Neque enim aliter quam forma dignitasque corporis, cultu habituque, itēdem & sententia verbis vel commendatur, vel deturpatur. Itaque plurimum errant, qui nihil arbitrantur interesse quibus verbis quæque res efferatur, modo utcunque possit intelligi. Neque diversa est commutandæ vestis, & rationis variandæ ratio. Sit igitur prima curarum, ne vestis aut sordida sit, aut parum apta corpori, aut perperam compolita: Nam indignum fuerit, si forma per se bona, vestis sordibus obfuscata, displiceat.

ceat. Et ridiculum sit, si vir muliebri amictu prodeat in publicum: Et fœdum, si quis veste præpostera, atque inversa conspiciatur. Quare si quis copiam affectare velit, priusquam linguæ Latinæ mundiciem sibi compârarit, is meo quidem iudicio non minus ridiculè fecerit, quam si quis pauper, cui nec unica sit vestis, quam sine magno pudore possit induere, subinde mutato vestitu, aliis atque aliis pannis obsitus, in forum prodeat, ambitiose mendicitatem suam ostentans pro opibus. Hic quo sæpius id fecerit, an non hoc videbitur insanior? videbitur opinor. Atqui nihilo minus absurde faciunt isti quidam affectatores Copiæ; qui ne cum semel quidem possint, id quod sentiunt, mundis verbis efferre, tamen perinde quasi pudeat eos, parum balbos videri, ita balbutiem suam aliis atque aliis modis reddunt balbutiorem: quasque certamen ipsi secum sumpserint, ut, quam possit barbarissimè dici, dicant. Volo ego multijugam esse domus opulentæ suppellectilem; sed totam elegantem esse volo, ne mihi salignis, ficulnis, ac Samiis vasculis omnia sint referta: Volo in splendido convivio diversa ciborum genera proponi: sed quis ferat, si qui centum apponat eduliorum formas, quorum nullum sit quod non nauseam moveat? Hæc non temere pluribus verbis admonui, quod exploratam habeam plerorumque mortalium præcipitem audaciam, qui præteritis fundamentis, statim, & illotis (quod aiunt) pedibus, ad summa malunt festinare. Neque multo levius peccant, qui sordida miscentes elegantibus, purpuram pannis deturpant, ac vitrea gemmis intertexunt, Atticisque bellariis jungunt alliata. Nunc, variandi formulas proponemus, eas nimirum, quæ ad verborum pertinent copiam.

CAP. XI.

Prima variandi ratio per Synonymiam.

PRIMA igitur ac simplicissima variandi ratio in his verbis sita est, quæ diversa cum sint, eandem omnino rem declarant : ita ut ad significationem nihil referat, hoc an illo malis uti. Quæ quidem Synonyma Grammaticis dicuntur, contraria his, quæ dicuntur Hononyma : illa, quidam audent dicere univoca ; hæc, æquivoca : licet hæc cognomina juxta Dialecticos magis congruant rebus ipsis, quam vocabulis. Nam voces diversas rem eandem significantes rectius dicemus *ἰσοδυναμίας* & his contraria *πολυσήμους*. Prioris generis sunt, ensis gladius, domus ædes, codex liber, forma decor pulchritudo. Horum itaque maxima vis, undecunque è bonis auctoribus contrahenda, varia comparanda supellex, & (ut Fabius ait) divitiæ quædam exstruendæ quibus ubicunque desideratum erit, possit nobis constare verborum copia. Neque sat, erit hujusmodi vocum, mundum copiosum, ac penum divitem parasse, nisi non solum in promptu, verum etiam in conspectu habeas, ut protinus, vel non quaesita, sese ostendant oculis. Quæ tamen in re illud inprimis cavendum, ne, quod quidam faciunt, citra delectum, velut ex acervo quicquid primum occurrerit, quolibet loco dicamus. Primum n. vix usquam duo verba reperies adeo *ἰσοδυναμία*, quin aliquo discrimine diffideant. Nam quid tam idem significat, quam homines, & mortales ? Et tamen qui passim omnes mortales, pro omnes homines dixit, Græco isto notatus est proverbio, *τὸ ἐν φακῇ μέγας*, id est in lenticula unguentum. Et alicubi literæ, & epistola, rem eandem significant, alicubi diversas.

fas. Tum ut demus, in significato nihil omnino discriminis esse, tamen sunt alia aliis honestiora, sublimiora, nitidiora, jucundiora, vehementiora, vocaliora, ad compositionem magis concinna. Proinde dicturo delectus adhibendus, ut ex omnibus optima sumat. In promendo, iudicium requiritur : in condendo, sedulitas. Ut iudices, præstabit diligenter observata sermonis elegantia, proprietatque : ut quam plurima recondas, omnis generis auctorum assidua lectio dabit. Si quidē aliis verbis multa eloquuntur poëtæ, aliis oratores. Sunt & ætatibus ac seculis quædam peculiariora vocabula. Quin iidem etiam scriptores rem eandem sæpenumero diversis modis effe-
runt. Primum igitur ex omni scriptorum genere, verba quam optima seligenda : deinde qualiacunque erunt : tamen in congeriem addentur : neque vox ulla rejicienda, quæ modo apud scriptorem non omnino pessimum reperiatur. Nullum enim verbum est, quod non alicubi sit optimum. Proinde quantumvis erit humile, inulitatum, Poëticum, priscum, novum, obsoletum, durum, barbarum, ac peregrinum, tamen in suo veluti grege, nidoque reponatur, ut, si quando venerit usus, tum accersatur. Quòd si verebimur, ne verbi aut novitas, aut vetustas aures offendat, rectum erit Fabii uti consilio ut meminimus *περὲς πικλῆς*. Id fiet iis ferme rationibus, Cato, librorum helluo, si tamen eo verba fas est uti, in re tam præclara, Ipsissimus, ut Plauti more loquar. Cur enim non utar Ennianis verbis? Nam Horatiano verbo libenter utimur. Sic enim isti Neoterici loquuntur : Agnoscis castrense verbum : Ut poëtæ loquuntur : Ut prisci loquebantur : Ut dicā antiquæ : Si sic loqui licet : Si mihi permittas vulgato more loqui : Dicam enim græcè, quo dicam melius, Idem faciendum in

in his verbis quæ vocantur καίματα, hoc est, quæ vergunt ad obscenæ rei significationem.

SORDIDA.

Sordida igitur sunt, quæ humiliora videbuntur, quam pro rei dignitate : veluti si quis amicum ac familiarem, congerronem appellet; Literarum avidum, helluonem. Nam acetum, spongia, pulegium, demiror cur Senecæ verba sordida videantur. Mihi rectius sordida videntur, quibus ipse usus est in quadam epistola, Pilicrepi, botularii, & crustularii. Hujusmodi fere sunt quæ à sordidis artibus, ac opificiis sumuntur: velut à balneis, à culinis, à coriariis, à popinis. Quibus tamen necessario utimur, si de talibus argumentis sit differendum. Siquidem Chirurghi ac Medici coguntur interdum uti verbis aptis potius, quam splendidis. Et, Plinius jocatur in verba castrensia. Et tuburcinandi verbum, latronum sodalitia nobis dederunt. Quædam autem per se sordida sunt, alia ad argumentum, ad personas, aut alias circumstantias relata : veluti sterces, & stercoreare, non est sordidum verbum, si apud agricolas de agricultura loquaris : secus, si apud Principem de republ. habetur oratio.

INUSITATA.

Olim plurimum jus erat consuetudini publicæ, quemadmodum testatur & Horatius :

*Multa renascentur, quæ nunc cecidere, cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus.*

Nunc quoniam loquendi ratio non à vulgo, sed ex eruditorum monumentis petitur, non est eadem consuetudinis auctoritas. Inusitata tamen videri possunt, quæ rarius occurrunt apud eos auctores.

auctores, qui frequentius teruntur ab eruditis. Et hodie danda est opera, ne moleste loquamur, longèque recedamus ab istorum studio, qui recte loqui putant inusitatè loqui, quod in L. Siffenna viro alioqui docto, notat M. Tullius: quique (quod eleganter dictum est à Diomede) ita demum sibi videntur ingeniosi, si ad intelligendos ipsos opus sit ingenio. Denique qui malunt scribere, quæ mirantur homines magis, quam intelligant. Nec uno tamen modo sit, ut sermo sit usitatus: quod ex his, quæ sequuntur, fiet perspicuum. Siquis exemplum requireret: inusitatè loquetur, qui passos senes dicat pro rugosis: interduatim & interatim, pro interdum & interim: titivilitium, pro re nihil: vagorem, pro vagitus.

P O E T I C A.

Sunt & apud Poëtas, quibus parcius est utendum, præsertim in oratione libera, cujusmodi sunt apud Horatium, eliminare, pro efferre foras arcanum: quo tamen usus est M. Tullius, pro ejicere. Juvenari, pro juveniliter lascivire, quæ vox ad græcam effecta est, *νεανίσκην νεανιδίαν*. Furiare, pro in furorem agere. Clarare, pro illustrare. Æternare, pro sempiternæ memoriæ tradere. Inimicare, pro inimicitias concitare. Pauperare, pro damno afficere. Cinctutis, pro cinctis. Invideor, pro mihi invidetur. Et apud Virg. Agmen, pro actu seu ductu. Leni fluit agmine Tybris: Indomitum furit, pro indomite. Acerba tuens, pro acerbe. Sperare, pro timere sive expectare:

Hunc ego si tantum potui sperare dolorem.

Et perferre soror potera.

Similiter Terent. Nam quod speras propulsabo facile. A qua tamen sermonis forma non adhorruit M. Tullius in Epistolis familiaribus. Et mo-
bili

bili in me meosque esse animo, non sperabam. Græcis mira felicitas in componendis dictionibus, quam interdum imitantur Poëtæ, cum idem non perinde succedat Oratoribus Latinis : quod genus sunt : vulnificus, tristificus, tabificus fatidicus, laurigeri, caprigenum pecus, velivolum mare, vitisator, aliaque id genus innumera. Vitiligatores ausus est Cato dicere, alius officiperdam. Ad poëticam licentiam accedunt histori.

P R I S C A.

Prisca gratiam addunt, si modice, & apte velut emblemata intertexantur : quod genus sunt expectorare, pro eo quod est, expromere verbis, quod est in animo : actutum, pro quamprimum : Antigero, pro valde, oppido, pro eodem, creperum bellum, pro dubio : hostire, pro pensare : hostimentum, pro pensatione : vitulantes, pro gaudentes : jumentum, pro vehiculo : perduellis, & perduellio, pro hoste patriæ : duellum, pro bello : cluere, pro pugnare : temetum, pro vino : Æmathia, pro Thessalia.

O B S O L E T A.

Inusitata sunt, quorum tantus est usus. Prisca, quæ ex scriptis ob antiquitatem relictis a posterioribus decerpta sunt, velut ex XII. tabulis, ex Ennio, Lucilio, Nævio, & Pacuvio. Obsoleta sunt, quæ prorsus in desuetudinem, & oblivionem abierunt. Cujusmodi sunt : bovinari, pro tergiversari : apludam edit, & flocces bibit : fursure vescitur ; & fecem bibit : quæ merito deridet Gellius Hostem, pro hospite, ac peregrino, dixit antiquitas. Nunc ridiculus sit, qui tentet ad eum loqui modum. Obsoletis non video quis sit locus, nisi per jocum & ironiam : veluti si quis
in.

ineptum antiquitatis affectatorem ita notet: hic profecto dignus est, qui apludam edat & flocces bibat. Hic non solum habenda est ætatis ratio, verum etiam studii & affectionis. Est enim antiquitas jam exsoleta, ac rudis, qualis videri potest ab ætate Livii Andronici, quæ paulatim enituit, usque ad M. Tullii tempora, quibus sic expolita est Romana eloquentia, ut quo cresceret, non haberet; sed (ut sunt res humanæ) paulatim ab illo summo candore degeneraret. Necesse n. fuit, ut posteriores, cum aliter dicere conarentur, pejus dicerent. Et tamen Salustius cum eadem ætate scripserit, qua Cicero, Catoni Censorio, quam Ciceroni similior est. Ac Mæcenas cum idem ferme ætatis vixerit, tamen à seculi sui puritate longissime abest. Itidem Valer. Max. cum Tiberii Cæsaris ætate fuerit, qua nondum degenerârat Tulliani seculi candor: tamen suo potius, quàm ætatis suæ, more scripsit. De Tacito, Suetonio, Plinio, Ælio Lampridio, aliisque posterioribus nihil dicam. Ceterum quemadmodum jure laudatur illorum institutum: qui sese ad illius felicissimi seculi imitationem componunt: ita non probarim quosdam, qui ceu barbarum horrent, quod in his posterioribus reperiunt: præsertim cum fieri possit, ut quod hic refugiunt, apud M. Tullium fuerit in libris, quos desideramus.

D U R A.

Dura sunt, quæ parum commode transferuntur. Notatus est, qui Rempub. dixit castratam morte Camilli, cum sentiret civitatis robur illius morte concidisse. Et Flaccus recte notat Furium quandam qui scripserit.

Jupiter hybernas cana nive conspuat Alpes.
His assimile fuerit illud: campos pacis sustulit:
belli

belli montes excitavit : mollius erat, si à mari tranquillo, ac turbato duxisset metaphoram.

P E R E G R I N A.

Habent suam & peregrina gratiam, in loco adhibita: veluti cum gazas dicimus, pro divitiis, quæ vox Persica est. Celebrata est autem ejus gentis opulentia, & opulentia comes, luxus. Acinaces, pro gladio, Medicum verbum est. Ungulum, Osorum lingua, annulus dicitur, Cascus pro vetulo, Sabinorum est. Uri, pro bubus feris. Gallica vox est, quemadmodum & merga, pro medulla, sive adipe terræ, qui effoditur ad latificandos agros : Et gesa, pro teli genere. Parasanga, pro spacio triginta stadiorum, Persicum verbum est. Quin & camurum, pro eo quod in se recurrit, inter peregrinas voces censetur. Apud veteres Christianos recepta sunt, Nonnus, & Nonno, pro sancta ; & sancta, quæ vocabula sunt Ægyptiorum, quod olim illic monachorum, & monacharum examina sanctimonie nomine commendarentur. Quod si quando necessitas cogit, ut barbaris utamur, non sine honoris præstatione sunt adhibenda, quemadmodum ait Plinius. Sunt aliæ permultæ voces, quæ à barbaris nationibus una cum ipsis rebus ad Græcos, à Græcis, ad nos dimanarunt : quod genus sunt, sinapi, piper, zinziber, &c.

O B S C O E N A.

Obscænas voces oportet ab omni Christiano rum sermone procul abesse. Nec audiendi sunt Cynici, qui nihil putant turpe dictum, quod turpe factum non sit : Rursus quod turpe non sit in occulto facere, id nec in publico turpiter fieri: veluti reddere lotium, aut exonerare alvum. At è diverso non statim turpe dictum est, quod factum
turpe

turpe est, parricidium, & incestus verecundè nominantur, cum utrumque factu sit turpissimum. Verum ut sunt, quædam corporis membra, quæ cum per se inhonesta non sunt, tamen pudore quodam humano velantur: ita sunt actiones quædam mediæ, quæ verecundiæ gratia celantur. At non statim quod indecorum est propalam facere, turpe est suo nominare vocabulo. Parere verecunde dicitur, quod tamen turpe fieret in propatulo mejere, non verbum est obscœnum, tametsi reddere lotium verecundius est, palam tamen mejere, inverecondum est. Contra, cacare, est verbum obscœnum, cum actio sit æque mediæ. Venter pudice nominatur, impudice ostenditur. Vulva verbum est honestum, cum cunnus sit obscœnum. Unde igitur ducitur obscœnitatis ratio? Non aliunde quam ab usu, non quorumlibet sed eorum, quorum casta est oratio. Nam poëtæ, præcipue Satyrici, in his sibi nimum permiserunt. Interdum metaphora simplici verbo est obscœnior: quale est illud Horatii: *Alienas premolere uxores, & Patriciæ immejere vulvæ.* Et apud Catullum, *despuit patrum, & deglubere viros.* Quædam detorta sunt in obscœnum sensum, cum per se sint honesta: ut *dare fidem*, verecunde dicimus: & tamen obscœnum est, quod est in Priapeiis: Simplicius multò est *Dal* latine dicere. Martialis: *vis dare, nec dare vis.* Ab his igitur quæ manifestam habent obscœnitatem in totum est abstinendum. Quæ mediæ sunt, possunt ad verecundum sensum accommodari: vel uti si quis dicat se exosculari, aut dissuaviari ingenium alicujus: quo valde delectetur: aut Philologiæ procum appellet, eruditionis candidatum.

NOVATA.

Novata trifariam accipi possunt: vel quæ sine
gunt

guntur nova : vel quæ in alium usum deflectuntur: vel quæ compositione novantur. Primi generis exemplum fuerit , quod Nero morari dixit, prima producta, pro fatuum esse, à Græca voce *μωρός*. Secundi , quod Sallustius dūctare exercitum dixit, cum dūctare apud Terentium, alioque veteres sensum habeat obscœnum: ut meam dūctes gratis. Item, patrare bellum, pro gere bellum, cum patrare prius diceretur, qui daret operam creandis liberis. Tertii generis sunt, vitilitigator, à vitio litigandi, quod ante retulimus: Bubsequa, pro bubulco : Item illa Pacuvii : Nerei repandirostrum, incurvicervicum pecus : quorum meminit Fabius. Ad hanc classem pertinent quæ derivatione novantur : ut, vituperones, amorabundus, nupturire, verbigerari : Cujusmodi vocibus præcipue gaudet Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Apollinaris, & qui ad horum exemplum sese composuerunt. Habent & hæc gratiam, si modo in loco modicæque velut aspergantur. Nam ut eleganter est à Fabio dictum, in cibis interim acor ipse jucundus est. Porro Græca, Latinis in loco intermixta, non mediocrem addunt gratiam. In loco adhibentur, vel, cum Græca vox est significantior, ut *λογομαχία*, pro contentione sive rixa : vel, cum est etiam brevior, ut *εὐλαυτός*, pro eo qui sibi placet : vel, cum est vehementior, ut *γυναιχομανής* pro mulierosa : vel, cum est venustior, ut, si quis de rebus arduis, sed inutilibus, disserentem dicat, eum *μετεωρολογεῖν*, aut eum, qui sibi sapiens videatur, cum sit stultus, appellet *μωροσφον* : nam Græcæ vocis gratiam nulla Latina posset assequi, vel cum ad locum, vel dictum auctoris alicujus alludimus : veluti cum notantes aliquem inconsideratius locutum, dicimus, *ποῦ ἐπ' οὗ*, &c, quod est apud Homerum, aut

indicantes aliquem non respondisse ad id, quod proponebatur, dicamus *ἄμας ἀπήτοον*, quod si latina dicas, falces petebam perit sermonis lepos. Allusionem habet, illud Horatianum :

Ter uncti trans Tiberim nanto,

Irriguumque mero sub noctem corpus habento :

Facit enim Trebatium loquentem jureconsultum. Solent enim iis verbis XII. tab. delectari : quod & M. Tullius imitatur in libris de legibus. Denique, cum volumus id quod dicimus, à quibus libet intelligi. Ac ne singula persequar, quoties invitat aliqua commoditas, rectè Græca Latinis intertextentur, præsertim cum ad eruditos scribimus. Ceterum cum nihil huc invitat, velut ex instituto sermonem semilatinum, & semigræcum texere, fortassis in adolescentibus semet ad utriusque linguæ facultatem exercentibus, veniam mereatur ; in viris, mea sententia, parum decora fuerit hæc ostentatio, neque plus habeat gravitatis, quam si quis alternis, & è prosa oratione, & metris librum misceat : quod tamen ab eruditis quibusdam factum videmus, ab Arbitro Petronio, sed non sine specie dementiæ : à Seneca, in ludicro encomio Claudii : Et quod magis admirandum, à Boëtio, in argumento serio, qui tamen in carminibus adeò sui dissimilis est, ut docti vix credant ipsius Marte fuisse conscripta. Boetium imitatus est Joannes Gersonensis, scriptor haud contemnendus, si in hoc seculum incidisset. Jam fit interdum, ut aut longo circuitu cogamur efferre, quod sentimus, aut à Græcis mutuo sumere, ut in *πολυπεραγμοσύνη, φιλαυτία, ἀφαρμάρτοεπής, πολυμίλια, δυσωπία, πελοσολογία, ταυτολογία, βαττολογία*, atque id genus sex millibus, de quibus fortassis alias nonnihil dicemus. Sunt non paucae Græcorum voces, quas antiquitas latinitate donavit :

lis perinde, atque latinis, uti licebit: ut, rhetor & orator: hypotheca & pignus: helleborum & veratrum: fœniculum & marathrum: sycophanta, & calumniator: Præbibo, quo usus est Apuleius, & propino: mastigia, verbero. Quædam ita recepta, ut desit verbum latinum, sicut Philosophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma. In quibus ipsis inerit nonnihil varietas, si modo Græca, modo latina forma inflectantur: ut, scorpius & scorpio, elephantus & elephas, delphinus & delphin; lampas, lampada, lampadæ; gramatica grammaticæ, grammaticæ grammatices.

CAP. XII.

Ætatum propria vocabula.

Diligenter itaque conveniet observare, quid in usurpandis vocibus ætas variârit. Beatitudinem & beatitatem, mulierosum & mulierositatem, Cicero primus ausus est dicere. Declamare, pro exercere ad eloquentiam, illius ætate novum erat. Ætate Varronis, ædituus pro æditimo novum erat. Sic enim ab æde dicebatur æditimus, quemadmodum à lege, legitimus. Interim pro interdum, obiter pro interea, & velut aliud agendo, subinde pro identidem, Quintiliani seculo nata sunt. Reatum Messala primus dixit: Munerarium, Augustus, Favor, & Urbanus, seculo Ciceronis, voces erunt novæ. Obsequium, primus dixit Terentius, ut existimat Tullius. Cervicem, numero singulari primus dixisse fertur Hortensius. Pyratiam, Musicam, fabricam, pro artibus, vix dum à suis præceptoribus recepta fuisse testis est Fabius. Huiusmodi vocum idem pollentium congeries, quam Græci *συναγωγὴ* vocant, conducet non tantum ad hoc, ut, si

quando res eadem crebrius erit repetenda, vitemus ὁμοιολογίαν, id est, similem ubique sermonis colorem: verum etiam ad δεινέειν, idem vehementiam faciet. Abiit, erupit, excessit, evasit: parentem necasti, patrem occidisti, progenitorem trucidasti. Quod genus Rhetores inter orationis decora referunt, vocantque *interpretationem*: Ego magis arbitror ad exercitationem adhibendam esse, quam ad orationem. Difficillimum enim variandi genus est: si, manente sermonis habitu, sensum eundem sæpius aliis, atque aliis verbis idem pollentibus, efferre consuecas: ut, adire periculum, subire discrimen, suscipere periculum, aggredi discrimen: *Ædificat domū, extruit ædes: Emit librum, mercatus est codicem: Ablegavit puerum, amandavit ministrum. Hic tibi ab illo habitus est bonus, hæc tibi ab illo relata est gratia. Hoc præmii recepi, hos fructus tuli: Condonavit culpam, remisit noxam, ignovit admissum. Quoties ejus diei recolo, quoties recordor, quoties reminiscor. Nihil est humanis auribus fastidiosius, ac recte præcipit Horatius,*

Ut currat sententia, neu se

Impediat verbis lassas onerantibus aures.

Secus est, cum & affectui servit iteratio, & varietas aliqua levat repetitionis tedium. Quod genus est illud Maronis.

Supereſtne & veſcitur aura

Æthereæ, nec adhuc crudelibus occubat umbris?
Huic similis est illa M. Tulli copia pro Q. Ligario: O clementiam admirabilem, atque omnium laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam, & cætera: similia dixit, non eadem. Laudatur etiam, idque merito, ex eadem oratione, locus rem eandem aliis atque aliis verbis inculcans. Quid enim Tubero, tuus ille districtus

ctus in acie Pharsalica gladius, &c. Hæc eo diligentius admoneo, quod celebris, alioqui nominis concionatores, præsertim apud Italos, senserim hoc seu præclarum affectare, ut hujusmodi synonymis tempus eximant: veluti si quis interpretans illud Psalmi: *Cor mundum crea in me Deus*: ita loquatur: crea in me cor mundum, cor purum, cor nitidum, cor immaculatum, cor expers sordium, cor nullis vitiis inquinatum, cor purgatum, cor lotum, cor niveum; atque idem faciat in cæteris verbis, atque hæc copia non multum abest à Battologia.

CAP. XIII.

Ratio variandi per Enallagen, sive trópon.

PRoxima variandi ratio est, cum eadem voce modice deflexa, varietatis nonnihil conciliatur: ut, edax edo, bibax bibulus, bibosus, bibo, loquax locutulejus, nugator nugo, blaterator blatero, fallax falsus, voluptuosus voluptarius. Hujus generis est, cum substantivum nomen adjectivo commutatur, aut contra: ut juxta sententiam Homeri, juxta sententiam Homericam: vir mire facundus, vir mira facundia. Insigniter impudens, insignita impudentia. Cum verbum activum mutatur in passivum, aut contra: Plurimam habeo gratiam, plurima tibi à me habetur gratia. Magna me tenet admiratio, magna teneor admiratione. Non sic amat filium mater, non sic à matre amatur filius. Et, ut rem infinitè variam summam dicam, duobus potissimum modis constat hæc mutatio: vel cum pars ipsa mutatur, vel cum eadem orationis parte manente, qualitas novatur. Et totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res, quæ voci cuiquam accidunt. Prioris exemplum erit, Non confido

facturū me, non est fiducia. Non dubito quin possit : non est mihi dubium, quin adsit illi facultas. Judicent alii, aliorum esto iudicium. Quid huc redisti ? quid huc reditio est ? Desine nugari, desine nugas. Id mihi anus inditium fecit, pro indicavit. Est illi mira sitis auri, mire sitit aurum. Non est apud illum discrimen amici & inimici, id est, non discernit amicum ab inimico : Non est um istud vivere triste, Infinitum verbum pro nomine : Virtus est vitium fugere, id est, virtus fuga vitiorum. In his orationibus verbum nomine permutatur. Amantem redama. Promerenti benefac : Redama eum, qui te amat : Benefac ei, qui promeretur : Tui desiderantissimus est, te maxime desiderat : Nemo tui videndi cupientior, nemo qui te magis videre cupiat. Hic verbum participio commutatur : venisti ereptum, venit eripere, venit erepturus, venit ut eripiat. Hic verbum supino, aut participio mutatur : ad congerendas pecunias inhiat, ad congerendum pecunias inhiat. Hic gerundum, ut vocant, gerundio commutatum est : hoc dictum oportuit, hoc dicere oportuit. Si quid rectè curatum velis, si quid rectè curari velis. Hic infinitum verbum participio commutatur : Magnum dat ferre talentum, ferre, pro ferendum : Sthenelus sciens pugnae, id est sciens pugnandi : Cupidus litium, cupidus litigandi. Hic nomen positum pro gerundio : libitum est, pro libuit : misertum est, pro misertus sum : pertæsum est, pro tæduit : placitum est pro placuit : puduit, puditum est. Hic supinum, pro verbo : meliuscula est, meliuscule est ; plurimum est in foro, plurimus est in foro : rarus est conviva, raro est conviva : multus est apud mulierem, multum apud mulierem versatur : frequens est in aula, assiduus in literis. Hic nomine commutatur adverbium frequenter & assidue. Verum ali-

às fortassis ut commodius, ita & copiosius de his dicemus. Nunc de qualitatibus variatione docendi causa pauca ponamus, quasi digito fontes ipsos indicantes.

N U M E R U S.

Usurpatur numerus pro numero: Romanus praelio victor, pro Romani victores:

Haud secus ac patriis acer Romanus in armis.

Uterumque armato milite complent, pro armatis militibus: omnem pecuniam absumit, omnes pecunias: populo imposuimus, id est imposui: Et, oratores vili sumus, cum de uno loquatur Cicero. Virgil.

Sed nos immensum spaciis confecimus æquor.

Hominis vultus, pro vultu. Datur ora tueri, pro, datur videre faciem. Animos pro animo. Nam in prima persona pro singulari plurativum numerum ponere frequentissimum est, aliquoties modestiæ causa. In secunda nunquam, nisi genus ipsum significamus: quæ vestra libido est, id est, virorum. In tertia invidiæ causa mutavit Terentius. Cum ad uxores ventum est, tum fiunt senes: cum de uno Chremete diceretur. Inexplicitosq; Platonas, Martialis cum de uno Platone dicat. In genere mollior ac frequentior est numeri mutatio, in nominibus quæ Grammatici *collectiva* vocant: cujusmodi sunt, vulgus, populus, grex, ordo: pars in frustra secant. Item in his, quæ non unum aliquod individuum, sed genus aut speciem declarant. Nihil enim refert, utrum dicas, Elefantus decimo demum anno parit: aut, elefanti decimo anno pariunt.

P E R S O N A.

Variatur & persona pluribus modis, vel cum certa, pro quavis ponitur: quid facias? ut homo

est, ita morem geras : videas & flumina sicca, id est, videri poterant. Idem fit per primam personam, itidem per secundam.

Ne mihi dum molleis sub divo carpere somnos.

Nec dorsone moris libeat jacuisse per herbam,

Neve tibi ad Solem vergant vineta cadentem.

Nonnunquam pro prima, aut etiam secunda persona, tertiam usurpamus. Ut ait Clodius, negat Cicero, id est, tu ais, ego nego. Virgil

Nec me meminisse pigebit Elisse,

Id est, tui. Idem :

Et tandem Turnum experiatur in armis :

Turnum dixit, pro me. Item :

Manibus hoc referes telo cecidisse Camille,

Id, est, meo. Huc pertinet quæ vocatur Apostrophe, cum orationem ad aliquam personam, aut ad rem tanquam ad personam vertimus, ut,

Scipiades duos bello, & te maxime Cæsar.

Polydorum obtruncat, & auro

Vi potitur : Quid non mortali pectora cogis

Auri sacra fames ?

Virg. Parenthesin cum Apostrophe conjunxit in illo :

(*drige*

Haud procul inde citæ Metium in diversa qua-
Distulerant (at tu dictis Albane maneres)

Raptabatque viri mendacis viscera Tellus.

Ad hanc formam pertinet, quoties verbum personale impersonale commutamus: ut, Non te hæc pudet? non te horum pudet? Apud Barbaros assidue bellatur; Barbari continenter bellant: Dicitur passim Pontificem adventare; plerique dicunt Pontificem adventare : Dici non potest, quam te amem : Nemo dixerit facile, quam te amem.

GENUS.

Est nonnihil varietatis & in generis commutatione : ut, lachrymat, pro lachrymatur : luxuriat
pro

pro luxuriatur : fluctuatur, pro fluctuat : prævertere, pro præverti : præcipitat, pro præcipitatur : avertit, pro avertitur : revento, revertor : impertio, impertior : assentio, assentior : solebat fieri, solitum est fieri : non quivit compesci, non quita est compesci : desiit haberi in precio, desita est haberi in precio : causa cœpit agi, cœpta est agi : assentio, & assentior tibi : conspicio, & conspicio, In quorū postremo mutatur *συζυγία*, id est, conjugatio. Nam illa, quæ refert Diomedes, frustra, patio, moro, demolio, auxilio, populo, digno, atque id genus alia, priscis arbitror relinquenda, nisi in carmine inciderint : nam tum excusatius adhibebuntur. Consimiliter in nominibus, pileum & pileus : hæc ficus, & hic ficus, hæc barbitus, hic barbitus, hoc barbiton : hic helleborus, hoc helleborum. Hoc Nasum dixit Plautus.

C A S U S.

Casus etiam mutatur : Ejus rei mihi venit in mentem, ea res : non sum id nescius, non sum ejus rei nescius. Quædam etiam citra tropum, duplicem habent constructionem : utor hanc rem, & hac re : egeo tui, egeo te : dives pecore dives pecoris : dono te libro, dono tibi librum : impertior heram hoc malo, impertior heræ hoc malum.

S P E C I E S,

Species variatur, cum deductitiis utimur pro primogeniis : ut, magnis negotiis prohibitus, magnitudine negotiorum prohibitus : Cum diminutivis, loco simplicium ; ut loquaculus, pro loquax ; nasutulus, pro nasuto ; paucula, pro paucæ ; paxillum, pro paulum : Cum frequentativis verbis, pro primitivis : Dictito, pro dico ; volito, pro volo, jactito, pro jacto : Cum substantivo,

pro adjectivo, ut, si quis pro pestilente, pestem appellet; pro scelerato, scelus dicat. Cui finitimum est, cum Italas artes dicimus, pro Italicis: Batavas aures, pro Batavicis: Hispanos mores, pro Hispanicis. Cum comparativum & superlativum absoluti loco ponimus, ut:

Tristior, & lachrymis oculos suffusa nitentes.

Et, facundissimus, pro, vehementer facundo; de quibus suo loco dicemus. Cum patronymicum loco primogenii ponitur, ut Scipiadas, pro Scipionibus. Verum hoc in carmine fortasse liceat, in oratione prosa nemo tulerit.

F I G U R A.

Figuræ mutatio copiam adjuvat, quoties simplici dictione, pro composita utimur, aut contra: live id tropo fiat, live citra tropum, ut, temnere pro contemnere: ruere, pro eruere: ponere, pro deponere, mittere pro omittere: rursus, conscribere pro scribere: comedere pro edere: demirari pro mirari: Inaudire pro audire: Incognoscere pro cognoscere: consipere pro sapere: complacare pro placare: dependere pro pendere: deridiculus pro ridiculus. Quandoquidem pro quando. Fit & hoc modo: non potest pudefcere, non potest pudefieri: tempus est, ut expergiscaris, ut expergesias: calefcere, & calefieri. Ad hanc formam fortasse referendum est illud, quoties compositam dictionem simplicibus circumloquimur: magnanimus vir, vir magno animo: relege, de auctore lege. Magnopere te rogabat, magno te rogabat opere: non animadvertit, non advertit animum: non satisfacit, non facit mihi satis. Interdum variatur compositionis ratio: ut exprobrare, & opprobare, persolvere, dissolvere, exolvere, resolvere æs alienum.

TEM.

T E M P U S.

Tempus quoque non raro commutatur: meminilegere, & meminilegisse: prædiceres, pro, prædixisses, vel, prædicere debuisses: laurus erat, pro, laurus esset: vicinus, pro vincemus. Salutato, pro saluta: imus, venimus, videmus, præsens pro præterito.

M O D U S.

Huic finitima est modi variatio: ut, vicerō, vincam: Salutabis, pro, salutato: ne crede, ne credas: si voles, si volueris: ubi voles, ubi volueris: cum vacabit, cum vacaverit: quia bene natus est, quia bene natus sit: venari, pro venabatur.

D E C L I N A T I O.

In nonnullis licebit & declinationem variare: ut hilarus, & hilaris, violens & violentus; imbecillus, imbecillis; contagium, contagio; iuger & iugerum, capō & capus, pavo & pavus, scorpio & scorpius; senecta, senectus; juvenus & juvena.

C O N J U G A T I O.

In aliquot conjugationum: ut lavere pro lavare, fervere & fervere, accersere & accersire.

Variatur eadem dictio his quoque modis. Prothesis: ut, tetuli, pro tuli: gnatus, pro nato. Epanthesis: Mavortis, pro Martis. Proparalepsi: ut admitier, accingier, dicier; pro admitti, accingi, dici. Paragoge: potestur, pro potest. Aphæren: ruit omnia late, pro eruit: linquere castro, pro relinquere. Syncope: extinxti, dixti, pro extinxisti, dixisti. Apocope: Mage pro magis, viū pro visne: Quæ quidam species sunt Metaplasmī, pro-

propterea quod dictionem quasi transforment. Reliquas species prudens omitto, quod non admodum ad copiam facere videantur, et nobis propositum est, ea duntaxat persequi, quæ proprie pertineant ad id, quod instituimus.

CAP. XIV.

Variandi ratio per Antonomasiam.

Iroxima variandi sermonis ratio constat Antonomasia, id est, nominis permutatione: ut, si quis pro Achille, Peliden, aut Æaciden dicat: pro Romanis, Romulidas: pro Trojanis, Priamidas, aut Dardanidas: Pro Hercule, Tyinthium: Pro Venere, Cytheriam, aut Cypri-dem: Pro Diana, Cynthiam: Pro Jove, Saturnium: Pro Mercurio, Cyllenium. Nonnunquam epitheton pro nomine ipso subjicere licebit: Vir Thalamo quæ fixa reliquit Impius; Impium, pro Ænea dixit: Livius Pœnum, pro Hannibale. In Terentio sæpe senex, pro persona heri. Eiusdem generis est, si quis poëtam dicat, Homerum sentiens; Philosophum, Aristotelem significans: quemadmodum Græci Persarum regem βασιλέα nominant. Neque ab hoc genere abhorret. si quis pro fure, Verrem dicat: pro molli, Sardanapalum; pro divite, Crœsum; pro crudeli, Phalaridem, quæ suo loco referemus.

CAP. XV.

Variandi ratio per Periphrasin.

ID si quis pluribus verbis fiat, Periphrasis erit, quam quidam Circuitiionem nominant: ut, si quis everforem Carthaginiis, & Numantia, pro Scipione dicat: ut, Trojani belli scriptorem, dixit Horatius, pro Homero: Item si Mantuanus vates,

vates, ponatur pro Virgilio : Venusinus poëta, pro Horatio : Peripateticæ scholæ princeps, pro Aristotele : Stoicæ familiæ pater, pro Zenone : Voluptatis assertor, pro Epicuro. Hæc autem ratio plurimis constat modis, Etymologia, Notatione, Finitione.

ET Y M O L O G I A.

Etymologiæ, cum nominis rationem explicamus ; ut, si quis hæredipetam dicat, qui hæreditates alienas appetat, captetque: Aut, pro parasito, hominem cibo ventrique deditum : Aut, pro Philosopho, hominem sapientiæ studiosum : Pro Grammatico, qui literas doceat : Pro assiduo, qui det æra: Pro locuplete, qui plurima loca possideat : Pro pecunioso, qui magnam pecuniæ copiam possideat.

N O T A T I O N E.

Notatione constabit, cum notis quibusdam accidentium rem quampiam describimus : ut si quis iram intelligens, animi, aut bilis effervescentiam dicat, quæ pallorem vultui, ardorem oculis, tremorem membris inducat. Eiusdem generis est, & illud: Qui digito scalpunt uno caput, quo molles & parum viri significantur; Aut, si dicas, cubito se emungit, salsamentarium indicans.

F I N I T I O N E.

Finitione constabit, ut, si quis artem bene dicendi, pro Rhetorica dicat : Peculatorem, virum qui civitatis ærarium compilasset: Hominem tyrannum, qui vi leges ac civium libertatem oppressisset.

CAP. XVI.

Variandi ratio per Metaphoram.

ALia verò varietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ Latine translatio dicitur, propterea quod vocem à genuina, ac propria significatione ad non propriam transfert: Ea multis modis tractatur:

(DEFLEXIO)

Primum deflexione, quoties vox è propinquo ad rem proximam deflectitur: ut, video, pro intelligo: Audire, pro obtemperare, aut credere: Sentire, pro intelligere: perspicere, pro cognitum habere: Odorari, olfacere, pro suspicari, ac deprehendere: Concoquere, pro ferre: Devorare, pro vincere ac perferre: Complecti, exosculari, pro amare: Susplicere, pro admirari: Despicere, pro contemnere: Ita, stupet animus, stupent dentes: Siquidem in his, quod est corporis, ad animum transfertur: Quo metaphoræ genere, nihil usitatus. Huc fortassis pertinent & illa quoties *canto*, pro dico, *canto*, pro scribo dicimus: Præconium, pro laude: Buccinari, pro celebrare.

A B I R R A T I O N A L I

ad rationale.

Proxima species est, quoties à bruto animante, ad animal ratione præditum fit translatio, aut contra: ut, si hominem odiosæ atque insulsæ loquacitatis, rudere dicas, aut blaterare, aut grunnire, aut gannire. Si oblatrare, pro obtrectare; allatrare, pro conviciari dicas. Contra, si olorem canorum: musicam lusciniæ: perfidam vulpem: ambitiosum leonem: assentatorem canem: par-

cum.

LIBER PRIMUS.

39

cum, formicam : operosum, apem dicamus. Cuiusmodi multa Virgilius tribuit apibus, dum quicquid agitur in hominum republ. id traducit ad hoc animal.

A B A N I M A L I A D

non animal, aut contra.

Longius erit petita translatio, si ab animali ad inanimatum traducatur, aut contra. Virg.

*Si tantum pectore robur
Concipi.*

Hic robur à ligno ad hominem transtulit.

At procul excelso miratus vertice montis :

Animale ad inanimatum transtulit, cum verticem pro cacumine dixit. Item :

Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.

Et, ridet ager. Contra, ambo florentes ætatibus ; & viridis ætas, & vernat ætas. Iratum mare, indignatus Araxis, avidum mare mirantur Gargara. Quod genus & plura sunt exempla, & frequentius obvia, quam ut hic debeant referri. Interdum translatio fit.

A B A N I M A L I A D

animal.

Ut, si quis corvum sui inequitantem dicat : & pascentes apes,

A B I N A N I M A T O

ad inanimatum.

Sumetur Metaphora, si quis silvam scatere dicat, quod est fontium : Aut, odium supullulascere, quod est fruticum : Aut, si quis pilos fruticare dicat, aut, barbam sylvescere, quod est arborum : Si quis orationem fluere dicat : aut fluctus, & undas negotiorum. Eiusdem generis est, si quis collem, verrucam dicat, quemadmodum Caro.

CAP.

CAP. XVII.

Metaphora reciproca.

Quædam translationes reciprocæ sunt, sive communes, quas Græci vocant ἀναλλήθας. Nam ut pro gubernatore aurigam, ita pro auriga, gubernatorem recte dixeris. Quædam unius duntaxat partis, quas ἀναλλήθας appellant, id est, non reciprocas: Siquidem, ut verticem recte transfers ab homine ad mentem: ita non recte cacumen ad hominem traduxeris. Facit autem Metaphora non solum ad copiam orationis, dum præstat, ut ait Fab. ne ulli rei nomen deesse videatur: verum & ad ornatum, ad gravitatem, evidentiam, ad sublimitatem, ad festivitatem. Nonnunquam & necessaria est, quemadmodum rustici gemmam dicunt in vitibus, gemmare vites, sitire agros, fructus laborare, luxuriare segetes: nos durum hominem, asperum: neque enim aliud habemus verbum. Sed quot modis adhibeatur translatio, & quatenus differat à finitimis tropis, non est hujus propositi scrupulosius persequi. Illud admonuisse profuerit, ut qui volet in dicendo copiosus esse, ex optimis auctoribus, maximam insignium translationum vim adnotatam comparet, & ad eandem rem complures adhibeat similitudines. Sunt autem apud M. Tull. optimæ; apud Quint. plurimæ. Sed in his vix alius felicior, quam Plutarchus. Ex adagiis item non pauca colligi poterunt, propterea quod pleraque aut allegoriam habent, aut, aliquam Metaphoræ speciem. In his colligendis nos elaboravimus, haud scio quam feliciter magnis certe vigiliis. Nihil verò prohibet quo minus ipsi vel ex lectis, vel ex animadversis rerum omnium naturis, undecunque Metaphoras:

ras fingamus , modo ne sit dura translatio , ne fordida, ne major quam oportet, ne dissimilis, ne nimium crebra, præsertim in eadem specie. Illud item non abs re fuerit admonere , Metaphoram interdum in simplici nomine sitam esse : ut si quis hominem ventri addictum , pecudem appellet. Nonnunquam in Epitheto : ut cum saxeam hominem, aut ferreum scriptorem dicimus, aut, vitreas undas floridam ætatem : Interdum in verbo simplici : ut avolat ætas, labuntur anni : Interdum additur quiddam , quod Metaphoram explicet : Inflammavit hominem cupiditate gloriæ : incendit ira.

CAP. XVIII.

Variandi ratio per Allegoriam.

Idem efficit Allegoria , quod Metaphora. Neque enim aliud est Allegoria, quam Metaphora perpetua : ut, pedem conferre, pro eo quod est concertare argumentis : Jugulum petere, pro eo quod est, caput causæ aggredi : Et tragulam injicere, pro eo quod est, fallaciam intendere. Ut etiam navem perforet, in qua ipse naviget, id est, civitatem evertat, qua subversa, sibi quoque sit pereandum. Hujus usus frequentior est in sententiis proverbialibus, ac proverbiiis : ut, flamma fumo est proxima ; quo significatur : tempestiviter cavendum esse periculum. Et, vino vendibili suspensa hedera nihil est opus ; cum significamus, re per se laudabili nihil opus esse commendatione aliena : Et, cretizandum adversus Crentensem, id est, mendaciis ac dolis agendum cum subdolo, ac vano. In hujusmodi paræmiis Allegoria nonnunquam exit in Ænigma. Neque id erit vitiosum, si doctis vel loquaris, vel scribas : imo ne tum quidem si vulgo. Neque enim
ita

ita scribendum, ut omnes omnia intelligant, sed ut quædam etiam investigare, ac discere cogantur.

CAP. XIX.

Variandi ratio per Catachresin.

EAndem vim obtinet Catachresis, quam Latini dicunt Abusionem: atque hac nota scernitur à translatione; quod abusio est, ubi nomen omnino defuit: translatio ubi aliud fait. Veluti cum parricidam dicimus, qui fratrem occiderit; quia fratricidam non dicitur. Et piscinam in qua lavamus; nec pisces insunt: vires hominibus breves: longum consilium, minutum animum pro parvo. Illud orationis genus maxime probat Quintilianus, in quo trium permixta est gratia similitudinis, allegoriæ & translationis, ut apud Cic. quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum: Dies intermissus unus, aut nox interposita, sæpe & perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. Similitudo est explicata & ad rem accommodata Metaphora, quam Cicero vocat *collationem*. Totus excanduit ira, Metaphora est: Non aliter quam ferrum igni incandescit, ita ille per iracundiam toto vultu inflammatus est, collatio est. Itaque quod æstus Euripi comparat inconstantia comitiorum, similitudo est: quod ait, quantos æstus habet, Allegoria est; aura rumoris, Metaphora est. Quanquam hi tropi pertinent etiam ad copiam sententiarum; de qua secundo libro à nobis dicitur.

CAP. XX.

Variatio per Onomatopœiam.

Nonnihil accedit varietatis & ex Onomatopœia, quæ fictio nominis dici potest, quod genus sunt, Taratantara, pro cantu tubæ; Sibilus, murmur, mugitus. Ad eandem formam pertinet Paragoge, id est, deductio ac derivatio novorum verborum ex analogia sumpta; quæ cur nobis etiam sit fugienda, non video, si quando sententia postulabit: Syllaturire, pro eo quod est, Syllæ mores imitari bellè. Et quemadmodum dicimus, cacaturire, misturire, esurire, quid vetat quo minus juxta analogiam dicamus, dormiturire, scripturire, pro scripturire, dicturire, tellaturire, nupturire? Et, quemadmodum dicimus græcari, cur non itidem dicamus juvenari, poëtari, cornicari, rhetoricari, philosophari, theologari? Vulpinari, ἀλυπερίζειν, quod ausus est dicere Plautus: ut Laureati, nummati, scutati, cur non itidem pileati, larvati, personati, & si quæ sunt similia? cur non siccescere, sicut arescere? Et in his quidem fictionibus Græci longe sunt Latinis feliciores: Quorum sunt illa, Cretissare, Platonissare, aliaque innumera. Nobis tamen nonnihil audendum censeo, Præsertim in carmine, & in vertendis Græcis auctoribus. Certe quæ reperiuntur, apud idoneos auctores, ea sunt, audacter usurpanda. Neque enim ullum verbum nobis videri debet durum aut obsoletum, quod apud scriptorem probatum reperiatur. Qua quidem in re longè latèque dissentio ab his, qui vocem omnem ceu barbaram horrent, quam apud M. Cicer. non legerint. Quin illud etiam observandum, ejusdem dictionis interdum variam esse paragogen, quemadmodum
supra-

44 DE COPIA VERBORUM

superius attigimus, Voluptuosus & voluptuarinus, edax & edo, homunculus, homulus, homuncio, paucillum, & paucula. Harum igitur omnium rerum observatio copia orationis non mediocriter adjuvabit, propterea quod in his factitiis nominibus, magna pars opum linguæ latinæ facta est.

C A P. X X I.

Variandi ratio per Metalepsin.

ABusioni confinis est Metalepsis, quæ transumptio Latinis dicitur. Ea erit, ubi gradatim itur ad id, quod ostendimus; ut speluncæ abdidit atris. Nam nigræ intelliguntur, ex nigri obscuræ, & per hoc demum in præceps profundæ. Sic Græci vocant acutum, quod velox intelligi volunt. Verum hujus figuræ usus magis incidet in carmine, quam oratione soluta: & Synechdoches species videri potest, quemadmodum & in ea quæ sequitur.

C A P. X X I I.

Variandi ratio per Metonymiam.

NEquè mediocriter ad copiam orationis facit tropus, qui vocatur Metonymia, quæ dicitur nominis transmutatio, ea fit compluribus modis. Vel cum inventorem pro re subjecta ponimus, ut apud Maronem: Cererem corrupta undis. apud Terentium, sine Cerere & Baccho friget Venus: apud Horatium. Receptus temperantem Neptunus: Classes aquilonibus arcet: Vulcanus dicare. Vario Marte pugnare. Venus confert oculis & voci. Hic inventor, aut qui præsidet, pro re subjecta ponitur: quod si veritas, erit durius: Ut vinum precemur. Nam hic Deus præsens adest.

hic vinum, pro Baccho positum est. Vel cum id quod continet, pro eo quod continetur, usurpatur: ut, epotos cados, cœlo gratissimus annus, id est, cœlitibus: seculum felix. Aut contra, id quod durius & violentius fit, Virgil.

Jam proximus ardet

Ucalegon.

Hominem, pro domo posuit. Terent. Eamus ad nos, id est, ad ædes nostras: &, cum dicimus hominem devorari, cujus patrimonium consumitur: hunc tibi comedendum propino. Horatius, de sene gustarit, id est, de pecunia senis: ubi dominus rei, pro re ipsa ponitur. Vel, cum ex efficiente, effectum significamus, hic melior remis; significat enim velocitatem, sed quæ per remos fit. Vel contra, ut frigus pigrum: mœstumque timorem mittite: pallida mors: audax juvenita:

Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus.

Præcepta ira: hilaris adolescentia, inconsultus amor: invereconda nox, audax vinum. Vel cum ducem ponimus pro his, qui subsunt: ut, cum ab Annibale cæsa apud Cannas sexaginta millia dicimus. Aut cum auctorem, pro opere ponimus, ut, cum dicimus: Virgilium vendidi; Plinium semper in manibus habendum. Simile est huic cum sacrilegum deprehensum dicimus, non sacrilegium: &, armorum scientiam habere, non artis. Ad hanc classem arbitrò referenda quæ pariter & ad personam, & ad rem referuntur: ut, facundus homo, facunda oratio, audax homo, audax facinus: confutasti hominem, confutasti hominis argumenta. Sed quoniam hæc passim obvia sunt, desino persequi.

CAP. XXIII.

Variandi ratio per Synecdochen.

VEhementer adjuvabit copiam & Synecdoche, quam quidem intellectionem vocant, quoniam aliud ex alio intelligimus, ut, cum ex uno plures intelligimus : *ut, quod supra retulimus, Romanus prælio victor : Et, Pœnus fugatus pro Pœni. Ex parte totum, ut mucronem, pro gladio : tectum, pro domo : Retroque, ut ingens à vertice pontus : Et, fontemque ignem, que ferebant : Pontum dixit pro procella, fontem pro parte aquæ. Ita Maro. Ex specie, genus. Horat. Iracundior Adria, pro quovis mari. Acheloia pocula, pro quovis fluvio. Maro. Quod non ita commodè vertitur. Ex materia rem confectam : ut ferrum pro gladio, abies aut pinus, pro navi. Ex præcedentibus sequentia, ut, virginem solvit Zonam, id est, devirginavit : subdidit equo calcaria, id est, cucurrit. Item, cum lautum & unctum dicimus, quod nitidum, ac splendidum volumus intelligi. Breviter, cum quocunque modo aliud ex alio intelligitur : vixerunt, pro mortui sunt. Nos quoque floruimus : &, fuimus Troes.

Et jam summa procul villarum culmina fumant. Noctem imminuentem intelligimus, cum longè aliud sit dictum. Porro hic ex signo rem signatam colligimus.

CAP. XXIV.

Variandi ratio per Equipollentiam.

PRæcipua variandi ratio sumitur per *ισοδυναμίαν*, id est, per equipollentiam. Ea constat negationis additione, detractiōe, geminatione, & verbis contrariis, ut, primas obtinet, non est

in prostremis. Vir egregie doctus, vir minime indoctus : omnia fecit, nihil non fecit : nonnihil fallaciæ intendendum in hominem, id est, aliquid fallaciæ. Assumpto autem verbo diverso, & apposita aut adempta negatione, statim novam orationis faciem constit ueris: placet, non displicet : accipio conditionem, non recuso conditionem. Verum de his reliquisque æquipollentibus exactius suo loco tractabimus. Eorum verò quæ inter se pugnant varia est ratio. Quædam contraria sunt ; ut, amor, odium ; iratus, propitius ; formosus, deformis. Quædam privative dissident : ut, cæcus & videns, mortuus & vivus ; surdus & audiens ; mutus & loquens. In his quod remanet, non prædicatur nisi de his quorum natura capax est oppositi. Neq; enim lapis dicitur mortuus aut cæcus. Quædam contradictoriè dissident ; ut nolo, volo : doctus non doctus : probat, non probat. Est puella deformis, est minime formosa, est minime deformis, est egregie formosa, est homo minime surdus, est egregie auritus, est parum auritus, est surdaster, non possum non probare. De Relativis mox dicemus. Ad hanc formam pertinent, quæ actionem & passionem declarant : ab illo grave vulnus accepit, inflavit illi grave vulnus : in Cicerone quædam desiderantur à doctis, in Cicerone docti quædam desiderant. De his alibi dictum est.

CAP. XXV.

Variandi ratio per Comparativa.

IN nonnullis comparativis dictionibus fit hæc commutatio citra negationem, translatis duntaxat partibus : ut, anteponit famam pecuniæ, posthabet pecuniam famæ ; minoris facit famam quam pecuniam, pluris facit pecuniam quam famam

48 DE COPIA VERBORUM

mam: prius habet lucrum, quàm honestum: posterius habet honestum, quam lucrum. Atque hæc quidem copia nascitur ex contrariis, cuiusmodi sunt: suspicit, despicit, curat, negligit: appetit, fastidit: atque id genus innumera.

C A P. XXVI.

Variandi ratio per Relativorum commutationem.

FACILIS est item variandi ratio per dictiones Relativas, quæ & ipsa ad contrariorum genus pertinent. Vxor illius esse non vult, non vult illum maritum: recusat illius esse focer: recusat illum generum: pudet me hujus nurus: pudet me hujus socrum videri: non alium mihi patrem optem, nullius malim esse filius: O me tali felicem præceptore! Felicem me, qui tuis sim discipulus: cave isti locaveris agrum: ne committas, ut hic agrum conducat tuum: jamdudum expectat, ut viro nubat: expectat ut se vir aliquis ducat: nolim tibi debere: nolim te mihi creditorem: hoc me docuisti: hoc ex te didici: hoc mihi retulit Paulus: hoc ex Paulo audiui: cautes te genuit: è caute natus es, plurimum ex ea recapiēs emolumentum, ea res plurimum tibi adferret emolumentum; literæ non parum ornamentum tibi conciliabunt, ex literis non parum ornamentum tibi accedet: pater filio reconciliatus est. Filius cum patre rediit in gratiam.

C A P. XXVII.

Variandi ratio per Amplificationem.

EX Auxesi, hoc est, amplificatione, variatur oratio, cum amplificandæ rei gratia verbum atrocius subijcimus loco proprii; ut cum occisum dicimus, qui sit cæsus: latronem, qui sit improbus:

probus : occidisse, cui res acerbior acciderit : exanimatum, dolore affectum : enectum, cruciatum : mutum, qui nihil responderit : revixisse, qui spem receperit : oblitum injuriæ, qui ignoravit. Huc pertinent & appellationes illæ exaggerantes, de quibus ante nonnihil memini, cum carnificem appellamus hominem immitem, sacrilegum, sceleratum, veneficum, malum. Præterea illæ, scelus, monstrum, pestis, labes. Postremo & hæ, Atreus pro crudeli : Sardanapalus, pro effœminato. De quibus suo loco copiosius.

CAP. XXVIII.

Variandi ratio per Hyperbolem.

Variat & Hyperbole, quam quidam superlativonem nominavit. Hoc mendacio, ut inquit Seneca, pervenimus ad verum : plus enim dicit Hyperbole, quam res habet, attamen quod verum est, ex falso intelligitur, ut, hic vel saxa, sua loquacitate possit rumpere : cœlum digito attingere : ocyor Euro : Et, fulminis ocyor alis : Sublimi feriam vertice sydera.

CAP. XXIX.

Variandi ratio per μείωσις, id est, per diminutionem.

Diversus variandi modus per μείωσις, hoc est, per diminutionem : veluti quoties attigisse dicimus eum, qui pulsavit ; læsisse, qui vulneravit. Interdum diminutio sapit hyperbolem : ut, vix ossibus hærent : brevior pygmæo : minus habet quàm nihil. Verum de his quoque nonnulla suo loco disseremus.

CAP. XXX.

Variandi ratio per compositionem.

Variatur oratio nonnihil & ex compositione. Ea sita est in his fermè figuris Asyntheto, Polysyntheto: Veni, vidi, vici. Maro,

*Testumque, Larumque,
Armaque, Amycleumque canam, Cressimque
Pharetram,*

Syzeugmeno: id fit quoties ad unum verbum plures sententiæ respondent. Fit autem trifariam: aut cum præponitur, aut cum sequitur, aut cum interponitur, ut deflorescit forma, vel morbo, vel ætate. Hic præponitur. Vel morbo, vel ætate forma deflorescit. Hic subjicitur. Aut, ætate forma deflorescit, aut morbo. Hic in medio intercedit. Item M. Tull. vicit pudorem libido, t morem audacia, rationem amentia. Contra: Neque enim is es Catilina, ut te aut pudor unquam turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore revocarit. Nonnunquam & per iterationem repetitur non conjunctio, sed nomen aut verbum quam Epanalepsin vocant. Nihilne te nocturnum prædium palatii, nihil urbis vigilæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic magnificentissimus senatus habendi locus, nihil horum ora vultusque moverunt? Simile huic fuerit: Vicit pudorem libido, vicit timorem audacia, vicit rationem amentia: ut per *συζυγμίας*: Vicit timorem audacia, rationem superavit amentia, libido pudorem expugnavit. Experiamur igitur, quot rationibus eadem sententia possit per has figuras variari. Contemnit deos, contemnit homines: deos contemnit, homines contemnit: contemnit & deos & homines: & deos & homines contemnit:

nit: deos contemnit atque homines. Ad hunc locum pertinent & illa: inedia, quam frigoris patientior: lucri, quam gloriæ cupientior: chariorem habeo neminem; & neminem habeo chariorem: Quanquam hæc non ita multum afferunt momenti, adjuvant tamen. Et, quibus de causis: ob eam rem: eam ob rem: ob causam tam parvulam: tam parvulam ob causam: Veniam ad te, quando ita vult pater; quando ita vult pater, veniam. Eiusdem rationis est, cum ex oratione simplici, duplicem facimus; aut, contra: ut omnia tua mihi debes: quicquid habes, id omne mihi debes.

CAP. XXXI.

Variandi ratio per σύνταξιν, id est, constructionem.

EX ordine, sive constructione item, nonnulla ser. nonis varietas existit, id quod superius attigimus. Nam pleræque dictiones sunt quæ non respuunt diversam constructionem: ut multum pudorem, & multum pudoris: scripsit mihi, & scripsit ad me: diversum, seu alienum huic, & diversum, seu alienum ab hoc: idem huic, & idem cum hoc: iactat maiores suos, iactat se de suis maioribus: de te somniavi, te somniavi: de te ridet, te ridet: tota nocte potavit, totam noctem potavit: Romanorum summus, summus inter Romanos: servitus morte durior, servitus durior quam mors: damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum: natus gloriæ, natus ad gloriam: tuæ partes sunt, tuarum est partium.

CAP. XXXII.

Variandi ratio per Mutationem Figuræ variis modis.

Variatur oratio, quoties alio, atq; alio affectu, ac velut habitu profertur, quam interim figuræ mutationem licebit appellare: ut, non est miserum mori: &, usque adeone mori miserum est? nihil est te vanius, an quicquam te vanius? Hic per interrogationem variata est figura: non magnam laudem assecutus es, egregiam verò laudem es assecutus: non ista curat populus, id populus curat scilicet. Hic per Ironiam commutata est sermonis facies: vehementer amat pecuniam. Dii boni, quam amat pecuniam! per admirationem versus est orationis color: tum deos contemnit, tum homines haud scio magisne Deos contemnat an homines. Hic per dubitationem commutata est orationis forma: Nihil mihi charius, aut antiquius fama; dispeream, si quid mihi charius fama. Hic per admirationem variatus est sermo. Ista nunquam cogitavi; dii meliora, quam ut ista cogitarim. Hic per abominationem commutatus est color. Est vir insigni vanitate: o singularem hominis vanitatem! Hic per exclamationem. Non modo virgines aliquot constupravit; verumetiam vestalem incestu polluit: virgines complures stupravit, ut interim de vestali incestu polluta sileam. Hic per occupationem variatus est sermo. Cum & genere .iis obscurissimo, & re nulla, nullis literis, nulla forma, nullo ingenio, quid est cur te adeò jactes? quid habes, cur tam iis insolens? natalium splendorem? atqui genere es obscurissimo: opes? at vel Iro ipso pauperior es. Eruditionem? sed bonas literas nec attigisti unquam. Formam? at ipso Therſite deformior es. Ingenium? at istud profecto

fecto nactus es stupidissimum. Quid igitur ista tua jactantia est, nisi mera insania? Hic per subjectionem variatus est orationis habitus. Neque vero solum per omnes figuras, verum etiam per locos prope omnes variari potest oratio. Ceterum quoniam hæc magis videntur ad rerum copiam pertinere, secundo commentario de his diligentius differemus. Hætenus formas ferme omnes paucis indicavimus, quibus, manente sententia, commutatur oratio.

CAP. XXXIII.

Experientie.

Nunc quo res fiat dilucidior, experiundi gratia, sententiam unam, atque alteram proponemus, conemurque quoad fieri poterit eandem veluti Proteum, in omnem speciem vertere: non quod omnis variandi rationem possit incidere, sed quot incident, tot utemur; Sumaturque illud exempli loco;

TUÆ LITERÆ ME
MAGNO PERE DE-
LECTARUNT.

Tuæ, non admittit Synonymiam: tuæ amplitudinis, tuæ celsitudinis, tuæ majestatis, Periphrasis est. Si nomen proprium ponas, puta, Fausti, Heterosis est, & partis, & personæ. Fausti literæ: Sic, Faustinae literæ. Heterosis substantivi in Epitheton.

LITERÆ.

Epistola, literæ, tabellæ, Synonymia est. Literulæ, epistolium, tabellulæ, Heterosis. Scheda, scripta, Synecdoche: Quod ad me scripisti. Periphrasis est.

M E.

Animum meum, pectus meum, meos oculos, vel Periphrasis, vel Synecdoche: nos, pro me, Enallage numeri: Erasmus, Heterolis est personæ.

MAGNOPERE.

Valde, vehementer, nimium, mire, mirifice, &c. Synonymia est: magnopere, summo opere, supra modum, preter modum, unice, Auxesis est: Haud mediocriter, non parum, non vulgariter, per contraria, & negationem: dici non potest quantopere, incredibile dictum; verbis consequi nequeam; atque genus alia, hyperbolen sapiunt.

DELECTARUNT.

Oblectârunt, recrearunt, exhilararunt, Synonymia est: Nisi quod in *exhilararunt*, metaphora videtur esse: voluptatem attulerunt, voluptati fuerunt, jucundæ fuerunt, & similia, Periphrasin habent: Voluptate perfuderunt, mellitissimæ fuerunt, & consimilia, translaticia sunt. Non injucundæ fuerunt, non insuaves; à contrariorum permutatione. Reliqua citra contextum commode ostendi non possunt. Nunc igitur experiamur. Tuæ me literæ magnopere delectarunt: delectarunt mirum in modum tuæ me literæ: majorem in modum me tuæ delectarunt literæ. Hactenus præter compositionem nihil ferme mutatum est. Tuis literis sum magnopere delectatus. Delectatus sum majorem in modum tuis literis. Hic genus verbi duntaxat est commutatum. Epistola tua me vehementer exhilaravit: tuâ quidem epistola sum vehementer exhilaratus: tuæ literulæ non mediocriter animum meum refecerunt: humanitatis tuæ scriptis sum non mediocriter animo

mo refectus : ex amantissimis literis tuis incredibilem cepi voluptatem: Hyperbole, & relatio. Amantissimæ tuæ literæ incredibilem mihi voluptatem attulerunt : novam quandā lætitiā tuæ schedæ mihi pepererunt : Tuis ex schedis mirificam lætitiā concepi : Summum gaudium tua scripta mihi apportaverunt : Tuis è scriptis summum mihi gaudium allatum est : Ex excellentiæ tuæ literis magnam hausimus voluptatem : Et hic elatio est. Cetera tibi quisque facile annotabit. Ex Faustis mei literis plurimum hausī voluptatis : tuis è scriptis haud vulgaris mihi voluptas accessit. Epistola tua sum unicè delectatus : ex Faustinis literis mirificum quoddam oblectamentum percepi ; tuæ literæ sanè quam delectarunt animum meum? ineffabili gaudio tuæ me schedæ perfuderunt. Hic Metaphora est, Tuis ex literis nova quadam delectatione sum perfusus : incredibili læticia tua me scripta reddiderunt : Et hic metaphora. Haud parum delectamenti tua mihi conciliavit epistola : legendis tuis literis oppido quā sum delectatus? lectio tuarum literarum singulari voluptate delinivit mentem meam admodum delectabilis mihi tua fuit epistola : eximia quadam læticia tua me literæ affecerunt : tuis ex litteris singulari sum affectus læticia : maximæ voluptati mihi tua fuit epistola : summo oblectamento mihi tua scripta fuerunt : incredibili gaudio mihi tua fuit epistola : nimis quam jucunda nobis tua fuit epistola : vix credas quantopere in tuis scriptis acquiescam. Ita M. Tullius frequenter utitur, acquiescere, pro oblectari. Summæ jucunditati nobis tua fuit epistola : suavissimæ mihi tuæ fuerunt literæ : tuis ex literis singularis mihi profecta est læticia : tuæ literæ fecerunt ut prorsus exilirem gaudio : tuis acceptis literis

lætitia gēstiebam : ubi mihi tuæ sunt redditæ literæ, lætitia sum expletus : lectis tuis amantissimis literis, nova quadam lætitia correptus sum : acceptus tuis literis, incredibilis voluptas cepit animum meum : inulitatâ lætitia me tua demulsit epistola : quod ad me scripseris, id mihi tam jucundum fuit, quam quod jucundissimum : quod ad me tuas dederis literas, id vehementer fuit gratum : quod me tuis dignatus es literis, eo nihil mihi potuit accidere gratius : tuis literulis oppido quàm latabundus sum effectus : quod me tuis literis certiorē reddidisti, fuit id mihi non gratum modò, verum etiam jucundum : cum tua ad me perferretur epistola, vidisses me gaudii magnitudine gēstientem : quod me saltem epistola salutâris, id profecto volupe fuit : literis tuis nihil afferri potuit optatius : epistola tua ad nos venit vehementer expectata : literis tuis nihil afferri potuit desideratius. In his tribus Metalepsis est, aut certe Synecdoche. Nam jucunda solent accidere, quæ magnopere desideramus. Non possunt non esse jucundissimæ Erasmo Faustinae literæ : non injucunda mihi tua fuit epistola : neutiquam insuaves mihi tuæ venerunt literæ : haudquaquam ingrata mihi tua scripta acciderunt : tam mihi dulcis tua fuit epistola, quàm ea quæ sunt dulcissima : literas tuas multa cum voluptate perlegi : epistolam tuam non sine summa voluptate recepi : qui mihi tuas reddidit literas, is mihi gaudiorum cumulum detulit : dictu mirum, quam me tua ceperit epistola : quas abs te missas accepi, nova quadam gaudiorum luce pectus meum serenârunt : literæ tuæ quicquid in animo mœroris erat, id omne protinus excusserunt : miram animo persensivi voluptatem, cum tua nobis redderetur epistola : tuis ex literis voluptas insolita animo incescit meo

meo: tuæ literæ fuerunt in causa, ut affatim gauderem: tuis literis effectum est, ut totus exultarem gaudio: dici vix queat, quantum mihi lætitia tuis ex literis obortum sit: vix possim sermone consequi, quantum gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola: dictum mirum est, quantum voluptatum nobis ex tuis affulserit literis. Deum immortalem! quam ingens gaudium nobis è tua provenit epistola? Papæ, quantas lætitiæ causas nobis tuæ literæ suppeditârunt! Dii boni, quantum vim gaudiorum tua mihi scripta subministrârunt? maiorem lætitiâ tuæ mihi tabellæ attulerunt, quam explicare possim: plurimum voluptatis nobis tuus tabellarius apportavit: vix credas quantum acervum lætitiæ literæ tuæ in animum invexerunt meum: verbis eloqui nequeam, quantis gaudiis me tua oneravit epistola. Cur autem sic vereor loqui, cùm Terentius dixerit *multis commoditatibus oneratum dicem*? Tuæ me literæ gaudiis onustum reddidere: tuis literis valde sum gavisus: tuis literis unice sum lætatus: tua scripta nobis uberriam lætitiæ copiam offuderunt: lætissima mihi tua fuit epistola: tuis literis factum est, ut prorsus frontem exporrexerim: viis tuis literis, protinus animi mei frontem explicui: inter legendum ea quæ ad me scripsisti, mira quædam voluptas animo obrepfit meo; simul atque tuas inspexissem literas, nova quædam gaudiorum vis mentem occupavit meam: inspectis tuis literis, incredibilis quidam æstus lætitiæ, pectus subiit meum: acceptis humanissimis literis tuis, immensa quædam lætitia me totû obsedit: emoriar, si quicquam unquam accidit jucundius tuis literis: dispeream, si quid in vita suavius obtrigit tuis literis: ita me Musæ bene ament, ut nihil antehac accidit tuis literis gratius: cave credas

C 5

rem

rem ullam objici à fortuna posse jucundiorē,
 quā tuæ sunt literæ : quā ipse charus es ani-
 mo meo, tam juvant tuæ literæ: Papæ ! quantum
 gaudiorum tua mihi excitavit epistola ? quantū
 risus, quantum plausus, quantum tripudiorum
 tuæ nobis attulerunt literæ ? elegantissimas tuas
 literas legens, insolita quadam lætitia tangebar:
 calamus tuus gaudiis me exsaturavit, multam
 voluptatem mihi tua præbuit epistola: totum me
 gaudiis imbuit tua tam elegans epistola: omnes
 pectoris mei sinus voluptate referit tua tam
 amabilis epistola: rara quadam voluptate me
 tuæ resperferunt literæ: tua quidem epistola no-
 vam quandam animo meo voluptatem adspersit.
 Tuis literis nulla res unquam accidit mihi festi-
 vior: nihil unquam vidi tuis literis lubentius:
 haud est quicquam, quod gaudentiore accepe-
 rim animo, quā proximās Fausti mei literas:
 quo me credis affluxisse gaudio, cum tuum ani-
 mum tuis in literis agnoscerem ? cum tabella-
 rius tuam mihi traderet epistolam, statim ani-
 mus mihi lætitia ineffabili prurire cœpit: quod
 ego tibi nunc referam, quæ voluptas acceptis
 tuis literis animum Erasmi tui titillarit? animus
 gaudio velut exundabat, cum tua mihi reddere-
 tur epistola: ut lubens tuam accepi epistolam:
 posteaquam tuum epistolium ad me delatum
 est, animus nimirum mihi gaudio efferbuit: vix
 eram apud me præ gaudio, cum tuas acciperem
 literas: literarum tuarum lepos præcipua qua-
 dam voluptate remoratus est animum meum:
 non possum non vehementer gaudere, quoties
 tua scripta ad nos advolant: mel merum mihi
 tuæ fuerunt literæ: quicquid literarum abs te
 proficiscitur, id mihi saccaro ac melle fluere vi-
 detur: opiparis literarum tuarū epulis sum lau-
 dissime refectus: tua scripta sunt mihi quavis am-
 brosi

brosiâ suaviora : schedulæ mei Fausti mihi fuere
 vel mensis Siculo lautiores: nulla voluptas, nulla
 sunt delicia, quas cum tuis literis conferre velim
 nausea sunt omnia præ tuis literis : inter legen-
 dū amantissimas literas tuas, Erasmi pectus gau-
 dio subsultabat : chartæ digitis tuis exarata, me
 quantus eram, gaudiis explerunt : meræ de-
 licia cordi meo sunt, quicquid scriptorum abs te
 redditur : nihil nisi gaudium tua spirat epistola:
 festū diem attulit is, qui tuas attulit literas. Tri-
 umphum adduxit, qui tuum adduxit epistolium,
 nullum ego nectar tuis scriptis anteposuerim :
 an ego ullum mel Atticum cum tuis amantis-
 simis literis contulerim? saccarum non est sac-
 carum, si cum literis tuis componatur : nulli
 mortaliū tam sapit potus quam mihi literæ
 tuæ sapiunt : quod sitenti vinum, hoc mihi tuæ
 sunt literæ : quod apibus Cytisum; quod salignæ
 frondes capellis ; quod urso mel, hoc mihi tuæ
 sunt literæ : epistola tuæ celsitudinis mihi fuit
 quovis melle mellitior : ubi recepissem tanto-
 pere expectatas tuas literas, dixisses Erasmus
 plane gaudiis ebrium. Ut reddita sunt abs te li-
 teræ, statim vidisses nos nimia quadam lætitia
 quasi temulentos : quam unice te diligo, tam
 unice tuis epistolis delector : nil nisi merum de-
 licium tua mihi scripta videntur: non tam palato
 blandiuntur ullæ cupedia, quam animum meum
 tuæ litteræ deliniunt : nullæ lautitiæ suavius
 titillant palatum, quam tua scripta mentem
 titillant. ἀμάρτας ἡδονῶν, id est, *plaustra volu-*
ptatum, attulit, qui tuas reddidit literas volu-
 ptatum δάθον apportavit tabellio tuus, tuas ad
 me redditis literis : gaudiorum θάλασσαν ad-
 duxit is, qui schedas pertulit tuas : mihi pla-
 ne tuæ literæ fuerunt quod Persis, Διὸς ἐγκέφα-
 λον, id est, *Jovis cerebrum*. quemadmodum
 aiunt

60 DE COPIA VĒRBORUM

aiunt Græci. In his porro si qua videbuntur ejusmodi, ut in oratione soluta vix toleranda putentur, memineris hanc exercitationem ad carminis quoque compositionem accommodari: Age, jam ad eundem modum in altera quapiam sententia variandi facultatem experiamur: Eaque deligantur, natura non admodum fœcunda, neque ad varietatem idonea, quo magis appareat, quantum possit hæc commutandi ratio, si usu atque exercitatione confirmetur. Hanc igitur sententiam sumamus:

S E M P E R D U M V I V A M,
tui meminero.

PRincipio adverbio Semper nullum respondet idem pollens, neque in aliam vocem deflecti potest. Deinde, vivam, nullum item habet simile, & verbum est unicæ vocis, id est, neutralis, nec ullum ex se propagat nomen, præter vitam. Deinde, meminero, non solum unicæ vocis est verbum, verum etiam mancum, & mutilum, peneque sterile, utpote à quo nulla soboles profiscatur, præter Memor, & Memoria. Porro quo verba quæ his opponuntur, Mori, & oblivisci, videlicet, & ipsa sunt tum manca, tum sterilia: ramen aggrediemur. Ceterum variandi rationes ex superioribus per se lector agnoscet: Semper dum vivam, tui meminero: nunquam, dum vivam, tui non meminero: nunquam quoad victurus sum, me tui capiet oblivio: haud unquam dum vixero, tu animo excideris meo: nunquam, donec vivam, mihi venies in oblivionem: nunquam quoad in vivis ero, tui nobis veniet oblivio: non prius tui meminisse desinam, quam vivere: non me ante tui memoria, quam vita ipsa reliquerit: usque dum spirabo, tui memor fuero: donec hac luce fruar, tu animo hærebis

rebus meo : è vivorum contubernio citius emigraverim, quam tui memoria nostro è pectore demigrarit : ipse prius è vivis excessero, quam Morus è nostra excesserit memoria : lux hæc me prius deficiet, quàm tui immemor esse cœpero : vita me serius destituet, quam tam chari capitis recordatio : idem dies mihi tui memoriam eripiet, qui vitam : eadem lux oblivionem tui nobis est adductura, quæ mortem : idem nostræ, tui memoriæ, vitæque finis erit : dum memor ipse mei fuero, tui meminisse neutiquam pigebit : non alius nostræ tui memoriæ, quam lucis erit interitus : is solus dies tui memoriam exstinxerit; qui vitam: ante mei ipsius, quam tui oblivisci incipiam : nostro è pectore non prius elabetur Mori memoria, quàm hæc anima : præter unam mortem, nullus omnino te mihi casus expectorabit : egone tam jucundi convictoris unquam vivus quæam oblivisci? tum demum Mori sui oblivisci poterit Erasmus, cum ipse sui desinet memor esse : dum mihi sensus ullus mei reliquus fuerit, tu semper animo nostro observaberis : cordi meo charior es, quàm ut vivo quidem in oblivionem venire possis : intime nostris in præcordiis repositus est Morus, sic ut præter unam mortem, nulla res illum illinc queat eruere: Orco tradar ipse prius quam te mandem oblivioni : dum spiritus his oculis, his manibus imperabit, tu pectori insidebis meo : dum spiritus hos reget artus, tui meminero : quamdiu supererit in nobis halitus, non quievero tui non meminisse : dum in vivis agam, usque vivet in me tui memoria : is mihi dies vitæ finis erit, qui tui oblivionis erit initium : idem casus hanc animam, teque è meo revellet animo : donec supersititem esse sinent superi, tui perpetuo recordabor : dum quicquam vitalis caloris in hoc pectore

ctore palpitabit, tui memoria non evanescet: Non mihi diuturnior vita futura est, quam tuorum in me meritorum memoria: non mihi brevior fuerit tui memoria, quam ipsa vita: non minus durabilis erit tui capitis recordatio, quam hæc ipsa vita: me mihi eripiet is dies, qui tui memoriam adimet: ipse mihi subducatur prius quam te in memoria habere destitero: haud longior erit mihi lucis hujus functio, quam tuæ benignitatis memoria: non mihi posterius suppetet vivere, quam tui meminisse: extra me fuero citius, quam Morus intra hoc pectus esse desinet: vita hæc tuique memoria pari studio ad metam decurrent: prorsus non erit Erasmus, cum Mori immemor erit. Non existibit hoc caput, ubi tam singularis amici quivero oblivisci: donec supra terram acturus sum, non committam, ut obsolescat apud me tuæ comitatus memoria: donec communem hunc aërem hauriam, tu crebro animo occurrabis meo: nunquam serius futurum est Erasmo vitam, quam tui memoriam obtinere: non ante de te cogitandi finem fecero, quam Atropos filum fatale secuerit: si qua dies unquam tui paritura est obliviscentiam, ea certe nunquam antecesserit ei, quæ me luce orbabit ipsa: Sol hic qui videt omnia, nunquam me videbit non memorem tui: Mors una tui recordationem his è præcordiis emovebit: donec ulla vitæ portio his in artubus residebit. Morus ab Erasmi cogitatione nunquam aberit: quamdiu sanguinis ulla pars hoc in corpusculo calebit, nunquam apud me refrixerit Mori memoria: mihi quidem dum vita aderit, tu à mente mea nunquam es abfuturus: quousque manebit hujus animæ corpusculique copula, tu à mea memoria nullo tempore sejungeris: prius animus corpori, quam tu animo meo præsens esse desines: spiritus ipse
citius

citius ex hujus corpusculi domicilio demigrabit, quam animo impressa imago tui deleatur : æque diuturna fuerit apud me tui memoria ac vitæ cursus : eadem erit & vivendi & de te cogitandi meta: non arctioribus pomeriis, tui recordatio claudetur, quam ipsa vita : quoad ulla xena mihi vitali tempore saliet, dulce fuerit usque tui meminisse : quantum mea Lachesis fatale stamen extenderit, tantundem extendetur & mea tui memoria : eadem mihi & vivendi, & de te cogitandi mensura fuerit : quoad corporis molem status vivificus sustinebit, animum maxime tui memorem geram : dum lucis usum cœlitum indulgentia concedet, te semper animo feram: dum vitam permittent superi, non commitemus, ut tam fidi congerronis unquam nobis obrepat oblivio : donec me non deficiet anima, animum hunc, & memorem & gratum nunquam posuero : quoad usque Sole volubili frui fas erit, hunc hominem habebis tui memorem : vivum non videbit Erasum, qui videbit oblitum tui : quanto tempore vita mihi duratura est, mens quidem hæc manebit tui recordantissima : quam diu supero hoc Jove continget frui, non mihi contigerit oblivisci tui: donec vita perseverabit, tu cordis obtutibus semper es observaturus : Nominis ante mei, quam tam chari amici, mihi ventura est obliviscentia : ipse mihi prius excidero, quam tui vultus imago : viventi quidem Erasmo, haud unquam excidet Morus : nulla diuturnitas ævi, tui apud me memoriam obliterabit : non, nisi mecum, tui exstinguetur memoria : antefatalem diem è nostra memoria non eliminaberis : ante obitum non desistam tui meminisse ! ante suprema funera non cessabo tui memor esse : non antè exacta vitæ stamina tui queam oblivisci : vivo quidem Erasmo :
Morica

Morica memoria haud unquam effluet : tui apud me memoriam nulla unquam ætas antiquabit : ante summum diem non abrogabitur in me memoria tui : nulla neque locorum, neq; temporum injuria efficiet, quo minus tui quam maxime meminerim in vita : per omnem vitam tui meminero : hæc vita quam longa contingeret, cum tui memoria semper erit conjuncta : ad ipsum usque rogum me tui memoria prosequetur : mei sensu carebo, priusquam conjunctissimi hominis cariturus sim recordatione : à meis ipse membris distrahar, antequam tu animo meo divellare : mors mihi citius acciderit, quam oblivio tam dilecti capitis : certum est mortem optetere potius, quam tui memoriam non jugiter obtinere : non nisi me sepulto, tui recordatio sepeliatur in me : tui quidem aut mecum aut nunquam est interitura memoria : donec expirem ipse, spirabit in me Mori mei memoria : donec apud superos agitabimus, nunquam mihi incesset tuæ benignitatis oblivio, ante obitum nunquam animo meo tui incurret oblivio : sic enim loquitur Seneca. Nihil tam arduum hæc vita mihi gignere queat, ut tui memoria ex his præcordiis possit extundere : nulla res tam atrox mihi possit in hac exoriri vita, quæ tui conciliet oblivionem : vivo nihil possit existere, quod mihi tuæ erga me humanitatis conflet obliviscentiam : sic in me radices egit memoria tui, ut nullis omnino casibus, qui quidem vivis soleant accidere, sit nunquam cessura : his nimirum monumentis animo meo consecratus, ut ea nullum ævi spacium valeat demoliri, ni forte mors, cui nihil rerum mortalium non cedit ; nisi ipse mortalis essem, non dubitarem hanc de te memoriam immortalẽ fore polliceri : si immortalis esset Erasmus, immortalis itidem foret tui apud illum

memoria : ejusmodi statuum in animi mei penetrabilib. tua merita erexerunt, ut ea, quoad me tellus sustinebit, nullo casu sit diruenda : his titulis Morus inscriptus est cordi meo, ut eos nulla temporis injuria possit unquam exedere : non nisi una cum ætate tui recordatio in me convescit. Ipse mihi prius excutiar, quam Mori nomen ex adytis cordis exigatur : id unum tibi & confirmo & præstabo donec in mortalium numero futurus sum, tu è scrinio memoriæ nostræ nunquam dimovebere : ut omnia tempus possit, certè hoc unum illi non licebit unquam, ut vivo tui mihi pariat oblivionem : semper hic animus tu cum primis meminerit, neque id me dies, quamlibet longa, dedocebit donec me tellus alet, unum illud nunquam quibo dediscere, videlicet tam chari sodalis meminisse : donec futurus sum ἐπιχθόνιῳ, id est, *superstes*, ut Homérico utar verbo. Mori memoriam continenter obtinebo : quoad mihi continget inter σῖτον ἔδοντας, id est, *cibum edentes*, ut Homericè loquar, annumerari, nunquam hoc de pectore Mori vultus labetur.

ὅφρ' ἂν ἔγωγε

ζῶντων μετέω, καὶ μοι εἶλα γένατ' ὁρώρη, id est, *donec adsim viventibus & mihi genua moveantur. Iliad. II.* quemadmodum inquit Homerus, tu mihi nunquam es obliviscendus, ἐμὲ ζῶντ' καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένω, id est, *Me vivente, & in terra conspecto. Iliad. I.* ut est apud Homerum, nunquam te auferet oblivio : tui memoriam perpetuo, pariter cum ipso vitæ progressu, producam : superstiti unquam dies expunxerit : corpore quidem abs te distrahi poterò, verum animo te semper intuebor, quoad vitam numina largientur : donec aura vitalis hos
artus

artus moderabitur, tu à nostris cogitationibus nullo momento es abfuturus: usque adeò penitus his præcordiis tui impressa est memoria, ut nullo unquam pacto videatur eradenda: ut omnia tempore marcescant, tui certe memoria ad occasum usque vitæ apud me vigeat: arcibus Morum meum animo complexus sum, quam vivo possit elabi: eadem me lux exanimem debet, quæ tui conspiciet immemorem. Adeo vivam quandam imaginem tui pectori insculpsisti meo, ut vix etiam mors ipsa sit abolitura: non erit E asinus tui memoria vivacior: tam viva erit tui apud me memoria, ut ipse non sim futurus vivacior: nunquam interciderit apud me Morica memoria, donec ipse non interciderit. Semper hunc hominem experieris tui recordantem, donec vitæ particeps erit: expers huius vitæ fuero, priusquam à tui memoria alienus adeo vivax est in me tui memoria, ut ipse non sim illi futurus superstes: altius meæ memoriæ insedisti, quam ut ulla te res inde queat emoliri. Tenacius inheres cordi meo, quam ut præter mortis casum quicquam aliud inde te queat ejicere: Penitius hoc in pectore conditus es, quam ut hinc ulla ratione sis excludendus, donec militam fata non invidebunt. Interius inlitus es animo nostro, quam ut inde columi quidem queas, extirpari: Fixius impressum est cordi meo simulacrum tui, quam ut superstiti possit unquam detrahi. Sic effigies tui cogitationi meæ penitus impressa est, ut eam nulla ætas sit abrogatura. Dum vita suppedietabit, nihil extiterit quod fixam animo Mori statuam valeat labefactare. Fieri nunquam poterit, ut vel vivam parum tu memor: donec apud superos commorabor, non tota quidem Lethes aqua tui memoriæ poterit abolere: donec aura vescar æthereæ, subinde tu

rem

reminiscar : vitam modo Deus impertiat, ego tibi mentem perpetuo tui memorem polliceor. Si quis mihi vita functo sensus erit tam dulcis amiculi recordabor, tantum abest, ut vivus sim obliturus : omnia mihi citius acciderint in vita, quam oblivio tui : tum sursum versus recurrentamnes, ut Græcis est in proverbio, cum Erasmus Mori sui poterit non meminisse : Non alius me visurus est oblitum tui, quam qui visus est arduis pronos relabi rivos montibus, & Tiberim reverti, ut ait Flaccus.

Ante leves ergo pascentur in æquore cervi,

Quam vivum Erasmus Mori capiat oblivio : iis coloribus in tabula pectoris mei depicta est imago tui, ut eam nulla annorum series possit eluere : supremus vitæ dies me tui memorem deprehendet : sospite vita, non me fugiet memoria tui : salva vita hac, non demorietur apud me tui memoria : quoad hæc mihi vita comes erit, comitabitur & tui recordatio : hæc me vita tui memorem relinquet : non avolabit à nobis tui memoria, nisi avolante vita : ad supremum usque vivendi limitem, tui nobis memoria perseverabit : in obtinenda tui memoria non fuero mihi dissimilis, nisi vivus esse desiero : donec hoc vitæ munus divina benignitas mihi salvum esse volet, non intermoriatur apud me tuæ benignitatis memoriæ : vita defungar prius, quam tui memoriam recolere cessabo : diem obiero citius quam te ventis, & auræ mandem : clavis adamantinis nostræ memoriæ infixus est Morus, quos non nisi una mors valeat abrumpere : ad imā usque cineres pergā tui meminisse : ad extremam usque senectam tui me comitatura est memoria : per universum vitæ spacium Mori meminerit Erasmus : ad extremum usque rogam, tuorum

rum erga me beneficiorum memoria prorogabitur, fatalis ille dies denique me tui memorem est reperturus: dabo operam, ut tuæ humanitatis recordatio ad Libitinam usque proferatur: nunquam mihi quicquam obtigerit in vita neque tam lætum, neque tam acerbum, quod tui nominis recordationem è sinu pectoris mei queat expellere: quoad hic animus in hoc corpusculo tenebitur alligatus, non exulabit mea memoria. Morus: citius futurum est, ut alterum in orbem tui memoriam mecum deferam, quam ut hic abjiciam: animam egero prius, quam te memoria tenere desiero: si quando corpus umbram suam poterit effugere, hic animus tui quibit oblivisci: non antequàm diem vitæ novissimum clausero, desiturus sum tuam in me beneficentiam animo circumferre: Quam longa dabitur vita, tam erit longa tui memoria: par nobis erit memoriæ vitæque modus: tui meminero quod auras carpsero vitales: absit, ut mihi brevior fuerit tui memoria, quam vita: quandiu superabit Erasmus; tamdiu tui meminisse non gravabitur: vita orbabor, antequam tui me relinquet memoria. Supero privabor lumine, ut priscorum more loquar, citius, quam Morus ex animo deleatur meo: Ocyus hoc mihi corpusculum morte refrixerit, quam tui memoria frigescat apud me: Inextinctam tui memoriam semper tenebo: quantum temporis anima fruar, sic enim loquitur Salustius, tantundem tui meminero. Perpetim tui recordatus fuero; Sine fine meminero. Nulla res mihi oblivionem tui invexerit, nisi quæ me ex hac luce evexerit. Orbem hunc verterim citius, quam animum hunc tui memorem vertero: vita me exuerit in casus, qui tui importabit oblivionem: crudelib. umbris occubuero, quemadmodum loquuntur poëtæ citius,

tius, atque tui memoriam recolere desiturus sim: efferar ipse citius, quam tui memoria è corde efferatur meo: ad ipsum usque bustum me tui memoria prosequetur: ne defunctus quidem, tui possim oblivisci, nedum vivus viventi mihi nunquam abolefcet hominis tam bene meriti recordatio: quando futurum est, ut apud Erasmm evanescat Mori memoria? nempe dum vita destituetur: usque eo tui memor ero, dum in vivis agam: usque dum spirabo, te corde gestabo: quam diu dabitur anima frui, ut Salustiano more loquar, non desinam tui memoria frui; Sed jam sit modus. Neque enim id agitur, ut ostentemus, quousque nos in commutando progredi possimus, sed ut studiosis adolescentibus exemplo demonstramus, quantam orationis ubertatem paritura sit hæc exercitatio. Sententiam enim admodum felicem, neque magnopere ad commutandum fœcundum ferme ducenties ut opinor, commutavimus, neque tamen minutulas illas variandi rationes sumus anxie persecuti. Nunc quod reliquum esse videtur, varias quasdam orationum formulas proponemus, non id agentes, ut omnes persequamur. Nam hoc utilissimum quidem, verum prorsus infiniti fuerit operis: sed ut ostensis aliquot velut exemplis, vel sibi quisque similia fingat, vel alius aliquis, cui plus otii suppetet, quam nobis, hujusmodi dicendi figuras ex omnibus auctoribus petitas, copiosius, atque accuratius impertiat copiarum candidatis.

CAP. XXXIV.

Quibus modis tribuimus plura ex æquo.

EST vir tum eruditus, tum probus. Est juvenis & formosus, & bene ingenuus. Atque repetitum Poëtarum est: Virg. At.

Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater.
 Est vir doctus pariter ac probus : Est vir doctus
 simul & integer : Est vir tam doctus, quam bo-
 nus : Vir est doctus juxta, ac bonus : Vir est non
 minus probus quàm literatus : Vir est non infe-
 rior literis, quam moribus : Vir est ex æquo pro-
 bus atque doctus : Vir est æque literatus atque
 incorruptus : Vir doctus æque ac probus : Vir
 perinde doctus ac probus : Exquisite doctus est,
 itidem & facundus : Vir est non minore morum
 probitate, quam doctrinâ præditus : Vir est quem
 admodum doctus, ita & integer : *Vir est do-*
ctusque bonusque in carmine : Vir simul erudi-
 tus, simul integer : *Vir est doctusque & integer,*
 in carmine : Vir est haud secus eruditus ac pro-
 bus : Vir est ut doctus, ita & probus : Vir est do-
 ctus, & idem probus : Vir est optimus, idemque
 doctissimus : Vir est pari vel doctrina vel probita-
 te præditus : Vir est non tantum eruditus, sed &
 integer : Vir est non modo doctus, verum etiam
 probus : Ut optimus quoque est, non modo do-
 ctissimus. Non tantum ferunt, sed impellunt.
 Hæc sermonis forma peculiaris est Seneca, ut
 omittatur etiam. Vir est præter summam erudi-
 tionem etiam optimus : vir præterquam quod
 doctus, est etiam optimus : vir est in quo dubites,
 doctiorne sit, an melior : Vir est, in quo cum li-
 teris probitas morum ex æquo certet : Vir est qui
 literas æquavit cum vitæ sanctimonia : Vir est
 cujus eruditioni respondet morum integritas :
 Vir est qui parem vitæ castimoniam cum erudi-
 tione copularit : Vir summa quidem doctrinâ,
 verum morum integritate neutiquam inferior
 sese. Interdum idem pollet, vel : Literis tuis
 majorem in modum sum delectatus, vel quod
 essent elegantissimæ, vel quod humanitatis ple-
 næ : vir est in literis egregius, neque sui dissimi-

lis in moribus. Vir est clarus imaginibus, neque non illustris egregiis in Remp. meritis. Officium beneficio cumulasti. Corporis formam animi dotibus æquiparas. Cum diis ex pari vivit: Oratione tua graviter offensus est, partim quod esset incondita, partim quod arrogans. In hoc probitas æquat eruditionem. In hoc fortuna cum probitate facit paria. Ita Seneca. Vir est egregie doctus, atque item probus. Vir est similiter doctus ac facundus: Vir est haud dissimiliter eloquens ac doctus: Vir pari doctrina ac probitate. Vir est perinde facundus ac doctus. Cives, atque hostes juxta metuit, dixit Salust. pro eo quod est, cives æque atque hostes. Fortunæ, corporis animique bonis juxta dives. Ita Salust. Plebi patribusque juxta charus: Idem. Hyemem atque æstatem juxta. Plin. Juxta diebus noctibusque tacitus labitur mundus. Idem: In Italiæ partibus quibusdam, juxta hyeme, & æstate fulgurat. Ad hanc formam pertinent & illa, Plaut. juxta mecum rem tenens, id est, æque atque ego. Idem in Persa: Juxta tecum, si tu nescis, nescio. Salust. in Catilinaria: Quo in loco res sitæ sunt, juxta mecum omnes intelligitis. Huc pertinent & illa minus quidem usitata, sed tamen apud probatissimos auctores reperta. Terent. Quo jure, quæque injuria me in pistrinum dabit; id est, sive jure, sive injuria, Cicer. ad Att. At quam honesta, quam expedita tua consilia, quam evigilata tuis cogitationibus, quæ itineris, quæ navigationis, quæ congressus, sermonisque cum Cæsare. Idem ad eundem. Cum video te dissentissimum esse, quæ de Butrotiis, quæ de Bruto: Quæ posuit pro tum,

CAP. XXXV.

Quæ commodius copulent contraria.

Vir est doctrina quidem egregia, verum moribus illaudatis. Est ille quidem vir bonus, verum parum eruditus. Vir est ut lingua blandissima, ita ingenij amarulenti. Vir est ut optimis prognatus majoribus, ita pessimis præditus moribus. Vir est tam deformis animo, quam corpore formosus. Petrus quemadmodum est tacitus conviva; ita est loquacissimus susurro. Hic saluator quidem est comis, sed virulentus obrectator. Blandus est vultu, ceterum animo truculento. Ferox est in timidos, at in feroces timidus. Æstate friget, contra hyeme calet. Plautus sic usurpavit. Item Venit hoc mihi in mentem Magadore, te esse hominem divitem, factiosum: me item esse hominem pauperum pauperimum: Item, dixit, pro contra. Inimicis supplex, in amicos contumeliosus. Hic nullum additur adverbium. Voluptas parit dolorem, contra dolor voluptatem.

CAP. XXXVI.

Quibus modis æqualiter removemus.

Vir est neque doctus, neque probus: nec literis nec moribus probatus: Vir est non indoctus modo, verum etiam improbus: Vir est ut indoctus, ita & improbus: Non minus improbus, quam illiteratus: Vir est tum indoctus, tum improbus: Æque indoctus atque improbus. Quintilian. Nescias præstare velint minus an possint, id est, tam non possunt præstare, quam nolunt: pariter & indoctus & improbus: Vir pessimus est; & nihilo doctior. Seneca, Flamma depri-

deprimi non potest, non magis quàm quiescere. Vir cui nihil omnino bonarum literarum, bonorum quoque morum tantundem. Breviter, ferme iisdem rationibus removemus, quibus tribuimus.

CAP. XXXVII.

Quibus modis tribuimus inæqualiter.

Vir est cum doctus, tum probus : Juvenis cum eleganti forma, tum vero moribus optimis. Non pecuniam modo, verum etiam vitam tibi paratus sum impendere ? Vitam etiam tibi impenderim, non modò pecuniam. Verum hæc verba non solum, & similia communia sunt tum ad æqualitatem, tum ad inæqualitatem. Non sat erat impulisse, nisi & proderet. Non sufficiebat spoliasse, nisi & jugularet. Parum erat deformem esse, nisi mores formæ dignos addidisset. Nihil erat deformi esse vultu, nisi moribus etiam esset deterrimis. In hac sermonis forma eleganter interdum altera pars subauditur : eaque fere potior, ut : Chrysostomus non ore tantum aureus : subauditur, verum etiam pectore. Et Corneliæ Grachorum matris epistolæ servatæ sunt, non tantum in sexus honorem: subauditur, sed etiam ob admirationem eloquentiæ. Vidisti hominem non corpore tantum distortum: subauditur, verum etiam animo.

CAP. XXXVIII.

Inæqualiter removemus his modis.

Non modo non intelligit, verum ne legit quidem : non solum parum intelligit, sed nec legit : non tantum nihil intelligit, imo nec legit : nec legere quidem novit, nedum intelligat : non

D

NOVIT

novit vel legere, tantum abest, ut intelligat: tantum abest ab intelligendo, ut ne legere quidem norit! Adeo non intelligit, ut nec legat. Usque adeo non intelligit, ut nesciat vel legere. Hic in Græcis literis nihil quid dicam intelligere; imo nec legere potest: Hic nihil in bonis literis non dicam intelligit, imo ne legit quidem: Ingenium quoque senectus deterit, ne dum corporis vigor perpetuo duret. Horatius:

Nedum sermonis stet bonos, & gratia vivax.

Nedum novè posuit, pro eo quod est, tantum abest, ut: Ne pecuniam quidem impenderet amico, nedum vitam. Eam figuram Quintilianus novavit ad hunc modum: Nec enim de omnibus causis dicere quisquam potest, saltem de præteritis, ut taceam de futuris, id est, nec de præteritis, tantum abest, ut de futuris.

CAP. XXXIX.

Quo pacto tribuamus, aut removeamus ordine.

UT quisque est gloria dignissimus, ita gloria est negligentissimus: Ut quisque gloria est maxime dignus, ita gloriæ minime est avidus. Optima quæque vitæ pars quam ocyllime prætervolat. Catullus. Tanto pessimus omnium poeta, quanto tu optimus omnium patronus. Quam vos facillime agitis, tam vos maxime æquum est æqua facere.

CAP. LX.

Per comparativum eadem effertur sententia.

Quo quisque dignior est, qui laudetur, hoc minus laudari gaudet. Quanto quisque fama dignior, tanto minus affectat famam. Quo quisque magnis promeretur honorem, eo minus honorem appetit.

VER-

VERTI POSSUNT.

Hoc minus ducitur laudis cupidine, quo quisque laude sit dignior. Tanto quisque minus operatur pecuniam, quanto minus possidet pecuniæ.

CAP. XLI.

Formula augendi positivum.

POSITIVA augentur compositione harum dictionum: Per, perquam, præ, perdifficile: perquam difficile, prælongus, prævalidus, præpotens. Quod idem contingit in verbis: Pervelim, perquam velim, percupio. In quibus idem interdum efficit hæc præpositio De, deamo, demiror. Eandem vim videtur obtinere Ad, adprobe, adfabre, adprime, adamo. Adjungunt jureconsulti præpositionem In, tanquam idem pollentem. Sed errant mea sententia: Quod enim illi legunt, indifficile est, pro valde difficile, legendum est, indifficili est, pro difficili est: quemadmodum dicimus, in proclivi est, pro eo quod erat, proclive est: & in promptu est, pro, promptum est. In tuto est, in causa est, in vitio est. Augetur positivum & citra compositionem quam, sed figurate. Quam tenere amat filium! quam nihil pudet! Ut eandem vim obtinet. Ut gaudet, ut est severus! Immane, quantum distat. Papæ, quam is sibi placet! ad hanc rationem pertinent, Præterea his adverbii intenditur, oppido quam, sane quam, nimis quam, antigerio, quod priscum est. Atque hæc, ut dixi, non repudiantur & à verbis: per quam velim, percupio, sane quam cupit. Neque diversam vim habere videtur, Næ: Næ ego infelix homo sum. Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant. Item, Adverbia illa omnia epitalin, significantia: admodum, valde,

egregie, insigniter, magnopere, maximopere, summopere, inprimis, adprime, cumprimis, in paucis, pro egregiè apud Quint. Curt. tantopere & quantopere, figurate. Adeò pro valde: Fratrem adeo nobilem. Majorem in modum, mirum in modum, supra modum, præter modum, singulariter, unice, eximie, impendio, impense, effuse, abunde, affatim, atque alia innumeraabilia. Vel, utrunque efficit, auget. Cicer. ut vel perire maluerit. Seneca: vel umbra satis est: amico non vel teruntium impertiatur. Salust. Quibus rebus supra bonum & honestum percussus, id est, magis quam decuit. Plusquam, Item magnam vim augendi obtinet: Homo plus quam insanus: Senex plus quam delirus. Plus æquosavit. Cui finitimum est, non tantum, non ut respondet illi Græco, *μόνον ἔχει*, id est, *ferme*, sed ut idem valeat, quod plusquam: velut, homo non tantum vino temulentus: Vir non tantum imaginibus nobilis: de quo paulò ante meminimus. Terque quaterque beati. Græcanicum est, Latinis tamen usurpatum, in carmine potissimum. Sunt & aliæ formæ longius petitz. Incredibile dictu, quam elegans. Salustius: Immane dictu: Dici non potest: Sermone consequi nequeamus: est rara quadam modestia: Præcipuum honorem: Primariam laudem: Incredibili sapientia haud vulgari doctrina. Et Deum immortalem, qua doctrina virum, id est, egregia: Plus satis animosus: Plus nimio tristis, plus quam par est. Atque id genus alia, non absurde fortassis iis adiungantur. Nam vulgata est illa amplificandi ratio, quoties superlativus pro positivo ponitur. Plurima, pro multis admodum: Maxima, pro vehementer magnis: Dicere tibi promtissimum est: mihi facere facillimum.

DE VARIANDO

Positivo.

Utitur vulgo comparativis pro absolutis, vel ipso Quintiliano auctore. Ut si quis dixerit infirmorem, id est, meticulosum.

CAP. XLII.

Rationes minuendi Positivum.

Minuitur è regione positivus appositis præpositionibus. Subtristis, subrusticus, subabscurus, subasper, subinvidus, subinanis, subfuscus. Quod idem accidit in his verbis; Subpudet, subirascitur, subolet, subridet, subodoratur, subtimet. Minuitur & adverbis appositis: Non nimis molestum est. Utcunque jucundum fuit. Aliquantulum mordax. Quæ verbis etiam adiunguntur; utcunque sapit: paululum delirat. Præterea deformatione in vocem diminutivam, quæ varia fingitur. Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, putidulus, diutule, sæpicule, ebriolus, sciolus, tenellus, nigellus, integellus philosophaster Tullius. Comparativus positivi loco diminuit, ut tristior, id est, subtristis. Sed ferme in vitium accipitur, addito adverbio paulo, & κατ' ἑλάττω, i. e. *per defectum*, ut, vir integer quidem, sed severior, id est, paulò severior, quam convenit. Facundus homo, sed paulò loquacior. His igitur modis vitium ferè significamus cum extenuatione. Diminuuntur & verba vocis deflexione, ut vellico, cantillo, cantito, volito, dormito, visito. Parum, & non admodum, idem efficiunt. Ne parum multa scire videntur: Vir non admodum senex: Non admodum adolescens: Non perinde sapiens ut dives. Non satis mihi liquet: Minus compertum habeo:

78 DE COPIA VERBORUM

Idem efficiunt, Vix, & Semis: Vix vivus, semivivus, vix bene Græca, parum bene Græca, cum semiviro comitatu, id est, parum virili: Ad idem valent, Saltem & At: Cato, Si non eodem die, at postridie. M. Tull. Si non propinquitatis, at ætatis suæ, si non hominis, at humanitatis orationem haberet: Si non primus, certè non postremus.

CAP. XLIII.

Quibus rationibus augetur Comparativus.

Comparativus peculiariter his adverbis amplificatur: Longe, multo, nimio: Tum his, multis partibus, in immensum, infininitum, infinitis partibus, Longe venustior, multo gravior, nimio severior. Horat. Ne doleas plus nimio memor immitis Glyceræ. Multis partibus præstantior: in infinitum utilior: infinitis partibus divina humanis sunt potiora. Tanto, & quanto, figuratè idem efficiunt, Tanto corpore præstantior est animus, id est, multo. Idem efficit, quo, & eo cum subjiciuntur, Est prædives, quò magis admirror hominis fordes. Eo magis admirror. Papæ quanto satius est amicis, quam pecuniis abundare.

QUIBUS MODIS IMMINUITUR Comparativus.

Minuitur adverbis positivis. Paulo venustior est Gellius, quam Macrobius: Aliquanto brevior est hic, quam ille: Nihilo ditior: Ne tantillo quidem melior eris, si dives fueris: Minimo fueris honoratior, si titulus accesserit. Quantulo, figurate, pro quam paulo. Papæ, quantulo hic homo sapientior est, id est, pene nihilo. Minuuntur & deflexione vocis: Grandiusculus, id est, paulo

paulò grandior : Meliusculus : Celeriuscule.

C A P. XLIII.

Quibus rationibus augemus Superlativum.

Superlativus augetur iisdem adverbiiis, quibus comparativus longe, multo. Accedit autem, facile. Cicero longe facundissimus, & idem vir multo omnium optimus ; ejus civitatis longe princeps, aut, facile princeps, aut primus. Idem efficitur per tanto & quanto figuratè posita : ut Deum immortalem ! quāto Socrates philosophorum omnium optimus. Quam, in compositione nonnihil addit augmenti : Quam plurimos vidi : ut quam optime res cadat, tibi nihil commodi fuerit. Per hyperbolen augetur hoc modo : Mulier plusquam pessima, & pessima peior : Homo non loquacissimus, sed ipsa loquacitas, & ipsa loquacitate loquacior : Ipsa Venere venustior. Nam in Salustiano illo : Quam quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est : æqualitas est, non augmentum. Superlativus non recipit diminutionem, nisi forte per quidem, aut similem conjunctionem : Et ille quidem doctissimus, verum moribus non perinde probatis.

C A P. XLV.

Periphrasis comparativi.

Comparativum circuitione reddimus per adverbia comparandi Magis & Minus. Avidior voluptatum, quam pecuniæ. Magis avidus voluptatum, quam pecuniæ. Huic finitimum est, Potius. Voluptatum avidus potius, quam pecuniæ. Item : Non tam voluptatum appetens, quam pecuniæ : Minus avidus pecuniæ, quam voluptatum : Non perinde literarum admirans,

quam pecuniæ. Breviter, modis illis omnibus, quibus diximus inæqualitatem significari. Obti-
nent & verba quædam vim comparativi: præstat
lucrum pudore, id est, potius est lucrum pudo-
re. Cic. Platone facundior, Plato Cicerone do-
ctior: Cicero Platonem superat eloquentia. Pla-
to Ciceronem antecellit eruditione. Hierony-
mus Augustinum vicit rerum scientiâ: Augusti-
nus Hieronymum anteit ingenii subtilitate. Plau-
tus: Pol mœrores mihi anteverterunt gaudiis.
Terent. Quanto herum anteo sapientia! Plaut.
Præverti hoc certum est aliis rebus omnibus, id
est, præferre rebus omnibus. Livius: Conati no-
vi consules omnibus eam rem præverti. Cic. Si
vacas animo, neque habes aliquid quod huic ser-
moni præveniendum putes. Plautus dixit ante-
venire, pro præcellere. Salust. hominis qui per
virtutem soliti erant nobilitatem antevenire.
Huc pertinent & illa: Antepondere, præferre,
posthabere, præcellere. Novè dixit Salust. Invi-
dia atque superbia postfuere. Idem, & facundia
Græcos, gloria belli Gallos ante Romanos fuisse,
id est, præcelluisse. Cedere, secundum esse,
præripere laudem, & si qua sunt similia. Nam his
ferme modis orationē comparativam variamus.
Magis amat pecuniam, quam famam. Pecuniæ
Socrates amans est magis, quam famæ. Pecunia-
rum amantior est, quam famæ: Famam pecu-
niæ posthabet: Famæ pecuniam anteposit: Mi-
nus famæ cupiditate ducitur, quàm pecuniæ.
Impensius amat pecuniam, quam famam. Huic
potior est pecunia, quam fama: Huic prius est
lucrum, quam honesta fama. Huic antiquius est
laudari, quam admoneri. Huic vilior est vita,
quam pecunia. Similem vim obtinet Præ. Cic.
Omnium minas atque omnia pericula præ salute
sua levia duxerunt. Idem: Non tu quidem va-
cuus

cuus molestiis, sed præ nobis beatus, id est, nobis beator. Terentius : Ludum jocumque alterum dices illum : præ ut hujus rabies quæ dabit. Plautus : Nihil hercule hoc quidem, præ ut alia dicam. Idem dixit, præ quam, pro, præ ut.

C A P. XLVI.

Quibus modis superlativum variamus.

Superlativus variatur primum Adverbiis, quæ opponuntur : vel verbis, vel nominibus positivis : Amat te maxime : Amantissimus est tui : Effusissime te diligit. Vir indoctissimus, vir minime doctus. Minime multos, id est, quam paucissimos. Variatur & per comparativum, idque affirmative, sed inusitatius. Negative frequentius. Cicero reliquis omnibus eloquentior. Cicero, quo non alius eloquentior. Quo non præstantior alter, id est, omnium præstantissimus. Nihil minus amat, quam assentationem, Nulla re minus capitur, quam gloria. Nihil hunc æque delectat, atque Musica. Nihil prius hunc quam adesse conviviiis. Nihil pulcrius ducit, quam divitem vocari. Nihil minus faciam, nihil minus sentiebam, quam quod tu suspicabare. Homo quidvis potius, quam doctus. Efficiam ut intelligas, omnia mihi defuisse potius, quam fidem ac diligentiam. Omnia potius, quam illud agnosceret. Quidvis potius, quam vanitatem fatebitur. Nullo inferior, id est, summus. Nullo non inferior, id est, omnium infimus. Nemine non deformior, id est, omnium deformosissimus. Per verba nonnunquam idem efficitur. Cicero superat omnes dicendi copiâ: Vincit omnes candore: Nemini cedit candore; In dicendo principatum obtinet : Primas tenet ; arcem tenet. Adde huc & illa : Vir præter ceteros spectatæ fidei. Præter

omnes te diligit. Supra cunctos tuæ gloriæ favet. Ante omnia rei studendum. Unicus, & solus, primus, & similia, natura superlativam significationem habent, ut & singularis: Unice te amat: Solus est homo homini amicus: Singulari benevolentia te prosequitur: Primum laudem obtinet: Tullius eloquentiæ princeps: Penulatorum alpha, dixit Martialis. Eodem pertinent. Tam facundus, ut cum hoc nemo sit conferendus: Tam eruditus, ut ei nemo sit æquandus: tam prudens, ut parem non invenias. Horat. Sic ut mihi nunquam in vita fuerit melius: Adeo placet, ut magis non possit. Item & illa: Quis hoc uno facundior? Quid invenias pecunia vilis? An quicquam est patriâ dulcius? Erras si credis mihi quicquam esse uno te charius. Sunt & illæ orationes annotandæ. Officium tuum tam mihi gratum fuit, quàm quæ gratissima. Tam te amo, quam qui maxime. Terent. Amabat ut cum maxime, tum Pamphilius. Cicer. Domus celebratur ita ut tum maxime. Rursum hæ quoque. Hoc crede mihi, si quid unquam es crediturus. Homo doctus, si quisquam est omnino doctus. Homo vorax, ut si quis alius. Homo quantum alius nemo doctus. Nullus æque pernovit hominis ingenium, atque ego. Haud alium reperis, perinde tui studiosum. Neminem adæque timet, atque te. Si alias unquam, nunc summa vigilantia utendum est, id est, nunc maxime. Si quando alias amicum præstitisti, nunc ostende quanti me facis. Quantum potest, quoad fieri potest, & consimilia, superlativi vim videntur obtinere. Tu quantum potes abi, id est, quam ocysime. Enitar quoad potero, id est, quam maxime. Haud abs re fuerit huc annumerare denominationes, & comparationes illas per hyperbolen sumtas. Ut si quis hominem crudelissimum,

lilium, Atreum appellet : eloquentissimum, alterum Ciceronem : Severissimum, tertium Catonem. Tum per comparisonem : Hic est nive candidior, Scythia barbarior, Græculo loquacior, aut turture. Verum hujus generis aliquot exempla commemorare non inutile fuerit. Sumuntur autem variis modis : Vel à re quapiam eximia : ut nive candidior, pice nigrior. Vel à nomine abstracto, quod vocant, cæcitate cæcior : Vel ab animante insigni, ut talpa cæcior, caprea oculatior. Vel à persona insigni, ut : Phalaride crudelior. Tum adhibentur per simplicem denominationem : ut, si rem vehementer suavem, mel, aut nectar appelles. Rem vehementer acerbam, fel. Hominem supra modum senem, senium ipsum : vehementer scelestum, scelus : odiosum, odium : ganeonem, cœnum : lurconem, barathrum : contaminatum, labem : contentum, quisquiliæ : impurum, sterquilinum : perniciosum, pestem : tenebrionem, tenebras : inquinatum, lutum : infamem, propudium : portentuosum, portentum : dedecorosum, dedecus : molestum, ulcus : vitiosum, sentinam : odiosum, odium hominis : brutum, pecudem : virulentum, viperam : vehementer cæcum, talpam : vehementer rapacem, lupum : impendio deformem, Theriitem.

E A D E M H Æ C N O M I N A

per comparisonem efferri possunt.

Melle dulcior.	Littore furdior.
Nive candidior,	Iracundior Adria.
Caudice stolidior.	Arenis sitientior.
Cortice levior.	Vitro fragilior.
Oleo tranquillior.	Cothurno instabilior.
Auro purior.	Cote durior.
Stipite tardior.	Buxo pallidior.

Alga

84 DE COPIA VERBORUM

Alga vilior.	Sardois herbis amarior.
Glacie frigidior.	Rusco horridior.
Beta magis insipidus.	Ætna æstuantior.
Pice nigrior.	Trutina justior.
Pluma levior.	Spina distortior.
Auricula infima mollior.	Pluma levior.
Plumbo stupidior.	Vento instabilior.
Cornu siccior.	Barathro capacior.
Dolio pertuso contentior.	Charybde voracior.
Cribo infidelior.	Corcoro vilior.
Fonte purior.	Subere levior.
Oculis charior.	Floralib. licentiosior.
Ampulla inanior.	Clemate Ægyptia nigrior.
Ramento levior.	Crambe recocta molestior.
Morte odiosior.	Clavo durior.
Rubo arido præfactor.	Pistillo retusius ingenium.
Æquore furdior.	Pumice aridior.
Spongia bibacior.	Uvis passis aridior.
Ære Dodoneo loquacior.	Laterna magis pellucidus.
Pila volubilior.	Euripo inquietior, aut inconstantior.
Alno procerior.	Luce magis dilecta.
Sole clarior.	

ITEM PER HYPERBOLEN, eadem voce iterata.

Ipsa cæcitate cæcior.	Confidentia confidentior.
Ipsa nequitia nequior.	
Ipsa fame esurientior.	Ipsa stultitia stultior.
Voracitate voracior.	Ipsa siti siticulosior.
Ipsa morositate morosior.	Quavis peste pestilentior.
Deformitate deformior.	Ipsa loquacitate loquacior.

Quo-

Quovis monstro mon- Senio senilior ipso. (or.
strosior. Calamitate calamitosi-

HIS FINITIMA sunt illa.

Venere formosior.	tunationor.
Mercurio facundior.	Proteo mutabilior.
Fortuna ipsa fortunati-	Ipsis Gratiis humanior.
or.	Priapo salacior.
Vertumno inconstanti-	Minerva doctior.
or.	Pluto ditior.
Empusa magis varius.	Furia furiosior.
Ipsa Momo mordacior.	Enterpe concinnior.
Marte bellacior, seu pu-	Salute ipsa salubrior.
gnacior.	Penia pauperior.
Ipsa infortunio infor-	Harpya rapacior.

HIS PROXIMA SUNT NOMINA

personarum, quæ petuntur è Tragædiis,
aut Comædiis, aut fabulis aliis.

Gnathone adulantior.	Orpheo vocalior.
Phormione confidenti-	Cyclope immanior.
or.	Penelope castior.
Euclione tenacior.	Tithone vivacior.
Demea asperior.	Achille animosior.
Parasito edacior.	Niobe fecundior.
Atreo crudelior.	Tiresia cæcior.
Ajace insanior.	Sphinge involutior.
Thersite deformior.	Dædalo ingeniosior.
Thrasone gloriosior.	Gigantibus audacior.
Geta versatior.	Excetra pertinacior.
Thaïde blandior.	Glauco stupidior.
Mitione lenior.	Iro pauperior.
Tantalo sitientior.	Nireo formosior.
Oreste insanior.	Diana intactior.
Ulyssæ dolosior.	Erisichthone esurienti-
Nestore vivacior.	or.

86 DE COPIA VERBORUM

Stertore clamofior. Icaro audacior.
 Bufyride illaudatior. Grylla ftultior.
 Labyrintho intricatior. Neflore facundior.

HIS CONFINIA SUNT, quæ fumuntur ex hiftoriis, ut :

Phalaride crudelior.	Heroſtrato ambitioſior.
Polycrate fortunatior.	Timotheo felicior.
Sardanapalo nequior.	Timone inhumanior.
Phocione juſtior.	Numa religioſior.
Cræſo ditior.	Ariſtide incorruptior.
Æſopo luxurioſior.	Catone præſtantiſſior.
Fabio cunctantior.	Socrate ſanctior.
Milone fortior.	Chryſippo acutior.
Lynceo perſpicacior.	Thracalo vocalior.
Demofthene facundior.	Curione oblivioſior.
Hannibale vaſtior.	Heraclito obſcurior.
	Ariſtarcho doctior.

HUC PERTINENT & illa, quæ fumuntur à gentibus.

Pœno perfidior.	Cretenſi mendacior.
Scythæ aſperior.	Græco vanior, ſeu levior.
Scythotauris inhospitatior.	Theſſalo perfidior.
Parthis fugacior.	Leontinis luxurioſior.
Thracibus bibacior.	Mileſiis effœminatior.
Care vilior.	Pygmæo brevior.
Sybarita faſtuoſior.	Cretenſi vanior.
Arabibus ditior.	Aſoto luxurioſior.
Arcade ſtolidior.	

ADDUNTUR HIS, QUÆ ſequentur ab animantibus.

Muliere loquacior.	Graculo loquacior.
Hirco libidinoſior.	Dipſade nocentior.
Corvo vivacior.	Echino aſperior.

Lepore

Lepore timidior.	Pisce sanior.
Delphino lascivior.	Phœnice rarior.
Scropha fœcundior alba.	Nigro cigno rarior.
Albo corvo rarior.	Vulture edacior.
Scorpio improbior.	Jaculis inexpectatior, aut pestilentior.
Testudine tardior.	Cochlea contractior.
Glire somniculosior.	Sue indoctior.
Asello tardior.	Hydra immitior.
Dama timidior.	Tauro robustior.
Hirudine bibacior.	Cane rixosior.
Equo indomito feroci- or.	Urso hispidior.
Tipula levior.	Cane adulantior.
Passere salacior.	Cervo demissis auribus surdior.
Cervo vivacior.	Coccyge importuni- or.
Cornice vivacior.	Simia lascivior.
Luscinia vocalior.	Fele rapacior.
Vulpe fraudulentior.	Laro stultior.
Anguilla lubricus ma- gis.	Scarabeo improbior.

I D E M P O L L E N T, Q U Æ
sumuntur ab officiis, ut :

Carnifice immanior.	Milite gloriosior.
Cinædo effœminatior.	Rege magnificen- tior.
Athleta robustior.	Monacho imperitior.
Areopagita tristior.	Tyranno violentior.
Heredipetis adulantior	Fossore durior.
Lenone perjurus magis.	

E Andem vim obtinent voces denominativæ ab his formatæ, ut : mellitum, pro vehementer jucundo. nivei mores, pro vehementer puris : aureum seculum, pro magnopere felici, laudatoque : plumbeum, saxeum, pro duro. Ferreus scriptor : Bliteus, Betaceus, pro fatuo. Ficu-
num,

num, pro molli: Adamantinum, pro duro, ac laborum egregie toleranti: Vitreum, pro fragili: Vultureus venter: Vulpinum ingenium: Leonina ferocia: Thraſonica jaſtantia: Demeana aſperitas: Stentorea vox: Ciceroniana facundia. Cujus generis plura ſunt: quam ut numerum eorum perſequi laboremus. Illa porro longius quidem petita videntur: ſed tamen hunc ad locum pertinent.

*Quam curat numerum lupus, aut torrentia
flumina ripas.*

Non pluris illius convitia facio, quam culicem elephantus Indicus, pili non facio: nauci non facio: flocci non facio. Sed hæc alio loco.

CAP. XLVII.

Communis omnium Graduum variatio.

Omnes gradus circuitione variamus: Vir magnopere doctus; Vir magna doctrina præditus: Doctiſſimus: maxima doctrinâ præditus. Ea res cum magna, cum majore, cum ſumma turpitudine conjuncta eſt. Quæ vocantur *ισοδυμνία* ſignorum, id eſt, æquipollentiæ, non mediocriter ad orationis copiam faciunt. Quare primum vocum ipſarum inter ipſas discrimina paucis oſtendemus. Totum ad partes refertur magis quam ad formas. Si mors totum hominem abſumeret, merito tantopere formidaretur. Totum hunc menſem, totam hanc noctem ſine fruge tranſegi. Cunctus ad ſingula, quæ ratio nominis complectitur, collectim refertur, quaſi dictum ſit à conjunctis. Cunctos Romanos, cunctos mortales. Univerſi, omnes ſimul collectos ſignificat. Aut nullam, aut univerſam pecuniam vult, id eſt, omnem ſimul. Terent. Id illa nunc abripiet univerſum. Singuli, huic diverſam habet

bet rationem : nam omnes quidem ita significat, ut unusquisque sigillatim per se intelligatur : in singulas naves singuli milites accersebantur. Omnes, quasi generale est ad omnia : siquidem omne corpus pro toto dicimus. Et omnem populum pro toto populo : & omnem diem pro singulo die. Horat.

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

Omnes pro cunctos, & omne pro universum. Terent. At ut omne reddat : tametli hic pro toto positum videri possit. Quisque addit rei cuiuspiam in singulas partes distributionem: ut sua cuique sententia : natura animantium sua cuique dedit arma : suas cuique dotes largitus est Deus. Unusquisque nihil à quisque differre videtur, nisi quod & pro singulo ponitur. Unumquaque sua cupiditas ducit : Nunc unumquodque crimen cuiusmodi sit, excutiamus. Nihil autem prohibet, & singuli, per distributionem huiusmodi accipi. Singulis navibus singulos duces præfecit. Quisquis non absolvit orationem. Quicunque modo perficit, modo non perficit. Quisquis gravabitur sementem facere, is non metet. Quicunque recusabit laborem, non feret fructum. Aliquoties absolvit propemodum, cum significat ignorantiam, ut quisquis fuit ille deorum.

Quisquis es armatus quæ nostra ad limina tendis.
In obliquis nonnunquam unico verbo contentum est utrumque. Rem facias quocunque modo. Hominem quoque modo absolvas, pro quovis modo. Quilibet, & quivis, citra discrimen unumquodlibet significant. Horatius :

Quælibet in quemvis opprobria dicere suetus.
Resolvuntur autem per conjunctionem ; Vel, cum omnes & reliqua ferme per copulativum exponantur : Quemvis arbitrum cedo, id est, vel hunc, vel illum, mea nihil refert.

Quæ.

Qualibet hirsuta fronte tegente comas.

quod Græci ducunt *τυχόν*, quali non delectum sed fortuitum, & casu oblatum. Unus quilibet consimilem obtinet rationem. Significat enim unum aliquem è multis, quicumque at ille. Deligas tibi auctorem unumquemlibet. Et unusquis ab hoc nihil differt. Hæc autem, Quilibet, quivis, unusquibet, unusquis, non nisi unicum verbum admittunt. Semper enim absolutam reddunt rationem. Quantuscunque, qualiscunque, quantusquantus, qualisqualis, eandem obtinent rationem, cum quicumque, & quisquis. Adverbia item, utut, utcunque, ubiubi, ubicunque, quoquo, quocunque. Breviter composita semper sequuntur naturam particulæ oppositæ: Undevis, undeibet, undecunque: Quorum duo prima absolvent orationem, postremum commune est: Quocunque, quoquo, communia sunt. Quolibet & quovis, non sunt. Quoquoversa & quaquaversum communia sunt. Ubivis, & ubilibet, absolvent orationem. Ubicunque commune est. Ubi ubi non est, uti nec utut. Non enim absolvent constructionem. Uter quod ad duo pertinet, cum iisdem compositum, idem accipit discrimen. Utercunque anceps est: utervis absolvit, uterlibet itidem, utrocunque anceps, utrovis, utrolibet, absolvent. Uterque, copulativè significat, ut & illa, utroque, utrinque, utroqueversum. Aliquis, indefinitè significat unumquempiam: quid si hoc aliquis voluit Deus? Quis, idem pollet, sed his ferme dictionibus præcedentibus: si, ne, num, ec, ubi; si quid extiterit novi: ne quid temere faxis: num quem tuorum offendi? ecquid tui tetigi? ubi quis te læserit: ubi, pro alicubi, unde, pro alicunde usurpatur, duntaxat in compositione, ut sicubi, necubi, nuncubi, sic unde, necunde. Quidam definitè accipitur: quen-

quendam volo visere : nisi cum habet aut contemptum, aut translationem : ut Isidorum quendam mihi citabat : perinde quasi dicas, Isidorum, nescio quem. Lachrymas emisit, quendam animi sanguinem, id est, veluti sanguinem. Seditio, morbus est quidam civitatis : quispiam, anceps est ad usum quidam, & item ad usum. Aliquis, tametsi refragatur Valla : sed complurimum auctoritas Vallæ reclamationat : mittito ad me tuorum quempiam, est domi tuæ quispiam, cum quo jure debeam expostulare. Quispiam, & ullus, inter se conveniunt. Siquidem, præterquam, quod habent : plusculum vehementiæ, quam superiora, illud quoque peculiare obtinent, quod gaudent vel negatione, vel signo. Si, vel Ne, prohibentis, vel interrogatione, ut haud ullus mortalium ista possit præstare. Haud possit mortalium quisquam ista præstare. Si quisquam est qui sapientiam cum eloquentia conjunxit, certe Tullius is est : vide, ne quisquam hinc aufugiat. Cave, ne quoquam oculos tuos à meis dimoveas : an est quisquam, qui suam amicam se præsentem ? Num quisquam est mortalium tam patiens ? Similis est ratio adverbiorum, usquam, & uspiam, quantum ad signa pertinet.

CAP. XLVIII.

De propositione generali.

HIS jactis, ceu fundamentis, ad *ισοδυναμίας*, id est, æquipollentias progrediamur, Propositionem generalem, vel uti vocant universalem, variis modis efficimus : Primum, propriis ac peculiaribus signis : omnes amicos alienavit. Deinde, per negationem : neminem non alienavit. Tum per interrogationem : quem non amicum alienavit ? Virg.

Quas gentes Italum, aut quas non oraveris urbes?
 Nulli non maledicis. Duplex generale signum
 non licet eodem modo vertere. Cic. cum omni-
 bus omnia minabatur: omnibus omnia invidet:
 Neque enim recte: nihil non invidet alicui. O-
 mnibus maledicis: quis est cui non maledicas?
 Omnia dixit: quid non dixit? Ut autem inter-
 rogatio addita negatione generaliter affirmat:
 ita citra negationem generaliter removet. Quid
 possit dici stultius? id est, nihil dici possit stul-
 tius. Deinde per signa infinita: Haud pepercit
 cuiquam: non est ullum veritus: Haud ullum
 veritus: haud ullum facinus est reliquum, quod
 non peregerit: non excepit aliquem: neminem
 excepit. Idem efficitur per Quantum, & quic-
 quid, & si quod aliud. Quantum est hominum
 venustiorum, id est omnes venustiores: quic-
 quid erat copiarum eo traduxit, id est omnes
 copias: Et si quid erat copiarum, amisit, id est
 omnes copias. Si quid alias sibi bonæ famæ
 comparârit, id nunc perdidit. Redditur gene-
 ralitas ceu proverbiali figura, ut cum dicimus?
 Miscebis sacra prophanis, id est omnia. Item:
 Juvenesque senesque, id est omnes: neque ma-
 gnum neque parvum, id est nihil. Est & infinita
 propositio, Per fas nefasque, id est quocunque
 modo, quo jure, quave injuria. Idem efficit, ad
 unum; Virgilius.

————— *Si non exofus ad unum*
Trojanos,
 Id est, omnes Trojanos.

C A P. XLIX.

De propositione non generali.

Nonnihil est vel aspicere, id est, aliquid est.
 Nonnulli pluris faciunt pecuniam, quam si-
 dem,

dem. Non nemo, pro aliquis. M. Tull. Non nemo etiam in illo sacrario Reipub. in ipsa, inquam, curia non nemo hostis est. Idem : cum esset non nemo in senatu, qui diceret non oportere. Inest & infantibus nonnihil ingenii. Non omnem pecuniam absumsit. id est, est quam non absumserit. Qui legat argentum factum, non omne legat argentum. Omittitur interdum signum manente sententia. Sunt qui pecuniam anteponant famæ, id est, sunt aliqui. Horat. Est ubi peccet, id est aliqui peccat. Est qui plures agros occupet, id est aliquis. Ubi nonnunquam subauditur quiddam : est in quo mihi possis magnopere gratificari, id est, quiddam. Negatio iterata nonnunquam necessitatem significat, non affirmationem simplicem : ut, non possum non ridere : non possum non mirari : non potest non volvi cælum : non potest non stare terra : non potest non verum dicere veritas. Id accidit duntaxat in hoc verbo possum.

C A P. L.

Elegantie signorum.

Illud igitur observandum, ne signorum differentias in variandis propositionibus confundamus, id quod fere faciunt hi, qui vulgo Dialecticam profitentur. Non erit tibi res cum quoquam, id est, cum nemine tibi res erit. Non erit tibi res cum quolibet homine, id est, cum homine singulari, ac præstanti : Altera est negativa, altera affirmativa, & longe diversam habent vim.

Non cuius homini contingit adire Corinthum,
Id est, non contingit, nisi præcipuis. Non contingit ulli. Vides, quanto aliud pollet. Non amat quempiam è ministris. Non amat aliquem, id est,

est, neminem. Non satis amat quendam, unum significat quem oderit. Non satis tibi favet quidam. Hoc sensu quidam usurpant, *Certos*: per certos homines hoc fœdus diremptum est, *Iustus* est ad certum diem adesse: Non tibi favet quisquam: tota ratione dissident. Non recusio querquam, rectè dicitur. Non recusio quemlibet, perperam, nisi in diversa sententia. Non exclusit omnes, id est, quasdam non exclusit. Non exclusit quoslibet, significat delectu quodam alios admisso. Omnia folia huic arbori decident, vere dicitur; universa decident, falso. Singulos salutavit; non salutavit quemlibet. *Lupa* unumquemlibet admittunt, id est citra delectum quoscunque. Vide ne cui dicas, id est nemini dixeris: Vide ne dicas cuiquam: vide ne cuiquam dixeris: vide ne dixeris alicui: vide ne mortalium ulli dixeris. Hactenus idem pollent. Vide ne cuivis, aut ne cuilibet dixeris, id est, vide cui dicas, & vide ne temere apud hominem quemcunque effutias. Omnes sibi malunt esse recte, quam aliis. Sibi quisque vult esse recte potius, quam aliis. Idem pollent. Nemo non malit sibi recte esse, quam aliis. Singuli sibi malunt esse bene, quam aliis. Hactenus idem pollent. Universi sibi malunt esse bene, quam aliis, inepte diceretur, propterea quod universi peculiarem vim habeat. Toti respondet aliquantum, quod aliquam partem significat. Semper respondet aliquandiu, id est, aliquanto tempore, ut superius admonuimus; Omnis redditur per quantum: itidem totus redditur per quantum, & quam longus. Homo quantus erat, humi prostratus est, id est, totus. Virg.

Nunc hyemem inter se luxu quam longa fovere,
Id est, totam hyemem,

UTERQUE, NEUTER.

Uterque utrique est cordi ; mutua est affirmatio. Uterque alteri est odio, mutuo amicitia, item id est mutuo sese amant, mutuo sese oderunt. Neuter alteri fedit, mutuam diffidentiam significat. Neuter neutri, non perinde diceretur. Id genus orationem tot ferme modis variamus : Uterque alterum odit : Uterque utrunque odit : Alter alterum odit : Oderunt alterum : mutuam oderunt : Oderunt se mutuo : Oderunt invicem : Oderunt inter sese. Mutuum inter ipsos est odium : Neuter alterum amat : Alter alterum vicissim odit.

SEMPER.

Semper generalitatem habet temporis, Cui contrarium, Nunquam ; huic subiectum est Aliquando. Semper litigas : nunquam non litigas : quando non litigas : Num quando non litigas ? An est quando non litigas ?

SÆPE.

Sæpe respondet aliquoties infinito. Multis aliquot : magno aliquantus : sæpe opponitur raro. Neque raro admonui, id est, admonui frequenter. Haud sæpe me vilit. Plerunque, ferme, fere nonnunquam, & ipsa generalitatis quiddam obtinent. Ita ferme ingenium est hominum : eo ingenio plerique sumus. Fere fit ut divites habeantur in precio, id est, ferè fit apud omnes. Temere, in oratione negativa, similem vim habet : haud temerè pervenit ad frugem, id est, fere nunquam, aut vix unquam.

CAP. LI.

De varietate negationis.

Interdum unica negatio idem efficit, quod
 duæ. Neminem audit: ne parentem quidem
 audit: non audit vel parentem. Nemo parem re-
 ferre gratiam parenti potest, ne malo quidem:
 nec malo parenti quisquam parem referre gra-
 tiam potest: non potest par gratia rependi patri,
 vel malo. Non reliquit ille nec ruinam: Ne rui-
 nam quidem, reliquit.

DE TRIBUS NEGATIONIBUS.

Tribus interdum negationibus nihilo plus ef-
 ficitur quàm una, aut duabus. Non veretur ne-
 que deos, neque homines: Neque deos neque
 homines veretur: non veretur aut deos, aut ho-
 mines. Non metuit *hominesve deosve*, in car-
 mine. Conduplicare negationem asseverandi
 gratia, Latinis etiam receptum est, si modò non
 iteretur sola. Non faciam, non inquam. Græci
 solum iterant, interdum etiam citra asseveratio-
 nem: *ὃ μὴ πλεονῶτερι*, id est, *non bibam amplius*.
 Est autem Atticis familiare, plures negationes
 pro una congerere. Manentibus iisdem signis,
 tamen interdum variatur propositio, & mutatis,
 manet eadem mutato verbo, ut; Omnes admit-
 tit: omnes rejicit: Neminem admittit: omnibus
 displicet: nemini placet: nulli non displicet:
 nulli placet. Hic animadvertendum, quæ verba
 cum quibus pugnent.

SYNONYMA NEGANDI.

His ferme vocibus removemus, Non, haud,
 nec, neque, haudquaquam, neutiquam, minime,
 minus, parum, absit, dii prohibeant, bona ver-
 ba,

ba, quidvis potius, omnia citius, & quæ sunt his similia. Inter quæ, haud, & haudquaquam, plusculum habent vehementiæ, quàm, non. Neutiquam, adseverationem habet peculiarem. Minime, plus quiddam significat, quam negationem: Homo minime malus, id est, quidvis potius, quam malus. Parum, modestius removet: Parum eruditus, ne parum multa scire viderentur, id est, ne pauca, sive non satis. Minus, diversam habet naturam. Interdum comparat duntaxat; Utrumque diligit, famam & pecuniam, sed illam minus quam hanc. Interdum negat duntaxat; Homo minus mihi notus, id est, parum notus. Nam cum ea voce minus convenit, id est non convenit. Interdum pariter utrumque facit. Quintilianus capite de narratione: Cum interim, quod tanquam facile contemnunt, nescias, præstare velint minus, an possint. Terentius in Hecyra: Non illud tibi factum minus placet, quam mihi Laches. Neque hic, placet, pro displicet positum, ut exponunt Grammatici. Quis enim sanus id faciat? Sed minus, perinde valet, ac si dicas: Non amat me Dionysius, & minus te, id est, me magis odit, quam te. Subaudiendum est enim factum unique non placere. Atque ita minus, simul & negat, & comparat.

CAP. LIII.

Connectendi formula.

VERUM de his accuratius disquirere, magis ad Dialecticos pertinere videtur. Ceterum ad hujus operis rationem satis arbitramur, utrumque paucis attigisse. Nunc ad reliquas formulas aliquot accingamur, ac primum connectendi. Videmus enim in mediocriter etiam eruditis eam virtutem desiderari, ut apte, concinnèque

orationis membra, atque articulos, ceu nervis quibusdam committant. Sed quibus anfulis minutiores orationis particulæ sint committendæ, id prope fuerit infinitum explicare. Majores his ferme modis connectuntur. Præterea, Deinde, quod sæpius, apud M. Tull. reperitur: pro Deinde, Seneca usurpat. Subinde, sed cum significatione celeritatis, hoc est, pro mox. Idem facit Sueton. Præcipuum est sterqus columbarum: proximum caprarum, ab hoc ovium, deinde bouum. In nostro orbe proximum laudatur Syriacum, mox Gallicum. Mox usurpat Plinius aliquot locis, pro inde. Item: In quo principatum tenuit Bœotia: deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco, secundo, aut tertio loco, proximum ab hoc. Porro, porro autem: quod novo jam, quasque majoris sermonis initio convenit: annotatore Donato. Ceterum, quo licebit uti, quoties ad diversa digreditur oratio. Tum, pro præterea. Ad hoc: Ad hæc, quod apud Græcos *πρὸς τὰς*. Cum hoc, similem habet usum. Super hæc, pro: eo quod est, præter hæc, locis aliquot usurpavit Sueton. Super ingenuorum pædagogia, & super innumeram turbam. Adde his: Accedit his: Accedit ad hæc, Huc pertinet, Eodem pertinet, Huic confine est illud, His finitimum est. Ad hanc formam pertinet: Ad hunc ordinem referendum est: Huic proximum est: Illud haudquaquam prætereundum silentio. Sed operæ-precium est illud audire. Jam, aliquoties eandem vim habet, vox Quintiliano præcipuè familiaris. Deinde cum progressu incandescit oratio. Jam vero. Age vero. Quid, & consimilia. Jam verò quid referam? Age vero ad bellum in Africa gestum veniamus. Quid quod suos etiam incescit? Quin, quinetiam, in super, ad hoc pertinent genus, Interim, & per occupationem

nem connectimus : ut ne dicam interim, ut omit-
tam domesticas hujus sordes. Nam illud quid
attinet commemorare ? Nam hæc alias. Sed illud
suo loco dicetur. Interim per dubitationem : ut
illud, *Eloquar an fileam?* Nunc, idem valet. Nunc
ad id, quod secundo loco dicturos nos sumus
polliciti.

CAP. LIII.

Transitionum variae formulæ.

TRansitionibus variè connectitur oratio, si-
quidem aliquando sumuntur ab æquali : At
erant hæc jucundissima, neque minus voluptatis
attulerunt illa. Interdum ab inæquali : Sed hæc
utcunque ignoscenda, illud quis ferat ? Audistis
gravissima sed audietis graviora. A simili : ut,
hæc perfidia designavit, cujus generis sunt illa,
quæ nuper Romæ patrasse dicitur. A contra-
rio, ut : sed hæc privatim, nunc quæ publicæ :
Hactenus quæ domi gessit, nunc quæ sub signis.
Sed hæc juvenis peccavit, nunc senis virtutes
audietis. A diverso : De moribus habes, nunc de
doctrina reliquum est ut dicamus. Quali per oc-
cupationem : jam ad reliqua properabimus, sed
si prius illud unum adjecerimus. Per reprehensionem : Verum de his plus satis : quorsum nos
transversos abripuit dolor ? Ad rem redeamus,
Quid his immoror ? Ad id quod est hujus causæ
caput, festinet oratio. A consequentibus sive re-
lativis : Habes quid in illum contulerim benefi-
ciorum, nunc quam gratiam mihi retulerit, au-
di : Quid pollicitus sit, expositum est, nunc quid
ille præstiterit, paucis accipite.

CAP. LIV.

Are, & persona.

Generalis variandi formula est à re, & persona, ut : Nihil opus est meis monitis : nihil opus est me monitore. Te suasore ; tuo suasu ; Te impulsore : tuo impulsu. Te instigante ; tuo instinctu. Te hortatore ; tuo hortatu. Te auspice : tuis auspiciis. Te duce : tuo ductu. Te consule : in tuo consulatu. Te doctore profeci : tua doctrina profeci. Patrem consulem non desinit jactare : patris consulatum sine fine jactat. Gloria-
tur de formosa uxore : de uxoris forma gloria-
tur. De te incolumi superis habeo gratiam : de tua incolumitate grator superis. Discruciat animum uxor impudica : discruciat animum uxoris impudicitia.

CAP. LV.

Ex more.

Ex more : Tranquillus dixit, de more. Maro, pro more. Patrio more, citra præpositionem. More hominum facit. Non insolens istud facis. Pro vetere consuetudine. Solens meo more fecero : Nihil præter solitum. Hoc apud Scythas solemne est. Ita Suetonius. Mos est, vel moris est : usu publico receptum est.

CAP. LVI.

Subornandi.

Subornavit accusatorem. Submisit è consularibus viris, qui regio genere ortam pejerarent. Supponi puerum. Subdere ova in nidum alienum. Submissitii, Supposititii partus, Subditicii partus.

partus. Terent. Ne credas à me allegatum hunc senem, pro subornatum. Cicer. Allegarem ad te illos, à quibus intelligo me præcipue diligere. Quintil. Et ad eos allegandum est. id est, subornandi sunt, qui persuadeant. Ita servi allegant precatorem. Hinc allegationes dicuntur subornationes. Translatum est hoc ad citantes auctororum testimonia; qui veluti subornantur, cum nobis diffiditur.

CAP. LVII.

Renovandi.

Vetus Atheniensium exemplum renovemus. Pristinum morem revocemus. Gratias egit, quod pristinum morem retulisset. Redeamus ad intermissa studia. Studium intermissum repetamus. Bellum redintegrarunt. Divum instauramus honores. Templum instar prioris, quod conflagrarat excitavit. Libertatem amissam restituit. Odium vetus eo dictæ reo recrudit. Recanduit ira. Refricuit illi veteris injuriæ memoriam. Horat. Cras ingens iterabimus æquor. Iteranti noxam non est ignoscendum.

CAP. LVIII.

Finales formulæ.

Tu vigilas uti ditescas: ego laboro, quo doctus evadam. Objurgo te, quod reddam meliorem: Ut melior evadas, ob id objurgo te. In hoc reperta Musica, ut animo delectet. Ad id adhibendæ literæ, ut nos reddant melius mortuos. Cui rei paras opes? Demulcendis animis excogitatus est usus vini. Huc repertæ sunt disciplinæ. Hunc literis genui, hunc negotiationi destinavi filium. Quo mihi divitias? Quorsum opus

est nummis? Quo spectas? Quo tendis? Quem scopum tibi proponis? Huc pertinent orationes illæ, quas de supino priore posuimus. Spectatum veniant, &c.

CAP. LIX.

Causales formulæ.

Non dico quod quenquam habeam cariorum. Non dico, quod parum tua mihi placeant. Ob id te sæpius reprehendo, quod impensius amo. Quoniam impensius te diligo, ob id te sæpius admoneo. Ideo nulli places, quia tibi nimium places. Quando tu me negligis, tui quoque curam abjiciam. Age revocentur copiz, quandoquidem ita tibi videtur. Horatius: Jubeas miserum esse libenter, quatenus id facit. Ad eundem modum locutus est Plin. in epistolis: Maneat puella posteaquam sponso jucunda est. Posteaquam mihi non credis, alios in consilium adhibe. Virgil. Quando hæc te cura remordet. Neminem ex animo amat, in causa est pecuniæ studium. Pertinent & illa ad formulam *ῥοδωμίας, αἰτιολογικὴν*, id est, *causalem*. Amo Socratem, utpote virum integerrimum. Odi Dionysium, quippe tyrannum. Amplector Petrum, ut optime de me meritum: Demiror te, qui fidem habeas Afro. Erras, qui credas, alios tua diligentius curaturos, quàm te ipsum. Stultus es qui id speres: Impudens qui id postules. Delector Augustino, viro nimirum festivissimo. Delector Augustino, ut qui vir sit moribus festivissimis. Amo Nicolaum, tanquam hominem mei amantissimum. Contemne pecuniam: quid enim ad bonam mentem confert? Amandus est tibi. Cicero, siquidem te diligit effusissime. Semper in manibus habendus Tullius. nam hoc uno aucto-

re latine discēs. Unus Cicero vere Latinum potest reddere, proinde pueris hic semper in sinu gestandus. Optimus dicendi magister Terentius, quare semper est evolvendus. Quo mihi rectius esse videtur, & eo magis, & hoc libentius id negotii suscepimus. Non habes, quam ob rem mihi succenseas. Non est cur mihi succenseas. Horat. Non est quod multa loquamur. Cic. In viam quod te des hoc tempore, nihil est. Succenset, eaque gratia nos non visit. Luget, atque ob id vocatus ad cœnam excusavit. Potest nonnumquam omitti signum. Parentem amo, parricidam non amo, id est, quod parens est, hoc nomine amo, quod parricida, hac de causa non amo. Pontifici debeo honorem, Alexandro non debeo.

CAP. LX.

Quod, εἰδὶκῶς.

E*ἰδὶκῶς* accipitur, cum speciem generi subjicit.

Gaudeo, genus est: *Quod me amat*, species gaudii. Potest aliquis multis variisque de causis gaudere, sperare, dolere. Genus autem & speciem dico Grammaticorum more, non Dialecticorum. Quod meæ nugæ non omnino displicent doctis, gaudeo: Gaudeo meas nugas non omnino displicere doctis. Quod res tibi feliciter, evenit, lætor: Lætor rem feliciter evenisse. Quod uxorem duxeras, nondum audieram: Quod puellam repudiâris, demiror: Demiror repudiâsse puellam. Quod literas reliqueris doleo: Doleo te reliquisse literas: In hujusmodi orationibus, Quod *εἰδὶκῶς* accipitur, quod tamen apud Græcos est usitatus in ὁρί. Latini magis gaudent infinitis verbis, nisi species præmittatur, ut: Quod pater revaluit, gaudeo.

E 4

CAP.

CAP. LXI.

Ut, eide mōs acceptum.

EOdem modo nonnunquam accipitur. Ut, veluti. Spero fore ut factō gaudeas: Confido futurum, ut minime facti pœniteat. Non committam, ut usquam videar officio meo defuisse. Efficiam ut intelligas, mihi quidvis potius, quàm fidem defuisse. Da operam ut revalescas: Cura ut valeas. Fac uti nos ames: Fac uti sciam.

DIGNUS, ET INDIGNUS.

Dignus, qui quam diutissimè vivat: Dignus ut quam diutissime vivat; Longissimâ vita dignus: Dignus quam diutissime vivere, in carmine Martialis.

Dispeream si tu Pyladi præstare matellam,

Dignus es:

Horatius.

Digna sequi potius, quam tortum ducere funem. Meritus est cui laurea imponatur: Promeritus es, ut tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus quem ames: indignus ut abs te diligatur. Indignus abs te amari, in carmine. Horat. *Indigni fraternum rumpere fœdus.* Idoneus est qui bellum gerat. Idoneus ut bellum gerat. Idoneus bello gerendo. Idoneus bellum gerere. Horat. Fons etiam rivo dare nomen idoneus. Idoneus ad gerendum bellum. Non me dignatur alloquio, non me dignatur alloqui. Dignum patellâ operculum. Res digna cognitu. Res digna quæ cognoscatur. Res indigna sua cura: Indigna, quam tu cures. Res est infra tuam dignitatem.

D E C E T.

Haud decet simiam purpura: dedecet simiam purpura. Indecora est simiæ purpura. Parum decorum est loquacem esse virginem. Ornat mulierem silentium, dedecorat garrulitas. Haudquaquam decora est simiæ purpura. Haud decet imperatorem una cum amica ire in via. Haud decet, ut te loquente, ego fileam. Quod solus ambulas id parum te decet. Demitte pallium; nam sic indecore sedes. Hic gestus virgini indecorus est. Ista petulantia juveni dedecorosa est. Quod huic honestum est, tibi est inhonestum; quod huic pulcrum est, tibi fœdum est. Non congruit, non convenit, non quadrat.

N E C E S S I T A S.

Exorandus est pater. Vigilandum ei, qui velit ditescere. Vigilet oportet qui cupit ditescere. Vigilare necessum est eum, qui rem cupit facere. Vigilet necesse est, vel necessum est, qui velit divites evadere. Qui literas assequi cupiat, uti sudet necessitas est. Nam sic Quintilianus subinde loquitur. Non potest non dolere, qui læsus est. Fieri non potest, quin doleat is, cui fit injuria. Abibis volens nolens. Vel velis nolis, hinc abibis. Non mihi possum temperare quin lachrymem: Non me contineo, quin clamem: Cogor, compellor. Huc me adegit inopia. Huc redegit fortuna. Ad hæc traxit necessitas. Huc fatis pertrahor. Huc obtorto collo trahor. Invitus dicam, coactus dicam.

L I B E R T A T I S.

Utcunque voles facito: ut libet rideto. Quidlibet & dicas & facias licebit, tuo arbitratu facito: tuo arbitrio rem gere.

erit agito. Animo tuo gerito morem. Obsequere animo tuo. Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui sententia rem tractabis. Ut animo lubitum erit tuo, ita facias. Utcunque feret animus, facito. Liberum est, seu velis à pacto discedere seu manere conventis. Nunc integrum non est tibi, hac de re quod velis statuere. Mibi jus est creditum, abs te reposcere. Jus tibi facio pro tuo arbitrio transigendi negotium. Tibi permitto quomodocunque velis vivere. Age tuo more. Sine me nunc meo more vivere. Tibi in manu est, utrum malis efficere. Penes illum est jus vite ac mortis. Summa rerum penes te est. M. Tull. ut ad te familiariter & quasi pro meo jure scriberem. Idem in Verrem : Quem jure suo adire aut appellare posset.

S T A T U E N D I.

Decretum est. Deliberatum est : Certum est : Stat sententia : Visum erat : In animo habebam : Erat in animo : Non est animus : Non est sententia : Non est sententiæ : Non est consilium, sive consilii : Non erat ratio, apud Ciceronem. Placebat : Placitum est senatui : Decrevit senatus. In eam sententiam pedibus ibant omnes. Statueram in animo. Mecum statueram : Utrum utro melius, nondum statui : Constituì hoc anno navigare. Est mihi in animo hoc vere navigare, Virg.

Si mihi non animo fixum immotumque sederet. Mihi nihil æque propositum in vita, quam tibi per omnia gratificari. Si ita animum induxisti tuum. Destinâram in animo : Hic murus abneus esto.

A S S E N T I E N D I.

Assentior tibi : Tecum sentio : Consentiebant univ-

universi: In tuam sententiam pedibus eo. In eam sententiam reliqui omnes pedibus discebant. Cic. frequentes ierant in alia omnia. Accedo tuæ sententiæ. Non his accedo, qui Pythagoræ sequuntur opinionem: Tuo iudicio subscribo. Sententiæ tuæ meum addo calculum: Ea sententia plerisque probatur: Idem sentio quod tu: Sententiæ tuæ nemo non suffragabitur. Hæc mihi tecum conveniunt: Hactenus omnia mihi tecum constant: Hac de re summus est inter philosophos consensus. Huic sententiæ frequenter acclamatum est, *ὁμόφωνοι*, Græce, ejusdem sententiæ ejusdemque suffragii dicuntur: *ὁμόδοξοι* ejusdem opinionis, ejusdem sectæ vocantur. Idem uno omnes ore confirmabant, omnibus eruditorum calculis sive punctis eloquentiæ princeps M. Tullius.

D I S S E N T I E N D I.

Longe, lateque abest: Dissentio. Ego longe diversa sentio. Multo aliter atque tu sentio. Ei sententiæ refragabuntur omnes. Isti sententiæ nemo non reclamabit, mihi tua sententia ne utique probatur. Magnopere nostra cum tua pugnat opinio. Variatum est sententiis. Id unum est nobis controversum. Id solum est in controversia, vel in controverso. Equidem ab opinione tua nimium absum: Multum à tua mea discrepat sententia. Longè secus atque tu sentio: Haud mediocriter à tua mea dissidet opinio: Nimium inter tuam atque meam interest opinionem. Plurimum à tua mea distat opinio. Mihi secus videtur. Diis aliter visum est. Huic sententiæ milites adversabantur.

P R E C A N D I.

Quod agis, bene fortunent superi. Quod agis, bene

bene vertat. Feliciter cadat quod instituisti. Diu
 cœpta secudent. Optime cecidit. Bene vertat
 Reip. Sit felix, faustum, bonumque Reip. Felici-
 ter cedat nobis omnibus. Hanc affinitatem pre-
 cor, ut Deus nobis omnibus lætam esse velit. Fe-
 liciter exeat quod cœpisti. Prosperè succedat
 quod agis. Ex animi sententia procedat, quod
 aggressus es. Deum optimum, maximumque
 precor, ut istud consilium quam est honestum,
 tam sit etiam auspicatum. Precor ut bonis avi-
 bus Italiam adeas, melioribus redeas. Precor ut
 hic annus tibi lætis auspiciis ineat, lætioribus
 procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat
 semper auspiciator, feliciorque. Precor ut hic
 dies tibi candidus illuxerit. Incolumem reditum
 opto liberis tuis: Precor ut apud tuos omnia læ-
 ta reversus offendas. Utinam prospere naviges, si-
 milique recessu renaviges. Bonis auspiciis anco-
 ram solvas. Precor ut optatis omnia responde-
 ant. Faxint superi; ut alba tibi contingant omnia.
 Velim, ut ex voto res omnis succedat. Precor
 ut tibi secunda occurrant omnia. Precor ut diis
 secundis faventibusque negotium hoc conficias,
 Quæso ut hanc rem stultissimè cœptam, Superi
 nobis bene vertant. Nihil malim, quam ut his
 pulcerrimis cœptis dextra aspicerent numina:
 Quæso ut quod instituisti, superis bene fortu-
 nantibus absolvas. Precor hic contractus com-
 modo sit utrisque. Precor ut hoc matrimonium
 voluptati sit omnibus nobis.

PRIMI SUPINI VARIATIO.

Venit repetitum depositum: Venit ad repe-
 tendum depositum: Venit ad repetendam pecu-
 niam: Venit repetendi depositi causâ: Venit ut
 depositum repetat. Venit repetiturus depositum:
 Venit repetere depositum. Græcicum hoc po-
 tæ.

stremum : Tametsi poetæ Latini ab hac loquendi forma non abstinent, præsertim Horatius.

CAP. LXII.

Dividendi forma.

OMnis eloquentia rebus constat & verbis.

Rerum universitas decem generibus continetur. Officium Oratoris in quinque partes distribuitur. Oratio sex partes complectitur. Oratio sex partibus absolvitur. Primum genus sex continet species. Quidam in septem species fecerunt. Reip. tres formæ. Respub. in tres dividitur formas. Enthymema non simpliciter accipitur. Syllogismus trifariam dividitur. Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Id genus in partes septem derivatur. Huic generi species subjunctæ sunt decem. Summa divisione in duo genera digeritur, quorum utrumque in species complures distrahitur. Præjudiciorum vis omnibus in generibus versatur.

CAP. LXIII.

Distribuendi.

His me tuæ delectarunt literæ, partim quod essent mirum in modum elegantes, partim quod eximiam quandam in me benevolentiam præ se ferrent. Pars ingenium, alii corpus, exercebant, duriusculè dixit Salustius, sed eleganter. Utrumque fratrem alienavit à sese, unum morum asperitate, alterum sordibus. Corpore atque animo constat homo, alterum, cum pecudibus habet commune, alterum cum diis. Neminem non laceffit, hunc scriptis, illum convitiis, alium minis. Hunc negligit, hunc odit. Verum id magis in carmine quadraverit. Gemina-
tio.

210 DE COPIA VERBORUM

tio verborum interdum habet vim, leporem alias. Cic. alios assentatione delinit, alios muneribus corrumpit, alios promissis illectat. Modò ait, modo negat. Interim objurgat, interim inepte blanditur ; Quod quidem Fabianum est. Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.

C A P. L X I V.

Prohibendi aut impediendi signa.

Nemo prohibet ire quenquam publica via. Tu me prohibes, ne publica ingrediar via. Quod minus affecutus sis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento fuit, quod secius lex ferretur. Haftenus rescribere non licuit per valetudinem, etiam si per occupationes licuisset. Ego id agam qui ne detur, apud Terentium legimus. Metuo ut ferre possis, id est, ne non possis. Etiam si hic Ut, pro Quomodo positum videri possit. Id utile, ut ne quid nimis. Uti ne, ut ne, pro ne : quemadmodum apud Græcos *ἵνα μὴ*. Non veto, quin quæ velis, facias. Suetonius in Tiberio : intercessit, quo minus in acta sua juraretur, id est, obstitit, inhibuit, impedimento fuit. Per me non stetit, quo minus viceris. Exclusus tempore non venit, id est, temporis angustia obstitit, quo minus veniret.

D U B I T A N D I.

Non dubito quin cupias redire. Non dubito te cupere redditum. Res in ambiguo est. Nondum satis constitui. Adhuc anceps animi sum. Adhuc hæreo. Etiam dum *ἰνέχω*, id est, *exspecto*, quod est Academicorum. Nondum huc aut illuc inclinât sententia. Adhuc in æquilibrio vacillat animus utroque nutans. Haftenus suspendo decretum animi. Nondum liquet : Ampliatum est iudicium.

SINE,

SINE, ET CITRA.

Citra præceptoris operam doctus evasit. Sine præceptore doctus evasit. Nullo præceptore doctus evasit. Absque pecunis nihil efficias. Extra jocum, pro, sine joco, dixit Tullius.

OSTENTANDI.

Ostentant ingenium. Jactitat natales suos. Jactat se de natalium splendore. Vendicat sibi eloquentiam. Mirè sibi placet de specie corporis. Ubique majorum imagines deprædicat. Sunt qui vulgo sanctimonix specie se venditant. Ipse sui præco est, ipse sui ipsius tibicen est. Ipsa suarum virtutum apud omnes canit encomium. Mirum quam ipse sibi pulcer est. De majorum nobilitate gloriatur. Plurimum sibi tribuit : Suis ipsius suffragiis tantum non Deus est. Sibi Suffenus est. De generis nobilitate, dictu mirum, quas tollat cristas, quæ erigat cornua.

CORRIGENDI, SANANDIQUE.

Huic incommodo paulo mederi possis. Huic malo illud erit remedio. Quod jactu cecidit, id arte corrigas. Mendum litura tollitur. Animi morbos sanat philosophia. Corporis vitia ingenii dotibus pensantur. Febre levatus est. Malis omnibus mors semel liberat. Oculorum vitia ruta emendat : Orationis vitia Grammatica castigat. Philosophia morbos animi tollit, medicaturque. Dentium cruciatum vinum lenit : Uteri tormina levat malva. Capitis dolores mitigat somnus. Sedat tormina : Fugat pruritum : Sapat dolorem. Levat dolorem : Stomachum labascentem fulcit vinum vetus ; Stomacho conducit pervigilium : Uxor vitium aut mutandum est, aut ferendum : Morbis omnibus arte succurritur. Soli senectuti
subve-

112 DE COPIA VERBORUM

subveniri non potest: Adversus podagram efficax est apium. Contra carcinomata valet mel. Obstitit ebrietati cicuta. Adversus alvi tormina remedium est crepitus.

BLANDIENDI, SIVE HORTANDI.

Dic age: Dic fodes: Dic obsecro: Dic quæso te: Dic amabo: quod frequens est apud M. Tull. Blanditur, Assentatur, Palpatur, Horat. Palpum obtrudere, Plautus. Demulcere caput. Ad gratiam loqui. Dare auribus: Trebonius Ciceroni: Noli putare mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. Cæsar: Auribus Vari serviunt, id est blandiuntur. Fac virum te præbeas. Quid habes quod ad hæc respondeas? Cedo. Agedum. Eia age: vide sis. Quin uno tu verbo rem expedis?

TUA CAUSA.

Nolim id esse verum, vel tua causa. Tibi metuo: mihi gaudeo. Omnium nomine doleo. M. Tull. Nam ego eo nomine sum Dyrrachii hoc tempore, ut quam celerrime quid agas audiam. Catull. Eone numine imperator unice fuisti in ultima occidentis insula? Tua gratia munus hoc suscepi. Vicem tuam doleo: Commoda illi respectu mei. Quam loquendi forma usus est Quintilianus. Invenitur & contemplatione tui. Tui causa. In tuam gratiam hæc feci.

UTRUM NEC NE.

Vise utrum redierit, an non. Vise num jam redierit, an nondum. Vise redieritne domum nec ne. Vise redierit, an non. Cogita utrum famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæne malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita an famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita num famæ malis consulere,

fulere, quam pecuniæ. Vide si potes esse possessor. Cic. in Orat. suo lib. 2. Si pro an dixit, imitatus Græcos, apud quos ~~ei~~ bifariam significat.

CONCEDENDI.

Finge hominem vivere. Fac ita esse. Fac potuisse M. Tull. Facite hoc meum consilium legiones novas non improbare : Ut donemus ita esse : Ut hoc interim tibi concedamus. Cic. Ut non referat pedem, insistat tamen. Cato. non est in nostra potestate, sed in natura, ut tamen multum sit in nobis. Pone sic esse in tabulis : Esto sane : Sit ita sane. Ut maximè jusserim, non erat tuum id facere : Etiam si quid asperius dixisset, tuum erat obticescere. Sed imaginare me donasse, non potes tibi rem vendicare. Et si maxime donassem, non tibi jus est rei vendicandæ. Donârim sane, non statim tibi jus est injiciendi manum.

PARUM ABESSE.

Pene scopum attigeras. Prope scopum attigeras. Propemodum attigeras scopum. Parum aberas à scopò. Parum abruit, ut scopum attigeris. Parum abest quin scopum attigeris. Res parum aberat à pugna. Parum aberat quin pugnant. Minimum aberat ut homini manus injiceret. Minimo minus scopum attigeras. Plaut. Nihil fuit propius, quam ut perirem : Vix hominem cohibui, quo minus manum injiceret : Tantum non conferebant manus. Tantum non adorabant, quod Græcis est familiaris, *μόνον ἔχει*, i. e. *propemodum*. Sueton. de Tyberio Cæsare : Civilem admodum inter initia, ac paulo minus quam privatum egit. Paulo minus dixit pro propemodum, ac paulo post : Quod paulo minus utrunque evenit, i. e. parum abfuit, quin utrunque eveniret. Idem de eodem. Sed tantum non statim

114 DE COPIA VERBORUM

statim à funere ad negotiorum consuetudinem rediit, id est, propemodum statim à funere, Pro tantum non. Terent. dixit, modo non: Is senem pellexit per epistolam, modo non montes auri pollicens. Nihil longius abfuit, quàm ut hosti me dederem. M. Tull. Nec mihi longius quicquam est, quàm videre hominum vultus.

INCERTITUDINIS.

Annos natus est ferme viginti: Annos natus circiter octoginta. Circa lustra decem, dixit Horat. Annos natus est plus minus quadraginta. Ad dies viginti. Cic. cum annos ad quinquaginta natus esset: Hora quasi decima. Apud Sueton. Annos habet haud scio an duodeviginti: Puerum annos natum fortasse decem. Salust. Diu in incerto habuere.

CAP. LXV.

Correctionis, & Occupationis formulae.

IN pietate, præcipua felicitatis pars, vel tota potius felicitas hominis sita est. Salust. Vulgi more magis quàm iudicio. Doctrina nihil ad virtutem conducit, imo nonnihil officit. Tibi præcipue atque adeò tibi uni calamitatem hanc acceptam ferre possumus. Ducem hostium intra mœnia, atque adeò in Senatu videmus. Tuum opus vidi magis, quàm legi. Græcas literas degustavit verius, quàm didicit. Bonas literas sedulitate sua depravavit, vel (ut verius dicam) evertit. Bonas literas non dico depravavit, sed funditus evertit. Suos omnes læsit: quid dixi læsit? imo subvertit. M. Tull. Sed in hoc ferendus meus error. Ferendus autem? Imo etiam adjuvandus. Quem historicum citatus dixeris, quàm poëtam. Lucanum relegi, non tam poëtam, quàm historicum.

ricum. Ni pater esses, dicerem te desipere: Hic exercitus ductor, pene dixeram seductor. Ver- tit Homerum, pene dixeram pervertit. Respon- debo non orationi tuæ, sed convitio. In summa: Correctio sit, vel augendo, vel minuendo, vel commutando. Augendo, M. Tull. in Catilinam: Qui de hujus urbis atque adeo orbis terrarum exitio cogitant. Idem pro Plancio. Insector, po- sco, atque adeo flagito. Hæc sermonis forma fre- quens est apud Ciceronem. Minuendo, ut: sic hic vivimus, aut vicitamus verius. Commuta- mus aut in contrarium verbum, aut in aliud commodius ac significantius. Pro hospite ho- stem fovi domi meæ. Hic legationibus non im- moratur, sed immoritur. Hic patrimonium om- niae absumsit, aut, ut melius dicam, abligurivit, Idem aliquoties facit, At. Terent. Fucum factum mulieri: At quem Deum? M. Tull. Una mater oppugnat, at quæ mater? quæ, &c.

C A P. LXVI.

Auctores citandi formulæ.

UT Ciceroni placet, auctore Platone, vel quia hoc sensit, vel quia suasit, vel quia narrat. Nam trifariam utuntur hac voce, teste Varrone. Si Terent. credimus: Ut refertur apud Plinium: ut ait Protagoras Platonicus: ut apud Xenophon- tem Simonides dixit. Epicuro teste, felicitas in voluptate sita est. Aristoteles bonorum tres or- dines fecit. Non spirare animal, cui non sit san- guis calidus, auctor est Theophrastus. Apud Pli- nium scriptum est, elephantos decimo decimo anno parere. Pyrrha negat quicquam sciri posse. Id verum esse testis est Livius. Extat in annali- bus. Veterum literis proditum est: Ejus senten- tiæ complures citat auctores. Ad eam sententiam
quam

116 DE COPIA VERBORUM

quam plurimos allegat testes. Eam sententiam multorum auctoritate tuetur. Huic opinioni Plinius astipulatur. Huic sententiæ suffragatur Plauto. Idem sentit Pythagoras. Aristoteli animal est etiam sponsia. Plinio sentiunt & arbores.

C A P. LXVII.

Variatio Imperativi modi.

VAle, vales, fac valeas, valet, valebis, idem pollent : & in quibusdam futurum subiunctivi: Memineris, pro memento ; oderis, pro odio habeto. In ceteris item si addideris prohibendi signum : Ne dixeris, ne dicas, ne dic.

C A P. LXVIII.

Variatio futuri.

Poenitebit olim te. Futurum est ut olim te poeniteat. Spero te gavisurum facto. Brevi, opinor, tædebit te huius vitæ : opinor fore ut brevi te huius tædeat vitæ. Spero futurum, ut facto gaudeas. Dixerit egregie. Horat. Alligaris filium. Terent. Abibit hinc propediem. Abiturus est hinc propediem. In ea vero periphrasi, futurum est ut repetat creditum, Latini videntur reddere Græcam figuram μέλλει λέγειν, id est dicaturus est. Est autem familiaris Ciceroni : necessaria quoque, quoties in verbum inciderimus, quod futuro careat. Ut, spero fore, ut artem brevi perdiscas. Nam perdisciturum non poteras dicere. Est futurum quoddam quasi mixtum cum significatione præteriti. Ut, priusquam tu domum redeas, ego epistolam perscripsero. Antequam in portum pervenies, navis solverit. Si tales animos in pugna præstabis, vicerimus, sive vicimus : id quod finitimum esse videtur

τῷ μετ' ὀλίγον μέλλοντι, i. e. paulò post futuro :
 Quamquam id alioqui Latini circumloquuntur
 per jam, jamjam, & mox. Jam aderit. Similis
 jamjam morituro : Mox audies. Sunt in quibus
 necessitate abutimur futuro subjunctivi, ut me-
 minero, odero, novero. Ad futuri significatio-
 nem pertinent & illa : Confido commentarium
 hoc studiosis probatum iri : Et, perspicio te per-
 ditum ire filium.

CAP. LXIX.

De periphrasi generali verborum.

Commune ferè est modis omnibus, ut per Fio
 verbum, aut similia circumloquamur ; Ita
 charus eris omnibus : Ita fiet, ut charus sis omni-
 bus. Hoc modo effugerit invidiam. Utinam ex
 æquo me amares : utinam fieret, ut ex æquo me
 amares. In uxorem pessimam incidi. Mihi usu
 venit, ut in pessimam uxorem inciderim.

CAP. LXX.

De Modo Potentiali.

AD modum potentialem fere pertinent, quæ
 per Potest, aut Debet, aut simile verbum, ex-
 poni possunt. Quid agas cum eo, qui nihil intel-
 ligit ? Est, quod rideas, non est quod inideas :
 Videas & flumina sicca : cerneret alios trepida-
 re, alios circumspectare fugam : Vidisses omnes
 obmutescere : Equidem istud non Affirmârim :
 dixerit hic aliquis : maturius venisses. Et apud
 Terent. prædiceres, pro prædicere debuisses :
 Græci addunt syllabam, ἄν, λέγοις ἄν.

CAP.

CAP. LXXI.

Æstimandi verba.

PLurimi me facit. Parvi habet, pro nihilo ducit: nihil pendit, pro minimo ducit: ne huius quidem facio. *δεικτικῶς, i. e. demonstrati- ve*, ostenso pilò aut flocco. Maximo in pretio est apud omnes. Plurimi fit apud omnes. Magni habetur apud suo, Pili non facio. Nauci non facio. Flocci non facio. Boni consulere. M. Tull. Tranquillissimus autem animus meus, qui totum istud æqui bonique facit, Terent. Istud æqui bonique facio. Salust. Supra ea, veluti ficta pro fallis ducit. Idem, Fidem suam interposuit, quam non minoris, quam publicam ducebat. Idem. Quæ prima mortales ducunt, id est quæ plurimi faciunt homines. In gratiam habere, pro eo quod est beneficii loco ducere, dixit Salust. Denique regi patefecit, quod pollicebatur, Senaturn & populum Romanum, quoniam armis plus valuissent, non in gratiam habituros. Nihil habere pensi, pro non curare, dixit Sal. Neque id quibus modis assequeretur, dum sibi regnum parâret, quicquam pensi habebat. Idem, Nihil pensi, nihil moderati. Idem, Vilia habere, pro contemnere. Fidem, fortunas, pericula vilia habere. Unius æstimemus assis, dixit Catull. contra Grammaticorum leges. Cassa nuce non eam: Filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille. Cic.

CAP. LXXII.

Emendi formulæ, & similia.

NImio emisti, non revendes tantidem. NImio liceris: Minoris addicturus erat. Quanticunque

ticunque indicâris, tanti mercabor. Vide, ut quam maximo æstimes : Non refert quanti res ipsa sit, sed quantopere tibi sit opus ea. Tu tuum agrum pluris conducis : quam ego meum emerim. Paulo locas ædes tuas. Cupiam maximo, si queam. Eme quam potes minimo. Revende, quam potes plurimo.ASSE non emerim totam Ciceronis famam. Labore dñi bona sua vendunt. Vili vendunt, minoris non possunt. Non emit, qui nihilo emit. Care emit qui rogat. Extrude merces quanticunque potes, vel gratis alicui obtrudito, si secus non potes. Redimas te captum quanti potes, pro quam potes, minimo. Si nequeas paulò, at quanti potes. Cui addictus est ager ? Ludovico. Quanti ? Frumentum addictum est, sed nondum admensum. Quanti proscripsit ædes ? ducatorum myriade. Quanti cœnâstis ? percare. Magno hic vivitur. Amatur vilissime. Bassus carius cacat, quàm bibit. Magna mercede canit. Maximâ tacuit Demosthenes. Quanto metiris precio ? Juvenalis. Quanti stipulatus es ? Thais decem millibus drachmarum noctem venditabat. Nimio constat elegantia. Sueton. Quorum uni mellita quadragis sestertium constiterunt. Hic enim subauditur auferendi casus ; quadragies centum millibus.

CAP. LXXIII.

Discriminis formulæ.

Nihil interest, facias an dicas. Nihil refert, per te facias, an per alium. Parvi mea refert quid nolis aut velis. At mea plurimum refert. Quid interest, utrum, facias, an instiges ? Plurimum interest, maxime refert, quo tempore virum adeas. Equidem haud magno in discrimine pono, apud Tit. Liv. & apud Val. Max. respondit

dit se vita malle excedere, quàm metu violenta mortis amicos, inimicosque juxta ponere. Salust. Adero, me vosque omnibus in rebus juxta geram. Virg.

Tros Tyriusque mihi, nullo discrimine agetur.
Utrum probes, an improbes, manum non verterim. Ad ista sum indifferens: ita Sueton. Quadam perquam tenui limite dividuntur, apud Fab. Verane sint hæc an ficta, nihil laboro. Utrum scripseris an dixeris nec ne, manum non verterim. Susque deque fero. Susque deque habeo. Instigasti, perinde est ac si feceris: ex æquo in noxa es: tantundem peccasti. Citra discrimen amat, ac laudat omnes. Citra delectum omnes in familiaritatem receptat. Omnes promiscue mordet. Passim hæc prædicat. Apud quoslibet hæc dicit. Amussis alba in albo lapide.

CAP. LXXIV.

Affirmandi.

PROMISIT se venturum. Promisit, maxime, etiam: pro quo Græci *παρ*. M. Tull. Si non quomodo tabulas conficis? Si etiam, quamobrem, &c. Idem. Quasi aut etiam, aut non, non modo verum esset, sed necessarium. Hunc locum ideo adduxi, quod sunt qui putent etiam, non esse confirmantis. Scilicet, admodum. Quam lubentissimè, benigne. Sic habet. Sic erit. Ita est, factum est. Plane. Mirum ni, Haud dubie. Dubio procul. Liquet. Constat. Confessum est. In Confesso est. Extra controversiam est. Certum est. Pro certo. Compertum. Liquido. Indubie. Indubitato. Certo certius. Vero verius est. Veriora his quæ apud Sagram gesta sunt,

CAP. LXXV.

Accusandi formulæ.

Accusatus est sacrilegii. Hic se furti alligat. Postulatus est repetundarum. Delatus proditionis. Cæsar comment. 7. Principes civitatis insimulari proditionis à Romanis. Reum egit, vel peregit. In jus voca. Lege agito. In jus ambula. In jus duxit hominem. In jus trahit. Litem intendit. Dicam scripsit. Filius cum patre litem agitat. Cum opulentissimo viro illi lis est. Cum Mida iudicio decertat. Accersitus est capitis. Delatus est sacrilegii. Peculatus reum peregit. Plaut. ad tres viros deferam tuum nomen. M. Tull. nomen hominis amicissimi detuli. Idem: Delationem nominis postulavit. Idem, Roscii nomen deferendum curavit. Diem illi dixit. T. Livius: Cæsoni capitis diem dicit. Idem, rei capitalis diem Posthumio dixerunt. Eum talionis agentem exceptione repulit. Agit cum eo malæ tractationis. Damnatus est repetundarum, vel de repetundis. Absolutus injuriarum. An quisquis gratiam cum possit non refert, ingratus teneatur. An teneatur Reipub. læsæ, quæ quod sibi licuit, fecit. Læsæ religionis sit actio. Nec audacem timoris absolvimus, dixit Seneca. Ad hanc formam pertinent illa quæ referuntur in titulo laudandi ac vituperandi. Cic. jam de maiestate postulavit. Plaut. cras subscribam homini dicam. Idem. Cum istam causam subscriberent. Unde *scriptores* dicuntur ii qui cum accusatore causam, & crimen subscribunt, & actori adsunt. M. Tulli accusabat M. Aquilium, subscriptore C. Rutilio Ruffo. Inde & subscripto. Incurat senis parsimoniam. Insimulat herum avaritiæ. Causatur tutorum perfidiam.

CAP. LXXVI.

Formulæ utilitatis.

Nihil æque conducit ad beatè vivendum. Nihil ad parandas opes conducibilius. Nihil ad eam rem confert. Plurimum adfert adjumenti. Utilis ad parandos amicos assentatio. Plus adfert voluptatis, quam utilitatis. Plurimas ad res hic libellus usui futurus est. Ad id patruus inprimis adjurare poterit. Quid faciunt ad virtutem nummi? Libet quidem, verum non expectat. M. Tull. Visum est mihi hoc ad multa quadrare. Utinam hæc res tam frugifera tibi sit, quam futura est honesta. Utinam tantundem frugis adferat quantum adfert gloriæ. Ad id sola doctrina fuerit adjumento. Ad hoc pecunia magno adminiculo futura est. Ad id laud mediocriter adminiculantur vires corporis. In id quoque prodest ornatus, Fabianum. Num parum ad id efficiendum momenti habet forma integra? Neque verò illud mediocriter profuerit: Adjuvat hoc quoque. Hac ratione nihil proficimus, reliquum est, ut diversam ingrediamur viam. Nihilo plus explicet, ac si insanire paret, id est: Nihilo plus proficiet. Horat. Eruditio ad pietatem plus adfert dispendii, quam compendii, & non tam promovet, quam moratur. Calida sunt amica stomacho, dulcia conducunt hepati. Quod stomacho confert, idem prodest cerebro: quod ad stomachum facit, idem capiti salutare est: quod stomacho bonum est, idem cerebro commodum est. Lactuæ alvo dejectiendæ efficares, & ad somnum conciliandum idoneæ. Ad ciendos menses valet malva: Alvo sistendæ, sunt utiles fabæ assæ. Stomachum acuunt, excitant, irritant appetentiam edendi. Hac in re solus

Ius hic tibi poterit commodare. Plurimum commoditatis afferet pecunia studioso. Utinam tam tibi comodo sit, quàm mihi fuit grave. Magno meo malo tentavi. Et sine pronomine. Livi. Loquendo quæ in rem non essent die consumpto. Idem : Si è Repub. censeret, veniret. M. Tull. facis ex tua dignitate, & è Repub. Idem : Scio quæ studio dixerit, è Rep. dixisse. Fecisti tuo comodo, nostro incommodo. Si judicabis in rem tuam esse. Si putabis ex usu tuo fore. Si putabis è re tua fore. Pro te facit quod dico. Ad philosophiam Dialectica viam aperit, viam sternit, viam præstruit. Ad eam rem jam jacta sunt fundamenta. Ætites partus adjuvat, inflationem stomachi discutit, Pectoris dolores levat, Bilem extrahit, Pituitam detrahit, Mensium abundantia auxiliatur, Adversus serpentes in vino datur. Deploratis auxilio est Chironia. Morbis omnibus medicatur Panace. Elleboro phthiriasis emendatur. Datur ad serpentum ictus Chelidonia. Rododaphnes folia homini præsidio sunt adversus serpentes. Aviditatem cibi facit acetum, valet ad ciborum appetentiam irritandam. Absinthium fulcit stomachum labentem : *ἰσὶόμαχα* dicuntur Græcis, quæ stomacho conducunt : Nullum operæ precium fuerit.

CAP. LXXVII.

Præfagii formula.

SOL purus oriens neque fervens, serenum diem nunciat, concavus oriens pluvias prædicit. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Sin spargentur, pluviam ventosque significabunt. Cum oriente radii non illustres eminebunt, pluviam protendunt. Si in exortu rubescunt rubes, maxima ostendetur

tempeſtas. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is ſe aperit, exſpectetur ventus. Si totus defluxerit, ſerenitatem dabit. Lunæ cornu ſeptentrionale acuminatum, inde præſagit ventum. Sic enim frequenter uſurpat hanc vocem Plinius, ut præſagire non ſit præſentire, ſed portendere. Si quartam orbis rutilus cinget, ventos & imbres præmonebit. Nascens ob atro cornu, pluvias decreſcens dabit. Rubicundam venti protinus ſequuntur. Autumni ſerenitas ventofam hyemem facit. Volitantes ſtellæ ventos nunciant. Eædem in plures diſjectæ partes, inſtantes ventos effundunt. Cum ab Aquilone nocte ſerena fulguraverit, ventum & imbrem demonſtrabit. Nubes vehementius atræ ab oriente, in noctem aquam minantur. Nube gravida candicante, grando imminet. Nebulæ cœlo cadentes, ſerenitatem promittunt. Pallidi ignes tempeſtatum nuncii ſunt. Mare in tranquillo portu intra ſe murmurans, ventum prædicat. Camporum fragor; & cœli murmur non dubiam habet tempeſtatis ſignificationem. Echini affigentes ſeſe, tempeſtatis ſigna ſunt. His modis locutus eſt Plinius. Ipſa cœli facies futuram tempeſtatem loquitur. Exoriens Notus venturam pluviam præmonet. Iris imbrum eſt nuncia. Halcyones nidulantes, futuræ tranquillitatis fidem non dubiam faciunt. Præcox pueritia vaticinium eſt vitæ brevis. Immodica felicitas, ſignum eſt futuræ calamitatis. Criſpantes undæ nautis coorituſos ventos demonſtrant. Qui bene conjiciet, hunc vatem putat optimum. Stridor dentium, in ægrotis, mortis indicium eſt. Dentium ſeries brevis & continua, longævitatē arguit. Occuſus puellæ nuper nuptæ, felix auſpiciū eſt. Occuſus virginis, parum læti ominis eſt. Nec dubias ſignificationes ſæpe fecit, ne reliquis quidem ſe parſurum. Suet. Evidens

dens Specimen dedit, qualis sit futurus princeps.
Ex pueritia divina, qualis sit futurus senex: Hinc
collige, hinc augurare, hinc ratiocinare.

CAP. LXXVIII.

Officiendi formulæ.

PYrorum esus stomacho gravis : Dulcia sto-
machum lædunt : Acida concoctioni offi-
ciunt : Salsa noxia sunt hepati. Lac virilem sto-
machum offendit. Aduſta, inimica bilioſis. Non
obſiſtam. Non fuere impedimento. Non obtur-
babo. Non reluctor. Non obſtrepam tuis cona-
tibus. Non reclamo. Non remorabor institu-
tum tuum. Fabius : Aures minus feriunt, pro
offendunt, dixit.

CAP. LXXIX.

Functionis formulæ.

GEſſit conſulatum : Ubi tum Proconſulem
agebat. Prætoris officio fungebatur. Dicta-
tor erat. Bellum adminiſtrabat. Siciliam obti-
nebat. Ita Cicero frequenter, pro adminiſtra-
bat. Alioqui obtinet, qui impetrat : Provinciæ
præſidebat : Annonæ præſectus erat. Regia ne-
gotia procurabat. Munia tribunitia obibat. Obi-
re bella, dixit Livius. Obire legationes. Cic.
Cenſui præerat. Cum imperio eſſe, eſt habere
magiſtratum. Gerere poteſtatem, dixit Cic. in
Verr. 4. Idem dixit piraticam facere. Hoc nego-
tii tibi mandamus. Tibi provinciam hanc dele-
gamus. Duram ſuſcepisti provinciam. Duram
iſtines provinciam. Fac, ut imperatorem te
præbeas. Vide ut te præſtes amicum. Scurræ,
non amici functus es officio. Ego te abſente tuis
fungar vicibus. Tuas agam partes. Tuarum par-
tium

tium est, siue tuæ partes sunt, retundere petulantiam hominis. Defunctus consulatu. Defunctus vita. Defunctus malo. Defunctus periculis, Virgil. Defendere vicem. Horatius.

Defendente vicem modo Rhetoris atque Poëta.

Pontificis personam gerit. Paulatim exercuit principem. Suet. pro eo quod erat, functus est munere Principis. Tractare Remp. Gubernare Remp. Ducere bellum. Gerere, exercere bellum. Navare operam. Satagit rerum suarum. Ductare exercitum. Patrare bellum. Quæ duo verba Fabius notat à Salustio novata in usum honestum, cum ante fuissent obscœna. In familia bene instituta omnes in officio sunt. Non dero officio meo : nusquam cessabo in officio meo, Salustius, Curare dixit absolute. Nam is in ea parte curabat.

C A P. LXXX.

Quibus modis tribuimus aliquid.

Summo ingenio puer. Summi ingenii puer.

Summus ingenio puer. *Summum ingenium*, poëticum est. Vir admiranda sapientia : Vir admirandæ sapientiæ. Vir admirandus sapientia : *Vir admirandus sapientiam*, in carmine : Vir incredidili præditus sapientia : Vir omnijugis corporis atque animi dotibus exornatus. Vir omnibus instructus dolis : Vir ex meris mendaciis conflatus, atque compositus. Id omnibus natura insitum est : Id natura nobis indidit : Ita natura comparatum : Id cunctis attribuit natura. Multa vitia nobis recepta consuetudo conciliat, nonnulla natura ingenerat. Omnibus innatum est, ut vitam suam incolumem esse velint. Id vitii non tibi natura adjunctum est, sed accersitum ac receptum prava consuetudine. Inest in homine incredibilis quædam astucia : id est homini. CAP.

CAP. LXXXI.

Titulorum.

EJus rei meminit Plato in Dialogo, qui inscribitur *συμπόσιον*. Teste Cicer. in eo lib. quem inscripsit Oratorem perfectum. Plinius in opere, cui titulus, Historia mundi. Varro in Satyra, cui titulum fecit: Nescis quid ferus vesper vehat. Virgil. in Alexide: Terent. in Adelph: Heliodus in opere, cujus titulum nuncupavit, Opera & dies: Erasinus in libello, cui titulum indidit, De verborum copia: In commentariis, quibus titulum prætulit, De nugis aulicorum: In Odarum libro, quem Sylvas nuncupavit. In Phormione Terentiana.

CAP. LXXXII.

Gratulandi.

GAudeo te nobis optantibus incolumem esse redditum. Gratulamur tibi victoriâ. Sic enim loquitur Sueton. & Seneca. Item M. Tull. Appellat hominem, & ei voce maxima victoriam gratulatur. Isto nomine tibi gratulor. Gratulamur de victoria. Gratulor vicisse te. Quod victor redieris, vehementer gaudeo. Te nova prole augmentum esse, gaudeo. Salvum te advenire, volupe est. Lætor tuo nomine, quod uxor feliciter peperit. Quod gener tibi tantopere probatur, magnopere tua causa gaudeo. Voluptati mihi est, quod tibi res ex sententia cesserit. Tua gratia gaudeo, quod res præter spem bene verterit. Tuam vicem lætor, qui prospere pugnâris. Macte. Macte istius animi. Terent. Abi, virum te judico. Item in Adelph. Syrus.

CAP. LXXXIII.

Gratias agendi.

Quod tam officiose me commendâris Principi tuo, gratiam & habeo, & habiturus sum immortalē. Quod tanta fide mea negotia procuraris, pares gratias agere vix possum, referre nequaquam. Quod me passim amantissime prædicas, video quantum debeam tuo in me studio. Quod meis commodis tantopere studes, & habetur à me gratia, & semper habetur. Quod argentum ad diem promissum reddidisti, amo te & habeo gratiam. Terent. Ecquid nos amat de virgine? M. Tull. Quod mihi polliceris, valde te amo. Idem: Multum te amo, quod spondidisti M. Octavio. Factum bene quod epistolam obsignatam remiseras. Quod nos pro tua virili tueris gratum est. Grates persolvere dignas, non opis est nostræ. Virg. Fateor me tibi magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quam ut unquam solvendo esse possim. Hoc officio arctius me tibi adstrinxisti. Obligationem me tibi fecisti, devinctiorem reddidisti. Magis obnoxium effecisti, quam ut vel verbis agere gratias possim. Major est nostra necessitudo, quàm ut vel tu mihi, vel ego tibi, pro ullo officio debeam gratias agere. Majus est hoc beneficium, quam ut orationem postulet.

CAP. LXXXIV.

Referendi beneficium.

Gratiam referre. Reponere merita. Rependere officia. Pensare beneficium. Remunerare beneficium. Remetiri beneficium. Reddere beneficium. Resolvere beneficium. Respondeo

spondeo meritis. Par esse beneficiis acceptis. Efficiam ut tuum in me officium ad te non sine fœnore redeat. Fœnoratum hoc beneficium tibi, pulchrè dices. Dispeream, nisi benefici um istud tibi conduplicaverit. Statim regerere beneficium, est nolentis debere. Hoc non est referre beneficium, sed refutare. Certemus mutuis inter nos officiis. Beneficium ultro citroque commeari debet. Cum fœnore reponendum quod acceperis. Quisquis gratè munus accepit, jam gratiam retulit. Retaliare injuriam. In malam partem. Respondere malefactis : Reponere injuriam : Pensare, Remetiri, Referre, ac ferme omnia, & in malam partem possunt accipi. Invenitur & retaliare apud Gellium, in bonam partem, neque natura vocis refragatur, id tamen est inulitatus.

C A P. LXXXV.

Originis verba.

HAud dubito, quin hæc ab amore quodam in me singulari profiscantur. Universum hoc malorum agmen è bello nobis natum est. Hinc omnis illa simultas inter eos orta est. Tu malorum omnium auctor. Cupiditas pecuniæ vitiorum omnium parens. Invidia totius hujus odii seminarium fuit. Natura nobis parvulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba venit. Hinc fluxit : Hinc manat omne quo beati reddimur. Horat. Græco fontè cadunt. Hinc scatet omnis illa vitiorum colluvies. His fontibus totus ille tumultus rerū extitit. Hinc surgunt odia. Hinc lites proveniunt : Hinc veniunt iurgia. Ab his exordiis Romana nobilitas dicitur. Omnium magnarum rerum à diis immortalibus principia ducuntur, dixit M. Tull. in Vatinium. Regibus

ortus : Roma oriundus : Atavis edite regibus :
 Maximis prognatus ducibus : Sate sanguine di-
 vâm. Ex his pullulant odia ; Gliscunt invidiæ :
 Subnascitur simultas : Fruticantur dissidia : Syl-
 vescunt factiones. Illa è Philosophorum fonti-
 bus haurienda : Reliqua è poëtis petenda.

CAP. LXXXVI.

Pensandi.

Quod corporis viribus deest, id ingenii do-
 nis exæquat. Quod corporis forma detra-
 ctum est, id animi dotibus natura pensavit. Tu
 opulentior, nos eruditiores, atque ita tecum pa-
 ria fecimus. Absentiam nostram crebris literis
 sarciamus. Quod hætenus cessatum est, id oportet
 diligentia recuperare. Quod illius stultitia
 peccatum est, id tua sapientiâ restituas oportet.
 Quod illius inscitia admissum, id oportet, ut tua
 prudentia redimas. Supplendum diligentia, quod
 ingenio deest. Quod corpori detractum, id in-
 genii dotibus accessit. Studio reponendum, quod
 negligentia præteritum est. Quod ademptum
 fortunæ est, id ingenii dotibus additum est.
 Quantum corporis viribus deest, tantum animi
 virtutibus superest. Natura quod alibi detrahit,
 alibi reddit. Quod suis eripit, hoc hospitibus
 accumulât. Ovid.

Ingenio formæ damna rependo mea.

Famæ dispendium, pecuniæ compendio refarcit.
 Famæ jacturam pecuniario lucro solatur.

CAP. LXXXVII.

Aptitudinis formulæ.

Quære uxorem aptam tuis moribus, aptam ad
 tuos mores. Amicum delige tuis morib. ap-
 positum,

positum, accommodatum: vel, ad tuos mores. amicum delige; qui tuis moribus, vel ad tuos mores conveniat. Non est natura compositus ad artem poëticam. Ostentationi compositum, dixit Fabius, pro eo quod est, ad ostentationem paratum. Idem: Jure magis an æquo sit appositus, id est, propensior ad jus, an ad æquitatem. Rursus idem: constatque rebus ad faciendam fidem appositis. Ad mathematica videtur esse propensior. Vir maximis rebus, vel ad maximas res natus. Vir factus ad hujus nequitiam. Ad hujus mores factus, fictus, sculptus esse videtur. Adeo ad hujus mores quadrat. Oratio non est naturæ consentanea. Facta non respondent orationi. Hæc non competunt in senem. Hæc non competunt viro gravi. Non hæret in Catone hujusmodi crimen. Non consentiunt tui mores cum hujus moribus. Non concinnunt tua atq; hujus studia. Non concordat hujus institutum cum tuo. Concinnus transitus. Concinna digressio. Ista non cohærent, non consistunt. Non cadit in sapientem, animi perturbatio. Non recipit tua simplicitas adulationis suspensionem. Non congruunt literæ cum studio pecuniæ.

*Non bene conveniunt, nec in una sede morantur
Majestas, & amor.*

CAP. LXXXVIII.

Ableganda verba.

Hic mihi est ablegandus aliquo. Puerum hunc prius amanda quopiam. Hunc Argum aliquo, si potes, amolire. Non possum hunc amovere quopiam. Ego hunc neque uti amittam à me, neque uti retineam, scio. Non possum memet ex hoc grege nebulonum excutere. Hic utcumque est extrudendus aliquo.

CAP.

CAP. LXXXIX.

Proficiscendi.

RUs hinc abeo : Rus hinc concedo, discedo, abscedo, decedo. Galliam repeto, inde Britanniam aditurus. In Italiam iter instituit. Tum Neapolim cogitabam. Apparas iter, adornas profectionem ; componis farcinas. Ingressus est viam. Quo paras proficisci ? Quo paras profectionem ? Quo tendis ? Quo te Mæri pedes ? Quo tenetis iter ? Quonam iter est ? Rus me confero. Domum me recipio. Domum reverteror. Certum est in patriam revolare. Certum est veteres amicos revisere. Redde te patriæ. Fac recurras in patriam. Restitue te tuis. Fac te quamprimum reducem videamus. Ad rem inutile est subinde movere castra. Haud temere distescunt, qui crebro vertunt solum.

CAP. XC.

Conatus.

DA operam ut convalescas. Cura ut revalescas. Enitere ut cum parentibus in gratiam redeas. Annitere totis nervis ut in virum tuo genere dignum evadas. Illud totis viribus agito, ut parentum expectationi facias satis. Pro virili conatus sum. Pro mea virili, pro viribus. Hoc unum stude, ut te in regis benevolentiam infinues : Literis incumbas : In hæc studia incumbito : Ad id eluctare : Ad hoc invigila : Efficies, si modo advigilaris. Vigilandum est, qui sua negotia velit tempori conficere. Manibus pedibusque connitere : Id unum elaborat : Eo velis equisque contendit : Huc velis remisque festinat : Horat. Hoc studium parvi properemus & ampli. Ut
doctus

doctus evadas, dies noctibus continua : In ea re vehementer est sudatum : In id plurimum laboris exhaustum, exantlatum. Rem perdifficilem conamur : Rem arduam molimur : Summo nitu : Summa ope : Summa vi : Quantum potes adlabora. Pecuniæ causa nihil non tum facit, tum patitur.

CAP. XCI.

Explicandi, & Implicandi.

UBi his malis emerfero : Ubi his turbis met met extricavero : Ubi ex his negotiis me expedivero : Cum ex his negotiorum exiero labyrinthis : Simulatque his me tumultibus exsolvero : Ubi his è nugis memet excussero : Si quando licebit memet ex his negotiorum fluctibus emoliri. Si licebit ab his curis discedere : Si contingat liberari, levare : Si quando ab iis negotiis me ipsum vindicavero, asseruero, absolvero : Ubi ex iis malis eluctatus fuero : Ubi ex his calamitatibus enatâro : Implicitus malis. Involutus negotiis : Districtus curis : Occupatus negotiis. Distentus : distendi, distineri negotiis. Distorqueri curis. Immerfus, obrutus, opertus negotiis. Intricatus, impeditus, illigatus, obvinctus, dispunctus, obseptus, oneratus negotiis, oppressus, oppletus. Tot me res circumvalant. Tot me pericula circumstant, circumstant, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt, urgent.

CAP. XCII.

Verba Finis, seu Propositi.

SToici in una virtute summum bonum constituent. Epicurus felicitatem voluptate metitur.

tur. Peripatetici usu virtutis beatitudinem definiunt. Herillus in scientia summum bonum collocat. Quidam in indolentia boni finem posuerunt. Est qui in pecunia felicitatem sitam esse existimet. Maxima pars hominum spectat utilitatem. Pauci sibi proponunt honestum. Huc omnes conatus tui spectant, ut ditescas. Huc respicis, huc tendis. Omnes spes meas in te uno fixi. Quidam famæ serviunt. Alii lucri rationem habent. Hic voluptatem ubique sequitur. Ille captat gloriam. Hic ad privatam utilitatem omnia refert. Huc reliqua omnia sunt conferenda. Huc omnia illa pertinent, spectant. Hor. Quorsum hæc tam putida tendunt? In hoc etiam popularem laudem petit. Admirationem Aristoteles maxime petendam putat. Illud genus ostentationi compositum, solam petit audientium voluptatem. Negotiatorum unicus scopus est pecunia.

CAP. XCIII.

Qua est impudentia.

SI crimen illi palam objicias, sat scio, qua est impudentia: vel, cujus est impudentiæ: vel, ea est hominis impudentia, inficias ibit. Vel sic: Sat scio, ut est impudens, inficias ibit. Vel sic: Sat scio, pro solita sua impudentia, inficiabitur. Quamquam hoc postremum minus habere vehementiæ videtur. Adeo est impudens, ut mox sit inficiaturus. Ut nunc sunt mores, id est, pro hujus seculi moribus. Ut est barbarorum ingenium, id est, pro conditione barbariei ingenii.

CAP. XCIV.

Quàm ut, Quàm qui.

Vir melior est, quàm qui velit mentiri : Simplicior, quàm qui possit. Superbior est, quàm ut velit doceri. Stupidior quàm ut possit discere. Adeo pauper est, ut nec obulum habeat. Adeo ignavus, ut malit inedia perire, quàm artem discere. Sic de me meritus es, ut tibi succensere non debeam. Sic mihi charus, ut irasci, ne si velim quidem, possim. Melius de me meritus es, quàm ut tibi possim succensere.

CAP. XCV.

Bene est.

Bene res habet. Bene se res habet. Bene habet. Bene est. Optime est. Bene tibi habent principia. Optima in loco res est. Pejore in loco res esse non potest. Quoniam in statu res sunt tuæ ?

CAP. XCVI.

Mea sententia.

MEa quidem sententia. Pro mea quidem sententia. Ut ego quidem sentio. Ut mea fert opinio. Meo quidem animo : Plautinum. Meo iudicio. Ut mihi quidem videtur. Ni fallor. Si quid iudico. Meo quidem suffragio, M. Tull. vicit Demosthenem. Tuo calculo victus est.

PLUS, ET PLUS QUAM.

Audivi plus millies. Audivi plus quam millies. Calesces plus fatis. Plusquam fatis. Huiusmodi orationes omnes bifariam proferuntur in adverbis, ac nominibus ; In verbis non itidem.

Sapit

Sapit plus quam expedit. Mulier plus, quàm decet, erudita. Plus quàm necesse est, facunda. Rursum; vixit annos plures quàm decem, vel plures decem. Plus quingentos colaphos infregit mihi. Plusquam quingentos: plures quingentis: Amplius quadraginta, dixit Suet. Hoc igitur orationis genus quadrifariam effertur. Amplius & non amplius, interdum præponitur, interdum subicitur, interdum interseritur. M. Tull. Cum enim Syraculis amplius centum cives Romanorum cognoscerent, id est, plures quàm centum. Cæsar: amplius horas quatuor fortissime pugnaverunt. Pompeius L. Domitio: Non amplius quatuordecim cohortes Luceriam coëgi: hic præponitur. Terent. Sexaginta annos natus es, ut conjicio, & eo amplius. M. T. Laodiceæ viginti pondo paulo amplius, hic subicitur. Virg. Tres pateat cœli spacium non amplius ulnas: hic interseritur. Eodem ferme modo usurpatur, Plus. Cic. pro P. Quint. Ac tecum plus anno vixit in Gallia. Idem pro Plancio: Sed non plus duobus aut tribus mensibus: hic præponitur. Terent. Dies triginta aut plus eo, in navifui: hic in medio ponitur. Centum desiderati sunt, aut plus eo, hic postponitur. Hunc igitur sermonem ita varies licebit. Amplius ducenti desiderati sunt, Ducenti & eo amplius desiderati sunt, Ducenti desiderati sunt, & eo amplius. Desiderati sunt plus quam ducenti. Desiderati sunt plures ducentis.

AD SUMMUM. UT MINIMUM.

Semel hominem salutavi, aut ad summum bis. Ut muleum: Ut plurimum, non minus. Saltē, Ut minimum, Ut minimum dicam, Non amplius, cum plurimum, quam septem horas dormiebat. Ita Suet.

CAP.

CAP. XCVII.

Morem gerendi.

MOs gerendus est patri. Morigerandum est patri. Obsequendum est patri. Patri obsecundandum. Patri concedendum. Inserviendum. Observiendum paternis moribus. Accommoda te paternis moribus. Præbe te illis ad tempus. Attempera te moribus omnium.

CAP. XCVIII.

Rogandi.

MAjorem in modum te rogo. Etiam atque etiam oro: Obsecro te atque obtestor: illud unum abs te magnopere peto, contendoque. Illud à me vehementer contendebat. Efflagitasti quotidianis convitiis. Imploravit opem hominis. Eblanditus est favorem. Exambiit, reperitur apud quosdam. Extorsit potius, quàm exoravit. At istud poscere est, non rogare. Flagitabant verius, quàm orabant.

CAP. XCIX.

Ignoscendi.

Remisere multam: Hanc unam ignosce culpam. Remisit offensam. Condonamus admissum. Terent. Condonamus argentum quod habes. Salust. Condonare creditum. Da veniam juvenilibus erratis. Juris jurandi gratiam facere pupillis non potest, est in Pandectis. Idem apud Salust. Ceterum Boccho, quoniam pœnitet, delicti gratiam facit. Item Sueton. Conjurandi gratiam fecit. Ad quædam vitia convenit connivere.

CAP.

CAP. C.

Abrogandi.

Rescindere conventa. Abrogare legem. Abdicare legem. Antiquare, abolere legem. Obsolescere, neutrum. Sustollere legem. Irritare pacta. In integrum restituere. Mutare pacta. Obliterare legem. Hæc lex abiit in desuetudinem. Exolescere metum dominorum, dixit Plinius in epist. pro extingui, atque interciderè. Nusquam tui beneficii memoria apud me intermorietur. Deposuit imperium. Abdicavit magistratum. Abdicatus à magistratu, dixit Salustius.

CAP. CI.

Ornandi.

Comere, expolire, perpolire, exornare, venustare, picturare, honestare. Pigmenta, flosculi, lecythi, Veneres, venustas, lepos, nitor, gratia, decus. Lenocinia, emblemata, compositio, colores, myrothecia, fuci, phaleræ, dignitas, cultus, polities.

CAP. CII.

Inter cœnam.

Inter cœnam. Sueton. & Senec. Inter cœnandum, super cœnam, cœnantibus nobis, in cœna; idem efficiunt. Inter jocum, Sueton. Inter jocandum. Sic inter conventum, pro, in conventu, dixit Suet. & inter pœnam, pro inter puniendum. Per jocum. Inter pocula. Inter potandum.

CAP.

CAP. CIII.

Post cœnam.

post cœnam, à cœna, sub cœnam. Nam Sub significat & paulo ante, vel protinus post. Cic. Sub hac lecta sunt tuæ literæ, id est, post hæc. A tuo reditu. Post tuum reditum.

CAP. CIV.

Similitudinis.

Est & diversarum rerum quædam inter se similitudo, affinitas, cognatio, vicinia. His finitima sunt illa. His confinia sunt illa. Simiæ figura multum ad hominis formam accedit. Puro tamen fonti quàm flumini propior. Non multum à tuis moribus hæc abludit imago. Huc alludit illa Terentiana sententia. Virgilianam dictionem æmulatur, exprimit, refert. Haud multum abest, dissidet, discrepat à tuis moribus. Ab hac ratione non multum abhorret Fabius. Ejusdem generis est & illud. Ejusdem farinæ, proverbialiter. Ejusdem notæ. Ejusdem clavis. Mei loci, atque ordinis hominem. Ex aliquo circulo, dixit Cic. E sinu suo, pro, è suis familiaribus, dixit Cicer. & Plutarch. Ex eo numero est. Ex illo conventu quadruplatorum, dixit M. Tull. in Verrem quarta. E suis gregalibus, dixit idem: Sub hac facie latet adulatio. Plerunque vitia virtutis personam induunt, ac virtutis simulacrum repræsentant. Sub virtutis specie, virtutis prætextu. Sub imagine pietatis. Patrem ore refert. Parentem moribus exprimit. Patrum nomine reddit. Avum voce repræsentat. Patro num imitatur oculis. Amitam nulla re prorsus exhibet. Alter Cicero, Alter Hercules. Faciem mentita

mentita Lyciscæ. Formata in admirationem, id est, simulans se admirari. Sueton. Vultu ad hilaritatem composito. Prætexere, præ se ferre. Ante se gerit. Effigies pietatis. Dissimilis huic huius. Non abimilis facie Tyberio. Apud eundem est Allimilis, pro Similis.

CAP. CV.

Mutui.

Mutuum dare: Mutuo dare. Mutuare, Commodato dare. Commodare. Utendum dare. Utendum accipere. Accipit usurariam: Plautus. Opera commodatitia: præstant operas mutuas. Mutuum muli scabunt.

CAP. CVI.

Fallendi.

Imposuimus Reip. Fefellit nos. Decepit, circumvenit adolescentem. Circumscripsit, circumduxit, apud jurecons. Verba dare mihi, difficile est. Si senseris eos rucum velle facere. Imposturam fecit, & passus est. Delusit. Elusit. Frustratus est nos sperato lucro. Non te fraudabo debita gloria. Technæ, doli, fuci, præstigiæ, varicies, versutia, astus, astutia, fraus. Os mihi sublitum est. In fraudem illexit, pellexit. Arte me tractavit. Dolo mecum egit. In specie, dixit M. T. Præclara classis in specie; sed inops, & infirma. Quod si mea fiat captione. Ablit omnis captio M. Tull. Cur igitur vos inducitis in eas captiones, quas nunquam explicetis?

C A P. CVII.

Est amicus.

U Tor patre familiariter. Est mihi cum illo ar-
 ctissima necessitudo. Sum illi summa fami-
 liaritate conjunctus. Sum illi amicus. Summa
 mihi cum illo familiaritas intercedit. Multus
 mihi cum homine quondam usus fuit. Mutua
 quædam benevolentia jampridem inter nos est.
 Salust. Imperator Jugurtham in amicis habe-
 bat, id est, in amicorum numero.

C A P. CVIII.

Sperandi.

S Pero fore. Nonnulla spes est fore. Venio in
 spem. Vocor in spem. Erectus in spem. Con-
 cipio spem de te optimam. Nonnulla me spes
 habet. Maxima teneor spe. Magna me spes te-
 net. Adducor in spem. Nonnulla me spes cœ-
 pit. Spei nonnihil affulsit, arridet, blanditur. O-
 mnia summa mihi de te promitto. Is est de quo
 tibi possis omnia polliceri boni viri officia. Nihil
 mediocre de te tui cives expectant. Injicere
 spem. Sollicitare spe. Ostendere spem. Osten-
 dit futurum. Ducimur spe. Lactamur spe. Ad
 Comædiæ gratiam Latini ne aspirarunt quidem.
 M. Tull. Ad eandem laudem, quam volumus
 aspirare non possunt. Salust. Ut omnia bona in
 spe haberet, id est, nonnihil speraret.

C A P. CIX.

Ad verbum.

A D verbum edidicit, quem locum ad literam
 subjecit: Fab, Ejus verba subjeci, pro quo
 vulgo

vulgo dicunt, in forma. Ipso hominis verba tibi reddam.

CAP. CX.

Εἰ ποῖας.

HEus bone vir. Scilicet is superis labor est. In nunc si Diis placet, nos docebit, qui nihil unquam didicit ipse. O mirum amicum. Mira vero militi quæ placeant. Sane verò. Quasi vero.

CAP. CXI.

Extrahere diem.

Sic ille dies extractus est. Hoc agebant, ut dies eximeretur. Ducere tempus. Terere tempus. Ducere bellum. Jam dies excefferat.

CAP. CXII.

Paratum, ac Facile.

Paratum, promptum. In promptu. In prociatu. Proclive : in proclivi. Obvium, expositum, expromptum. In numerato habere. In statione. Ad manum. Ex tempore. Extemporarium. Extemporaneum.

CAP. CXIII.

Depellendi.

Deprecari invidiam. Deprecari culpam. Depellere crimen. Adversari, abominari, rejicere, refellere, negare, inficiari, inficias ire, propulsare, profligare; amoliri. Virg. Dii meliora piis : quod Deus avertat : Divi prohibeant.

CAP. CXIV.

Agnoscenti.

AGnovit hæreditatem. Agnoscit crimen. Accipio conditionem. Admitto testamentum. Adiiit testamentum. Ut admirationem etiam plauli confiteretur. Amorem re testatus est. Odium & vultu præ se fert. Morbum incessu, vultuque fatetur.

CAP. CXV.

Ab adolescentia.

JAm inde à puero. Ab adolescentia: A teneris unguiculis. Sic à pueris assueti sunt. Terent. Usque à pueris curavi ambos. Idem: Mihi magna cum eo jam inde usque à pueritia semper fuit familiaritas. Varro: Jam inde à cunabulis. Livius: Inde ab incunabulis imbutus odio Tribunorum. A rudibus annis. A prima pueritia. Ab ipso vitæ exordio. Ab ipso vitæ limine. Ab incunabulis. Cum ipso nutricis lacte sugimus errorem. Ab ipsis crepundiis.

CAP. CXVI.

Accuratè.

Accurate, exacte, elaboratè, ad unguem, adamussim, examussim, amussatim, examussatim. ad perpendiculum, summa cura. Exquiritè, conquisitè. Circumspectè, attentè. Consideratus, pro attentus, dixit Cicero. Idem dixit, ad perpendiculum exigere. Sagaciter pervestigavit, apud eundem. Item divinitus dicta, pro egregie. Pressius agamus. M. Tull. de finibus 4. Idem: Nunc cominus agamus.

CAP.

C A P. CXVII.

Perficiendi.

ABsolvit, perfecit. Exegi monumentum. Finem imposui. Finem dicendi faciam. Finiit. Summam manum imposuit. Ad umbilicum duxit. Fastigium imponere. Colophonem addere. Supremam addidit manum. Extremum actum addere. Fabulam vitæ peregit: Exacta ætate: Ad metam usque produxit: peregit fabulam: depuduit. Desultavit canticum. Suet. Depugnatum est, perdoluit, deferbuit. Vita defunctus est. Desiit artem.

C A P. CXVIII.

Committendi.

LEges inter se colliduntur eventu. Ut non compositi melius cum Bytho Bacchius. Quis te cum isto commisit homine? Concertasti cum hero. Conferre pedem. Conferre manum. Congredi cum viro, Confligere, colluctari, conflictari.

C A P. CXIX.

Amandi.

UNicè te diligit. Amat effusissime. Charissimum habet. Admiranda quadam charitate prosequitur. Fama nihil habet antiquius. Non amat modo, verum etiam observat. Singulari benevolentia prosequitur. Animo toto te complectitur. Oculis atque animo fert hominem. Corydon ardebat Alexim. Deperibat virginem, deperibat in virginem. Perditè amat. Deperdita amore. Suet. Flagrat amore tui. Amantissimus est tui. Tui, tuorumque est observantissimus. Studio

diosissimus est tui. Tui cupientissimus. Ex animo tibi bene vult. Bene cupit tibi. Hunc unum habet in deliciis; habet in oblectamentis. Non perinde illi affectus erat, dixit Sueton. pro eo quod est, non perinde diligebat. Item dixit, prior Dolabellæ, pro eo quod erat, in illum propensior. Sic omnia tua exosculatur, id est sic amat.

CAP. CXX.

Cupendi.

Laudis avidus. Laudis avarus. Avens gloriæ: Cupiens famæ: Tui sitientissimus. Famelicus gloriæ. Sitit famam. Sitit aurum. Esurientissimus laudis. Mira gloriæ fames habet hominem. Ambit honores. Nullius rei quam laudis ambiciosior. Privati commodi studiosus. Alieni appetens. Appetens laudis, Eloquentiæ candidatus. Inhiat lucris.

Iniminet exitio vir conjugis, illa mariti.

Gestio videre hominem. Prurit illi tergum.

CAP. CXXI.

Male precandi verba.

Quoties caput tuum diris devovit. Execratus est tum sese, tum suos omnes. Ut te dii perdant. Abi in malam rem, in maximum malum, in crucem. Dii te eradicent. Dii mentem tibi dent tuam Βάλλ' ἰσχύεσθας, i. e. mitte te ad corvos, abi in malam rem; Græcis est usitatissimum. Quæ res illi vertat male. In morbo consumat, proverbialiter. Plaut. Capiti vestro istud quidem. Virgil. Dii capiti ipsius generique reservent. Cicer. Quod illorum capiti sit. Idem: Dii sunt irati huiusmodi Græco,

G

CAP.

C A P. CXXII.

Pollicendi.

Nescio quid mali promittunt sydera. Magnifice pollicentur amantes. Promissis ducat hominem.

Pollicitis dives quilibet esse potest.

Cave fidas hujusmodi pollicitationibus. Spondeo futurum. Despondeo. Sponde, noxa praesto est. Ego hujus nomine fide jubeo. Recipio tibi facturum hunc. Recipio ad me. Salust. In se recipiunt. Hoc tibi pro meo periculo promitto. Ita mihi stipulanti pactus est.

Littoribus nostris ancora pacta tua est.

Do fidem futurum. Confirmo futurum. Fidem suam interposuit. Clodio Tyberius ea lege coenam condixit, i. e. promisit se venire ad coenam, apud Sueton. M. Tull. Nam cum mihi condixisset, coenavit apud me. Prisci, lingua nuncupatum dicebant, quod esset ore promissum, ac verbis expressis. M. Tull. in Offic. Nam cum ex 12. tabulis satis esset ea praestare, quae essent lingua nuncupata, Vovemus quod Deo pollicemur. Catull.

At non haec quondam blando promissa dedisti.

Salust. Quem illi casu oblatum promissis onerat. Dare promissa. Cum hic esses, longè alia promissa dedisti. Sollicitat ingentibus promissis. Spes amplissimas ostendit. Veterum proverbii *χρησολόγοι*, ac *doſones* dicti, qui multa pollicerentur.

C A P. CXXIII.

Principatus.

Est copiosum dicendi genus in quo Cicero principatum obtinet. Breve, in quo Salustius

stius regnat. Subtile, in quo dominatur Hortensius. Floridum, in quo primas tenet Plin. Varium, in quo præcipuus est Hieronymus. Grave, in quo princeps est Seneca. Festivum, in quo singularis est Martialis. Simplex, in quo primus est Terentius. Acutum, in quo præcellit Quintilianus. Suave, in quo vicit Statius. Antiquum, in quo nulli secundus est Cato. Inaffectatum, in quo nulli cedit, nulli inferior est, nemini posterior est Cæsar. Hujus negotii veluti antesignanus, dux, vexillifer, signifer extitisti. *πορυσταῖς*, Græci. Homerus omnes procul à se reliquit. Omnes à tergo reliquit. Longo intervallo præcellit, præcedit, præcurrit, præit, anteit, antecellit. In literis Græcanicis palmam tenet. Eloquentiæ M. Tull. arcem tenet, primam laudem obtinet, primum locum obtinet. Præmia prima feres.

CAP. CXXIV.

Ludorum.

Munera gladiatoria populo exhibuit. Edidit Circenses. Fecit ludos scenicos, apud Sueton. in Caligula. Commisit & subitos, apud eundem. Præter consuetudinem musicum agona commisit: in Nerone Claudio. Dedit populo centum gladiatorum paria. Centum camelos produxit.

CAP. CXXV.

Agere delectum.

HAbuit delectum, agere delectum. Delectibus undique acerbissime actis. Cogere exercitum. Contrahere copias. Conscribere exercitum. Parare manum. Comparare vim militum. Collectis copiis.

CAP. CXXVI.

Adiuuendi honorem.

DEposuit dictaturam. Amotus est consulatu. Abrogatum est illi imperium. Ademtum imperium. Abdicavit se magistratu. Sueton. Privavit honore, apud eundem. Redactus est in ordinem. Multos coëgit in ordinem, hoc est, privatos reddidit. Missionem petiit. Rude donatus est. Dimisit eum ignominia. Exauctoravit totam regionem.

CAP. CXXVII.

Persuadendi.

Fecit mihi lacrymis pœnitentiæ fidem. Lacrymis mihi persuasit sese facti pœnitere. Lacrymæ mihi persuaferunt illum pœnitere facti. Lacrymis effecit, ut crediderim illum pœnitere. Adduxit, pertraxit, pellexit, perpulit me in suam sententiam. Coactus est verius, quàm persuasus.

CAP. CXXVIII.

Inferendi, seu Ratiocinandi.

Quod animal est, idem corpus sit necesse est: quod autem corpus est, non statim & animal. Is pauper est, qui plurimum cupit. Porro quò quisque magis abundat opibus, hoc est opum appetentior. Igitur ditissimus quisquis pauperrimus sit necesse est. Si Deus est animus, animi puritate, non victimis corporeis eum convenit colere. Cum animus sit corpore præstantior: virtutes autem animi sint possessiones, pecuniæ corporis, consentaneum est virtutes pecuniis anteponendas esse. In quem cadit miser,

rerī, in eundem cadit invidere. Non cadit autem invidere in sapientem. Ergo ne misereri quidem. Ipse sibi utilis esse nequit, & vobis erit usui? Felix non est, cui multa defunt. Atqui divitibus defunt plurima: Qui possunt igitur divites esse felices? Solum bonum virtus; nam id demum bonum est, quo nemo male potest uti. Virtute nemo male uti potest: Bonum est ergo virtus. Bonum est virtus ut qua nemo male uti potest. An bonum pecunia, qua quisque potest male uti? In nunc, inferendi vim habet, sed velut cum exprobatōe, In nunc, argentum, marmor vetus, &c. Quæ cum ita sint, quis audeat incipias ire? Hoc cum sic habeat, an non dedisti damnum? Utrum damnum dedisti, an non? Et dubitamus adhuc?

CAP. CXXIX.

Nil, Nisi.

NIL nisi poëta es. Nil aliud es nisi poëta. Nil aliud, quam poëta es. Tantum poëta es. Poëta es, præterea nihil. Nihil es præterquam poëta. Nisi poëta esses, nihil esses. Nihil aliud quàm flebat, pro tantum flebat, apud Fab. Sed apud Sueton. frequentius, nihil aliud, quem vectabatur. Idem: Nihil amplius quàm monuit. Cui contrarium est, non tantum osculatus est.

CAP. CXXX.

Laudandi, ac Vituperandi.

NON omnes probabunt istud consilium, culpabunt plurimi. Animum inimulabunt nonnulli. Nemo mihi vitio verterit. Tereant. Nunc quam rem vitio dent, quæso animi.

advertite. Dare crimini, dixit M. Tull. in Brut. istud vituperio dabunt omnes. Tu tibi laudi ducis. Gloriæ tibi tribuis, honori putas fore: at omnes dedecori dabunt, probro dabunt, criminabuntur, damnabunt, reprehendent, improbabunt, fugillabunt, taxabunt, notabunt, atro calculo notabunt. Salust. Quoniam adeo Syllam non pœnitet, ut & facta in gloriam numeret. Album addere calculum. Subscribere sententiæ, Suffragari, refragari, laudibus ferre. Ad cœlum ferre. Horat. In cœlum ferre. Cicer. Laudibus vexit apud Plin. in epistolis. Scis vitio nigrum præfigere Theta. Avaritiæ singulos increpans. Sueton. Tibi malum imputabitur. Tibi feretur acceptum. Tu fueris in crimine. Tam est in vitio qui deserit amicum in periculo, quàm qui prodit. Sic M. Tull. In te residet facti suspicio. In te redundabit. In te cudetur hæc faba, proverb. Male audies apud omnes, qui hætenus audisti bene. Catull. Quisquis de meliore nota. Vir pessimæ notæ. M. Tull. Homo nullo numero. Nihil illo contemptius. Item: Vir primæ notæ. Vir extremæ notæ. Homo quintæ classis, homo ultimæ sortis. Homo bonæ frugis, sive bonæ frugi: aut absolutè. Homo frugi.

CAP. CXXXI.

Summe.

AD summum, dixit Horatius. In summa. Ut summam dicam. Denique, demum. Postremo. Breviter, Ut semel dicam, ut semel finiam. Dicam in genere. Rem omnem verbo complectar. Quid quæris? pro, denique Ciceronianum est. Quid multa? Quid multis moror? Dicam universim? In universum habeo quod respondeam. Dicam verbo. Ad ultimum, pro, denique

nique dixit Quint. Curt. & eodem sensu Sueton. dixit ultimo : ad extremum, Cicer.

CAP. CXXXII.

Perdendæ opera.

Lulit operam. Luditur opera. Opera & impensa periit. Frustra ego hanc operam sumo. Nihil agis. Laterem lavas. Actum ago. Actam rem agis. In sylvam fers ligna. Reliquaque proverbialia, quibus inanis opera significatur.

CAP. CXXXIII.

Fructus.

Magnum ex ea re fructum retulit. Cœpit emolumentum. Lucrum reportavit. Sensit commodum. Commoditatem demessuit. Collegit utilitatem. Frugem accepit. Lucrum fecit. Compendium paravit. Ea res illi frugifera fuit, fuit emolumento, fuit commodo, fuit usui. Ex ea legatione messem optimam mesluit.

CAP. CXXXIV.

Impudentiæ.

Nihil pudet. Depudit. Depuditum est. Dedicat pudorem. Oblitus est pudoris. Dedidicit pudescere. Nescit pudescere. Exuit pudorem. Perfricuit faciem. Perfricuit frontem. Nihil habet oris. Nihil frontis. Quo ore ? Qua fronte ?

CAP. CXXXV.

Affectandi.

Affectata verba. Affectatus ornatus. Ascitus ornatus. Ascititius decor. Fabius. Et gratiam

152 DE COPIA VERBORUM

rei nimia cooperatione consumpsimus. Cooperationem, pro, affectatione dixit. Captat laudem. Venatur gloriam. Aucupatur famam. Accerit sibi malum.

C A P. CXXXVI.

Ignorandi, aut contra.

SCio. Non ignoro. Non me fugit. Non me latet. Non me præterit. Non sum nescius. Non me clam est. Quis nescit? Nemini dubium. Intelligo, video, sentio. Compertum habeo. Exploratum habeo. Perspectum habeo. Cognitum habeo. Non est obscurum mihi. Non me fallit. Salust. Nec ea res me falsum habuit. Indoctus disci. Rudis horum malorum. Imperitus fallendi. Ignarus joci. Salust.

C A P. CXXXVII.

Turpe est, & similia.

Turpe est. Cum turpitudine conjunctum est. Laudabile est. Cum laude conjunctum est. Cum vitio conjunctum est. Vitio confine est. Non vacat vitio. Non caret vitio. Non abest à vitio. Periculosum, cum periculo conjunctum. In vitio est. In probro est.

C A P. CXXXVIII.

Quin, &, ut non.

Ruere non possunt, ut hæc non eodem labefacta motu concidant. Cicer. pro Pomp. Quin hæc eodem labefacta motu, concidant. Non potes studere opibus, ut animi tranquillitatem non perdas. Non potes quin perdas. Non potest, nisi perdas.

CAP.

CAP. CXXXIX.

Id quod, quod, Ita ut, ut.

ID quod, pro quod, & ita ut, pro ut, frequens est apud Cic. Ita ut facis. Ita quod facis. Quod quidem facis.

CAP. CXL.

Amplificandi.

CEdendum erat hospiti, præsertim seni, maxime seni. Pulsavit hospitem, eumque senem, idque senem, atque hunc senem, atque adeò senem.

CAP. CXLI.

Reciproca constructio quorundam.

ERit humanitatis vestræ, magnum civium numerum calamitate prohibere. Cic. Prohibe infandos à navibus ignes. Virg. Defendit capellas ab æstu. Defendit æstum capellis. Spargere humum foliis. Spargere folia humi. Sternere pallio lectum. Instruere lecto pallium. Inscriptit poculum literis. Inscriptit poculo literas.

CAP. CXLII.

Non contentus.

NOn contentus victoria. Non contentus, vicisse. Non sat habebat vicisse. Non sat erat vicisse. Parum erat vicisse, ni in victos etiam sæviret. Non sufficiebat vicisse. Pœnitebat rapi-
nz, nisi parentem quoque spoliâset.

CAP. CXLIII.

Satisfaciendi.

Interdum non satisfecit Ciceroni Demosthenes. Non implet aures Ciceronis Demosthenes. Non respondet optatis meis. Non satisfacit hominum de se expectationi. Tullius in Demosthene nonnunquam desiderat aliquid. Non is es, quem expectaram. Non talis es, qualem vellem. Nonnihil in te requiro adhuc. Non facit ad hujus cupiditatem.

CAP. CXLIV.

Impunitatis, aut contra.

Omnes plura habere cupimus, & tamen id nobis impune est. Haud impune facies. Haud impune feceris. Non fuit illi fraudi magistratum prohibuisse vi. Sine fraude esto. *Se fraude* dicebant prisca. Non sic auferes. Livi. Tulit, ne cui fraudi secessio esset, id est, ut omnibus esset impunitas. Mirabar hoc si sic abiret. Militem impunitate donavit. Nullum facinus impunitum esse oportet. Quo impunius dicax esset, dixit M. Tull. pro Quintio. Nullas poenas dedit ejus facti. Poenas pendit. Tum pendere poenas Cecropidae justae. Irrogare multam, dixit Cic. exemplum in illos editum. Persolvit, luit, dependit. Nullum de eo sumtum supplicium. Et facta nulla irrogata poena. De tanto flagitio non est animadversum. In omnes graviter animadversum. Exacta poena. Opinor capite plectendum. Noxae deditus est. Animadversa flagitia, pro punitus, dixit Sueton. Nec in deditos gravius consultum. Quint. Curt. In te cudetur haec iaba. Unus dependes pro omnibus. Tergo lues.

CAP.

CAP. CXLV.

Suadendi, aut Consulendi.

ID ne estis auctores mihi? Te auctore, suscepi negotium. Tuo impulsu feci. Te impulsore fecit. Tuo suasu. Tuo inductu. Cic. Te suasore. Te consultore. Tuo consilio. Abs te persuasus id feci. Tuo instinctu: Amorem in consilium adhibuisse videris. Tuo persuasu. Cic. Te flagitatore suscepi negotium. Tuo verberatu, eodem sensu dixit. Quint. Curt.

CAP. CXLVI.

Frudens.

PRudens fecit. Sciens fecit. De industria fecit. Studiosè fecit. Data opera. Dedita opera fecit. Destinato fecit, dixit Seneca. Studio fecit. Consulto fecit. Connilio fecit. Contra. Imprudens, ne sciens fecit: per errorem, errore factum est. Per imprudentiam. Peccavi inconsulte. Ex industria, pro, de industria, aliquoties dixit Quintil. Composito factum, ex composito, ex destinato: pro consulto, apud Suet. est in Calig.

CAP. CXLVII.

Causa.

PLurimis de causis mihi tuæ literæ jucundæ fuerunt. Duas ob res hominem odi. Multis modis tua mihi jucunda fuit epistola. Duobus nominibus es mihi charissimus. Duplici nomine. Duplici de causa tuis scriptis delector. Bis mihi jucunda fuit epistola tua. Multifariam me tuæ literæ delectarunt.

CAP.

CAP. CXLVIII.

Dierum notatio.

Calendis Januariis. Ad calendis Januarii, id est, circiter eum diem, sub idem tempus, pro circiter idem tempus aliquoties dixit Suet. Stat. temporibus. Stata vice, pro certis vicibus, dixit Q. Curtius. Calendarum die. Nonis Januarii. Ad nonas. Die nonarum. Idibus Maiis. Ad Idus Maii. Iduum Novembrium die. Pridie Calendas, aut Calendarum, Pridie nonas Maias. Pridie nonarum. Pridie idus. Pridie iduum Novembrium. Postridie Calendas Januarias : vel, quarto Nonas Januar. Postridie Nonas Januarii : vel, octavo idus Januarii. Postridie Idus Januarii, vel decimo nono Calendas Februarii. Præterea, decimo Calend. Februarias : vel, ad decimum Calendas Februarii. Ad eundem modum de reliquis mensibus, ac diebus dicendum.

CAP. CXLIX.

De numeralibus.

In numeris illa varietas est generalis, de addita aut omitta conjunctione : Annos natus quatuor & viginti, annos viginti quatuor. Annos natus centum & viginti : centum viginti : viginti supra centum. Deinde quod duos numeros principali : maximos, vel, compositè, vel, incompositè efferre licet. Duodeviginti, pro octodecim. Undeviginti, pro novendecim. Duodetriginta, undetriginta, ac deinceps consimiliter usque ad centum. Supra centum, compositè per adjectivum, aut incompositè per adverbium efferimus. Ducentos, bis centum. Trecentos, ter centum : atque eodem modo usque ad

ad mille. Mille multiplicamus, vel substantivè vel adjectivè, cum adverbio. Mille nummum : Mille nummos. Bis mille nummos. Duo millia nummorum. Pergendumque consimili ratione ad mille millia, aut millies mille. Nonnunquam eandem sententiam efferimus & per Cardinalia, quæ vocantur, & per ordinis numeralia. Annos natus viginti : Annum egressus vigesimum : Annum excessit vigesimum : Annum agit primum & vigesimum. Biennium est, quod patriam non reviserim : Tertius hic annus agitur, quod patriam non revisi, sive cum non revisi. Dic quotus esse velis, id est, quot convivas velis. Hic non ordo, sed simpliciter numerus significatur. Distributivis pro simplicibus in carmine licet uti. Ubi vero apponitur quippiam quod distributionem explicet, liberum est uti vel distributivis, vel cardinalibus. Quotannis duo talenta capit : Vel, Quotannis bina talenta capit. In singula capita mille nummum distribuit, vel millenos nummos. In diem vivunt, qui vivunt absque sollicitudine futuri. M. T. Qui in horam viverent, hoc est ex tempore. In dies, idem valet quod in singulos dies. Livius : Senescit in dies, & mutatur in horas. Horatius : in diem dixit, pro quotidie. Ille potens sui lætusque deget, cui licet in diem dixisse, Vixi. Hic annotandum, quod in conjunctione numeri majoris & minoris, pro uno, aut primo, licet ponere alterum. Cic. Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & vigesimo die reddidit, id est, vigesimo primo. Idem pro Milone : Centesima lux est hæc ab interitu P. Clodii, & opinor, altera, id est, centesimus primus dies. Item Livius : Anno trigesimo altero, quam condita Roma erat, id est, trigesimo primo. Quin & citra talem conjunctionem, alterum frequenter, pro secundo
poni-

ponitur. Cicero : Unum, alterum, tertium annum Saxa quiescebat. Similiter, unus & alter, pro unus, & iterum unus. Unus vel alter, pro unus, vel duo. Rursus in adverbiiis semel atque iterum, pro bis. Quoties adverbio, additur genitivus Sestertiũm, subaudiuntur, centiẽs mille, ut : Decies sestertiũm, id est, decies centum millia sestertior .

C A P. CL.

Adverbia temporis.

TEMPUS vix dum præteritum, per Modo Adverbium significamus. Paulo longius, per dudum, ac jamdudum. Hoc etiam longius, per Nuper, & pridem. Longissimum, per olim, & quondam. Futuri temporis hi sunt ordines: Mox aderit. Jam veniet, protinus, continuo, illico; extemplo, e vestigio, tempus significant & hæc continenter insequens, sed ferè respondent ad præteritum, ut : Literis tuis lectis, extemplo domum me contuli. Accepto hoc nuncio, e vestigio me domum conieci. Olim, respondet ad utrumque tempus, Præteritum & Futurum. Olim floruerunt Græci. Forsan & hæc olim meminisse juvabit. Proximus, item ad utrumque tempus refertur. Proximo anno strenue se gessit. In proximum annum summas copias parat. Proximis his diebus. Proximo mense, Proximo partu. Proximo bello. Novissimus, pro eo quod est nuperrimus, præteritum duntaxat respicit. Superiore anno. Superiore mense. Superiore bello. Superioribus diebus, dicimus de re nuper, aut proxime acta. Item paucis his diebus. Quinque diebus, pro intra, live post quinque dies, dixit Horat. Itidem Salust. Paucis diebus in Africam proficiscitur : Et, ante pauculos dies. Paucis

Paucis post diebus. Post paucos dies. Aliquanto ante. Aliquanto post. Paulo, multo, ante, & post. Dein, deinde, deinceps, exinde. Sub hæc, utriusque temporis rationem obtinet, id est, paulò ante, aut paulò post. Tit. Liv. Secundum orationem prætoris murmur ortum, Idem: secundum hæc silentium fuit, id est, post hæc. Certi temporis significationem hæc debent: Hodie, heri, nudius tertius, nudius quartus. Quinto, sexto, septimo, octavo ab hinc die, hodie, cras, perendie, perendino die: quarto ab hinc die, quinto, sexto, &c. Porro verbum additum, temporis discrimen facit. Septimo ab hinc die mecum cœnabat: Septimo ab hinc die isthic me videbis M. Tull. Attico: Me ab hinc annis amplius 25 spondisse dicit. Idem, Quo tempore? Ab hinc annis quindecim. Durior fit hæc loquendi forma per accusandi casum, præsertim cum non significatur spacium temporis actionis continuæ. Quod genus est illud Terent. Abhinc triennium ex Andro commigravit huic viciniæ. Neque enim triennium consumpsit in migrando, sed triennium intercesserat inter relictam Andrum, & aditas Athenas. M. T. Quæstor C. Papirio consule, fuisti abhinc annos quatuordecim. Horat. Scriptor abhinc annos qui centum decedit. Mollius illud Cic. in Verrem: Horum pater abhinc duos & viginti annos mortuus est: Nam mortuum esse perpetuum est. Hæc & aliter efferimus. Septimus hic dies, quod mecum cœnavit. Annus est, quod nullas à te literas accepi. Multum temporis est, quod nos non visis. Diu est quod nos non visis. Seculum mihi exisse videtur, ex quo nullas abs te literas accipio. Jamdudum ætatem, pro jam admodum diu, per hyperbolem dixit. Terent. Quidam vicē *quod*, ponunt *quum*. Plautus. Jam bien-

biennium est cum ille mecum esse cœpit. M. T. Multi anni sunt, cum illa in ære meo est. Idem: Vigessimus annus est, cum omnes scelerati me petunt. Reperiuntur apud Cicero. aliosque veteres & hæ loquendi formæ. Cato: Postridie, aut post diem tertium quam lecta erat. i. altero tertiove die post lectam. Idem. Post annum tertium, quam severis, incendito. M. T. Postero die quàm illa erant acta. Cicero filius. Aliquando venerunt post diem quadragesimum & sextum quàm à nobis discesserant. Ascon. Pedianus. Post annum quàm pro Cornelio dixerat. Scævola in Pandectis. Post annos complures, quàm fecit testamentum. Eadem est ratio de adverbio, sive præpositione Ante. Ascon. Pedian. Ante sedecim annos, quàm hæc dicta sunt. Mollius est hoc sermonis genus, eo quod Post, & Ante, vim obtinent comparativi, quemadmodum secus, contra, aliter. Sine his autem durior est oratio: quam tamen crebro reperias apud T. Livium: Lilybæum, tertio die quam profectus inde erat, rediit. Item. Die vigesimo quàm creatus erat, dictaturâ se abdicavit. Id ætatis erat, ut turpe sibi duceret discere. Non pudet te istud ætatis lascivire. Hoc ætatis cum sim, non admodum timeo mortem. Pleraque noctem studet. Salust. Crebris ignibus factis plerunque noctis barbari suo more latari, id est, magnam noctis partem.

CAP. CLI.

Annumerandi.

IN deos relatus. In numerum deorum relatus est. Horat. inter quos referendus erit. Ascribe me in numerum tuorum. Ascribe me tuis amicis. Ascribito me inter amicos tuos. Veteribus

ribus annumerandus. Inter primos annumerandus. Inter primos censendus, ponendus, collocandus. Recipe me in tuum gregem. Multos obscuros legit in senatum. Cur hunc hominem adscivisti in vestrum contubernium? Cooptatus in collegium augurum. Asscitus. Additus ordini senatorio. Accersitus, seu asscitus in militum numerum. Suet. Ut civitate donatum, in decurias adlegeret: Adde hunc amicorum tuorum catalogo.

C A P. CLII.

Initii, ac Finis.

IN ipsis vitæ primordiis. In ipsis vitæ rudimentis. In primis literarum elementis. In capite tuarum literarum. In prima statim fronte. In ipso vitæ limine. In ipso quasi vestibulo vitæ. Ab ipsa statim linea. Ab ipso carcere. In exortu. In exordio vitæ. Ab ineunte ætate. Lubricum tempus ineuntis adolescentiæ. Ineunte vere, mox cum hirundinibus advolabo. Exacta ætate nupturit, provecta ætate, vergente ætate, affecta ætate, effoeta, decrepita ætate, ingravescente ætate, inclinata & præcipitata, sive præcipiti ætate. Piget hoc ætatis depugnare. Tac. Ad serum usque diem. Liv. Præcipiti jam die. Tac. Flexo in vesperam die. Livius: Primis tenebris movit. Idem prima vespera, primo diluculo, primo c. epusculo. Item Tacitus: Ætate jam adulta. Liv. Adulto Autumno. Idem: Adulta nocte. Idem: In exitu jam annus erat. Cicer. Quinto anno exeunte. Decurso vitæ spacio. Cygneam vocem, pro suprema dixit M. Tull. de Orat. lib. 3. In principio. In initio operis. In calce tuarum literarum. In extremis tuis literis. In postrema parte tuarum literarum, Nunc ad metam festinat

festinat oratio. In extremo vitæ actu. In portu impingere. In porta canterio. Ne in Apiis quidem. In ipso operis ingressu. In ipso statim operis frontispicio. In ipsis vitæ foribus. Vitæ janua. Fauces inferorum. In philosophiam nondum intulit pedem, nondum fecit vestigium, ita M. Tull. ordiri telam, pertexere. Fundamenta jacere. Auspicari. Iniit consulatum. Ineunte vere, Liv. Hoc ultimum utrinque initum finitumque est prælium. M. Tull. Vellem à principio te audisse. Idem: Tuas epistolas à primo lego. Idem. Utinam à primo tibi esset visum. Hoc ab initio fuit. Utinam initio affuisses. Naso:

Principio quod amare velis, reperire labora.

Horat. Ad extremum ridendus. M. Tull. Consuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. Habes operis primam manum. Oratorem tibi delineavi. Adumbratum accipies oratorem, non expressum: Inchoatum, non absolutum. Cic. informatum dixit, quod inchoatum est, & cuius rude quoddam simulacrum cœptum est: ductum à statuariis & pictoribus. Exitus acta probat. Ordinur hinc farratam fabulam, quæ sit futura catastrophe nescio. Coronidem addere. Colophonem imponere. Supremam manum addere.

C A P. CLIII.

Major opinione.

MAjora fide. Majora, quam ut vera credi queant. Minor opinione doctrina. Minor doctrina, quam pro hominum opinione. Citius spe aderat. Celerius expectatione redibat. Citius ac sperabatur. Ante expectatum redibat. Par famæ doctrina. Non minor doctrina, quam fama celebratur. Supra fidem omnia, id est, ma-
jora,

jora, inferiora veris prædicabant. Infra verum erant, quæ nunciabat. Minor consulari dignitate cognitio. Minus est, quàm ut à consule cognoscatur. Major consulis dignitas, quàm ut hanc causam cognoscat. Tua virtus major est omni præconio. Vincit omnem laudem tua virtus.

C A P. CLIV.

Contingendi.

Hocce tantum malum mihi derepente obiectum esse? Ingens huic venit, sive, obvenit hæreditas. Obtigit uxor, qualem volebam.

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

Nactus es uxorem te dignam. Felicissimum ingenium sortitus es. Similes habent labra lactucas. Habet quod amet. Is nunc reperit. Merito nobis accidit, ut mali videamur, dum nimium studemus, nos videri bonos. Non omnibus datum, ut impune, quæ lubeat, dicant. Non quibuslibet licet quæ libeat facere. Mihi usu venit, sive usus venit, ut cum intractabili monstro confisterer.

C A P. CLV.

Refugiendi.

Refugit consuetudinem fœminarum: Alienus est à studiis. Abhorret à literis. Abhorret ostentum, pro exhorret, dixit Sueton. Execratur, detestatur, abominatur literas. Ad studiorum mentionem nauseat. Horret mortem. Exhorret mare. Averfatur omnes. Averfatur miseros: Ad poëtices mentionem nauseat, vomiturit. Deprecatur publica munia, Gravatur splendor mensæ apparatus, id est, molestè fert. Sic Suet. Et Horat. Equitem gravatus Bellerophonem.

CAP.

ERat illi à pedibus. Aberat, qui mihi est à manibus. Nam tum aberat amanuensis. Quiregi sunt à corpore, à secretis, à sacris scriniis. Rationales, qui sunt à rationibus, à libellis, ab actis, five aduarii. Latrones, Antambulones, à cythis, à poculis, pocillator. Nomenclator, à consiliis, & consiliarius, apud Suetonium.

CAP. CLVII.

Studii.

TOtus est in lite is. Vacat congerendis opibus. Dat operam rei nummarie. Attendit huic negotio. Attendit juri, pro, studuit. Suet. Intentus est, vel intendit lucris. Inhiat gloriæ. Appulit animum ad scribendam. Adjecit animum ad virginem. Accommoda te rebus præsentibus. Applica animum tuum ad uxoris ingenium. Dedit se Mammonæ. Dedicavi me Christo. Dicate totum optimis literis. Dedit se ad leges. Cic. Servos ad remum dedit. Sueton. Idem ad terram dedit, pro deiecit. Inservit honori. Incumbite honestis disciplinis: Incumbite in honestas disciplinas. Devotus harenæ, pro additus, dixit Suet. Idem. Devotus vobis, pro additus ac deditus. Adjunxit animum ad ea, quæ ratio temporum postulabat. Ut animum ad ali-quod studium adjungant.

CAP. CLVIII.

Vitiandi.

Corruptunt bonos mores colloquia mala. Inficiunt, vitiant primam ætatem stultæ nutrices,

ces. Aurum plumbo adulterant. Gemmæ adul-
terinz. Depravant bonam causam mali Rhetor-
es. Deterunt laudem ducis indocti poëtæ. Ma-
lus vicinus scabiem suam affricat vicino. Vas in-
sincerum afficit infusum liquorem. Obtrusit mi-
hi subzatos nummos pro aureis. Vereor ne quid
veneni tuis afflet, ne quid pestis instillet in tene-
ram animum, ne quod sincerum est, trahat in
vitium, ne tibi morbum inhalet suum. Ne suum
virus insibilet : Ne quid inspiret mali. Puerilem
animum impiis opinionibus imbuit. Malitiam
una cum lacte nutricis imbibit, suxit, hausit. Fre-
quentes offensæ reddunt suppuratam amicitia-
m. Gloriam tuam dedecore contaminasti, in-
quinaisti, conspurcasti, fœdasti, obscurasti, detur-
pasti, obfuscasti, denigrasti. Inulsit tibi notam
ignominiz. Venenare, poëticum est, potionare
apud Suetonium.

CAP. CLIX.

Solitudinis.

Secum vivit. Secum loquitur. Solus est : Soli-
tarius est. Incomitatus incedit. Solus ambu-
lat. In locis solis ambulare tutum non est. Agit
in solitudine. Ne musca quidem adest. Secre-
tum agere, pro solum esse, dixit Suet. Foris se
venditant, cum apud se sunt, nihil illis sordidi-
us. Vix asse emeris ; si totum hominem per se
astimes.

CAP. CLX.

Sensus.

Ratio tua sapit tyrannidem. Respicit stulti-
tiam. Olet hircum: Redolet vinum. Vox tua
sonat asinum. Rusticus obolet alium. Vineta
cre-

crepat mera. Scripta tua spirant Italum. Tinnit aurum. Fragras unguentum. Ad hanc formam pertinent, Torvum tueri. Titanicum obtueri, quæ figura mollior est apud Græcos, *μαλὴν βλέπειν*. id est, *insanum tueri*.

CAP. CLXI.

Præstandi re.

FAc promissa appareant. Exhibe quod toties polliceris. Talem & se, & exercitum approbavit, ut nulli præmia majora perciperent, apud Sueton. utrunque. Si fortuna obstabit, quominus præstem quod recepit, certè hunc animum tibi probabo. Promittis amplissima, das nihil. Si munificus videri vis, repræsenta beneficium. ita Seneca, & Suet.

CAP. CLXII.

Pœnitendi.

NOndum hujus animi me pœnitet. Me quantum hic operis fiat, pœnitet: pro, non satis facit. Caput me pristinae benignitatis pœnitudo: pœnitentia ductus: pœnitentia tactus: Agere pœnitentiam, pro pœnitere, est apud Plinium Junio-rem. Rursus: ejus pœnitentia pœnitentiam ago, id est, pœnitet, quod pœnituerit. Refertur autem & ad rem, & ad personam. Nec te pœniteat, istius patris. Initi matrimonii me pœnitet.

CAP. CLXIII.

Diffidii.

MAle facta gratia nec quicquam coit, & rescinditur. Interrupta familiaritas. Mala lingua dirimit multorum amicitias, orta est inter illos

illos simultas. Refrixit benevolentia : Amor versus in odium. Discordant. Intercessit offensæ, nescio quid. Offensam, pro discordia aliquoties usurpat Salust. Dissuenda est amicitia, non abrumpenda. Dissiliit gratia fratrum. Parum inter eos convenit. Miror non bene convenire vobis. Utrique cum altero convenit. Concordant. Concordes sumus. Oratio tua cum factis non consentit. Summo omnium consensu. Magna inter molles concordia. Nulla inter nos discordia. Dissident inter sese. Obortum est inter illos subitum dissidium. Digressa est à marito. Sueton. Divertit ab illo. Divortium fecit cum illo. Repudiavit uxorem. Dimisit matrimonio, id est, repudiavit : Dimisit matrimonium, pro rescidit. Renunciavit illi amicitiam, pro eo quod est, denunciavit, illi inimicitiam. Dissidet cum uxore, id est, dissidium habuit. Missam fecit uxorem, pro repudiavit, dixit Sueton. Serere dissidia. Est illi offensior, pro subiratus. Suetonius. Est mihi cum illis ἀσπονδὸς πόλεμος, id est, *inconfæderabile bellum*.

CAP. CLXIV.

Reconciliandi.

Sarcire, refarcire gratiam : Reducere, reponere, restituere in gratiam. Redigam vos in gratiam. Reconcinnare pristinam amicitiam. Recollige mihi illius animum. Fac ut mecum redeat in gratiam. Instaura pristinam inter nos benevolentiam. Cic. In gratiam jam cum voluptate redeamus. Idem : Pompeius à me valde contendit de reditu in gratiam, sed adhuc nihil profecit. Salust. Sicuti regi libuerat, pax convenit.

CAP.

CAP. CLXV.

Sapit, aut Contra.

Pol homo num tu es sobrius? Insanit, delirat, desipit. Vesanire dixit Catul. Non est intergræ mentis. Non est compos mentis: non constat animo. Laborat errore mentis. Motæ, vel commotæ mentis est. Mente lapsi, dixit Sueton. Defectus animo, mente excidit: Valet animo. Laborat ab animo. Sophocles reus actus est dementiæ. Destituit illum vis animi.

CAP. CLXVI.

Excipiendi, vel Excludendi.

Nullus istuc auderet, nisi tu solus. Nemo præter unum te. Nemo præterquam tu solus. Nullus aderat extra unam aniculam. Fortunatus sum ceteris in rebus absque una hac. M. Tull. Extra ducem paucosque præterea. Extra prædam, id est, præter prædam. Hæc forma est aliquoties apud Cic. ex imitatione Græcorum. Extra jocum, extra causam, non omnino consimiles sunt formæ. Omnium facundissimus, excepto Cicerone. Omnibus, nisi uno Cicerone, facundior. Omnium doctissimus, si unum aut alterum excipias. Nemini cedit, uno te excepto. Interdum absque nomine, Horatius: Excepto quod non simul esses, cetera latus. Jureconsulti interdum recipere usurpant, pro excipere. Recipit facta tecta. Uni tibi permitto, præterea nemini. Tibi quidvis apud me licet. Alioqui non ferrem, alias non ferrem, aliter non ferrem, quod postremum est apud M. Tull. in Offic. Super, pro, præter, frequenter est apud Sueton. quanquam hoc non tam excludentis est

est, quàm se moventis à ceteris. Super veteres
amicos ac familiares, id est, ultra. Politianus :
Secundum te primas tenet, id est, te excepto.

CAP. CLXVII.

Ut vis, aut contra.

UXorum nactus sum ex animi mei sententia.
Uxor mihi contigit qualem volebam. Hic
venatus malè respondit votis nostris. Non suc-
cessit pro votis navigatio. Nihil accidit non præ-
ter animi sententiam. Omnia secus, quàm vole-
bam. Omnia contra, quam volebam. Fortuna
non respondet optatis meis. Fac ut lubet. Fac
pro tuo arbitrio. Vive tuo arbitrato. Nihil
faciam nisi de consilii sententia. Faciam ut voles.
Faciam pro tua voluntate omnia.

CAP. CLXVIII.

Comperta.

Homo spectatæ probitatis. Vir probatissi-
mæ fidei. Animum in me tuum habeo
multis jam argumentis exploratissimum. Com-
pertum, perspectum, exploratum habeo, quanti
me facias. Delectus est, ut industriæ vir ex-
pertæ, pro spectatæ, dixit Sueton. Periclita-
tos mores, pro spectatos dixit M. Tull. Com-
perta mihi est hominis perfidia. Deprehensa est
astutia. Re compertum est : Pro certo, pro com-
perto dicis : Certum non habeo. Cum certum
sciero, scribam ad te.

CAP. CLXIX.

Copia.

ABundat opibus, Exuberat, redundat, exun-
dat, superfluit, & superfluens apud Sene-
cam

cam est. Est apud illos ingens aquarum & graminis copia. Copias, pro divitiis, dixit M. Tull. & Sueton. Multum, plurimum, satis vini. Abunde potentiae, gloriaeque, dixit Sueton. Nimum licentiae. Nimis insidiarum, pro plus satis, dixit Cic. Affatim vini, pro multum vini. Livi. Ne cui major quam quinquaginta iugerum agri modus esset, Horat.

Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus.

M. Tull. Frumenti summa caritate maximum numerum miseram. Idem in Philip. Maximus vini numerus fuit, per maximum optimi pondus argenti. Hircius: Magno invento numero hordei, olei, vini, fici; paucis tritici. Immensa pecuniarum vis reperta est. Salust. Quibus mala abunde omnia erant. Rursus. Abundè libertatem rati, quia tergis abstinetur. Idem: Inopem & coopertum miseris effecit. Idem: Hæc talia facinora impune suscepisse parum habuere, id est, non satis erat, Item: Satis habebatis animam retinere.

C A P. CLXX.

Indicta causa.

INDICTA causa coniecit servos in vincula, Cic. Quosdam inauditos condemnavit, Sueton. Inauditum capite puniebat, citra causæ cognitionem damnatus est, quod Jureconsulti vocant *ἐπὶ μὲδ' ἰκτὸν*, id est, *quam altera parte absente & nullo repugnante fertur sententia.*

C A P. CLXXI.

Prosperitatis, aut contra.

PROSPERA valetudine. Incolumi valetudine. Incolumi fama. Secundiore fama fuit, id est, mi.

minus laboravit infamia. Secundo vento, secundo æstu, secundo amne sive flumine. Secundo rumore, dixit Tacit. Idem, adverso rumore, dixit, pro sinistro. Idem dixit, secundis numinibus, pro, faventibus diis. Idem, secunda tempestate, ac fama. Idem, secundante vento. Hic & Livius, secunda prælia dixerunt, pro feliciter gestis. Et Junone secunda, Virg. Dextro Hercule. Secundam existimationem colligit, Suet. pro eo, quod est, bonam opinionem. Si quem numina læva sinunt. Hic tibi, si alias unquam, mens læva fuit. Reslante fortuna nihil ages. Cic. Rebus afflictis. Rebus tristibus erigendus est animus. M. T. Cecidit belle. Ita cecidit ut volebam. Hoc cecidit opportune. Valde optanti utrique nostrum cecidit. Hoc adhuc percommodè cadit. Male cecidit : Hac non successit, Terent.

CAP. CLXXII.

Antiquitatis.

AB orbe condito non extitit homo sceleratior. Duo post homines natos deterrima capita, Dolabella & Antonius. Consules post hominum memoriam teterrimi, atque turpissimi. Post homines natos. Nostra ætate factum dicimus, quod nobis vivis accidit. Nostra memoria, quod à majoribus visum, ab illis audire potuimus. Patrum memoria utroque est antiquius, videlicet quod sub atavis, ac tritavis gestum est. Ex omni memoria M. Tull. dixit, pro Pub. Sexto. Idem, pro Luc. Cornelio Balbo dixit, Superiore memoria, pro, superioribus seculis. Post orbem conditum. Post urbem conditam, dixit M. Tull.

CAP. CLXXIII.

Totum.

A Capite usque ad calcem : A summo capillo usque ad imum pedis. Debes in solidum, Reddes ad assem, dixit Plin. Junior. Quod iis ad denarium solveretur, dixit Cic. pro Pub. Quintio. Bona fide reddidit depositum, vel, cum plusculo. Cum tota ærugine, dixit Juvenal. Quantus, quantus est, nihil nisi somnium est. Hyemem inter se quam longa est, id est, totam hyemem, dixit Virgilius.

CAP. CLXXIV.

Perspicuitatis.

Dilucide expedit, quibus oportuit. Vel cæco perspicuum est. Explanatius dicam : Dicam crassiore Minerva. Enodatius explicare, M. Tull. de fin. Ibidem, Enucleate, pro explanate dicta. Dic expresse, velis an non velis. Candidus fermo pro dilucido. Græci λευχὸν λόγον appellant apertum, & perspicuum, & λευκότερον λέγειν pro apertius dicere. Sole meridiano clarius. Significavit verius, quam expressit. Lex hoc expresse vetuit. Declara mentem tuam. Planum facere, pro declarare, frequenter est apud Ciceronem. Oculis subicere. Ob oculis ponere. Solidum est, pro perspicuum est, dixit M. Tull. in Verrem, actione prima. At enim illud solidum est, ut me Siculi maximè velent, alterum illud credo. Obscurum est, & luce clarius. Tuba clarius, apud Græcos.

CAP.

CAP. CLXXV.

Nobilitatis & contra.

Vir apprime nobilis. Minime obscuris natalibus. Homo minime novus. Homo cum primis illustris. Vir clarissimus. Vir antiquæ nobilitatis. Vir honesto apud suos loco natus. Summo loco natus. Domi splendidus. Majorum imaginibus clarus. Ex illustri stirpe progenitus. Avitis stemmatibus clarus. Homo domi nobilis, pro eo qui è claris prognatus est, frequenter est apud Ciceronem, & apud Salust. Homo domi suæ cum primis locuples atque honestus. Hominem veteris prosapiæ ac multarum imaginum, dixit Salust. Cic. Philargus in amplissima civitate amplissimo loco natus. Liv. Adolescentes nec tenui loco orti. Plin. Fœmina splendide nata. Obscurus. Liv. Homo loco obscuro, tenuique ortus fortuna. Humili loco, infimo loco natus. Homo novus. Salust. M. Tull. repertitium appellat, quod obscuris esset majoribus. Vir equestri loco. Vir senatorii generis. Vicanum, pro ignobili dixit Cic. Horat. ignotos homines dixit pro ignobilibus.

CAP. CLXXVI.

Violentia.

Vix à manibus temperatum est. Res ad vim, & arma spectabant. A verbis ventum est ad verbera. Rixa in pugnam versa est. Vi geritur res. Ferro, non rationibus decertabatur. In manibus jus erat. Ad saga properatum est, frequens est apud Cic. Sagum enim vestis est militaris, quemadmodum toga pacis. Collo obtorto reduxit hominem.

C A P. CLXXVII.

Rumoris.

Vulgo fertur. Diu fuit populi fabula. Rumore vulgatum est. Constans rumor est. Fama passim jactatum est. In ore est omni populo. Erat in sermone res, dixit Cicer. pro eo quod est, Rumor erat. Vox erat una totius provinciae. In ore & sermone omnium. M. Tullius. Male audire dicuntur, de quibus malus est rumor. Contrà, bene, de quibus bonus.

C A P. CLXXVIII.

Exempli.

Majorum suorum vestigiis ingreditur. Vetus institutum revocavit. A prisca Reip. consuetudine non recessit. Cæsar. Agere ad præscriptum. Vetus exemplum est, sive veteris exempli res est, fallere amicum. More hominum fecit: sibi, quàm amico maluit consulere, Novo more, pro nullo majorum exemplo, frequens est apud Cicer. Exemplum subjicimus his fermè modis per Ut, & Velut: Simile gaudet simili, ut sus sue: velut puer puero. Quod genus, pro eo quod Græci dicunt ὅσος; verbi causa, Verbi gratia, Exempli causa, apud M. Tull.

C A P. CLXXIX.

Interneccionis.

Funditus periit. Radicitus extinctus est. Cupiditas radicitus extrahenda est. A stirpe subversa est Resp. A stirpe interiit, dixit Salust. Pristinæ disciplinæ ne vestigium quidem ullum superest. Græci παρολεῖν vocant. Exstirpari & funditus tolli, dixit M. T. de Fato. CAP.

CAP. CLXXX.

Atrocitatis.

ATrox injuria. Indignum facinus. Infandum, apud poëtas. Nefarium scelus. Gravis contumelia. Non ferenda superbia. Intolerandam ferociam, dixit M. Tull. contra Rull. Factum non una cruce dignum. Facinus culeo dignum. Noxa capitalis: Crimen inexpiabile. Piaculare facinus.

CAP. CLXXXI.

Rigoris.

Adrivum exigere. Summo jure mecum agitur. Rigide, severe, præcise, quod Græci dicunt ἀποτόμως, mecum agitis. Inique, duris conditionibus, aut legibus mecum agitur etiam si mecum agas ob signatis tabulis. Pergitis ne vos tanquam ex syngrapha agere cum populo? dixit M. Tull. pro L. Mauræna. Ibidem dixit, austerè & Stoice agere. Itidem, dici potest Scythice agere, qui agit incivilius.

CAP. CLXXXII.

Affribendi, & imputandi.

Asignamus, affribimus, attribuimus, frequenter in malam partem, nonnunquam in bonam. M. Tull. ad Attic. Si perturbator est, tibi assignato. Idem in bruto. Hæc si minus apta videntur huic sermoni, Brute, Attico assigna. Flens petit, ne unius amentiam civitati assignaret. M. Tull. in Bruto. Peto à te, ut id non modò negligentiam meam, sed ne occupationi quidem tribuas. Idem. Omnes id Verri tunc attribuebant. Item, ut aliis causam calamitatis attribueret. Si

quid mali acciderit, tuæ fœcordiæ imputato. Quod vivo, tuæ clementiæ acceptum fero; siue acceptum refero: hoc est, debere me fateor. Scævola in Pandectis: Creditores suæ negligentia expensum ferre debent. Hactenus in malam partem. Si quid feliciter evenit, non fortunæ, sed Deo ascribendum est, assignandum est, tribuendum est, attribuendum est, acceptum ferre oportet, imputandum est. Hæc in bonam partem. His finitima sunt, vendico, assero, arrogo: Totius negotii laudem sibi vendicat, sibi asserit, sibi usurpat. Illa priora sunt sumpta à codicillis rationum, in quibus notatur quid quis debeat, aut cui quid persolvendum sit. Hæc posteriora ab actione juris, qua quis sibi jus personæ aut rei defendit legibus. Item illa: Totum me tibi debeo. Quod spiro, & valeo, tui muneris est. Si quid habeo, id totum tuæ munificentia est. Si quid in me boni est, abs te venit, abs te profectum est, abs te fluxit.

CAP. CLXXXIII.

Additionis.

Culæ deditus, voluptati addictus, hoc ab actione conflatum est. Ventrîs mancipium: servit lucro. Horat. Inservit honori. In hoc totus incumbit. Assidet literis. Affixus est poetica, M. T. Et ad genus id quod quisque vestrum in dicendo probaret, adhærescerent, hoc est, affigerent sese. Devotus, in bonam partem, dixit: Juvenalis.

Quod ni tibi deditus essem,

Devotusque cliens, uxor tua virgo maneret.

Terent. Animum ad scribendum appulit. Idem: Ut animum ad aliquod studium adjungant. Idem: Adjecit animum ad virginem. Dedit se ad leges,

leges, dixit M. T. Me totum, mea que omnia tibi dico, dedico, consecroque.

CAP. CLXXXIV.

Facultatis.

Terent. Tibi in manu est ne fiat : Salust. Verum id frustra, an ob rem faciam, in manu vestra est, Quirites. Id in te situm est : Ist. huc non meæ facultatis. Virg. Non opis est nostræ. Nos pro nostris opibus extruimus mœnia. Non est in potestate mea. In potestate, & in potestatem habere, dixit Salust. Si in mea potestate esset. Filius nondum emancipatus in patris est potestate. Penes te jus est vitæ, ac necis. Non est mearum virium. Meis auspiciis, meis copiis, meo Marte confectum est hoc negotium. Salust. novè dixit : Quibus in otio, vel molliter, vel magnifice vivere copia erat. Idem dixit, in manibus. Cicer. pro mea parte adjuvi, pro mea parte virili, pro viribus, pro mea virili. Salust. pro parte virili, absque pronomine : In hunc numerum conferri possunt & illa : Impetravit comitatum : Facta est illi dicendi potestas. Salust. Post ubi fide publica dicere jussus : Idem, Si fides publica data esset. Idem, Eumque interposita publica fide, Romam perduceret. Magnatibus quicquid libet, licet. Utinam per fortunas liceret, pro tuis in me beneficiis gratiam reponere. Utinam tam adesset facultas, quam adest prompta voluntas tibi gratificandi.

CAP. CLXXXV.

Jurandi.

Per caput hoc juro. Sancte dejerat. At sunt qui nihil vereantur conceptis verbis pejorare.

rare. In verba jurabas mea. Horat. Non ego per fidem dixi sacramentum, id est, non juravi mala fide. Sacramenta militaria. Non verear vel Jovem lapidem jurare. Sic me Deus bene amet. Sic mihi propitius sit Christus, ut ego te salvum cupio. M. Tull. Sollicitat, ita vivam, me tua, mi-Tiro, valetudo. Idem: ne sim salvus, si aliter scribo, ac sentio. Idem: ne vivam, si scio. Idem: Moriar, si quisquam me tenet, præter te. Idem: Male mihi sit, si unquam quicquam tam enitar. Horatius: Dispeream, nisi optimum erat. Abjuratus rapinas, dixit Virgil. Salust. Fidem prodiderat, creditum abjuraverat. Terent. Jusjurandum dabitur. Apud Jureconsultos defers jus jurandum, qui parti adversæ cedit jurandi facultatem: Refert, qui oblatum transfert in offerentem. Huic citius credam injurato, quam tibi jurato.

CAP. CLXXXVI.

Dictandi.

PRætor dictat jusjurandum, facile ero facundus, si tu dicenda dictaveris. Plaut. præi verbis quod vis, hoc est, præconcipe verba, quibus me velis uti. Livi. Agedum pontifex, præi verba, quibus me pro legionibus devoveam. Idem. Id votum in hæc verba præeunte P. Licinio pontifice maximo, consul nuncupavit. Idem, pro præire, dixit, præfari. Sunt qui M. Fabio pontifice maximo præfante carmen, devovisse se eos pro patria, Quiritibusque Romanis tradant. M. Tull. ut vobis voce præirent, id est vobis præscriberent, quid essetis pronunciaturi. Præscribere modum, præscribere finem. Cæsar. Non ad alienum præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare.

CAP. CLXXXVII.

Tempestive, &c.

Opportune advenis. Fac adlis in tempore. Fac adlis tempori. Vigilet oportet, qui tempori vult sua conficere negotia. In ipso articulo supervenit. M. Tull. Satis erat diei, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Idem: Aderis autem ad tempus. Matura reditum. Fac curentur ista mature. Plaut. Per tempus hic venit miles: Idem: Non potuisti per tempus magis advenire. Fac adeas hominem in tempore. Tempestivis conviviis delectantur & philosophi. Horatius: Tempestiva viro. Tempestivius ista dixeris à cœna. Nihil suave, quod est intempestivum. Intempesta nox dicitur, media, quod non sit opportuna, ad aliquid agendum. Commodum supervenit Chremes. Incommodo me revocavit senex. Suo quidque tempore agendum est. Horat. Pleraque differat, & in præsens tempus omittat, id est, in suum, & congruum tempus. Siquidem hæc dictio *Præsens*, ad omne tempus pertinet. Laudatus est ab Augusto Cato, quod præsentem Reipubl. statum noluerit immutari, hoc est, eum statum, qui erat vivo Catone.

CAP. CLXXXVIII.

Ante tempus.

Virg. Sed cadet ante diem. Præmatura morte extinctus est. Ante tempus sapit. Persi. Et rerum prudentia velox. Ante pilos venit. Præproperè duxit uxorem. Nondum matura nuptiis, elocata est. Livi. Abi hinc cum tuo præpropero amore. Illud præcox ingeniorum genus

nus non temerè pervenit ad frugem. Præcocia mala pluris emuntur. Accelerata consilia, raro sunt felicia. Festinata consilia, raro prospere cadunt. Præcipitata consilia vix unquam felicem exitum sortiuntur. Ovid. Et adhuc tua messis in herba est.

CAP. CLXXXIX.

Post tempus.

SERO sapiunt Phryges. Sera est nunc consultatio. Sero est, mortuo adhibere medicinam. Nulla ætas ad discendum sera est. Sera est in fundo parsimonia. Adveni. & post tempus. Seram rosam, pro serotina, dixit Horat. Serotini fructus sunt, qui post tempus solitum proveniunt. Post festum, ut aiunt, advenitis.

CAP. CXC.

Celeritas.

MOx te revisam. Brevi te revisam. Propediem te revisam. Primo quoque tempore conveniam hominem. Puncto temporis fortuna versa est. Momento temporis corruunt omnia Virg.

Extemplo Ænea solvuntur frigore membra.

Salust. De improvviso. Virgil. Ante exspectatum. Dicto citius tumida æquora placat. simul cum dicto manus affert homini. Actutum se domum contulerunt. Hæc locutus, è vestigio se domum recepit. Protinus illico, continuo, statim. In ipso statim vitæ limine extinctus est. Confestim se in pedes coniecit. Simul atque hæc dixerat, repente abiit. Simul ut accepit nummos, aufugit. Martial. Vix dum dictum erat, illa dedit, quàm maturissime, sive maturime; pro quamprimum, quàm ocyssime dixit Salust. Tacitus: Incisis venis mortem appropereat, id est, accelerat. Nec mora, manum injicit homini. Om-

nium

nium expectationem celeritate vicisti : Huc fac quamprimum recurras. Volâsse dices. Ubi me his negotiis extricare, nihil cunctatus ad vos advolabo.

Ad hanc formam redigi possunt Anticipandi verba, quorum aliquot alibi recensuimus. Prævenire, antevertere, prævertere, sive præverti. Terent. Hæc dies illi antecessit. Occupare. Horat. Cum affectaretur nunquid vis, occupo. Idem : Fortiter occupa portum. Antevenire, Salust. Sed ea omnia luxu antecapere, id est, præveniebat famem, & sitim. Idem : Ac priusquam legiones scriberentur, multa antecapere quæ in bello ulsi forent. Idem : Consul optimum factu ratus, noctem quæ instabat, antecapere. Maturandi verbum, frequenter habet celeritatis significationem, Virg. Maturare fugam. Salust. Nisi maturâisset pro cura signum sociis dare. Terent. At maturè. Maturitas, & maturus non itidem usurpantur.

CAP. CXCI.

Spacium loci exiguum.

PLaut. Si ex isto loco digitum transversum, aut unguem latum excesseris. Pedem ubi ponat, non habet. Palnum non habet. Pollicem latum agri non habet. Cave dignum latum ab hoc discesseris loco. Pedem latum nunquam à tuis præscriptis digrediar. Culmum latum nunquam recedit ab Epicuro. Pilum latum non recedit à pristinis moribus.

CAP. CXCII.

Spacium magnum Loci, aut Temporis.

PLaut. Longe usque à campis ultimis. Cicer. Usque à mari supero, Romam proficisci. Terent. Ex Æthiopia est usque hæc. Usque à pedibus

dibus ad summum capillum. Plaut. Usque ex unguiculis. Quod augures omnes usque à Romulo decreverunt. Salust. Omnia, quæ visus erat, contrata telis, armis, cadaveribus. Quæ visus erat, dixit, pro eo quod erat, quam procul undique patebat prospectus. Virg. Usque à proavis vetus ordinis ætas.

CAP. CXCI.

Metuendi.

Metuo ne quod vis non liceat per patrem. Timeo ne mihi succenseat. Nullus metus est, ne tibi quisquam det verba. Nihil periculi est, ne regno excutiaris. Ter. Metuo ut substat hospes, id est, ne non substat. Idem: Firmæ vereor ut hæ sint nuptiæ. Horat. O puer ut sis vitalis metuo. M. Tull. Omnes labores te excipere video, timeo ut sustineas. Idem. Accepi à te literas, quibus vereri videris, ut epistolas illas acceperim. Sollicitus sum, ut tantum laborem possis sustinere.

CAP. CXCV.

Aptitudinis, & contra.

Eloquentiæ caput est, apte dicere. Neque enim diserte dicitur, quod inepte dicitur. Nil ad eam rem dici potuit accommodatius. Delige uxorem tuis accommodam moribus. Splendide dixit magis, quam apposite. Nihil afferri poterat appositius. Elegans jocus, sed parum in loco dictus. Tua institutio non quadrat ad hujus ingenium. Mulieri mulier magis convenit, magis congruit. Hic militiæ natus est. Hic ad hujus mores factus, sculptusque est. Magnifica loqueris, sed nihil ad Bacchum, ut aiunt, sed ἀπερὸς δῖον, sed ἐδὲν περὶ ἐπὶ, id est, nihil ad Bacchum pertinentia, nihil ad verum. Ista sarcina

cina non sedet humeris tuis. Hæc inter se non coherent. Istiuc ingeniosè interseruisti verius, quàm concinnè. Non sibi constat tua oratio. Non consonat vita doctrinæ. Non concordant facta cum dictis. Multa dixit extra causam, nihil ad rem pertinentia. Quid cani cum balneo? Istuc præclare quidem dictum, sed alieno loco. Alieno tempore sementem facis, Terent. Alieniore ætate post faceret tamen. Ne bovi clitellas. Feli crocoton addidisti. In lente unguentum. Non facit ad luctum cithara.

C A P. C X C V.

Moriendi.

Mortem obiit. Vita defunctus est. Vixit. In vivis esse desiit. Excessit è vivis. Excessit, absolutè ut, decessit. Satius est millies mortem oppetere, quàm turpitudinem admittere. Cicer. Mihi ipsi fuit mors æquo animo oppetenda. Obiit supremum vitæ diem. Diem obiit. Cicer. Obiit. Vitam morte commutavit. Concessit in fata, concessit vita, frequens apud Tacit. Mortalitatem explevit, apud eundem. Item: Supremum diem explevit. Animam reddidit. Spiritum finiebat. Spirare desiit. Liv. & Cicer. Efflavit animam. Cicer. Cujus in complexu libenter extremum vitæ spiritum ediderim. Exspiravit, Cic. Antequam ex hac vita migro, emigro, demigro: Idem, exire de vita. Terent. E medio excessit. Emori malim. E vita discessit inedia. Tacit. Mortem occubuit. Et occubuit, absolute, Suetonius dixit. Voluntariam occubuit necem. Virg. Seu certæ occumbere morti. Vivis exemptus est. Inter vivos agere desiit. Agere animam dicitur, qui jam moritur, Deo naturæque concessit. Salust. Ubi anima naturæ cessit, demtis obtrektoribus, ipsa se virtus magis magisque

184 DE COPIA VERBORUM

gisque extollit. Idem: Pater, uti necesse erat naturæ concessit. Vitæ peregit fabulam: Letho datus est. Luce orbatus est: Vita orbatus est: lumine cassus, Poëticum. Mortuus, absolute dicitur. Demortuus, qui morte sua locum aut munus reliquit vacuum: in quod qui substituitur, in demortui locum succedere dicitur. Excessus, pro morte apud idoneos auctores invenitur. Item exitus, frequens apud Tacit. Exitu demum Neronis, positis odiis in medium consulere. Idem: Laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Quanquam exire è vita fere dicuntur, qui spontaneam obeunt mortem: & exitus eorum, qui sponte decedunt è vita. Quod peculiare est etiam oppetere mortem. Finem, pro excessu, dixit Tacitus. Comperto fine Augusti.

CAP. CXCVI.

Mortis spontaneæ.

Cic. è vita tanquam è theatro exeamus. Impatiens malorum, mortem sibi conscivit, necem sibi conscivit. Inedia vitam finiit. Veneno sumpto, mortem accersivit. Incisis venis, mortem appropinquat. Ita Tacitus. Desperatis rebus, decrevit sibi afferre manus. Idem. Vim suæ vitæ attulit. Idem frequenter dicit, mortem sumere, pro mortem sibi consciscere. Haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis. Morte spontanea vitam abruptit. Intercluso spiritu mortem invenit. Suspendio quæsitæ mors est.

CAP. CXCVII.

Mortis adæstæ.

Occidit, interfecit, peremit, necavit, exstinxit, jure cæsus est, neci dedit, Virg. Dede neci. Vitam & Cantharides eripere possunt. Terent. Animam seni exstinguerem. Vita privavit. Vita, seu

seu luce orbavit. Nero Senecæ denunciavit ultimam necessitatem. Ad necem adegit.

CAP. CXCVIII.

Propositi.

Juvenal. Si te propositi nondum pudet. Erat animus, erat in animo. Proposueram statuere, decreveram, constitueram urbem relinquere. Si stat sententia, literis te addicere. Non est sententia, frustra niti. Non fuit consilium, socordia, atque desidia bonum otium conterere. Non sum hujus animi, ut inanem operam velim sumere. Non est consilii. Non est ratio. Visum erat ad vos remigrare. Habebam in animo. Sic apud animum meum statuo, Salust.

CAP. CXCIX.

Periculi imminensis.

Non sentis quid tibi malorum impendat, quanta immineat calamitas, quanta instet tempestas. Non ea procul abest. Jam urget ac premit. In foribus adest ultio. Salust. Dux hostium cum exercitu supra caput est. Sic aliquoties & Liv. Nihil malorum non intentabatur. Virg. Præsentemque intentant omnia mortem. Hæc procœmia nobis dira minitantur. In propinquo est discrimen. Non sentis quæ te circumstant pericula, quæ malorum procella te circumvallet. Quis te maneat exitus. Quàm tenui discrimine abis ab exitu. Vicinius malum est, quàm credis. Propior es periculo, quàm suspicaris. Salust. Quousque cunctando Remp. intuitam patiemini? Intutam, dixit, pro periculo obnoxiam. Idem, eò Respub. in extremo sita est. Rursus: Ubi intelligit omnes fortunas suas in extremo sitas. Et, gnati vita in dubium venit, dubiis rebus consilium adhibendum est. Naso.

Omnia

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.
 Horat. Et incedis per ignes suppositos cineri doloso. Periculosa plenum opus alex.

C A P. CC.

Facile, Difficile.

DICTU quàm factu facilius. Nihil facilius, facile est, perfacile est, proclive est, in proclivi est. Nihil est negotii. Nullo negotio rem conficies. Salust. Denique omnes Romani, que ad nostram memoriam sic habuere, alia omnia virtuti suae prona esse. Idem: Et profectio diis iuvantibus omnia matura sunt. Id cuius promptum est. Hoc mihi in promptu non est. Salust. Si hoc itinere uti decreveritis, cetera in promptu erunt. In procinctu habere. Ad manum esse. Difficile est. Perdifficile est. Rem arduam moliris.

C A P. CCI.

Prætextus.

VIRG. Hoc prætextit nomine culpam. Hoc colore tegit culpam. Obtentu pietatis, rem impiam, moliebatur. Specioso titulo molitur facinus omnium turpissimum. Plausibili titulo. Religionis fuco sese venditant. Amici specie gessit inimicum. Salust. Quicunque Rempub. agitavere honestis nominibus. Idem. Sed hæc res mirè sunt vitiis obtentui, id est, his prætexuntur vitia. Magni nominis umbra se tuentur.

C A P. CCII.

Temeritatis.

Nihil habet pensi. Inconsultis consiliis agit omnia. Pro sua libidine rem gerit. Audacia illi

illi pro sapientia, in consilio est. Æqui atque iniqui nulla ratio est. Quid deceat, quid non, susque deque habet: Salust. Quæ etiam mediocres viros spe prædæ transversos agit. Idem: Quos privata amicitia Ingurthæ parum cognita transversos agit. Impetu fertur magis, quàm judicio ducitur. Nihil habet pensi, quid, in quem, dicat.

CAP. CCIII.

Exequiarum.

EXequias inire. Curare funus. Parentare, Parentalia peregrimus. Salust. Postquam illi more regio iusta magnificè fecerunt.

CAP. CCIV.

Consuetudinis, aut contrà.

INfuevit fallere. Assuevit mentiri. Consuetare linquere durum est. Optimis assuescendum. Armis, belloque defueti. Ad ista jam pridem occalluit animus. Longo usu callum duxi. Terent. Quid tu Athenas insolens? Insolens injuriarum, dixit. Salust. Idem: Interdum timidos insolentia itineris levare manu. Nihil novi facit. Istiuc insolens facis. Istiuc tuo more facis. Istiuc tibi solenne est. Moris est. In usu est. In usu esse desiit. Tac. Ne vetustissima Italiæ disciplina per desiderium exolesceret. Idem: Græci amictus jam exoleverant. Liv. Res aut novæ, aut vetustate exemplorum memoriæ jam exoletæ. Ista jam in defuetudinem abière.

CAP. CCV.

Tarditatis.

TArdat, quod Græci *χερσιζει*. Tardus corpore sed ingenio tardior. Lentus abes. Festina lente. Age pedetentim, paulatim, sensim infunde. Cunctari, bellum ducere. Salust. Quem ubi cunctari accedit, & dubium belli, atque pacis rationes trahere. Idem Ptolemæus pretio ad dies bellum prolatans. Tacit. Diem ex die prolatabant. Liv. Cum is diem de die differret. Cæsar. Diem ex die ducere. Cic. Procrastinare. Comperendinare.

CAP. CCVI.

Non ultra.

INtra convitia rixa constitit. Citra sanguinem pugnatum est. Perbenignus est, sed non ultra promissa. Idem efficit dictio, Tenus, cui veteres liberius, quam nos addiderunt nomen nunc auferendi nunc gignendi casu. Crurum tenus, dixit, Virg. Tacit. Non patrum saltem porta tenus obvium. Idem: modo pectore, modo ore tenus extantes. Idem: Usurpatas nomine tenus urbium expugnatas dictitant. Idem: Janua, ac limine tenus domum claudit. Idem in vita Agricola: Unum addiderim nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec littore accrescere, aut resorberi. Sentit mare transire littora. Liv. In quos jecit magis hoc consul, verbo tenus, quam ut re insimularet. Idem dixit, vulneribus tenus: Aurium tenus, dixit Fabius. Quintus Curt. Pauci hostium tenus exa-
cti penetravere usque ad portum. Apuleius, Palio tenus Philosophos imitatur.

FINIS PRIMI LIBRI.

DE
RERUM COPIA
COMMENTARIUS
SECUNDUS,

Et mox de prima locupletandi ratione.

Posteaquam de verborum Copia, quæ veniebant in mentem, qua potuimus brevitate, diximus, reliquum est, ut simili compendio de rerum copia perstringamus. Atq; ut hanc operis partem exordiamur ab iis, quæ superiori generi sunt quàm maximè finitima: prima locupletandæ sententiæ ratio videtur, si quod summatim, ac generatim dici poterat, id latius explicetur, atque in partes diducatur. Quod quidem perinde est, ac si quis primum mercem per transfennam, aut peristromata convoluta ostendat, deinde eadem evolvat aperiatque, ac totam oculis exponat. Hujus rationis id erit exemplum.

REM UNIVERSAM LUXU
perdidit.

Eam sententiam in summa comprehensam quasi convolutam, hunc ad modum licebit evolvere: Si plurimas possessionum formas enumeremus, sique varias perdendæ rei vias explicaverimus. Quidquid vel matris, vel patris nomine hæreditate obvenerat: quicquid aliorum affinium morte advenerat: quicquid ex uxoris dote, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, accesserat: quicquid ex legatis accreverat (accreverat autem perniultum) quicquid ex principis acceperat

Perat liberalitate : quicquid peculii castrensis conflaverat ; pecuniam omnem, vasa, vestes, fundos, agros, unà cum ipsis & villis, & pecoribus. Breviter, rem omnem seu mobilem, seu soli. Denique familiam etiam ipsam, foedissimis scortorum amoribus, quotidianis commestationibus, sumptuosis obsonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupediis, unguentiis, alea, lussibus, paucis diebus ita absumsit, abligurivit, absorbuit, ut ne teruncium quidem sibi reliquum fecerit. Hic duo illa verba, Rem universam, & luxu perdidit : suis partibus explicantur. Adjiciemus & alterum.

CYCLOPÆDIAM ABSOLVIT.

In genere dictum est. Id ita poteris explicare, si singulas disciplinas, omnem doctrinæ speciem, singulatim recenseas. Nullum omnino doctrinæ genus est : in quo non sit exquisitè versatus : Nulla disciplina, quam ille non ad unguem perdidicerit, & ita perdidicerit, ut in una qualibet sola laborasse videatur. Adeo mire poetarum omnium omnes fabulas tenet. Adeo Rhetorum flosculis abundat. Adeo Grammaticorum laboriosos canones excussit. Dialecticorum argutias callet. Physices arcana pervestigavit. Ultra mundanæ sapientiæ ardua superavit. Theologorum abdita penetravit. Mathematicas apodixes perceptas habet. Sic astrorum motus, sic numerorum rationes, sic terrarum dimensiones, urbium, montium, fontium situs, nomina, intervalla : sic vocum concentus atque discrimina callet : Adeo quicquid est historiarum tum veterum, tum recentium meminit. Quicquid bonorum auctorum, quicquid vel antiquitatis, vel novitatis, id omne tenet. Adde his parem Græcanicæ, ac Latinæ literaturæ

teraturæ linguæque peritiam, denique quicquid unquam eruditionis ab egregiis auctoribus repertum ac traditum fuit, id universum unus hic absolutè perceptum cognitumque habet, ac meminit.

I T E M.

Omnibus naturæ fortunæque dotibus præditus.

Hoc si cui libeat explicare, commemorabit singula corporis commoda: deinde singulas ingenii, atque animi dotes: postremo genus, opes, patriam, successus, & quicquid à fortuna solet obvenire. Rursum, Tertium exemplum erit Hippias omniscius. Hoc si quis velit dilatare, referat licebit omnia illa, quæ in ejus viri descriptione recenset Apuleius in Floridis, non sine varia verborum copia.

Extat hujus rationis exemplum aptissimum apud Lucianum in Harmonide. Etenim cum potuisset summatim dicere, *τὴν αὐλητικὴν ὅλην ἐμμεμάθηκα*, id est, universam artem tibiis ludendi perdidici; maluit explicatis partibus copiam ostentare ad hunc modum.

Εδιδάξω μὲ ἤδη ἀρμόσασθαι τὸν αὐλὸν εἰς τὸ ἀπελθεῖν, καὶ ἐμπεῖν εἰς τὴν γλωσσίδα λεπτόν-
τι καὶ ἐμμελές, καὶ ὑποβάλλειν τῆς δακτύλου
ἐναλῶς ὑπὸ πυκνῇ τῇ ἄρσει καὶ δίσσει, καὶ βαίνειν
ἐν ῥυθμῷ, καὶ σύμφωνα εἶναι τὰ μέλη. πρὸς τὸν
χερσὶν, καὶ τῆς ἀρμονίας ἐκάστης διαφυλάττειν τὸ
ἴδιον, τῆς φρυγίης τὸ ἔνθεον, τῆς λυδίας τὸ βαρχι-
κόν, τῆς δωρικής τὸ σεμνόν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλα-
φυρόν, ταῦτα μὲν ἔν πάντα ἐμμεμάθηκα παλαιά σθ.
Quæ tamen vix possunt reddi Latine, tamen ob Græcanici sermonis ignaros vertam ut pote-
ro. Docuisti me jam exacte adaptare tibiis,
atque in ejus lingulam inspirare tenue quiddam
ac modulatum, tum commodo, faciliq[ue] conta-
ctu

ſtu ſubmittere digitos in crebra ſublatione ac demiffione vocis, adhæc ad numerum ingredi, & ut modi congruant ad chorum, præterea quod cuique harmoniæ generi proprium eſt obſervare Phrygiæ divinum impetum, Lydiæ Bacchicum furem, Doricæ gravitatem ac modèſtiam, Ionicæ jucunditatem. Quod ſi in proximo exemplo placuiſſet in ſingulis diſciplinis facere, quod hic Lucianus fecit in una Muſicæ parte, vides quanta ſermonis copia fuerit futura.

In his non abs re crediderim illud admonere, ſimul & in initio proponi ſummam rerum, & eandem alia ſermonis ſpecie repeti, & ita redeundum ad genus, quaſi ſingulis enumerandiſ jam ſis deſatigatus, etiam ſi nihil erit præteritum. Præterea cavendum, ne partium ordinem confundamus tumultuaria verborum congerie, ſurſum ac deorſum miſcentes omnia, ne moleſtam vocum turbam nulla conditam gratiâ conglomeremus: ſed vel ordine ſcito, vel apta diſtributione, vel eleganti deſcriptione legentis, aut audientis tædium excludamus. Ad hanc formam pertinet & illud, quoties totum, quod non formis, ſed partibus conſtat, in eas diducitur, ut: Hic totus monſtrum eſt, hoc pacto dilatabitur: Si prius hominem in corpus atque animum partiariſ, deinde ſingulas corporis partes, ſingulas item animi partes attingas: Si animo & corpore monſtrum eſt: quacunque vel animi vel corporis parte contempleris, monſtrum reperiſ: Caput tremulum, oculos caninos, os draconis, vultum furivæ, ventrem abdomine diſtentum, manus ad rapinam incurvas, pedes intortos; totam denique corporis figuram inſpice, quid aliud quàm monſtrum præ ſe ferunt? linguam & vocem illam beluinam obſerva, portentum dices, ingenium excute, prodigium invenies, mores expende, vitam

vitam scrutare, omnia monstrosa comperies, & ne singula persequar, quantus quantus est, nihil nisi monstrum est. Hic si quis velit in singulis velut depingendis immorari, satis apparet, quantum ubertatis sit accessurum orationi. Item aliud exemplum.

TOTUS COMMADUIT.

A summo capillo ad imum usque calcaneum pluvia commaduit: Caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum denique corpus pluvia distillabat. Minutius quidem illud, haud tamen indignum quod admoneatur, ad hanc formam referri posse, quoties de specie loquentes, genus adjungimus, id quod ferè fit amplificandi gratia. Quam omnis eruditio plurimum affert & ornamenti, & adjumenti mortalibus, tum præcipue philosophia. Item omni quidem ætati fœda est libido, verum senectuti multo fœdissima. Item: Cum omnibus in rebus plurimum habet momenti prudentia tum præcipue in bellis. Simplex enim erat prudentiam in bellis plurimum habere momenti: Hujus generis est illud Cic. in Orat. pro domo sua, ad Pontifices: cum multa divinitus, Pontifices, à majoribus nostris inventa atque instituta sunt, tum nihil præclarius, quàm quod vos eosdem & religionibus deorum immortalium, & summæ Reip. præesse voluerunt. Quamquam quid attinebat unum hoc referre, cum hujus formæ exempla nusquam non sint obvia.

SECUNDA VARIANDI RATIO.

Huic admodum affinis est secunda variandi ratio: quoties non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præcesserunt, per se queant intelligi, singulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad eum exitum perven-

tum est. Hujus præceptionis hoc erit exemplum; Cicero Catilinæ conatus oppressit. Id ita locupletabis : Catilinæ nefarios conatus per juvenes perditissimos, totius Romanæ civitatis exitium atque internecionem molientes. M.T.Cic. consul, sua sagacitate statim odoratus est : singulari vigilantia pervestigavit : summa prudentia apprehendit : miro in Rempublicam studio prodidit : incredibili eloquentia convicit : gravissima autoritate repressit : armis exstinxit : magna felicitate sustulit.

Item aliud : Ex ea virgine filium sustulit : hac ratione dilates licebit : Eam virginem quod esset singulari forma, misere deperibat. Deinde amoris impatiens, simplici puellæ animum promissis sollicitavit : muneribus corripit : blanditiis deliniit, officiis in mutuum amorem pellexit : improbitate vicit : denique consuetudinem cum ea habuit, ac devirginavit : aliquanto post tempore uterus virginis cœpit tumescere, fœtu videlicet concepto : Demum exactis novem mensibus parturiit, ac puerum peperit.

Item, aliud exemplum: Urbem cepit: Ita poterit ampliari : Principio feciales rem repetitum missi, qui pacis etiam condiciones offerrent: Quas cum oppidani non acciperent, copias undique comparat: machinarum maximam vim comparat, admovet exercitum unâ cum machinis ad urbis mœnia. Illi contra è muris acriter hostem repellunt : tandem hic superior in congressu, consensu mœnibus urbem invadit, ac rerum potitur.

T E R T I A R A T I O.

Ab hac rursus non ita vehementer abhorret tertia locupletandi sermonis ratio, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam causas re-

repetimus, à quibus initiis sit profecta: veluti si cui non satis sit dixisse, bellum intercessisse Gal-
lis cum Neapolitanis, verum etiam addat, quæ
fuerint simultatis causæ, quis instigator, quæ sus-
cipiendi belli occasio, quæ vincendi spes, quæ
utrisque fiducia. Hoc præceptum ut est diluci-
dus, quàm ut egeat præceptione, ita difficile sit
exemplum nisi plurimis verbis proponere. Qua-
re superfedebimus, & lectorem ad Salustium ac
Livium relegabimus.

QUARTA RATIO.

Nec admodum discrepat ab his quarta locu-
pletandi ratio. Quoties non simpliciter propo-
nimus negotium, sed enumeramus etiam illa,
quæ negotium comitantur, vel consequuntur?
Quod genus sit: Bellum tibi acceptum feremus.
Hoc pacto poteris dilatare rem. Exhaustum in
barbaros milites ærarium, fractam laboribus ju-
ventutem, proculcatas segetes, abacta pecora,
incensos passim vicos, ac villas, desertos agros,
eversa mœnia, compilatas domos, direpta fana,
tot orbos senes, tot orphanos liberos, tot viduas
matronas, tot virgines indignè constupratas, tot
adolescentium licentia depravatos mores, tan-
tum funerum, tantum luctus, tantum lachryma-
rum: præterea extinctas artes, oppressas leges,
oblitteratam religionem, confusa divina, humana-
que omnia, corruptam civitatis disciplinam; U-
niversum, inquam, hoc malorum agmen, quod
ex bello nascitur, tibi uni feremus acceptum, si-
quidem belli fueris autor.

QUINTA RATIO.

Quinta locupletandi ratio videtur potissimum
ad εὐεργεσίαν, quam Evidentiam vertunt, pertine-
re. Ea utemur, quoties vel amplificandi, vel or-
nandi,

nandi, vel delectandi gratia, rem non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam, in tabula spectandam proponemus, ut nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totam rei naturam omnesque circumstantias, ac veluti faciem, animo lustremus. Deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus, ut quàm maxime fiat evidens perspicuaque lectori. Hac virtute præcellunt cum omnes Poëtæ, tum præcipue Homerus. quemadmodum suis indicabimus locis. Constat autem præcipue descriptione rerum, temporum, locorum, personarum.

Descriptio Rei.

Rei descriptione locupletabimus orationem, cum id quod fit, aut factum est, non summatim, aut tenuiter exponemus : sed omnibus fucatum coloribus, ob oculos ponemus, ut auditorem sive lectorem hanc extra se positum, velut in theatrum, avocet. Hanc ab effingenda rerum imagine Græci *ὑποκρίνω* vocant. Etiam hoc vocabulum commune est, quoties aliquid oculis subjicitur. Veluti si quis expugnatam civitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit ; utar enim Quintiliani verbis : At si aperias hæc, quæ verbo uno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alii in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium feminarumque ploratus, male usque in illum diem servati fato senes : tum illa profanorum sacrorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumque discursus, & ante suum quisquis prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater : & sicubi majus lucrum est,

est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur everſio, minus est tamen totum dicere, quàm omnia. Hactenus Fabius. Idem hujus evidentia citat exemplum hoc ex Cælio in Antonium. Namque ipsum offendunt temulento ſopore proſtigatum, totis præcordiis ſtertentem, ruſtuſos ſpiritus geminare, præclarasque contubernales ab omnibus ſpondis tranſverſas incubare, & reliquas circumjacere paſſim, quæ tamen exanimatæ terrore, hoſtium adventu præcepto excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant fruſtra, cervicibus tollebant, blandius alia ad aurem invocabant, vehementius etiam nonnulla feriebant. Quarum cum omnium vocem taſtumque noſcicaret, proximæ cujuſque collum amplexu petebat nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, ſed ſemi ſomno ſopore inter manus centurionum, concubinarumque jaſtabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi, nec vehementius exprobrari, nec manifeſtius oſtendi poteſt. Refert idem deſcriptionem convivii luxurioſi. Videbar, inquit, videre alios intrantes, alios verò exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam heſterna potatione oſcitantés. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis & ſpinis cooperta piſcium. Sed huiusmodi exemplorum nuſquam non magna, copia, præſertim apud poëtās, ut dictum eſt & apud hiſtoricos Poëtis proximos. Præcipuè vero narrationes nunciorum in tragædiis, quoniam vice ſpectaculi ſubjiciuntur, dum ea referunt, quæ repræſentari in theatro aut non poſſunt, aut non convenit, hac virtute inſigniter abundant. Veluti cum in Euripidis Hecuba Talthybius narrat Hecubæ, quomodo ſit occiſa Polyxena: & in Iphigenia Aulidenſi nunci-

nuncius exponit quomodo sit interfecta Iphigenia. Et in Troade Senecæ, nuncius refert Andromachæ, quomodo periisset Astyanax ipsius filius. Hoc ad exemplum indicasse satis est, cum omnes tragœdiæ scateant huiusmodi narrationibus. Nec refert ad hoc institutum, veræ sint an falsæ, quemadmodum in Electra Sophoclis senex fictè narrat Clytemnestræ, quomodo in certamine periisset Orestes. M. quoque Tull. mirus est in hoc genere artifex. Verum illud arbitror admonendum, hoc genus descriptionis præcipue quidem constare circumstantiarum explicatione, earum præsertim, quæ rem oculis maximè subjiciunt, ac moratam reddunt narrationem. Non mediocriter tamen adjuvari collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegoriis, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ rem illustrent. Quin epitheta quoque in hunc usum plurimum valent. Veluti cum dicimus aërios scopulos, turrigeras urbes, Cœruleum, aut vitreum mare, curvum aratorem, superciliosum philosophum, patulas fagos, atram specum, & apud Homerum *δυσπῆχης πόλεμος*, & *κορυθαίολος Ἕκτορ*. *βροτολογός Ἄρης*; & *τειχεσιπλῆκτης*, i. e. *male sonans bellum*, *Hector variegatam habens galeam*, *homicida Mars*, & *murorum everfor*, quo genere nusquam non scatet Poëta. Neque solum in descriptione complectimur, quæ præcesserint, quæ adjuncta rei fuerint, quæ consecuta: verum etiam ea quæ facta non sint, vel fieri potuisse, si hoc aut illud evenisset, vel fieri posse demonstramus: veluti si quis dicat, Vide in quod discrimen adduxisti Rempubl. qui temerè congressus sis cum hoste. Etenim si fortè fortuna superassent hostes, hæc atque hæc erant eventura. Aut si quis monarchiam dissuadeat, descriptio-

ne ob oculos ponat omnem tyrannidis Tragœdiam: Jamque auditores admoneat, ut putent sese hæc omnia videre, quæ mox passuri sunt, si Democratiam mutârint in regnum. Porro si res agitur seria, tum eatenus adhibendæ sunt *ὑποκρίσεις*. id est, delineationes, qua tenus ad causam conducunt. Verùm cum tota res ad voluptatem spectat, quemadmodum in poëmatis ferme fit, *ἀποδείξεις*, id est, demonstrationibus, & quæ exercendi ostentandive ingenii causa tractantur, licebit afflictionibus hujusmodi liberius lascivire. Ad hanc formam pertinent descriptiones Homericæ, quoties armat deos suos aut heroas, quoties convivium, quoties prælium, quoties fugam, quoties consilium describit. Quod enim iste non exponit oculis, tum aptis circumstantiis, quæ tametsi nonnunquam minutæ videntur, tamen nescio quo pacto mirum in modum rem oculis subjiciunt, tum epithetis, tum adhibitis similibus. Præterea descriptiones turbinum, tempestatum, aut naufragiorum. Quales sunt apud Hom. locis compluribus: apud Virg. lib. *Æneid.* 1. apud Ovid. *Metamorph.* undecimo: pugnæ barbaricæ apud Juvenal: item pestilentix, qualis est apud Maron. *Georg.* lib. 3. apud Nason. 7. apud Senec. in *Oedipo.* item apud Thucydidem. Præterea famis: cujusmodi est insignis in quadam Quintiliani declamatione. Item prodigiorum, Solis eclipsum, nivis, imbrium, fluminum, tonitruum, terræ quassationum, incendiorum, inundationum: quod genus apud Ovid. diluvii Deucalionis descriptio. Item seditionum, exercituum, præliorum, stragis, excidii, direptionum, monomachix; pugnæ navalis; qualis est apud Lucan. libro tertio epuli, conviviorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pom-

parum. Cujus generis est apud Plutarch. in vita M. Antonii Cleopatraz navis, Sacrorum, Ceremoniarum, Incantationum, ac Maleficiorum, qualis est apud Lucan. in 6. Item apud Horat. in Sat. sub persona Priapi narrantis, quæ videbit : Venationum, cujusmodi exstat Adriani Cardinalis : tametsi docti negant hoc carmen illius esse. Item Animantium, quod genus est Torpedinis, & Histricis descriptio, apud Claudian. Apud eundem, & item apud Lactant. Phoenicis. Pſittaci apud Ovid. in amoribus, & apud Stat. serpentium apud Lucan. in 9. Multorum piscium apud Oppian. apud Plin. quum innumerabilium animantium formæ, naturæ, mores, pugnæ, concordiz, tum præcipue culicis descriptio. Apud Mar. equi ac bovis expressio, apum mira representatio. Statuarum item, qualis est in epistolis Plinianis signi senilis, tabularum, & imaginum, qualis est apud Lucian. Hercules Gallicus : apud Philost. varia picturarum argumenta : cujusmodi sunt & argumenta textorum : & sculpturarum, aut similium operum, quorum apud poëtas & historicos exempla sunt innumera. Ut apud Ovid. lib. 6. Metam. textura Arachnes : qualis est clypeus Achillis ab Homero expressus : Æneaz à Marone. Adhæc navis, vestis, *πανοπλίας*, id est, *perfecta armatura*, machinæ, currus, Colossi, Pyramidis, aut si quid est aliud rerum consimilium, quarum descriptio delectet. Equidem ad hoc genus referendum arbitror, quoties formæ gentis, vitæque ritus explicantur : veluti si quis Scytharum, Anthropophagorum, Indorum, Troglodytarum, aut similium gentium imaginem oculis exponat. Aut si vitæ militaris, philosophicæ, aulicæ, rusticæ, privatæ, regiz, simulacrum quoddam effingas. Verum ut ista probè

probè exprimas, non modò confert ars, & ingenium, verùm etiam oculis spectâsse, quæ velis effingere, plurimum refert. Sunt & fabulosæ rerum descriptiones, quæ tamen ad veras alludunt: velut ætatis aureæ, argenteæ, ferreæ. Qualis est & apud Cebetem humanæ vitæ pictura, apud Lucianum aulæ, calumniæ, eruditionis, aliæque complures: apud Homerum Ossæ, Ates, & Litarum: apud Ovid. famis, livoris: apud eundem, & item apud Maronem, Famæ. Quod si quis malit hæc ad personæ descriptionem pertinere, de qua mox dicam, equidem non magnopere repugno.

Personæ descriptio.

His igitur est proxima personarum descriptio, quam Profopopœiam appellant, tamen nonnihil ab hac dissidet Profopographia, vel hoc nomine, quod latius pateat. Nam famis quoque, invidiæ, somni, de quibus modo diximus, profopographias non absurdè dixeris. Proponitur enim ceu persona quædam. Cujusmodi sunt & illæ, virtutis, ac voluptatis, quas Prodicus Sophista apud Herculem inter sese decertantes facit, ut auctor est Xenophon. Item mortis ac vitæ, quas Ennius in Satyrâ contententes inducit, teste Fabio. Item calumniæ, apud Lucian. apud eundem eruditionis, & statuariæ, Occasionis, apud Auson. Fortunæ, apud Horat, in Odis. & Q. C. Cupidinis apud Moschum. Penias, & Pluti apud Aristop. Justitiæ apud Chrysip. referente Gellio. Philosophiæ, apud Boëtium Sever. Lamæ, apud Politian. Item Musarum, Gratiarum, Furiarum, Bellonæ, Sphingis, Scyllæ, Charibdis, ac similium apud Poëtas.

Sunt quædam propiores vero, sed tamen ad ostentationem accommodatiores. Cujusmodi est Hippiæ descriptio apud Lucianum, & ejus-

dem apud Apuleium in Floridis : sed Oratori magis conveniunt illæ notationes. Sic enim appellant, quoties amantis luxuriosi, avari, voracis, temulenti, somniculosi, garruli, gloriosi, ostentatoris, invidi, sycophantæ, parasi, lenonisve personam depingimus. Hujus generis exstat exemplum in quarto Rhetorices ad Herennium : ubi suis notis depingitur pseudoplutus, divitiarum ostentator, cum esset pauper. Ceterum è comœdiis quantumlibet exemplorum sumere licebit. Nihil enim aliud agit comœdia. Extant ad hoc facientes notæ, Theophrasti titulo : mihi Grammatici cujuspiam videntur magis, quàm philosophi. Depingitur autem ab omnibus circumstantiis, præcipue verò ab his. A natione seu patria, si Pœni, Græci, Galli, Scythæ, Hyberni, Hispani, Scoti, Britanni formam, cultum, vocem, linguam, gestum, incessum, ritus, ingenium, ac mores expresseris : Fingendus autem Pœnus fœdistragus, vaser, insolens, cultu ambitiosiore, atque item de ceteris. Sunt & singularum civitatum peculiare notæ : ut mollis Atheniensis, & ad dicendum, quàm faciendum instructior : Severi Romani, Parci Florentini. A sexu depingitur vir severior, mulier loquacior, inconstantior, superstitiosior. Ab ætate, tales effingimus, quales Horatius ostendit in arte Poëtica. A fortuna, fastuosior inducitur dives : humilior ac timidior pauper. A studiis fit gloriosus, & facinorum suorum immodicus jactator miles, perjurus leno, tristior rusticus, adulantior aulicus, mitior urbanus, Medicus ad quæstum propensior. Poëta nominis avidior, fontibus, ne moribus ac secessibus gaudens, opum & bonorum civilium contemptor, Sophista loquacior, quàm sapientior. Neque negligendi communes affectus,

ctus, quo sit animo pater in liberos, maritus in uxorem, civis in patriam, princeps in plebem, plebs in patritios, ceterique quos diligentissime tradidit in Rhetoricis suis Aristoteles. Sunt autem peculiare etiam in singulis horum differentiz. Neque enim satis est tenere, quid seni, quid juveni, quid servo, quid patrifamilias, quid lenoni conveniat. Alioqui singuli horum semper seu similes inducerentur. At Comici præcipue varietatem in ejusdem quoque generis personis affectasse videntur. Quid enim dissimilius quam Demea, ac Mitio apud Terent. quorum hic cum etiam gravissime filium objurgat, blandus est ille, cum maxime blanditur, amarulentus. Et tamen uterque senex, atque adeo fratres. Quid diversius quam Chremes semper placidus ac civilis, & Simo vehemens ac suspiciosus? Item, quam Pamphilus cordatus, & Charinus inops animi consiliique? Quid tam dissimile quam Phædria cum morbo pugnans, & Chærea nihil habens pensi? Multum item interest inter Davum pertinacissimum sperandi auctorem, & Byrriam nihil præter desperationem afferentem? Plurimum inter parasitum Gnathonem, & Phormionem: & ab utroque longè dissident parasiti Plautini: quemadmodum & hujus meretrices à Terentianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit veluti Philotim, & Bacchidem in Hecyra. Plautus senes amantes & festivos, & uxoribus veteratorie imponentes; quanquam alias Euclionem prodigiosè tenacem ac suspiciosum facit.

Quod si personam tractamus ab alio occupatam, ab iis qui priores finxerint, aut descripserint decorum petendum est: veluti si tractes Achillem, acrem, inexorabilem, simplicem, infensum regibus, infensum mendacibus, pedibus velo-

velocem inducas oportet. Nam hujusmodi primus finxit Homerus. Rursum Ulysses vafrum, mendacem, dissimulantem, omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperii cupidum, timentem populum, voluptatis avidiorem, quàm belli. Hectorem animo sublimi, mortis & auguriorum negligentem, patriæ omnia posthabentem. Ajacem factis magis, quàm oratione strenuum, contumeliæ ac repulsæ impatientem. In summa, ut cujusque personam finxit Homerus, ita Tragici poëtæ inducant oportet. Item, si quis Aristidem, Themistoclem, Phocionem, Alcibiadem, Pisistratum, Julium Cæsarem, Fabium, aut Camillum, aut Timonem, Socratem, Platonem, Epicurum cupiat effingere, ex historiis decorum petendum est. Quod exercitationis genus placuisse videtur iis qui Menelai, Phœnicis, Achillis, Phalaridis, Bruti, Senecæ, ac Pauli epistolas, & orationes finxerunt. Idem spectandum erit scribenti dialogos, quibus personis quem tribuat sermonem. Cæterum Decorum quod est in fictis personis (veluti si philosophiam producas vultu constanti, & auctoritatis pleno: Musas simplices ac blandiores, Gratias junctas, ac zonis solutis: Justitiam relictis atque immotis luminibus; ceteraque hujus generis) id à rerum natura, ad quas alluditur, oportebit sumere. Est quoque decorum in Apologis, quod nemo rectè tuebitur, nisi naturas animantium cognitas, atque animadversas habeat: ut sciat docilem, ac religiosum elephantum: Delphinum Crocodilo inimicum, hominis amantem: Aquilam in sublimi nidum ponere: Scarabæum stercora, in quibus gignit, ac gignitur, ex more protrudere, nec videri temporibus, quibus incubant Aquilæ: Cassitam in segetibus ova ponere: Erinacium gaudere discursu,

fu, inimicum serpentibus. Atque hæc quidem, hisque reconditiora faciliè petuntur ex Aristotele, Plinio, Æliano. Tractatur & hoc genus etiam ab oratoribus. Porro duriores sunt apologi, qui rebus inanimis, ut arboribus, aut saxis, sermonem attribuunt. Sed Oratorum magis peculiæres sunt illæ Prosopographiæ, quoties suis ceu coloribus certa hominis persona depingitur, idque eatenus, quatenus ad rem propositam attinet, quemadmodum apud Salust. Catilina, apud Liv. Annibal, apud Plut. Trajanus. Rarius enim incidunt, sed tamen incidunt illæ formarum effictiones. Quod genus sit, si quis mulierem formosam omnibus ferme numeris exprimat, aut contra, deformem anum. Quemadmodum Therſiten effinxit Homerus; & Græcorum multos proceres è mœnibus, Helena Priamo, suscitanti indicat, & hunc imitatus Maro in 6. complures Romanos describit. Ad hanc formam præcipue pertinet schema *διαλογισμός*, id est, sermocinatio, quoties unicuique sermonem accommodamus ætati, generi, patriæ, vitæ instituto, animo, moribusque congruentem. Nam hujusmodi sermones in historia licet affingere: unde tot Thucydidis, Salustii, Livii orationes effinguntur, & epistolæ, & apophthegmata. Demum & cogitationes veluti hominis secum loquentis; quanquam hoc poëtis familiarius. Illa proprie *προφοροίαι*, nomen merentur, quoties personam hominis procul absentis aut jam olim defuncti loquentem facimus servato decoro: quod genus sit. Quid si nunc reviviscant prisci hujus urbis optimates, viderintque temporum horum mores, nonne in has voces erumperent? Deinde subjicienda oratio. Quid si nunc adesset proavus ille tuus nonne merito his te verbis objurgaret? Quid si
redeat,

redeat in hanc lucem Camillus, nonne jure his verbis nobiscum agat? Et jam mihi videor audire illum sic mecum loquentem. Et fingit Platonem ipsum ad hunc modum vobiscum expostulantem. Verecundiores sunt hujusmodi profopopœiæ, cum ea loquentes fingimus, quæ verisimile sit eos dicturos, si adessent. Duriore autem, (sed tamen etiam in seriis orationibus, non tantum in exercitationibus adhibendæ) si quando rerum gravitas postulârit, quoties naturam, aut Rempubl. aut provinciam, aut patriam loquentem facimus. Ut in Catil. fecit Cic. Quæ tecum Catilina, & quodammodo tacita loquitur. Rursum: Etenim si patria, quæ mihi vitâ multo est charior, si cuncta Italia, si omnis Respubl. sic loquatur; M. Tulli quid agis? Et Socrates apud Plat. in Crit. leges secum disputantes inducit. Hujus generis est, quoties diis ipsis, aut locis; aut aliis mutis rebus, orationem accommodamus. At eæ quæ propriè Profopographiæ vocantur, metaphoris, similibus, & collationibus, sunt illustriores. Cujus generis apud poëtas magna vis est.

Loci Descriptio.

Locupletatur oratio locorum quoque descriptionibus, quas Græci *τοπογραφίας* appellant. Ab his frequenter narrationum sumitur exordium, non à poëtis modo, verumetiam ab historicis: & apud oratores nonnunquam incidunt. Hujus generis est, quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur: ut urbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si veræ sint, Topographiæ appellari volunt: sin fictæ, *τοποθεσίας*. Prioris formæ sunt, Carthaginis, & portus apud Maronem descriptio: apud Plin. in epistolis, Laurentis villæ. Apud Stat. Surrentium Pollii,

Pollii, & Tiburtinum Manlii. Posterioris, sedes Somni apud Ovid. Domus famæ, & regia Solis, apud eundem; Inferorum, & Caci domus apud Virgil. Tenari apud Stat. domus apud Lucian. Regia Psyche apud Apul. Ad prius genus referendum arbitror, Vesuvii montis incendiū, à Plinio minore descriptum: Ætnæ ardentis, apud Claudian. Tum si quis Nilum, aut antrum Sibyllæ, arcus, atque id genus alia descripserit. Quæ quo sunt magis nova, hoc plus adferunt voluptatis, & diutius licebit immorari, modo omnino non sunt aliena.

Temporis descriptio.

Porro temporis descriptionem *χρονολογία* appellant. Unde non raro narrationis sumitur initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur. Veluti quoties poëtæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Quanquam ne hæc quidem omnino otiosè debent adhiberi: quod genus est illa Virgiliana:

*Nox erat, & placidum carpebant fessæ saporem
Corpora per terras, sylvæque & sæva quierant
Æquora, cum medio volvuntur sidera lapsu:
Cum tacet omnis ager pecudes pictæque volucres:
Quæque lacus late liquidos, quæque aspera dumis,
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti,
Lenibant curas, & corda oblita laborum.*

Pertinet enim hæc descriptio nocturnæ quietis, ad amplificandum Didonis dolorem, qui ne tum quidem conquiescebat, cum omnia cetera quietem agerent. Nam mox sequitur:

*At non infelix animum Phœnissæ, nec unquam
Solvitur in somnos.*

Veris, hyemis, autumnii, æstatis, vindemiæ, iustitii, Saturnalium descriptiones ad hoc genus pertinent, quæ sæpenumero valent, & ad probationem. Mixtæ sunt illæ, quoties temporum qualita-

ritatem exponimus, puta pacis, belli seditionum, factionum, monarchiæ, democratiæ: Simul cum ostendimus, quæ virtutes, aut quæ vitia tum maximè valuerint. Hæc quidem sigillatim tractare conveniet nonnunquam exercendi ingenii gratiâ. Verum absoluta descriptio ex his omnibus constat. Nam Horatius in ea quam modo citavi Satyra primum locum exquiliarum describit: deinde tempus, præterea Priapi, ac maleficarum personas: Postremò, & sacrificium, & fugam crepitu territarum mirè exprimit.

EGRESSIO, SEXTA

locupletandi Ratio.

Superioribus affinis sexta locupletandi ratio, quam Græci *παρέχασιν*, Latini partim egressionem, alii digressionem, nonnulli excursum appellant. Ea est, definitore Quintil. alicujus rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio. Adhibetur autem vel laudandi gratia: qualis est apud M. Tull. pro L. Cornel. popularis illa virtutum Cn. Pompeii commemoratio, in quam ille divinus orator (nam Fabii verbis utar) veluti nomine ipso ducis cursus dicendi teneretur, abrupto quem inchoaverat sermone, divertit; aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi. Sumuntur autem ex iisdem ferme locis, quos modo retulimus. Ab expositione rerum gestarum: à descriptione locorum, regionum, personarum: Item, à tractatione fabularum, apologorum: Propterea, à locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia in gloriam, in luxuriam, libidinem, avaritiam, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua vitia dicimus, atque in his, causâ velut aliquantisper omiſſa, diutius immoramur. Aut contra, quoties frugalitatem, liberalitatem,

con-

continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem, laudibus efferimus. Hi tantum momenti habent ad copiosè dicendum, ut clari aliquot auctores, eos ex professo tractaverint: *χρησται* appellant. Sunt & illi loci communes, his non dissimiles, quoties liberalitatis commoda ponimus ante oculos, contra servitutis incommoda, mutabilitatem fortunæ, mortis æquam omnibus necessitatem, quantum valeat pecunia in rebus mortalium, vitæ humanæ brevitatem, atque id genus alia innumera describimus.

Porro longius immorari licebit excursionibus, vel in initio dictionis: qualis illa Herculis Gallici apud Lucianum, & Lamiarum, apud Politianum descriptio: Vel in fine, quo jam fessus recreetur auditor. Quemadmodum in Georg. ferè facit Virg. In medio, si quando digredi licebit, celerius eo redeundum, unde digressus sis, nisi pars causæ jam absoluta digressionis ansam præbebit: veluti post narratam causam, quoad secuturam argumentationem auditor reddatur alacrior: Aut post probationem, siue omnino post locos inamœniore, quo tædium subtilitatis discutiatur: Aut nisi res ipsa loco hujusmodi suapte sponte offerat, qui invitet ad diutius immorandum.

SEPTIMA RATIO.

Septima locupletandi ratio sumitur ab epithetis. Diomedes epitheton facit speciem Anthonomasiæ, finitque hunc in modum: Epitheton, est præposita distinctio proprio nomini, aut ornandi, aut destruendi, aut judicandi causa. Ornandi, ut diva Camilla. Destruendi ut scelerumque inventor Ulysses. Judicandi, ut Larissæus Achilles. Sumuntur epitheta ab animo: ut, Plato philosophorum sapientissimus.

A

A corpore : Therſites Græcorum omnium deformiſſimus. A bonis externis : neque id ſimpliciter, nimirum ab omnibus partibus bonorum, quæ proficiſcuntur à fortuna. A genere, ut Mæcenas generoſiſſimus. Ab opibus : Cræſus regum opulentiſſimus. A forma : Nireus formoſiſſimus. A viribus : Milo athleta fortiſſimus. A patria : Ulyſſes Ithaceniſis. Ab actu : monſtrum domitor Hercules. Ab eventu : bis capti Phryges. In ſumma, ab omnibus fortunæ commodis, aut incommodis. Neque refert, an hæc epitheta ſint adjectiva nomina, nec ne, modo quocunq; pacto proprietas quædam attribuitur, non perſonis tantum, verum etiam rebus : ut præceps juvena ; præceps & amens conſultor amor ; eſca malorum voluptas ; moroſa, ac difficiliſ ſenectæ ; vitiorum expultrix Philoſophia ; humanæ vitæ ſpeculum comœdia ; vitæ magiſtra hiſtoria. In poëmatis licebit naturalibus epithetis uti, ut : candida nix, liquidi fontes, frigida nox, volubilis amnis, aureus ſol : In oratione proſa non oportebit adhiberi, niſi emphafiſi quandam habeant, & ad rem propoſitam pertineant ; ut, Non impetrabis cauſam tam iniquam ab Ariſtide juſtiſſimo : & coram Catone ſeveriſſimo morum cenſore audeſ agere Floralia ? Id potiſſimum fiet in citationibus exemplorum, aut ſententiarum. Ariſtarchus erudiſſimus, & idem diligentiſſimus. Cicero, eloquentiæ princeps : Plato, certiſſimus auctor.

OCTAVA RATIO.

Octava dilatandi ratio ſumitur à circumſtantiis, quas Græci *περὶστώδεις* vocant. Ex partim ſunt rerum, ut cauſa, locus, occaſio, instrumentum, tempus, modus, atq; id genus aliæ. Partim perſonarum, ut natio, patria, ſexuſ, ætas, educatio, diſ-

disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, antea acta commotio, consilium, nomen. Conducit autem ad multa circumstantiarum aptus ac tempestivus usus: Primum ad amplificandum atque extenuandum, de quo mox paucis dicturi sumus. Deinde ad evidentiam, de qua paulo antè diximus: Præterea ad confirmationem, & probabilitatem. Facit enim ut tota oratio densis ac crebris argumentis undique differta sit, & communita. Quæ tametsi non explices, quasque in aciem educas, tamen pugnant per sese, causamque non mediocriter adjuvant: ut quemadmodum, licet aliud agentem, tamen agnoscere liceat palæstricæ aut militis peritum: Ita ubivis ex huiusmodi circumstantiis commode suo loco admixtis Rhetorem intelligere possis; quod quoniam per omnem orationem fuscum est, exemplo brevi ostendi non potest.

NONA DILATANDI RATIO.

Nona dilatandi ratio constat amplificatione. Ejus complures formæ referuntur à Fabio. Nos eas breviter attingemus, quæ ad præsens pertineant institutum. Prima amplificandi ratio constat incremento: quoties gradibus aliquot pervenitur non modo ad summum, sed interim quodammodo supra summum. Hujus exemplum est apud M. Tull. in quinta in Verrem actione. Facinus est vincere civem Romanum, scelus verberare, parricidium necare: quid dicam in crucem tollere: verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc genus pertinet & illud, cum congestis ordine quodam circumstantiis, in contextu, & cursu semper aliquid priore majus insequitur. Hujus exemplum est in secunda Cic. Philip. de vomitu

tu Antonii. O rem non visu modo foedam, sed etiam auditu. Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu verò populi Romani negotium publicum gerens Magister equitum, cui ructare turpe esset, is frustis esculentis vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal implevit. Hic singulæ voces incrementum habent. Etenim per se deformis fuerat, vel non in cœtu vomere, in cœtu etiam non populi, etiam non Romani, vel si nullum negotium gereret, vel si non publicum, vel si non magister equitum. Hæc si quis dividat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam: tamen minus efficaciter amplificabit. Huic contraria est comparatio. Nam ut incremento ad superiora tenditur: ita comparatio à minoribus incrementum petit. Fit autem comparatio vel fictione, vel exempli collatione. Fictione quam *hypothesein* vocant, ut in prima parte exempli, quod modo retulimus ex Cic. Fingit enim hoc inter cœnam accidisse privato. Ejusdem est illud in Catil. Servi me hercule mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes tui cives, domum meam relinquendam putarem. Collatione exempli, quoties proposito velut simili exemplo efficimus, ut id quod exaggeramus aut proximum illi, aut majus etiam videatur: velut Cic. pro Cluent. cum exposuisset Milesium quandam à secundis heredibus pro abortu pecuniam accepisse: Quanto est, inquit, Oppianicus in eadem injuria majore supplicio dignus? Si quidem illa cum suo corpori viam attulisset, seipsam cruciâvit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solum totis, sed etiam partes partibus comparantur, sicut in hoc loco pro Milone, An
vero

vero vir amplissimus Scipio, Tynerium Gracchum mediocriter labefactantem Rempubli-
cam, privatus interfecit? Catilinam orbem
terrarum cæde atque incendio vastare cupien-
tem, nos consules perferemus? Hic & Cati-
lina Graccho, & status Reipubl. orbi terrarum,
& mediocris labefactatio cædi, & incendiis,
& vastationi, & privatus consulibus compa-
ratur. Quæ si quis ditare velit, plenos per sin-
gula locos habeat. Amplificamus & ratiocina-
tione: cum aliud crescit, & aliud augetur, hoc
modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista
gladiatoria totius corporis firmitate, tantum
vini in Hyppia nuptiis exhauseras, ut tibi ne-
cesse esset in populi Romani conspectu vomere
postridie. Colligitur enim quantum vini bi-
berit Antonius, quod illa totius corporis gla-
diatoria firmitas non quiverit ferre, & conco-
quere. Ad hanc formam referendum est, quo-
ties res atrocissimas quasque in summam ipsi
extulimus invidiam elevamus consulto, quo gra-
viora videantur, quæ secutura sunt. Quod ge-
nus est illud Cicero. Levîa sunt hæc in hoc reo.
Metum virgarum Navarchus nobilissimæ civita-
tis pretio redemit: Humanum est. Atrocissimum
quiddam expectetur necesse est, cui hæc quæ sunt
atrocia, comparata, humana atque usitata vi-
deantur. Amplificamus & congerie verborum,
ac sententiarum idem significantium, quæ ratio
finitima est figuræ συνθεσις. i. e. coacervatio-
nis, de qua prius dictum est. Utitur hac M. Tull.
in actione pro Ligario: Quid enim tuus ille; Tu-
bero, districtus in acie Pharsalica gladius agebat?
cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat
armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus?
ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Hic
velut acervo crevit oratio. Idem fit interim
omni.

omnibus altius, atque altius insurgentibus, ut in hoc exemplo. Aderat janitor carceris, carnifex prætoris, mors terrorque sociorum, & civium Romanorum licitor Sextius. Amplificamus etiam quasi correctione quadam: ut Cicero in Verrem: Non enim furem, sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitie, non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque, non sicarium, sed crudelissimum carnificem civium sociorumque, in vestrum iudicium adduximus.

Totidem autem sunt minuendi modi, quot sunt amplificandi. Pertinent ad orationis copiam & vulgares amplificandi modi cum vel ad verbiis, vel nominibus, vel aliis partibus appositis amplificamus, vel in laudem, vel in vituperium. Majorem in modum me Cicero delectat: Dici non potest quam tibi faveat focer: Verbis consequi nequeam quam me delectet Cicero. Verum de his augendi rationibus priore libro diximus.

Notus & usitatus est, & ille modus amplificandi, cum speciem augemus generi collatam: ut cum omnes disciplinæ liberales plurimum homini conciliant vel ornamenti, vel commodi, tum imprimis eloquentia: quanquam hanc quoque rationem superius attigimus.

DECIMA DILATANDI RATIO.

Decima dilatandi ratio inde sumitur, ut quam maximum propositionum numerum reperiamus. Est autem propositio Rhetorica, cui probandæ adhibentur argumenta. Porro quemadmodum invenienda sit propositio, Fabius negat arte comprehendere posse: cæterum ingenio atque usu constat ea facultas. Atque inde fit, ut cum plures eadem didicerint, generibus argumentorum

rum similibus utatur, alius tamen alio plura quibus utatur, inveniat. Sumuntur autem propositiones partim ex his, quæ sunt causæ vulgaris, partim ex his, quæ sunt propriæ causæ. Exemplum sit hoc, quod placuit Quintiliano: cum Thebas evertisset Alexander, invenit tabulas quibus centum talenta mutuo Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Eas tabulas, quod esset usus commilitio Thessalorum, donavit his ultro. Postea restituto à Cassandro, reposcunt Thebani Thessalos: Res apud Amphyctionas agitur: centum talenta & credidisse eos constat, & non recepisse. Lis omnis ex eo quod eas Alexander Thessalis donasse dicitur, pendet. Constat & illud, non esse iis ab Alexandro datam pecuniam Thebanorum: In hoc igitur argumento hujusmodi propositiones ac partes, seu columnæ reperiendæ sunt. Prima pars erit: Alexandrum nihil egisse donando. Secunda: non potuisse donare. Tertia, non donasse. Ac primæ quidem partis prima erit propositio pro Thebanis, jure repeti licere quod vi sit ablatum. Pro Thessalis hæc erit, tabulas non simpliciter vi qualibet, sed bello sublatas esse. Jus autem belli plurimum valere in rebus humanis: hoc regna, hoc populos, hoc fines gentium atque urbium contineri. Huic rursus aliam propositionem opponunt Thebani: Non omnia in victoris potestatem venire jure belli, sed in his, quæ in judicium deduci possunt, nihil valere jus belli, nec armis erepta, nisi armis posse retinere. Itaque ubi illa valeant, non esse judicem: ubi judex sit, nihil illa valere. Atque ea quidem à causæ circumstantiis sumitur, quibus ostendi potest, quid hæc causa distet à cæteris. Ad hujus autem propositionem sumitur à locis exemplum simile. Ideo captivos, si in patriam suam redierint; liberos esse,

esse, quia bello parta non nisi eadem vi possideantur. Tertia pro Thebanis propositio ducetur & ipsa ex causâ propriis. In eo iudicio potissimum esse spectandam æquitatem, in quo Amphyctiones iudicent. Aliam enim apud centumviros, aliam apud iudicem privatum, in eisdem quæstionibus esse rationem. Atque hæc quoque eo valent, ut appareat hanc causam distare à cæteris, in quibus jus belli valere debeat. Porro secundæ partis pro Thebanis propositio fuerit: Non potuit donari à victore jus, propterea quod id demum victoris sit, quod teneat: jus cum sit incorporale, apprehendi manu non posse. Rursum ad hujus probationem, adhibetur argumentum à dissimili: aliam esse conditionem hæredis, aliam victoris. Ad illum jus, ad hunc rem transire. Jam ex causâ propriis altera sumetur propositio, superiori veluti subserviens: nempe hæc: ut donemus jus aliàs ad victorem transire, certè jus publici crediti ad victorem transire nullo modo potuit. Propterea quod si quid populus credidit, id omnibus debeat. Et quamdiu unus superfuerit, is sit totius summæ creditor. At Thebanos non omnes in Alexandri manu fuisse. Atque hæc quidem non eget probationibus. Tertiæ partis vulgaris, hoc est, cuivis causæ congruens propositio erit hujusmodi: Non donavit Alexander, cum tabulas donaret: neque enim in tabulis esse jus. Eaque propositio multis argumentis defendi potest. A simili: Neque enim quisquis hereditatis habet tabulas, idem hereditatis habet jus. Et si forte creditor tabulas amiserit, non continuò liberatur debitor. Altera propositio conjecturalis est: Alexandrum non hoc modo donasse Thessalistas tabulas, ut honoraret, sed ut deciperet: Eaque variis conjecturis erit

erit probanda. Tertia jam non proprie ad hunc gradum attinet, sed est veluti novæ controversiæ initium. Sumitur autem è propriis materiæ : estque hujusmodi : ut omnia donemus Theſſalis, jus belli valere in judiciis, & apud hos judices, & in publico cætu, atque idem de cæteris : tamen si quid amifere Thebani ab Alexandro victi, id à Cassandro reſtituti receperint oportet, maximè cum id velit Cassander. Item si quis suadet M. Tull. ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe ut vivat exuſtis Philippicis, his ferme propositionibus poterit uti : Non eſſe cuiquam egregio viro tanti emendam vitam, ut immortalem famam amittat. Huic generali ſubſerviet particularis è circumſtantiis ſumpta : Præſertim Ciceroni, qui tot laboribus clariffimum, ſemperque victurum nomen ſibi pepererit ? ac mortem eſſe contemnendam tot præclaris voluminibus editis ſecundiſſimè demonſtrârit : maximè cum jam ſeni non multum ævi ſuperelle videatur. Rurſum altera principalis ſumetur à circumſtantiis. Nihil infelicius eſſe, quàm Ciceronem viram optimum, debere vitam Antonio, omnium peſſimo. Tertia conjecturalis erit, callidè hoc agere Antonium, ut exuſtis prius Philippicis, in quibus intelligat, & ſuam infamiam ſempiternam, & Ciceronis immortalem gloriam eſſe ſitam : Deinde erepta vita, totum quoque exſtinguat Ciceronem. Item ſi cui matrimonium diſſuadeas, his licebit uti. Prima fuerit, ſi pietatem ſpectes, matrimonium eſt impedimento proſperantibus ad Chriſtum : Secunda, ſi vitæ jucunditatem, innumeras curas ſecum adducit infelix conjugium. atque hic protinus aperit ſe latiffimus campus de comparatione commodorum

cœlibatus, & incommodorum matrimonii. Tertia, si libertatem, quam multi, & vitæ antepo-
nant, hanc imprimis adimit conjugii vinculum.
Deinde ad particulares venies, quæ possunt esse
innumerabiles, ut : Non hæc ducenda est, non
hoc tempore : Aut, tibi non est ducenda uxor,
pauperi, seni, studioso, valetudinario. Crescit
autem numerus propositionum etiam hoc pa-
cto, quoties à fitione incipimus, quemadmo-
dum pro Mil.Cicero : Fingite à Milone per insi-
dias occisum Clodium, tamen qui civem tam pe-
stilentem pro salute Reipubl.periculo capitis sui
fustulerit è medio, summis etiam honoribus di-
gnus videatur : deinde ad seriam accedit : sed
non occidit. Crescit item, quoties præparandi
causa duriores aliquam propositionem extra
rem propositam præmittimus, quo mollior vi-
deatur ea quam conamur evincere. Velut si
quis in consultatione persuadere cupiens, ut Ro-
manus pontifex Venetos bello adoriatur, juxta
proverbium, quo dicitur, iniquum esse peten-
dum, ut æquum feras, sic rem prius labefactet.
Sunt auctores nequaquam contemnendi, qui pu-
tent imperium, ac profanam ditionem nequa-
quam convenire, neque dignitati summi pon-
tificis neque tranquillitati ecclesiæ, neque Chri-
stianæ pietati, cui uni rebus omnibus neglectis,
ille debet consulere. Atque hæc propositio, vel-
ut obiter ex abundanti plurimis argumentis pro-
bari poterit. Deinde ad alteram descendet, ad
hunc modum : Hæc quidem atque hujusmodi
multa, alius fortasse diceret : verum donemus
convenire, tamen longè alienum est à clementia
Christi vicem gerentis, qui dicit : Discite à me,
quod mitis sum, & humilis corde : hujusmodi
principatum armis, tumultu, cæde, sanguine
vel petere, vel repetere. Post ad tertiam veniet,
ut

ut maximè fas sit, tamen parum est tutum, propterea quod anceps eventus belli : unde periculum sit, ne, dum temporariis, ac fluxis rebus, Ecclesiæ statum restituere conatur, penitus subvertat ; Atque id quoque compluribus exemplis, ac similibus confirmari potest. Deinde digredietur ad tertiam hoc pacto: ut deceat, ut liceat, ut vincas : tamen tanta malorum colluvies etiam bellum iustissimum consequitur, ut non tanti vel profano principi, modo Christiano, debeat esse terras, aut urbes aliquot ferro repetere, nedum ei, qui sanctissimi titulum præ se fert. Posset adjici & hæc propositio è circumstantiis personæ : ut alium pontificem deceat, Julium tamen non decet : si is sit Julius, cujus mite ingenium, & singularis vitæ sanctimonia, à bello videatur abhorre. Quæ posteaquam argumentis probabitur, tum ad id de quo propriè consultatur, descendet hac ratione : Ut nihil horum nos deterreat, quæ commemoravimus : tamen in præsentia bellum cum Venetis suscipere, parum esse consultum videtur : Et hæc à circumstantiis sumitur. Atque hanc propositionem rursus dividet. Primum ; quod sine summo rei Christianæ discrimine bellum id moveri non possit. Deinde quod sedes Romana, apud quam piè factis semper summa fuerunt præmia, parum meminisse videbitur officiorum, quæ sæpenumero ea gens summo cum vitæ discrimine in Christianam contulerit religionem. Postremo quod ne causa quidem idonea est, cur etiam adversus nihil promeritos, arma movere oporteat : Nisi quis has non propositiones, sed rationes esse malit. Tametsi nihil vetat, quo minus eadem sententia propositio sit, & ratio. Item, si quis persuadere studeat regi cuiuspiam, ne bellum suscipiat cum Christianissimo Gallorum rege, his pro-

sitionibus munire viam ad causam poterit. Primum bello conflictari, non esse hominis ad benevolentiam nati, sed brutorum animantium, quibus natura, arma quædam addidisse videtur. Hæc est generalis: huic subserviet altera propositio: Imo nec omnium animantium, sed ferarum duntaxat: Rursum huic tertia subserviet: Atque adeò ne feræ quidem hoc pacto inter se dimicant, quo mortales. Neque enim tigridi cum tigride bellum est. Neque leoni cum leone: At homo non in aliud animal æque sævit, atque in hominem. Tum feræ non certant, nisi aut ruendi fœtus causa, aut famis in rabiem actæ: Hominem inanis ambitio, ac tituli nescio qui leves & affectati, ad tam sanguinolenta bella concitant. Huic jam succedet quarta è circumstantiis, quasi novus gradus: Ut hominum sit bellare, certe barbarorum est, ac feris non ad modum dissimilium, non eorum qui legibus vivunt. Adde quintam, ut horum etiam sit, haudquaquam tamen Christianorum. Quandoquidem Christiana religio nihil aliud est, quam pax. Licebit adjicere sextam: ut deceat, non expedire tamen bellum suscipere, quod omnibus penitatis, multò plus malorum est, quæ belli causa suscipiuntur, quàm bonorum, quæ victor etiam consequatur. Id jam contentionem erit explicandum. Septima quoque reperietur: ut expediat non tamen esse tutum; & anticipitem esse belli exitum. Neque enim semper vincere, quorum melior est causa, aut qui superant apparatu; Ipsas etiam copias in suum ducem nonnunquam arma vertere. Atque hæc propositiones magna ex parte generales sunt: Tum ad particulares venire licebit, quæ sumuntur à propioribus circumstantiis: Ut omnia mittamus, tibi non est belligerandum, præsertim

sim cum tali. Atque hæc in multas dividi potest, vel quia puer es, & belli imperitus, vel quia novus rex. Atque item de ceteris. Nam exempla rationum duntaxat ostendo. Rursum, non cum hoc rege belligerandum, tam potente, tam de patre tuo bene merito, tot vinculis tibi adstricto, tam in te ipsum etiam officioso. Aut non hoc titulo, non hoc tempore, non his præsidiiis. Ad eundem modum, si quis suasurus alicui, ne literis Græcis det operam, primum hanc tentabit propositionem: Aut non magnopere ad Christianam felicitatem ulla literas pertinere, aut etiam officere. Eam ubi probabilem effecerit argumentis, tum ad rem veniet hoc pacto: ut demus esse causam, cur literis ceteris operam demus, certè à Græcis abstinendum, vel quod tantum habeant negotii, ut his discendis vita mortalium alioqui fugax ac brevis & imbecilla, non sufficiat: vel, si ætas maxime sufficiat, non tantum afferunt fructus, ut operæpretium sit eas etiam mediocribus laboribus parare. Postremo Græciæ subversæ, & oppressæ fortunam comitati fato quodam eos quoque qui literis hujusmodi sese dediderint. Aut si aliis discendæ sunt, illi certè non esse discendas. Quæ jam è circumstantiis sumitur, cujusmodi plures sumi possunt. In hujusmodi propositionibus illud observandum arbitror, ut quoad fieri potest, ita disponantur ut à priore, ad proximam quamque, quasi gradibus commode liceat descendere. Qua quidem in re mirus est Lucianus, ut in Tyrannicida quem nos Latinum fecimus. Si tantum conatus essem facinus tam egregium, cum tanto capitis discrimine, jam præmio dignus eram. Deinde hinc digressus. Atqui non tenui solum, verumetiam filium repulis custodibus occidi: num præmium feram? Hinc

rursam discedens : At patrem sustuli, data mortis occasione. Item, in Abdicato, quem ipsum quoque Latinum fecimus. Non licet abdicare, quem semel abdicatum, denuo infamiliam receperis : Tum si maxime liceat, ob istam tamen causam non licet : Postremo, si causa maxime sit idonea, tamen ea est magnitudo superioris beneficii, ut ejus respectu negligenda sint delicta patri. Quod si turba propositionum nos ostendat, tribus aut quatuor universam causam complectemur, ac deinde in tractando unamquamque, si videbitur, in alias propositiones digereamus. Summas illas nonnunquam in divisione proposuimus. Divisionem appello quasi limen argumentationis, qua proponimus in summa, quid, quo ordine sumus dicturi : nonnunquam in ipsa causæ tractatione, ab illa ad aliam, veluti gradibus quibusdam descendimus. Ut si natura parum inter se cohærebunt, ipsi commodis transitionibus in hoc repertis, aptè connectemus. Nam affectanti copiam imprimis illud erit spectandum, ut eas reperiatur propositiones, quæ quicquid ad causam pertineat, absolute complectantur : Deinde ut recte dividantur : postremo, ut ordine quàm maxime ad causam idoneo disponantur. Siquidem eo pacto fiet, ut neque copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod tendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet. Tum is qui dicit, nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in viam. Sed propositionum inventionem negat, ut dixi, Fabius arte tradi posse, cum ea tamen tum prior sit, tum difficilior. Verum adjuvabit principio quod ubique valet plurimum, natura, & ingenium. Deinde jurisprudentia, præsertim in genere judiciali, Philosophiæ moralis, historiæ, & plurimorum auctorum

rum cognitio, in genere suasio, ac demonstrativo. Postremo rerum plurimarum usus, exercitium, & imitatio. Nam ex similibus facile similia, aut etiam diversa colliguntur. Quanquam ex ipsa rei natura vulgares propositiones reperiri poterunt, propriæ ex circumstantiis rei diligenter expensis: Denique felix ingenium adjuvabunt Rhetorum præcepta, de causarum capitibus, quæ Fabius status vocat, Græci *ῥῆσις*. Porro genus suasionum proprios habet locos, unde propositiones petere liceat, rectum, laudabile, utile, tutum, facile, necessarium, jucundum. Demonstrativum item suos habet, nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

UNDECIMA RATIO.

Undecima locupletandi ratio sumitur ex accumulatione copiosa probationum, & argumentorum, quas Græci *πίσις* appellant. Nam ad ejusdem propositionis confirmationem variæ rationes adhibentur, & rationes aliis argumentis confirmantur. Probationes autem partim sunt *ὑπὸ νόμῳ*, id est, artificiales: partim *ὑπὸ τέχνῳ*, id est, ab arte semotæ. Posterioris generis argumenta ducuntur potissimum à præjudiciis, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à jure-jurando, à testibus. Prioris generis sumuntur primum ab his signis, quæ finitima sunt *ὑπὸ τέχνῳ*. Horum alia sunt necessaria, quæ *τεχνήσια* vocantur: alia non necessaria quæ *σημεία* dicuntur. Deinde ab argumentis; (nam hæc à signis distinguit Fabius) quorum aliud est credibile, aliud veluti propensius, aliud non repugnans. Hæc plerumque ducuntur à circumstantiis, quæ quidem duplices sunt, personæ ac rei. Personæ ferme sunt hujusmodi: Genus, natio, patria, sexus, ætas, educatio, habitus corporis, fortuna, condi-

tio, animi natura, studia, affectatio, antefacta, antedicta, commotio, consilium, nomen. Rei sunt hæc : causa, locus, tempus, occasio, antecedentia rem, adjuncta, consequentia, facultas, instrumentum, modus.

Loci Communes.

Sunt item loci generibus, atque etiam partibus causarum omnibus communes. Nam superiores, etiam si tractantur interim & alibi, tamen ad judiciales controversias, & in his quidem, conjecturales sunt accommodatiores. Ducuntur autem generaliter argumenta à finitione seu fine, descriptione, etymologia, quæ finitionis seu species quædam est ; Ab his, quæ ad naturam definitionis pertinent, genere, specie, proprio, differentibus, partitione, divisione, cujus variae sunt formæ : ab exordio, summa, incremento : ab inductione similium, dissimilium : à contrariis, repugnantibus, consequentibus : à relativis : à causis : ab eventis : à comparatione, quæ trifariam sumitur : à majore : à minore : à pari : à jugatis : & si qui sunt alii. Nam neque de ordine, neque de numero, neque de vocabulis, satis convenit inter scriptores. Scripserunt autem de his copiosissimè Aristoteles, ac Boëtius ; satis accuratè M. T. sed sub obscurè, & brevissimè Quintil. Oportebit autem eum, qui semet exercet ad eloquentiam, singulos excutere locos, ac veluti ostiatim pulsare, si quid possit elici : usus efficit, ut deinceps sponte occurrant. Item ab ea, quæ rursus pluribus locis est communis, fictione : à causæ propriis.

Plurimum autem valet ad probationem, atque adeo ad copiam, exemplorum vis, quæ Græci παραδείγματα vocant, & adhibentur, aut ut similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum, aut ut majora, aut ut minora, aut ut paria.

Dis-

Disimilitudo & inæqualitas constat genere, modo, tempore, loco, ceterisque feræ circumstantiis, quas supra recensuimus. Hoc autem genus complectitur & fabulam, & apologum, proverbium, judicia, parabolam, seu collationem, imaginem, & analogiam: præterea liqua sunt similia. Atque horum quidem pleraque solent adhiberi non solum ad fidem faciendam, verum etiam ad ornandam rem, & illustrandam, ad augendam, ad locupletandam. Ego si quis ex locis dictis magnam vim supellestilis colligere velit, quamlibet copiosam orationem poterit efficere: neque tamen erit inanis verborum congeries, & varietatis excludet satietatem. Sed quemadmodum sint vel invenienda, vel adhibenda, id non est hujus instituti persequi. Verum si quis desiderabit, ex Arist. Hermog. Quintil petat licebit, qui diligentissime hiscere rebus conscripsere. Nos ea, quæ pertinent ad copiam, persequemur, sed paucis, ne librum, non commentarium scribere videamur. Ergo ad parandam copiam, exempla primas tenent: live deliberes, live exhorteris, live laudes, live vituperes: Et, ut summatim dicam, live fidem facere studeas, live movere, live delectare. Horum igitur ut vim quam maximam, maximèque variam comparare, & in promptu habere conveniet, ita variè tractare oportebit: Varietas exemplorum ab ipso genere nonnunquam perpenditur. Sunt enim & antefacta, & antedicta: & publicæ gentium consuetudines in exemplis sumuntur: & à discriminibus auctorum, puta ab historicis, à poëtis: & ex his à Comicis, Tragicis, Epigrammaticis, Heroicis, Bucolicis. A Philosophicis, quorum variæ sunt sectæ: A Theologis, à sacris voluminibus. A diversitate nationum: quod genus sunt, alia Romanorum exempla,

pla, & instituta, alia Græcorum: & inter Græcos, alia Lacedæmoniorum, alia Cretenſium, alia Athenienſium. Item alia Afrorum, Hebræorum, Hiſpanorum, Gallorum, Anglorum, Germanorum. Rurſum à temporis varietate. Nam alia ſunt priſca, alia mediæ antiquitatis, alia recentia, nonnulla etiam domeſtica. Præterea à qualitate rerum: Nam quædam ſunt militaria, quædam civilia: & quædam clementer facta, quædam fortiter, quædam ſapienter: atque item de ceteris: nam id quidem eſt infinitum. Poſtremo è conditione perſonarum: Alia ſunt principum, iudicum, parentum, ſervorum, pauperum, divitum, mulierum, virginum, puerorum. Hæc igitur ad unumquemque locum plurima, variaque ſunt adhibenda, non ſolum ex omni Græcorum, ac Latinorum ſcriptorum genere collecta, verum etiam ex barbaris annalibus: demum à vulgi rumoribus. Movent autem potiſſimum animos antiqua, illuſtria, noſtratia, domeſtica, id eſt, ſuam quæque gentem, ſuum quæque genus. Aut longè minora, ut mulieris, pueri, ſervi, barbari.

Quomodo tractanda ſint exempla.

Porrò non variantur modò, verum etiam augentur, & creſcunt in tractatione. Cujus rationes aliquot indicabimus. Primum augentur commendatione. Ea plerunque ſumitur vel à rei, vel ab auctoris laude, vel gentis, unde ducitur exemplum: Veluti ſi quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præſari poterit: Eam gentem ſapientia, & rei militaris ac civilis diſciplina ceteris longè antecelluiſſe, & exemplis pulcherrimis ſemper abundaſſe. Si quis è Plutarcho citabit exemplum, præſari licebit eum auctorem unum omnium eſſe graviffimum, quippe qui ſummam philoſophiæ ſcientiam, cum hiſtoricorum eloquentia conjunxerit, ut in eo non ſo-

solum historiæ fidem, verumetiam auctoritatem, & iudicium sanctissimi, doctissimi que philosophi spectare oporteat. Item, si quis M. Attili Reguli ad hostem redeuntis exemplum velit adducere, poterit ad hunc præloqui modum. Inter tam multa Romanæ virtutis insignia decora, nullum unquam facinus pulcrius extitit, aut etiam laudatius, quam M. Attili. Huiusmodi commendatiunculas, licebit affingere, vel longiores, vel breviores, utcunque locus postulabit. Affingendæ sunt autem, quæ maxime sint ad id, quod agitur, appositæ: veluti si in exemplo desiderabitur fides, auctor à gravitate, fideque commendetur. Si pius videri voles quod affers, sumatur à pietate commendatio: atque item de cæteris.

Secundus modus locupletandi exempla.

Locupletantur item exempla, si fusiùs aut latius explicentur cum exaggerationibus, atque amplificationibus. Nam qui brevitati studebit, huic satis erit exemplum, ceu notum, verbo significasse. Id quod facit M. Tull. pro Mil. Neque enim possit ille Hala Servilius, aut P. Nasica aut L. Opimius, aut me consule, senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. At qui copiam affectabit, is id quod gestum sit, locupletius narrabit: Ira, ut fecit in eadem oratione Cic. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris, in exercitu Caii Marii, propinquus ejus Imperatoris, ab eo interfectus est, cui vim afferebat: Et addidit epiphonema: facere enim probus adolescens periculosè, quam turpiter perpeti maluit. Atque hunc ille summus vir scelere solum periculo liberavit. Quanquam in his quæ ad ostentationem parata sunt, licebit diutius exemplis locupletandis immorari, præcipue si res sit huiusmodi, ut aliqua voluptatis illecebra retineat auditorem. Quod genus fuerit, si quis per-

persuadere studeat, ad prudentiam comparandam multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectionem, in Solonis laude aliquandiu commoratus, & quam civitatem reliquerit, & quam ob causam, & quæ maria transmiserit, & quas barbaras nationes, quo capitis periculo adierit, & quibuscum sit congressus, & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis abfuerit, & quanto illustrior simul, ac sapientior in patriam redierit, fufius poterit enarrare. Cujusmodi ferme sunt exempla de Pythagoræ, atque Apollonii peregrinatione, apud D. Hieronymum in præfatione, quam universæ scripturæ divinæ præponunt. Sed hujusmodi rationis commodissimum exemplum est apud M. T. statim in principio secundi de inventione libri de Zeufide, qui Helenam picturus, virgines aliquot eximæ formæ poposcit, ut ex singulis, quod esset optimum, eligens, absolutum formæ simulacrum ederet.

De exemplo Fabuloso.

Atque eadem dilatandi, contrahendique ratio locum habet in fabulosis quoque exemplis. Nam & fufius, & contractius exponi poterunt, si res ac decorum patietur. Verum in his quæ omnino fide carent, nisi jocabimur, præfari conveniet, à viris priscis ac sapientissimis ista non sine causa fuisse confecta, neque temere tot jam sæculis magno mortalium consensu fuisse celebrata: deinde quid sibi voluerint, interpretabimur: veluti si quis persuadere velit non esse sectandum id, à quo natura quis abhorreat, dicet hoc veteres illos, ac sapientes scriptores, & perspexisse prudenter, & aptissimo figmento significasse prodita Gigantum fabula, quorum temerarii conatus, infeliciter cesserint. Aut si quis proponat, hominem avarum tam non habere quod habet quam

quam id, quod non habet, præfatus, adhibebit Tantalī fabulam. Si proponat viri sapientis esse munus, ut animi motus ratione iudicioque coercet, allegabit, quod est apud Hom. lib. 1. Iliad. de Achille, jam manum admovente capulo, & Pallade à tergo revocante. Item, si quis proponat veram virtutis laudem non parari, nisi quis sit multis iactatus casibus, variisque exercitatus periculis cum huiusmodi, quam diximus, præfatione, Ulyssē adducet Homericum. Quamquam autem non ubique perinde obvia est Allegoriæ ratio, tamen illud extra controversiam est apud antiquitatis peritos, in omnibus veterum poetarum figmentis subesse allegoriam: vel historicam, velut in pugna Herculis cum Acheloo bicorni; vel theologicam, ut in Proteo se vertente in omnes formas, aut Pallade è Jovis cerebro nata: vel physica, ut in fabula Phaëthontis: vel moralem, velut in his, quos Circe poculo, & virga sua verterat in bruta animalia; nonnunquam unum atque alterum allegoriæ genus permixtum. In quibusdam haud magni negotii est allegoriæ sensum deprehendere. Quis enim non intelligit (nam de his quæ ad mores attinent, magis libet exempla ponere) Icarī in mare delapsi figmentum admonere, ne quis altius efferatur, quam pro sorte sua? Sic nimirum fabula Phaëthontis monet, ne quis munus administrandum suscipiat majus, quam pro viribus. Sic Salmoneus in tartara datus præceps, docet non esse æmulandum, quod longè supra fortunam nostram habeatur. Sic Marius exco-riatus, docet non esse certandum cum potentioribus. Quid autem aliud sibi vult Danaës auro deceptæ fabula? nisi quod & Flaccus interpretatur: nihil tam esse munitum, quod non expugnetur pecunia, nihil tam incorruptum, quod

NON

non muneribus vitietur. Quid Herculis labores, nisi sudoribus, ac juvandis aliis famam immortalem parari? Quid Midæ votum, nisi avaros, & insatiabiles, suis ipsorum opibus præfocari? Quid judicium, nisi dotibus ingenii cum pecuniæ studio nequaquam convenire? Quid Bacchus à fulmine flagrans, in Nympharum aquas injectus, nisi vini ardorem, sobrio elemento restringendum esse? quod Græco etiam Epigrammate testatum est. Quid innuit Circes fabula, beneficiis homines vertentis in feras? nisi eos qui nequaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, jam præter hominis vocabulum, nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, puta, libidine in urfos, somnolentia ignaviaque in sues, ferocia in leones, atque item de conlimilibus. Quid Ulysses, qui solus poculo epoto, virgaque monstifica percussus non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec ullis affectuum illectamentis ab honesto potest abduci? Quid lotus semel gustata: jam non si-
nens abire socios, nisi dulce, blandumque turpium voluptatum venenum, à quo non admodum difficile sit abstinere? relinquere, posteaquam gustâris, difficillimum? Quid Sirenum cantus, nisi assentationem, ut rem omnium blandissimam, ita & pestilentissimam? Quid Scylla & Charybdis angusto inter sese discrimine distantes, nisi virtutis viam angustam esse: hinc atque hinc finitimis instantibus vitiis, puta inter luxum & sordes, frugalitatem: Inter quæ sic moderanda est vitæ ratio, ut quoniam medium in omnibus exacte tenere difficillimum est, eo potius vergas, ubi minus sit periculi, quemadmodum fecit Ulysses. Quid moly ra-
dice

dice nigra, sed flore lecto herba, mortalibus inventu difficillima, nili sapientiam, ad quam primus aditus arduus est, ac sudoris plenus, fructus suavissimi? Quid item ramus ille aureus apud Maronem, nili sapientiam in abdito sepositam, paucisque deprehensam? Sed ne longiores simus, hujus generis interpretationum quantumlibet vim suppeditabit. Eustathius enarrator Homeri. Nos quoque quondam adolescentes hinc de rebus nonnihil attigimus in libris quos inscripsimus *ἀντιβαρβάρως*. Porro in hoc genere molliora sunt ea, quæ à Poëtis in hoc ipsum fida constat, velut quæ ad imitationem humanæ vitæ Diis affingunt. Quod genus, cum Martem à Vulcano vinculis irretitum facit Homerus. Cum Jupiter *ἀσχυλομήτης* *versutus*, emissio somnio spem injicit capiendæ Trojæ, cum longè aliud ageret. Nam hæc regum ars est, quosdam rumores data operâ in vulgus spargere, cum multò aliud apud se destinârint. Atque his etiam molliora, quæ sic à Poëtis celebrata sunt, ut ad historiam, non ad fabulas possint referri. Qualis est Orestes parricida, cumque hoc Pyladis amicitia. Sunt enim qui rem gestam affirmant: qualis Alcestis mariti mortem, sua redimens, cujus etiam meminit Val. Maxim. Item Codri ac Menœcei mors. Quin. Curtii, Deciorumque factis annumeratur. Et inter amicorum paria Theseus, & Pirithous; Castor & Pollux referuntur. Qualis item Arion à Delphino reductus in patriam: Nam divus Augustinus historiam autumat. Certè apud Virg. ac præcipuè Lucanum, non dubium quin pleraque ad historiam pertineant. Quamquam & Herodoti pleraque fide carent. Et Xenophon Cyropædiam magis ad exemplum instituendæ vitæ, quàm ad fidem historiæ scripsit. Quæ si pro veris accipiantur, fide valent, sin pro fictis,

fictis, cum sint à sapientissimis, ac probatissimis auctoribus prodita, hoc ipso valent quod ab iis conficta sint, quorum auctoritas præcepti vigorem obtinet. Contra, sunt apud Poëtas exempla certæ atque historicæ fidei de Scipione, de Hannibale, de Augusto, de Pompeio, de Julio. Sunt rursus alia, quæ nullus inficias eat, esse conficta. Sed quoniam constat, in hunc ipsum usum esse conficta, & à magnis conficta auctoribus, nimirum exempli pondus habent. Quo de genere sunt Invidia Dea, Fama, Ate, Lite, de quibus supra mentio facta est. Pretereà personæ, quæ in dramaticis, aut mixtis poëmatibus inducuntur præsertim comœdiis, cum quibus dialogi multum habent affinitatis. Etenim si quis suadet cavendum esse parentibus, ne si quid peccent, testibus liberis peccent, nonne exempli vim habebit Clitipho in sene seipsum excruciante, loquens ad hunc modum: Perii, is mihi ubi adbibit plus paulo, sua quæ fecit narrat facinora! Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet: astutus: næ ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam. Aut si quis suadeat, juxta sapientis responsum; æqualem esse ducendam uxorem, alioqui non uxorem duci, sed heram, pauper divitem adjunxeris, nonne exempli instar erit Chremes in Phormione, Nauisstratam perinde, ut dominam timens? Item, si quis suadeat, neque firmam satis, neque tutam pauperi, cum opulenti esse amicitiam, nonne pro exemplo valebit Euclio in Aulularia Plaurina, loquens ad hunc modum, pauper Megadori divitis deprecans affinitatem: Venit hoc mihi in mentem, &c. Nam locus notissimus est. Rursum ubi differas improbè facere parentes, qui sæviunt in liberos delinquentes, cum ipsi senes peccent graviora: nonne rectè citabitur modo dicta Nauisstrata,

strata, loquens hoc pacto : Adeò indignum tibi videtur ; filius, homo adolescens, si habet unam amicam, tu uxores duas ? nihil pudet quo ore idum objurgabis ? responde mihi. Sed ne ego ineptus unum aut alterum exemplum profero, cum tota comœdia nihil aliud sit, quam humanæ vitæ simulacrum. Poteram item è tragœdiis, eclogis, dialogis, similes formas proferre. Sed in commentario abundè satis arbitror viam ingeniolis indicasse. Equidem existimo exempla non solum de his, quæ diximus, verumetiam à mutis animantibus atque etiam inanimis recte. Quanquam videntur *ὁμοίωσιν*, id est, similitudinem, magis pertinere, veluti si quis proposita descriptaque formicarum industria, ad rem labore parandam adhortetur. Aut si quis exposita apum politiâ, homines ad legum, ac disciplinæ civilis observationem exstimulet. Aut si quis ab impietate in parentes revocet, proferat cioniarum pullos, qui parentes ætate confectos, vicissim alere, ac gestare dicuntur. Aut si adhortans ad pietatem erga liberos, adducat asinam per medios ignes succurrentem pullis suis. Aut si quis detestetur ingratitudinem, adducto exemplo leonis, cujus ex Appione meminit Gellius, & Draconis, qui nutricium à latronibus obsessum eripuit, auctore Plinio. Aut si reprehendens hominem ab amicitia alienum, qui nec amet ullum, nec à quoquam ametur : Delphini proferas exemplum, puerum adamantis : aut aquilæ, virginis amore flagrantis ; aut Magnetis, ferrum ad se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortassis, ubi de parabola disputabimus, nunc ad institutum.

Tertius modus locupletandi exempla.

Dilatantur exempla utriusque generis, hoc est, tam fabulosa, quàm historica, præter jam dictos modos, etiam parabola, quam eandem

ὁμοίωσιν

oppositiv vocant, Cicero *collationem* vertit: tum comparatione, sive contentione. Parabola est, cum accommoda similitudo, quod adductum est exemplum, ostendit aut simile esse, aut dissimile, aut contrarium. Simile, ut: Non aliter, quam Camillus rem Romanam à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductam, sua virtute depulsi barbaris restituit: Ita Laurentius Latinas literas inscitia fere barbarorum depravatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem velut ab inferis revocavit. Dissimile, ut non par gratia debetur Laurentio & Camillo, propterea quod hic pietate adductus, capitis sui periculo patriam à barbaris liberaverit: ille famæ cupiditate commotus, vel potius, quam plurimos taxandi libidine, linguam Latinam non oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ feliciter ex eloquentium auctorum lectione discebatur. Contrarium: Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit; Verres eadem sociis abstulit. Pugnant enim restituere cum auferendo, hostes cum sociis: Item, Brutus occidit liberos, prodicionem molientes: Manlius virtutem filii morte multavit. Et apud Virg.

*At non ille, satum quo te mentiris Achilles,
Talis in hoste fuit.*

Porro comparatio demonstrat id quod adductum sit, aut par esse, aut minus, aut majus. Minus, ut si propter matrimonia violata urbes everse sunt, quid fieri adultero par est? Item majores nostri sæpe pro mercatoribus, ac navicatoribus injuriosius tractatis bella gesserunt: vos tot civium Romanorum millibus, uno nuncio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbius, Corinthum, patres vestri totius Græciæ lumen, extinctum esse voluerunt: vos eum regem

regem multum esse patiemi, qui legatum populi Romani consularem, vinculis ac verberibus atque omni supplicio excruciatum necavit? Par, ut apud eundem Cic. Etenim mihi ipsi accidit, ut eum duobus patriciis, altero improbiſſimo, altero modeſtiſſimo, atque optimo viro peterem: ſuperavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Majus, ut pro Milone. Negant intueri lucem eſſe fas ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fateatur. In qua urbe tandem hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe ea, quæ primum judicium vidit de capite M. Horatii fortiſſimi viri, qui nondum libera civitate, tamen populi Romani comitis liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe, fateretur. Ergo in eo quod proprie vocatur exemplum; (Eſt autem rei geſtæ, aut perinde ut geſtæ, utilis ad perſuadendum commemoratio) aut breviffime ſignificatur: (quod genus eſt illud divi Hieronymi: Memento Daretis, & Entelli:) aut latius per collationem accommodatur, per ſimile, diſſimile, contrarium, par, majus, & minus. Atque ea collatio ſumitur ab omnibus rerum, ac perſonarum circumſtantiis. Adjuvatur autem & orationis artificio, cum verbis, ac figuris ad id accommodis, alia conſulto elevantur, alia attolluntur. Porro qui copioſiſſime volet exemplum tractare, is ſingulas ſimilitudinis, aut diſſimilitudinis partes explicabit, atque inter ſeſe comparabit, quemadmodum facit M. Tull. in exemplo, quod ſuperius retulimus, de legato occiſo. Subjicit enim partium collationem. Illi libertatem civium Romanorum imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligitis? Jus legationis verbo violatum illi perſecuti ſunt; vos legatum omni ſupplicio interfectum relinquetis? Videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam nobis imperii glo-

gloriam relinquere, sic vobis turpissimum sit, id quod accepistis, tueri, aut conservare non posses? Quod tamen quantumlibet copiosè licebit facere, si quis plures circumstantias inter se componat: veluti si quis hortetur aliquam, ut filii mortem moderatè ferat, & ex Ethnicorum exemplis mulierem aliquam obiciat, quæ plurimum liberorum mortem fortiter tulerit, post enarratam rem ita comparabit: Quod mulier imbecilla potuit; tu vir barbatus non feres? Illa cum sexu vicit & affectum matris, tu ab altero superaberis? Illa complurimum liberorum jacituram animo infracto pertulit; tu unum extinctum inconsolabiliter desles? Adde quod illius filii simul omnes naufragio perierunt, morte videlicet ingloria, tuus in bello fortiter pugnans occubuit. Illa non habebat cui filios honestè imputaret, tu filium impendisti patriæ: Illi verè totique perierunt, tuus immortalis gloria semper victurus est: Illa naturæ gratias agebat, quod aliquando tot liberorum mater fuisset: tu tantum meministi te optimum perdidisse filium: Illa non habebat sarcindæ orbitatis spem, quippe maior, quàm ut uterum jam ferre posset; tibi & uxor fræcunda, & ætas etiamnum integra, valensque: Ergò quod barbara muliercula præstitit, tu vir Romanus non præstabis? quod contemnere potuit literarum imperita, hoc te tot præditum literis, tantum philosophiæ professorem. Denique quàm animi fortitudinem præstitit pagana; hanc homo Christianus non exhibebit? Illa credens post rogam nihil superesse, tamen luctum indecorum existimavit; tu doctus eos demum verè vivere, qui cum laude excesserint: ex hac vita, sine fine clamas tibi periisse filium? Et quod illa æquo animo reddidit naturæ; tu Deo repetenti non reddis? Illa fortiter paruit, tu Deo repugnans?

Ex hac forma satis opinor apparet, quibus modis oporteat exempla conferre; quamquam in veris causis, quoniam major est circumstantiarum copia, facilius est inveniri varias contentiones. Illud obiter admonendum; in hujusmodi contentionibus sententias, & epiphonemata non inconcinne posse admisceri: veluti in hoc eodem exemplo post primam collationem: Quod mulier imbecilla potuit, tu vir barbatus non poteris? subjici poterant sententiæ: Natura discrevit sexum, tu non discernis animum? A muliere nemo fortitudinis laudem expectat? Vir nisi forti sit animo, nec viri nomine censetur: Vir, utrumque significat, & sexum robustiorem, & animum infractum: turpiter barbam gestat, qui pectoris robore superatur à femina. Item, post illam contentionem: Illa non habebat cui filium imputaret honestè: tu filium impendisti patriæ. Poterant affingi sententiæ ferme hujusmodi: Magnum doloris solatium est, habere cui honestè possis imputare fortunam: Ut nulli justius, ita nec gloriosius impenditur filius, quam patriæ: Rursum post illam: Illi verè totique perierant, tuus immortalis gloria semper victurus est; Adjici poterant hujusmodi: Longè felicius, honesta fama, quam hoc communi spiritu, vita, vivitur. Corporis vita, & calamitosa est, & omnino, ut nihil accedat, brevis, denique cum pecudibus communis. Illa clara sempiternaque hominis in divorum consortium referens. Ad eundem modum singulis collationem partibus sententiæ subjici poterant. Sed hæc obiter indicasse sat fuerit: nam de sententiis suo loco dicemus.

De Parabola.

Jam verò si quis supersticiosus parabolam ab exemplo separet, ut exemplum sit certæ rei gestæ:

stæ : Parabola, similitudo sumpta ab his quæ fiunt, aut quæ natura, casuve rebus adjuncta sint : ut, Attilus ad hostes reversus exemplum sit servandæ religionis ac fidei: At navis pro ventorum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola sit, quæ doceat sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare : tamen eadem est dilatandæ parabolæ ratio, quam in exemplo demonstravimus. Nam aliquando verbo notatur; Ut, non intelligis tibi vertenda vela : Aut, desine lavare laterem. Ut jam vel allegoria sit, vel metaphora. Aliquando latius explicatur, & apertius accommodatur. Quod facit Cic. pro Muræna : Quod si è portu solventibus, qui jam in portum ex alto invehuntur, prædicere summo studio solent tempestatum rationem, & prædonum, & locorum : quod natura fert, ut his faveamus, qui eadem pericula, quibus perfuncti sumus, ingrediantur : quo me tandem animo esse oportet, prope jam ex magna jactatione terram videntem, in hunc, cui, video maximas tempestates esse subeundas? Rursum in eadem oratione, ut aiunt, in Græcis artificibus eos aulædos esse, qui citharædi fieri non potuerint: sic nonnullos videmus, qui oratores evadere non potuerint, eos ad juris studium devenire. Superiorem Ciceronis parabolam sic imitatus D. Hieronymus in epistola quadam ad Heliodorum. Et ego non integris rate vel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum, & indoctus nauta præmoneo, sed quasi nuper naufragio ejectus in littus timida navigaturus voce denuncio : in illo æstu, charybdidis luxuriæ, salutem vorat. ibi ore virgineo ad pudicitiaæ perpetranda naufragia Scyllæum renidens libido blanditur. Hic barbarum littus: hic Diabolus pirata cum sociis portat vincula capi-

caplendis. Nolite credere, nolite esse securi: licet in modum stagni fufum æquor arrideat, licet vix summa jacentis elementi fpiritu terga cri-
fpenditur, magnos hic campus montes habet: intus
eft periculū; intus eft hostis. Expedite rudentes,
vela fuspendite: crux antennæ figatur in fronti-
bus: tranquillitas illa tempeftas eft. Hic fi quis fin-
gula pericula quæ à vitiis, aut improbis, aut ali-
unde bonis moribus imminet, velit conferre cum
fingulis quæ nautis vitæ difcrimen adducere fo-
lent: deinde per comparationē majus aut minus,
item diffimile aut contrarium oftendere: poftre-
mo, fententiis & epiphonematis, ut inciderint ex-
ornare: nimirum copiofiffime dilatabit oratio-
nem, veluti in hoc exemplo: Ut, quo preciofior
eft res, hoc & diligentius folet adfervari, & im-
pendi circumfpectius: Ita temporis, quo nihil eft
preciofius, fuma habenda eft ratio, ne quid
effluat fine fructu. Etenim fi curatores dari fo-
lent his; qui gemmas, & aurum temerè profun-
dunt: quæ tandem erit infania, tempus pulcer-
riffimum, immortalis Dei munus, aut otio, aut in-
honeftis & adis turpiter confumere? Quid enim
perdis, cum tempus perdis, nifi vitam? At vita
quid efle poteft charius? Et cum una gemmula
perit, jacturam vocas: cum totus perit dies,
hoc eft, bona portio, jacturam non vocas? Præ-
fertim cum illa perdita, aliunde poffint recupe-
rari: temporis irreparabilis fit jactura. Præterea
illa cum tibi pereunt, aliis plerunque lucro
funt; At temporis difpendium in nullius tranfit
compendium: Nullum eft damnum, ex quo
non aliquis emolumentum aliquid fentiat: præ-
ter damnum temporis. Adde his, quod illarum
opum jactura fæpe faluti fuit. Nam divitiæ ple-
runque vitiorum materiam miniftrant: ita ut
præftet temerè profudiffe, quam attentè affer-
vaffe

vâsse. Quanto cujusque rei usus honestior, tanto turpior profusio. At nihil pulchrius, nihil præclarius, quam bonas horas bene collocare. Illa ut quam maxime serves, sæpenumero tamen vel casus eripit, vel homo tollit, ut iactura te calamitosum duntaxat, non etiam turpem reddat. At temporis amissio, quoniam non nisi nostro vitio contingit, non miseros solum, verum & infames reddit. Pellimum infamiæ genus, quoties culpa in nullum conferri potest, præterquam in eum, qui patitur malum. Illis fundos, aut ædes mercari poteras, bonam mentem non poteras. Hoc præter alia animi ornamenta parare poteris immortalitatem. Nulla est tam brevis vita portio, in qua non magnus aliquis ad felicitatem gradus fieri poterat. Postremo de illis male insumptis, patri fortassis rationem redditurus eras; de horis malè transactis, Deo. Sed satis est indicasse, in quantam amplitudinem dilatari possit collatio, si quis ad eum modum singulas circumstantis velit componere, atque ornare. de dissimili eadem est tractandi ratio, cujus hoc sit exemplum: Neque enim ut navis utilior nova, quam vetus, sic & amicitia. Nec ut laudanda, quæ pecuniam pluribus largitur, ita & quæ formam. Neque enim ut in cursu melior est, qui lampadem accipit, quam is qui tradit: ita in bello melior est Imperator, qui exercitum accipit, quam qui tradit. Porro quemadmodum ab omni genere rerum collationes duci possint, superiore commentario demonstratum est.

De Imagine.

Εἰκόνα, quam Latini vocant *imaginem*, collationi videtur affinis? quam si explices, sit collatio; veluti si dicas; ut asinus fuste non depellitur à pabulo, nisi satur; ita bellator non quiescit à cæde, donec expleverit animum suum. Collatio

latio est. Sin dixeris aliquem more draconis, aut leonis in hostes insilisse, εἰχλὼν est, Aut, Achillem ignis, aut solis instar armis relucentem venisse in prælium, imago est potius, quàm similitudo. In utroque ut creberrimus, ita felicissimus est Homerus: tametsi εἰχλὼν magis ad evidentiam, aut gravitatem, aut jucunditatem orationis facit, quàm ad probationem. Ceterum quanquàm exemplorum, & similium usus ad eadem ista confert; tamen ad faciendam fidem non vulgariter adjuvant præsertim cum per inductionem, quam Græci vocant *ἐπαγωγὴν*, adhibentur. Quo in genere plurimus est Socrates Platonicus. Exemplum per inductionem adhibebitur hoc modo. Dic mihi, quem tandem fructum attulit Demostheni insignis eloquentia? nempe, præter alia incommoda, infelicitissimum, & miserandum exitium. Quid autem præmii Tib. & C. Gracchis attulit? nimirum cædem, & miseram, nec satis honestam. Quid porro illi tantopere laudato Antonio? Certè & hic latronum fidei crudelissimè confosius est. Age Ciceroni eloquentiæ parenti, quàm mercedem attulit? nonne mortem, & acerbam, & miserandam? I nunc, & tot vigiliis ad summam eloquentiæ laudem enitere, quæ præstantissimis quibusque viris semper exitio fuit. Simile adhibetur per Inductionem hoc modo: De navigando num melius disputabit nauta, quàm medicus? annon medicus rectius de medendi ratione dissetet, quàm pictor? Nonne pictor de colorum, & umbrarum, ac linearum ratione melius dicet, quàm sutor? Num auriga de ratione moderandi currum melius, quàm nauta? Et si plurima conferantur, faciunt, ut omnino probabile videatur, unumquemque melius de ea re dicturum esse, quàm melius norit. Deinde ad

rem accommodatur similitudo. At quid orator, qui de omni re profitetur se optime dicturum? notum est exemplum de Aspasia & Æschine.

De contentione demonstrativa.

Est & generalis quædam contentio, præsertim in genere demonstrativo, quoties laudandi, vituperandive gratia, personam cum persona conferimus: veluti si quis Julium pontificem Romanum laudaturus, eum cum C. Jul. Cæs. componat, atque illius benefacta, cum hujus comparat. Aut contra vituperaturus, malefacta cum malefactis conferat. Item si quis Maximilianum laudaturus, eum componat cum M. Antonio Imperatore. Est & rerum comparatio: quod genus est, si quis historiam laudans, ejus utilitates compareret cum eorum benefactis, qui re bellica Rempubl. auxerunt: Aut Poëticam laudare cupiens, hujus commoda cum Philosophiæ commodis committat, atque expendat, Est & unius ad multa comparatio: ut si quis historiæ laudes exaggerare cupiens, eam cum laudatissimis quibusque disciplinis compareret. Atque in his duplex ratio: aut enim alterius partis bona elevas, alterius amplificas: aut alterius partis sic exaggeras laudes, ut præferas tamen, aut certè æques, quod laudandum susceperis. In vituperando attollis vitia: sed sic, ut scelestiorem tamen, aut æquè scelestum ostendas, quem insectaris. In his illud observandum, ut quæ adhibentur ad comparisonem, sint tum confessa, tum insignia: ut, si bonum principem conferas cum Trajano, aut Antonino philosopho: Contra, malum cum Nerone, Caligula. Rursus, si hominem maledicum conferas cum Zoilo, & Hyperbalo: aut hominem obtrectatorem, cum Dipsade, & Regulo: hominem voluptatibus effeminatum, cum Sardanapalo. Crescet autem comparisonis copia,

si quemadmodum modo attigit, ad unius hominis, aut rei laudem, seu vituperationem, personarum complures, aut res adhibeantur: veluti si quis principem laudaturus, è multis excerpit, quòd in quoque maximè excelluit, è Julio Cæsare felicitatem animique præsentiam; ex Alexandro magnanimitatem; ex Augusto urbanitatem, ex Tito seniore civilitatem, ex Trajano sanctimoniam, & clementiam; ex Antonino gloriæ contemptum, atque item de ceteris. Similiter & in vituperando. Præterea si iracundiam detestans, conferas eam cum enormi temulentia, cum phrenesi, cum morbo comitiali, aut dæmonia-
co. Aut si linguæ petulantiam damnans, componas eam cum habitu hominis pestilentia laborantis, cum afflatu serpentum, quibus est venenum præsentissimum, cum exhalatione quorundam lacuum, aut specuum subitam mortem afferente.

De Judiciis.

Ad Exemplorum genus, ut diximus, referuntur & judicia, quæ Græci *κρίσεις* appellant. Et sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientium, aut clarorum civium. Ex antiquis, ac celebratis poëtis magna vis iudiciorum colligitur. Item, ex historiographis, ex philosophis, ex arcanis literis. Nam his rursus eadem varietas, quæ in exemplis ostensa est. Sunt & apud Græcos, qui in his undecunque colligendis, laborârunt, quorum de numero Stobæus quidam. Idem valent sapientum Apophthegmata: cujuscumodi sunt illa celebrium virorum dicta, & quæ referuntur à Plutarcho. Et hoc varium genus est. Etenim si spectemus rem, sunt militaria, sunt philosophica. Si personas, sunt regum, sunt sapientum, sunt popularium. Si qualitatem, sunt graviter dicta, sunt facete dicta,
L 2 sunt

sunt acute dicta. Hunc pertinent & Proverbia, vel ab auctoribus sumpta, vel vulgo jactata. Nam publica gentium instituta non video, quid ab exemplis differant. Certe oracula, & responsa numinum, judiciis subjiciuntur, veluti si Socratem probes sapientem, quod ita Apollinis oraculo sit judicatum.

De Sententiis.

Est sententiarum genus, non illud quidem ab auctoribus, sed à nobis ad præsentis rei commoditatem confictum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiscere. Atque adeo unus locus complures sæpe numero sententias parit. Incidunt enim & in enarrando, & in movendis affectibus, non solum in probationibus, quin etiam sæpenumero transitiones per sententias fiunt. Quæ si in loco adhibeantur haud mediocrem orationi copiam adjungunt? neque id sine gravitate, aut gratia. Sunt autem sententiarum variorum formæ: siquidem aliæ sunt καλοὶ καὶ, ut invidentia ipsa sui supplicium est. Aliæ non placent, nisi ad rem relatæ, ut: nihil tam popolare, quam bonitas est. Aliæ quæ ad personam referantur, ut princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa cognoscere. Rursum alia simplex, ut: omnia vincit amor. Alia rationem habet subjectam, aut admixtam, ut, In omni certamine, qui opulentior est, etiam si accipit injuriam, tamen quia plus potest, facere videtur. Quædam duplices sunt ex partibus contrariis, nulla, tamen addita ratione: ut Obsequium amicos, veritas odium parit. Quædam ex divertis: ut, Mors misera non est, aditus ad mortem miser est. Huic generi si ad utramque partem ratio subjiciatur, quadripartita fuerit sententia, ad hunc modum: Qui adolescentum peccatis ignoscere oportere putant, falluntur. Hæc prima sententia

tiz pars : Ei subnectitur ratio, propterea quod
ætas est impedimento bonis studiis. Deinde ter-
tia pars erit: At hi sapienter cogitant, qui adole-
scentes maxime castigant. Et rursus additur ra-
tio: ut, quibus virtutibus omnem vitam tueri
possint, eas in ætate maturima velint comparare.
Id exemplum etiam si est in Rhet. ad Herennium
scripta: tamen mihi sanè non admodum arridet.
At non est arduum aliud hujusmodi fingere: Ju-
ventutem decet industria. Adjicitur ratio: Nam
turpe sit eas dotes quas natura ad bonas artes
comparandas, illis annis attribuit, in ocio, fœdis-
que voluptatibus consumere. At senectutem opu-
lentia decet. Huic quoque subjicitur ratio, quo
videlicet ætas naturæ præsidii destituitur, exte-
rarum rerum adminiculis utcunque fulciatur.
Item aliud: Senectus inops, calamitosa, indocta,
turpis. Nam & miserum est tum egere, cum im-
becillitas naturæ, pecuniæ subsidia præcipuè re-
quirit. Et turpe, tum res optimas nescire, cum
nec discere decorum est, & docere pulcherri-
mum. Rursus est sententia recta, ut: Tam deest
avaro quod habet, quam quod non habet. Est
figurata: ut servare potui, perdere an possim, ro-
gas? simplex erat, facilius est perdere, quàm ser-
vare. Est communis rerum, ut nocere facile est,
prodesse difficilius. Est ad personas accommo-
data, ut jam minus appareat sententia, ut est
illud M. Cic. Nihil habet, Cæsar, nec fortuna tua
majus, quàm ut possis, nec natura melius, quam
ut velis servare. Est illud etiam tacitum, & quasi
dissimulatum sententiæ genus apud Maronem:
Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ovid. te-
ctus magis æstuat ignis. Item in narrando, Pars
major vicit meliorem: explicabis, si dixeris, fe-
re sit, ut pars major vincat meliorem. Jam aliud
sententiæ genus quod *ἐπιώνημα* Græci, Fa-
bius

bis *acclamationem* appellat. Ea est rei narratæ, vel probatæ summa acclamatio. Narratæ, ut apud Virg.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Probatæ, apud Marc. Tull. pro Lig. Quorum igitur impunitas Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipforum ad crudelitatem acuet oratio? Neque tamen quodvis Epiphonema, continuo sententia est, etiam si plerumque est, verum quicquid in clausula argute additum ferit aurem, *ἐπιφώνημα* dici potest. Quod genus proprium est epigrammatis: ut, in epigrammate de ove, Lupi catulum uberibus alente. Natura haud unquam vertitur officiis. Unde apud Martialem sæpenumero carmen epiphonemate clauditur: Ut

Aut vigila, aut dormi, Nasidiene, tibi.

Item:

Vix dicam quis sis? magnus es ardelio.

Utitur & Val. Max. frequenter hoc genere: Item, Senec. suas epistolas ferè claudit epiphonemate. Neque defuerunt quibus epiphonematum usus adeo impense placuit, ut omni loco, omni sensui clausulam acclamatoriam subjiciendam existimarent. Sed ut sententiarum omnium, ita & acclamationum debet esse modus, ut ibi demum adhibeas, ubi locus postulat, aut certè patitur. Est *Noëma* sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelligitur: Quod genus est illud dictum in quendam agentem cum sorore talionis, quod sibi dormienti pollicem resciderat, cum illa fratrem sæpius à ludo gladiatorio redemisset: Eras dignus ut haberes integram manum: nam intelligitur, ut rursus in ludo depugnares. Simile est illud Hortensii, ni fallor, qui negabat se unquam cum matre, aut sorore rediisse in gratiam. Intelligitur enim nunquam illi cum matre, aut sorore inci-

disse

disse dissidium. Sunt novæ sententiarum genera, ex opinato, & alio relatis, & ex alio translatis. ex geminatione, ex contrariis : quorum exempla si quis desideret, ex Quintiliano petat licebit.

De Expolitione.

Cum hoc sententiarum genere, quod superius ostendimus, ex quatuor constare partibus, cognitionem habere videtur Expolitio. Sic enim vocant, quoties eodem in loco diutius commoratur, & eandem sententiam aliis, atque aliis modis variamus, simul & locupletamus : Commutatione verborum, cum eadem res aliis, atque aliis verbis, aliisque figuris, sæpius effertur : Commutatione pronunciationis, cum alio, atque alio vultu, gestu, voce : Commutatione tractationis, cum quod jam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulo aliter dicentem facimus : vel, cum quod sedatius est disputatum, id acrius atque inflammatus efferimus. Verum copiosissima expolitio septem constat partibus. Propositione, ratione, duplici sententia, cui ratio item duplex subjici potest, contrario, simili, exemplo, conclusione. Exemplum erit hujusmodi : Sapiens nullum pro Republ. vitabit periculum. Ideo, quod sæpe fit, ut, cum pro Repub. perire noluerit, necessario cum Republ. pereat. Et quoniam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria grave putandum est. Hæc est prima pars, qua tota res simpliciter exposita est, & rationibus confirmata, cui subditur duplex sententia, aucta totidem, aut pluribus rationibus. Ergo qui fugiunt id periculum quod pro Repub. subeundem est, stulte faciunt. Hæc est sententia, cui subnectitur ratio. Nam neque effugere id possunt, & ingrati in civitatem reperiuntur. Deinde additur sententiæ pars è contrario. At qui patriæ pericula suo periculo

Propellunt, hi sapientes putandi sunt. Mox adjiciuntur rationes, cum & eum, quem debent, honorem Reipub. reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Jam adjungitur huic contrarium : Etenim vehementer est iniquum, vitam à natura acceptam per patriam cum servaveris, naturæ cum cogat, reddere : patriæ cum roget, non dare. Et cum possis cum summa virtute, & honore pro patria interire, malle per dedecus, & ignaviam vivere, pro amicis & parentibus, ac ceteris necessariis adire periculum cum velis, pro Reipub. in qua & hoc, & illud sanctissimum patriæ nomen continetur, nolle in discrimen venire; Deinde adhibetur simile. Itaque uti contemnendus est qui in navigando, se quam navim mavult incolumem : Ita vituperandus qui in Reip. discrimine, suæ salutis plus, quàm communi consulit. Additur collatio similitudinis, à majori. Nave fracta multi incolumes fuerunt. Ex naufragio patriæ salvus nemo potest enatare. Sub hæc exemplum adnectitur. Quod mihi videtur Decius intellexisse, qui se devovisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medios. Huic annexuntur sententiæ, unde vitam amisit, non perdidit. Re enim vilissima maximam redemit: Vitam dedit, accepit patriam : amisit animam, potitus est gloria, quæ cum summa laude prodita vetustate, quotidie magis enitescit. Demum apponitur conclusio tanquam epilogus : Quod si pro Reip. debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplo comprobatum, hi sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriæ periculum vitant. Ergo conveniet hujusmodi thematis exerceri pueros, qui ad copiam parandam instituuntur. Quanquam ne hoc quidem exemplum ex Herenniana Rhetorica mihi magnopere probatur, nisi quod utcumque rationem

nem indicat. Potest autem copiosius etiam tractari, si plures sententias & rationes, si plura similia, si exempla plura congeras.

De Apologis.

Ad fabulorum genus proximè accedunt Apologi, nisi quod & delectant vehementius, & efficacius persuadent. Delectant, morum faceta quadam imitatione : faciunt fidem, quia verum veluti ponunt ante oculos. Capiuntur his præcipuè rustici, & imperiti, & si quis alius est, qui mores aurei sæculi sapit. Celebrantur Apologi maxime Æsopi nomine, qui unus è sapientum numero ob hoc ipsum est habitus : etiam si Quintilianus ab Hesiodo scriptos fuisse, certe majoris cujuscumque ingenii opus, existimat. Quominus mirandum si Menenius Agrippa plebem Romanam à periculosissima seditione revocavit, conficto in id apologo de corporis humani membris adversus ventrem conspirantibus, ut refert T. Liv. Et Themistocles Atheniensibus persuasit, ne novarent magistratus, fabula de vulpe muscis obsita. Quin liberum est cuique pro re confingere genus hujusmodi. Verum ut aptè confingas, cum ingenio valeas oportet, tum animantium naturas (sunt autem infinitæ varietatis) penitus animadversas, habeas, necesse est. Porro quod ad usum attinet, significantur verbo, quemadmodum exempla, maximè si notus sit apologus : Veluti si dicas. Si tua scripta lacerant ac damnant imperiti, noli laborare; certe doctissimo cuique maxime probantur. Quid enim mirum, si gemmam aspernatur gallus Æsopicus? Aut si quis dicat : nullus hostis quantumlibet impotens, humilisque negligendus, aut contemnendus est : Posteaquam nec scarabæum impune, contemnit aquila Æsopica, Aut hoc : Tuis ipsius beneficiis nitare, non majorum splendore : ne tibi

usu veniat, quod *Æsopi corniculæ*. Dilatantur autem præfatione commendationis. Commendamus tum auctorem ipsum, tum apologorum genus. Ita ut fecit *Au. Gell. lib. 2. cap. 29.* in explicanda *Castitæ fabula*: *Æsopus ille è Phrygia fabulator, &c.* Nam locus in promptu est. Deinde si describendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quos inducis, longius immoraberis. Quandoquidem hoc jam ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet: veluti si *scarabæi* formam, deinde quemadmodum è stercorebus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis, stercore protrudat, atque id genus alia, describas. Ad eundem modum, aquilam regnum in avium genus obtinere, armigeram esse *Jovis*, non offendi fulmine, non connivere ad ardentissimos *Solis* radios, perniciosissimo volatu ultra nubes ferri: Denique quæcunque vel ad *scarabæorum* humilitatem exaggerandam, vel *aquilæ* generositatem attollendam pertineant, quod quidem argumentum nos per lulum tractavimus in proverbiiis. Atque hac in re non prætermittendum, siquid animanti cuiquam fabulis poetarum est attributum. Quod genus è *Lycaone* natos lupos, ex adulescente *perdicem*, *cygnum* *Apollini* sacrum esse, & sub fatalem horam suavissime canere, corvum ejusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut, si quid proditum est historiis insigniter ab his factum, veluti de *aquila*, quæ virginem adamavit, apud *Plinium*. De *Bucephalo* *Alexandri* magni equo, atque item de ceteris; Nam rationem duntaxat ostendimus. Deinde cum ad ipsum apologum erit ventum, fusius ac latius narrare licebit. Id fiet circa tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominum vita, ad fabulæ mores accommodabimus. Præterea

terea si ad eandem rationem sermones, sententias, dictaque effingemus. Exemplum aptissimum est apud Horat. in satyris :

*Rusticus urbanum murem mihi paupere fertur,
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum
Asper, & attentus quæsit : ut tamen arctum
Solveret hospitii animum, &c.*

Nam in promptu locus est. Est item exemplum dilatati apologi apud Apuleium de corvo & vulpe. Rursum apud Aul. Gell. de cassita avicula. Ceterum quod *ἐπιμύθιον* vocant, id est, apologi interpretationem, non admodum refert initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modo sermonis accedat varietas.

De Somniis.

Affinguntur à nonnullis somnia quoque, quæ fortassis adhibenda non sunt, nisi in ostentatione : quod genus Luciani *somnium*. Aut quoties ea pro veris visis, hortandi, deterrendive gratia narramus. Tale est Prodicī figmentum de Hercule ambigente, utram vitæ viam ingrederetur, virtutis arduam, an voluptatis proclivem. Simile de Momo, qui hoc reprehendit in homine, quod demiurgos illi finxisset cor sinuosum, nec addidisset fenestram : In bove, quod in summis cornibus non addidisset oculos, ut videret, quod feriret. Huiusmodi videtur illud D. Hieronymi, de sese flagris cæso, quod Ciceronianus esset : Et nos item pueri in hoc genere lusimus.

De fictis Narrationibus.

Jam fictæ narrationes rerum gestarum, si persuadendi gratia pro veris adhibeantur, quam maximè fieri potest, ad veri similitudinem componantur, oportet. Sunt autem ex arte Rhetorica notæ partes, quibus probabilitas constat : cuiusmodi est fabula de Memmio, apud Cic. & fortasse

fortasse de Vulteo, apud Horat. Genus hic video nonnullis nimium placuisse, qui vulgi credulitate freti, stultissima quædam miraculorum ostenta pro certissimis invexerunt Christianorum literis. Porro quæ risus causa finguntur, quo longius absunt à vero, hoc magis demulcent animos, modò ne sint anicularum similia deliramentis, & eruditis allusionibus doctas etiam aures capere possint: Quo de genere sunt Luciani veræ narrationes, & ad hujus exemplum effectus asinus Apulei. Præterea Icaromenippus, & reliqua Luciani pleraque. Item argumenta fermè omnia veteris comœdiæ, quæ non imagine veri, sed allusionibus, & allegoriis delectant. Nam illud fictionis genus, quod ad simulacrum rerum adumbratur, haud dubium est; quin ad parabolam pertineat. Exemplum hujus est apud Plat. de specu, in quo vincti quidam umbris, perinde ut ipsis rebus, delectantur.

De Allegoriis Theologicis.

At quoties ad pietatem adhortamur, aut dehortamur, plurimum adjumenti conferent exempla veteris, ac novi Testamenti, id est, Evangeliorum. Quæ per allegoriam varie tractantur, & eadem modo ad mores hominum, modo ad corpus Ecclesiæ, Christo capiti connexum, & cohærens: modo ad cælestem illam communionem, rursus ad prisca nascentis fidei tempora, & ad hæc nostra possunt accommodari. Sed hisce de rebus copiosius, & exactius differemus in libello, quem instituimus de Theologicis allegoriis. Atque hæc ferme omnia ad exemplorum genus referuntur, in quibus sumus paulo diutius immorari, quod ex hoc potissimum mundo, copiarum suppellex depromatur. Sed priusquam ab his digredimur, visum est etiam nonnulla paucis admonere.

Ratio

Ratio Colligendi Exempla.

Jam primum quemadmodum unumquodlibet horum varie possit accommodari per similitudinem, per contrarium, per comparisonem, per hyperbolem, per epitheton, per imaginem, per metaphoram, per allegoriam, superiori commentario demonstratum est. Nunc qua ratione fieri possit, ut amplissimam horum vim in promptu, ac velut in numerato possumus habere, indicabimus. Consilium quidem non perinde magnificum, ut fragiferum: quod utinam juvenes olim ipsi fuisset secuti, (nam tum quoque veniebat in mentem) video quantum momenti literulis nostris fuerit accessurum: Attamen candidi est ingenii, non invidere bonæ spei juvenibus, quod tibi vel negarit fortuna, vel non pararit diligentia. Ergo qui destinavit per omne genus auctorum lectione grassari (nam id omnino semel in vita faciendum ei, qui velit inter eruditos haberi) prius sibi quam plurimos comparabit locos. Eos sumet partim à generibus virtutumque, partim ab his, quæ sunt in rebus mortalium præcipua, quæque frequentissime solent in suadendo incidere, eaque conveniet juxta rationem affinitatis, & pugnantiae digerere. Nam & quæ inter se cognata sunt, ultro admonent, quid consequatur: & contrariorum eadem est memoria. Puta, sit exempli causa primus locus pietas, & Impietas: Huic subjiciuntur species inter se cognatæ: Prima, est pietas in Deum: Secunda, in patriam: Tertia, in parentes, aut liberos, aut etiam in eos quos oportet parentum loco colere, veluti præceptores, & quorum beneficio servati sumus. Ex adverso est impietas. Jam his cognata superstitio, adjicienda igitur. Atque hic aperit sese campus latissimus de prodigiis deorum cultibus, ac variis diver-

diversarum gentium ceremoniis. Item, inepta parentum in liberos indulgentia, quæ falsa est pietas, Sit proximus, si videtur, titulus, Fides, hanc in species feces licebit: est fiducia erga Deum: est fides humana, est fides in amicos, fides servorum in dominos, fides in hostes, totidem de perfidia. Item, sit titulus Beneficentia. Huic cum suas species subjeceris restat gratitudo: non illa quidem huic subjecta, neque rursus contraria, sed adhærens, eque ea veluti consequens. Hæc per omnes locos tractari possunt. Primum, quid sit pietas, quomodo differat à ceteris virtutibus, quid habeat peculiare, quibus officiis præstetur, aut violetur, quibus rebus alatur, aut corrumpatur, quid fructus homini pariat. Hic sese aperit campus exemplorum, ac iudiciorum. Sed virtutum, ac vitiorum ordinem sibi quisque suo fingat arbitrio, vel è Cicerone, sive malit è Valer. Max. aut ex Aristotele, aut ex D. Thoma petat. Denique si malit, elementorum ordinem sequatur. Neque enim id magni refert. Quanquam nolim illum omnes huius generis particulas, tam minutim concisas, in ordines referre; verum eas duntaxat, quæ videantur frequenter in dicendo, usu venire. Id autem vel ex locis caussarum licebit cognoscere, nempe demonstratoriis, suasoriis, & judicialibus. Quod genus ferme sunt tituli apud Valer. Max. & nonnulli apud Plin. Ceterum quæ extra vitiorum, ac virtutum genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Prioris generis fermè sunt huiusmodi: Insignis longævitæ, vivida senectus, senilis juvenia, insignis felicitas, insignis memoria, subita rerum commutatio, subita mors, mors spontanea, mors prodigiosa, partus prodigiosi, insignis eloquentia, insignis opulentia. Ex humili genere clari, vafri-

cies

cies ingenii, insigne corporis robur, insignis forma, egregium ingenium in deformi corpore, atque id genus innumera alia. Quorum singulis oportebit subjicere, quæ cum his pugnant, quæque cum his habent affinitatem: ut, insigni eloquentiæ opponitur insignis infantia. Finitima sunt, vocalitas, felicitas in gesticulando, histrionica, & si quæ sunt hujusmodi. Posterioris autem generis sunt istiusmodi: Plurimum interest quibus studiis puer assuescas: magni refert, quibuscum vivas: suum cuique pulchrum, facilis offensa, reconciliatio difficilis: tutissimum est nulli credere, ama tanquam osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat, qui citò dat: fortunam sui cuique mores parat: & lentæ regum iræ: & periculosa principum amicitia: & dulce inexpertis bellum: & infida societas regni: & optimum senectæ viaticum, eruditio. Sed quid ego hæc recensere pergo, cum sint sexcenta millia? Ergo ex his eo sunt deligenda, quæ videbuntur ad dicendum maximè commoda. Ad hunc gregem pertinent & illa comparativa: cœlibatus ne felicior, an conjugium? vita privata, an secus? potior monarchia, an democratia? vita studiosorum, an idiotarum? Tum autem ex superioribus, si quæ sunt quæ virtuti, aut vitio videbuntur esse confinia, ea licebit suo titulo subjicere: ut illa: bis dat qui citò dat: & nihil carius constat, quàm quod precibus emitur: & beneficium dando accepit, qui digno dedit: & nihil tam perit, quàm quod confertur in ingratum: & beneficii gratiam perdidit, quisquis exprobravit. Hæc atque hujusmodi ad liberalitatis titulum referri possunt. Verum ne indigesta rerum turba pariat confusionem, profuerit titulos, qui latius patent, in aliquot secare partes. Liberalitatis titulum, ut exempli causa loqua

loquamur, ita licebit partiri si subjeceris. Beneficium promptè, citoque datū: Beneficium aptum: Beneficium digno, aut indigno collatum: Beneficium exprobratum, Beneficium mutuum: & si qua judicabuntur magis idonea. Nam nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo postea quam tibi titulos comparâris, quot erunt fatis, eosque in ordinem, quem voles, digesseris, deinde singulis suas partes subjeceris: rursus partibus addideris locos communes, sive sententias, jam quicquid usquam obvium erit, in ullis auctoribus, præcipuè si sit insignius, mox suo loco annotabis sive erit fabula, sive apologus, sive exemplum, sive casus novus, sive sententia, sive lepidè, aut alioqui mirè dictum, sive parœmia, sive metaphora, aut parabola. Atque ad eum modum pariter fiet, ut & altius insideant animo, quæ legeris & assuescas uti lectionis opibus. Sunt enim qui plurima teneant, velut in mundo reposita, cum in dicendo, scribendoque mirè sint inopes, ac nudi. Postremo utcunque postulat occasio, ad manum erit dicendi supellex, certis veluti nidis constitutis, unde, quæ voles, petas. Porro nulla disciplina tam semota est à Rhetorica, unde non facias locos tuos locupletiores. Nam à Mathematicis, quæ remotissimæ videantur sumuntur similitudines. Quandoquidem cum sphaera undique sui simili cumque tetragono quocunque cadat, pariter quatuor angulis nixo confertur sapiens, suis opibus felix, nec aliunde pendens, & quæcunque inciderit fortunæ procella, sua virtute firmus, & immobilis: ut ne dicam interim, quod Theologi mysteriorum enarrationem frequenter à Mathematicis petunt, propter arcanam quandam rerum ac numerorum analogiam. Nam à Physicis non solum parabola, verum etiam exempla quædam petuntur.

tur. Parabola fuerit, si dicas : Quemadmodum fulmen summos montes frequentissimè ferit : ita summa potestas gravissimis casibus est obnoxia. Item, quemadmodum fulmen æs liquefacit, intacta cera ; ita principum animus in rebelles & obfistentes sævire debet, in ceteros uti clementia. Exemplo fuerint elephanti, pudore in abdito coeuntes, si quis etiam in conjugatis modestiam, ac voluptatis dissimulationem desideret. Et Delphini fœtus adultos diutius comitantes, nec sinentes parvulos suos ingredi, nisi grandior aliquis ceu pædagogus assit, & custos : si quis admoneat quantâ cura servari atque institui debeat à parentibus prima illa, & lubrica puerorum ætas. Itaque studiosus ille velut apicula diligens, per omnes auctorum hortos volitabit, flosculis omnibus adsultabit, undique succi nonnihil colligens, quod in suum deferat alvearium. Et quoniam tanta est in his rerum fœcunditas, ut omnia decerpi non possint : certe præcipua deliget, & ad operis sui structuram accommodabit. Sunt autem quæ eadem non solum ad diversos, verum ad contrarios usus quadrare possint, eoque diversis annotanda locis : quod genus si de insanaibili cupiditate hominis avari agas, rectè accommodabis Charybdis fabulam. Rursum, si de inexplebili ventris ingluvie, aut libidine mulieris inexhausta, nimirum conveniet eadem. Item Apologus Æsopi de hirco, ac vulpe simul in puteum descendantibus, quadrabit vel in prospicientiam, qua fit, ut non aggrediâre negotium nisi prius apud te perpenderis, qua ratione queas explicare, vel in fictum amicorum genus, qui cum videantur amici commodis consulere, maximè tamen agunt suum negotium : Præterea ex morte Socratis non solum ducitur exemplum, mortem non esse formidandam viro bono, cum
Ille

Ille tam alacri vultu cicutam biberit: verum etiam virtutem invidiæ obnoxiam, neque satis tutam esse in turba malorum. Rursum inutile, vel potius perniciosum esse philosophiæ studium, nisi te ad mores communes deflexeris. Jamque hoc ipsum factum trahi potest, & in laudem Socratis & in vituperium. Laudandus enim qui nulla sua culpa, sed sola invidia damnatus, tam fortiter mortem neglexit: vituperandus, qui inutili Philosophiæ studio, neglectuque morum communium, amicis acerbissimum luctum, uxori, liberisque calamitatem, sibi exitium conciliavit, cum alii soleant utiles esse patriæ, suis præsidio simul, & ornamento, eoque verè sapientes esse, relictis aliquando tetricis illis sapientiæ decretis, vulgi studiis, & opinionibus accommodare sese, temporique quod aiunt, servire. Jam si partes exempli circumspicias, quot locos licebit elicere? Accusatus per invidiam ab Anyto, & Melito perditissimis civibus. Locus communis est: Veritas odium parit. Item alter: Insignis virtus conciliat invidiam. Rursum alius; Apud iudices plerumque plus valet nobilitatis ratio, quam respectus honesti. Rursum alius, nihil impudentius opulentia, si cum improbis moribus copuletur. Quid enim absurdius, quàm omni facinore dedecorosos Socratem in ius vocare? Rursum alius locus: Non quidlibet cuius decorum est. Eoque Socrates non abiecit sese ad iudicum pedes: neque enim conveniebat, ut qui per omnem vitam docuerit, *mortem non esse formidandam, nisi turpis esset*, eum nunc veluti ob mortis metum abjectè supplicem esse. Quæ eadem causa commovit, ut neque iudicium declinaret, neque in media causa exilium eligeret, neque postremo, cum liceret, è carcere vellet effugere, ne ipse à se ipso discrepare

pare videretur. Atque hæc quidem una pars est. Deinde cum moriturus tam otiosè, tamque placidè disputat, cum non alio vultu circum bibit, quam quo vinum solet, cum mox moriturus jocatur in Phædonem, admonens ut nullum persolvat Æsculapio: Locus est, Moriem etiam optabilem esse iis, qui sibi vitæ integre actæ conscii sunt: Rursum alter locus: cuiusmodi fuerit hominis vita, id in morte potissimum apparere. Rursum, constantis sui que perpetuo similis exemplum est. Etenim cuiusmodi fuerat in omni vita Socratis vultus, oratioque, talis erat, & morituro. Tertia pars est: Dum in carcere agit Socrates, interim nusquam Alcibiades, nusquam Agathon, nusquam Phædrus; sed Crito, Phædon, Simias. Atque hic locus est: In periculis demum apparere qui sint veri amici: Nam vulgares illi sibi tum consulunt, cum in officiis communibus absunt. Quarta pars est, cum amicis de animæ immortalitate multa disputat, uxorem ac liberos, cum pauca mandasset, dimittit. Locus est: Philosophum leviter tangi oportere vulgaribus affectibus, id quod mihi congruit cum doctrina Christi. Quinta pars est: Statim à morte Socratis versus est in accusatores populi furor: Socrati desiderato aurea posita statua. Locus erit: Vulgus temere odisse, & amare. Rursum alius: Virtutem præsentem odimus, sublatam ex oculis, quærimus invidi. Rursum alius: Fucatam gloriam unà cum vita perire, virtutis splendorem à morte maxime inclarescere. Hinc arbitror liquere, in quos usus idem exemplum possit accommodari. Similiter & in parabola fiet: velut in navigatione, quot similia duci poterunt? Ut optimum gubernatorem tempestas, ita optimum Imperatorem adversa res declaret. Item, ut nemo clavum committit ami-

amicissimo, sed navigandi peritissimo : ita nemo Reipub. gubernacula mandabit ei, cui studeat maximè, sed quem maximè judicarit idoneum : Rursus, quemadmodum ventis nimium secundis nautæ vela contrahunt : cum parum prosperi sunt, tum latius pandunt sinus. Ita cum res vehementer succedunt, temperandus est animus, ne insolescat, contra cum inimica est fortuna, tum fortitudine, ac spe secuturæ felicitatis, dilatandus, ac fulciendus. Item, quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tum aliquis obliquis flexibus, eo nihilo secius, quo pervenire velimus, contendere oportebit. Item, quoties artem vincit tempestatis impotentia : tum ancoram jaciunt nautæ, velis collectis : Ita vesanienti multitudini nonnunquam cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item, quemadmodum nauta non semper eodem modo tenet velum, verum nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus, nunc in illud transfert, utcunque ventorum ratio postulat : Ita sapiens non in omni loco, omnique tempore, & negotio simili vitæ tenore debet uti, sed vultum, orationem, mores, præsentibus rebus accommodare : item, sicut in magnis tempestatibus peritissimi nautæ, vel ab imperito nonnunquam admoneri sese patiuntur, quod aliis aliæ soleant in his casibus in mentem venire : Ita bonus rex in magnis Reipub. periculis, nullius consilium audire gravabitur. Item, ut minimo periculo navigatur eo gubernatore, qui maximis sit jactatus periculis : Ita tutissimus est civitatis status eo principe, qui gravissimis casibus sit exercitatus. Item, ut, qui clavum regit, non satis arbitratur se suo fungi officio, nisi circumactis oculis, quid cuique faciendum sit, admonuerit, ita principem non agit, nisi qui
magi-

magistratum etiam inferiorum officia moderatur, ac præstat. Item, quemadmodum insatiet nauta, si propter odium aliquorum, quos navi vehit, navim perire sinat, qua perdita, nec ipse possit esse incolumis : ita sanæ mentis non est, qui ob factiones, patriæ incolumitatem non tueatur, quæ nisi sit incolumis, nec ipse incolumis esse possit. Item, ut non nisi sævissimis tempestatibus sacram anchoram nautæ jace-re solent : ita non est, nisi in gravissimis periculis, ac rebus prope desperatis, ad extrema remedia veniendum. Sed nã ego ineptus, qui ista persequar, cum jam videas aliquot similitudinum millia hinc sumi posse. Nonnunquam eadem quoque collationis pars ad diversa transitur : quod genus sit : si lunæ crebras mutationes, vel ad fortunæ vices accommodes, vel ad humanæ vitæ instabilitatem, vel ad stultorum inconstantiam. Quin eadem quoque sententia varios in usus deflectitur, ut : Facundus comes via pro vehiculo est. Jucundior est vita, si non solus agas, sed cum lepidis, ac festivis amicis consuetudinem habeas. Rursum, semper bonus aliquis liber circumferendus, cujus lectione tedium discutias. Item, si te lætus animus comitetur, & bene sibi conscius, nulla pars vitæ conturbet tedium. Hic optimus est viæ comes si ista narrat. Sin turpium factorum memoriam sibi refricet, tædio enecat. Eadem est proverbiorum & apophthegmatum ratio, quorum usum ostendimus in principio collectaneorum proverbiorum. Proinde quædam erunt eadem diversis ascribenda locis, aut annotanda certè. Nam fatetur aliquando tribus significasse verbis, ascriptis auctorem locis unde peti possunt; præsertim si paucis exponi non queant. Sed jam, quo res exemplo magis fiat perspicua, sit titulus inconstantia,

stantia, aut morum inæqualitas : experiamur-
que quot res ad hunc conferri possint : Primum
è poëtarum fabulis, petam Mercurium, varias
formas sumere solitum, ut est vaser Deus nunc
apud superos, nunc apud inferos, nunc apud
mortales agentem, variis etiam fungentem
officiis : nunc Ganymedis agentem partes, por-
rigendo Jovi pocula : nunc nuncia perferen-
tem ; nunc animas deducentem ad Charontem ;
nunc negotiatoribus, ac patronis operam dan-
tem, nunc cithara utentem, nunc virga galero
etiam bicolore : Postremo, variis gaudentem
cognominibus. Ea sunt apud Aristophanem
in Pluto : dicitur enim *σεραῖος, ἐμπολαῖος,*
δόλιος, ἡγεμόνιος, ἐναγώνιος, id est, versu-
rus, negotiator, dolosus, viæ dux, certaminum præ-
fectus, apud Hom. & Hesiod. *διάρκτες γάρ-
γαι φόντης*, i. qui animas deducit, Argicida : Di-
citur & Cyllenius, & *ἑωνιος*, i. valde utilis.
Petam Vertumnum deum, cui inde etiam nomen,
quod subinde vertat formam : Petam Proteum

Omnia vertentem sese in miracula rerum :

Petam Empusam ex Aristophanis ranis, id est,
dæmonis genus, identidem alia, atque alia specie
sefe offerentis : Item Morphea, quoscunque ve-
lit vultus induere solitum : Item Circen, venefi-
ciis ac magica virga hominis in varias ferarum
formas vertentem. Nam improbi secum non
constant, sed diversis agitantur affectibus. Petam
καιρόν, i. occasionem, volubilem deum nunquam
sui similem, & huic similem, si videbitur Rham-
nusiam. Petam Jovem, nunc aquilam, nunc cy-
gnum, nunc taurum, nunc aureum imbrem fa-
ctum. Præterea Chimæram capite leonis, ven-
tre virgineo, cauda draconis. Ac varium illud
portentum, quod fingit Horatius in ipsa statim
fronte artis poëticæ. Adducam & Janum bifron-
tem,

tem, & triformem Gerionem, & Bacchum, cui
 poëtae tribuunt *ῥῆνδειαν*, hoc est, *morum lenita-*
tem ac facilitatem ; ac talem in Ranis fingit
 Aristophanes. Et si qua sunt alia apud illos, quæ
 prodigiosæ varietatis imaginem habent. Ad-
 ducam & Ulysssem, quamlibet pro tempore
 personam gerentem : Unde & *καλύτρεπεν* :
moribus versatilem statim in operis initio vo-
 cat Homerus. Deinde à Physicis petam Lu-
 næ similitudinem, nunquam eodem vultu vo-
 lis redeuntis, nunc semiplenæ, nunc plenæ,
 nunc emorientis, nunc renascentis, nunc pal-
 lentis, nunc rubentis, nunc albicantis, nunc
 antecedentis Solem, nunc à tergo sequen-
 tis. Petam similitudinem cœli, verni, aut
 autumnalis, nunc nubili, nunc sereni, nunc
 tranquillī, nunc ventis commoti. Petam colla-
 tionem maris assidue vicibus æstuariis decurren-
 tis, ac recurrentis præcipuè Euripi mira cele-
 ritate septies die, ac nocte reciprocantis? Ad-
 dam Polypum, cujus mutabilitas etiam prover-
 bio focum fecit : Addam Chamælonem colo-
 rem subinde mutantem : Item Pantheram, ac
 pardum versicoloribus maculis variegatum :
 ut si quod est aliud animal hujusmodi : Item
 Anguillam lubricam : Adjungam pueritiæ in-
 ventas mutatum ingenium : Adjiciam mulieris
 peculiarem inconstantiam ; vulgus levi mo-
 mento mobile : Præterea argenti vivi miram mo-
 bilitatem : Arundinem ad omnem auram facile
 mobilem : Foliorum arentium, plumæ ramen-
 que levitatem : Cere flexibilem, ac mollem
 naturam : Somniorum inconstantiam : Rotæ
 volubilitatem : Adducam laminam, quæ sum-
 mis turrium, ac templorum fastigiis solet im-
 poni, quo ventum circumactu suo indicet. Ad-
 ducam bilibrem, facili momento huc atque il-
 luc

luc vergentem : Adducam opus vermicularum, versicoloribus tessellis miram varietatem ostentans. Quædam etiam ingenio finguntur : veluti si quis comparet inconstantis hominis animum, nunc hoc nunc illud cogitantis, speculo rotundo in foro frequentissimo suspenso, quod huc & illuc discursante turba, figuris innumeris varietur : Aut vitro, quod, quemcunque colorem subjeceris, eum imitari videtur : Aut pensili chalybi, quod hinc atque hinc ad motis magnetibus, quorum alter alliciat ad sese, alter depellat, levi momento nunc huc, nunc illuc rapiatur, nec unquam conquiescat. Aut sphæræ in plano volubili. Jam ex historiis mutuo sumam Græcorum genuinam levitatem, quam describit Juvenalis. Lubricam Allobrogum fidem : Pœnos simili morum inconstantia : Scythas indies mutatis pascuis nullam certam incolentes sedem : Virgam Moysis subinde in aliam atque aliam versam speciem : Aristippum quamvis agentem personam, ut quem omnis, ut inquit Flaccus, decuit color, nunc Cynico utentem pallio, nunc regia purpura : Item *ἡμίλευκον*, i. *semialbum*. illum, de quo meminit Lucianus : Catilinam vario ingenio, ex Sallustio : Hannibalem ex T. Livio, ex Valer. Max. quibus alius fuit vitæ tenor in adolescentia, atque in senectute. Rursum ex tertia Horatii Satyra Tigell.

Nil æquale homini fuit illi,

Sæpe velut qui currebat fugiens hostem,

Persæpe velut qui Junonis sacra ferret, &c.

E comædiis exemplum sumetur muliebris inconstantia, Sostrata in Adelphis : Ah mi homo sanus ne es ? an hoc proferendum tibi videtur esse uspiam ? Ac paulò post : Ah minimè gentium, non faciam, proferam. Amantium inconstantiam exprimet Phædria, è rure repente rediens.

diens. Puerilem inconstantiam Antipho ex Phormione. Sed hoc persequi longum est. E Tragediis mutuabor Phædræ variatis secum sententiis, nunc volentem, nunc nolentem. Medeam item, ante filiorum cædem diversis agitaram affectibus. Ab Ovidio Biblidem; Narcissum. A Marone Didonem, jam Ænea parante discessum. Atque hoc genus innumerabiles personas passim exhibent poëtæ. Ex apologis alle-
gabo rusticum illum, qui Satyro admirante, eodem ex ore modo calidum, modo frigidum efflabat: & si qui sunt alii. Nam in præsentia rationem duntaxat ostendimus. E proverbiis mutuabor τὸν παναγὰν ἀρτεμιν, id est, omnibus
variantem terris Dianam. Item: ἀνέμῳ πε-
ρὶ, i. venti campis; & ἡμεταβολώτερος κορόμβῳ,
versatilior cothurno; & ὕδρῳ ποικιλώτερος,
Lydra magis varius; & λιβυκὸν θηρίον, Libyca fera,
aliaque consimilia. Nam ipsi in proverbiis locos
adjuvamus, unde ista peti possint: Et, saxum
quod subinde volvitur, non obducitur musco: Et,
arbor, quæ subinde transplantatur, non gran-
descit. Rursum, ex apophthegmatis addam il-
lud dictum in Ciceronem: Duabus sedere sellis.
Et in eundem à Sallustio scriptum: Aliud stans,
aliud sedens loquitur. Ex Homero ἄλλοπρεπῆλλον,
mutabilem, qui se omnibus accommodat. Sic enim
vocat Martem incertarum partium, quique nunc
cum his sentit, nunc cum illis. Ex Ovidio, ni-
hil illor:

Et tantum constans in levitate sua est.

Ex Horatio, Levior cortice. Et, mutat quadrata
rotundis, Et:

Romæ Tybur amo, ventosus Tybure Romam.
Ex Plauto, Tipula levior. Ex Terentii Phormio-
ne: Volo, nolo: Nolo, volo, quod dictum est,
non dictum est, &c. Ex Euripid. πλάγια γὰρ φε-
ρ.

οἷς τὰ μὲν νῦν, τὰ δὲ πάλαι, τὰ δ' αὐτίκα. Nam oblique *supis*; nunc *hæc*, olim *illa*, statim *alia*. Jam apparet opinor, quanta hujus quoque generis suppellex ex tot scriptoribus colligi possit. Eadem est sententiarum ratio, quas non tantum ab auctoribus sumere, verum etiam pro te novas parere licet. Quibus omnibus si totidem apponas contraria, deinde subjunxeris utrinque finitima, nimirum quam immensus orationis penus futurus sit, vides. At cum tam varius sit usus, id quod diligentius ostendemus in opere, de ratione conscribendarum epistolarum: nihil erit quod non aliquo pacto possis ad locupletandam orationem accommodare. Quandoquidem contraria quoque adhibentur, vel per ironiam, vel per dissimile, vel per comparisonem. Per ironiam, ut si quis hominem nunquam sui similem, Socratem appellet, qui in omni vita semper eodem visus est vultu. Per dissimile, ut si dicas; C. Jul. Cæs. nullius unquam facti prænituit. Hic nihil unquam decrevit, quod non mox resciderit. Per comparisonem, si dicas: Quàm Cato ille, quam Cicero præfractum vocat, à sententia non potuit abduci, tam hic non potest in eadem retineri sententia. Porro finitima quæ sunt, facili deflexu ad vicina trahuntur. Quod genus Persianum illud: tecum habita. Nam etsi propriè quadrat in eum, qui majora molitur, quàm pro sorte sua: tamen quia non esse sua sorte contentum, cum inconstantia cognationem habet, huc torqueri poterit, præsertim cum Seneca scribat: Plurimum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari. Quin eadem simul, & in laudem torqueri possunt: ut si omnium horarum hominem, versatilique ac dextro ingenio laudes, ex inconstantia penario sumes

sumes polypum ad speciem subjecti soli mutantem colorem. Sumes Euripum, ac negabis mare hoc esse tam versatile, quàm hujus sit ingenium: sumes flammam stare nesciam: sumes cœlum subinde alia facie: sumes arundinem utcunque flaverint auræ flectentem sese. Dices sapientis esse pro re nata, pro tempore, pro loco, mutare sententiam, ac vitæ rationem: Stupida saxa, ac brutam tellurem unam non moveri: Ceterum ex animantibus, ut quodque præstantissimum est, ita maximè mobile esse: In universa natura quocunque præclarius est, hoc à quiete longius abesse: Infima est quæ non movetur terra: At mobilis aqua: mobilior aër, ignis hoc quoque mobilior, cœlum, quàm maximè mobile: Proinde mentum hominis, auram atque ignem ab antiquis vocari. Contrà, stultos, tardos, stupidos, lapides, plumbum. In quas res maximè cadit constantiæ vocabulum. Per hujusmodi locos pleraque è constantiæ supellectile ad vituperandum traxeris, & ex inconstantia, ad laudem detorseris. Verum de his, ut modo dictum, alias tempestivius. Nunc reliquas dilatandi sermonis rationes persequamur.

De partium Rhetoricarum multiplicatione.

Crescit oratio numero partium orationis. Ut enim qui brevissimus esse studet, quam potest paucissimis utitur partibus: Ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis & arte præscriptis partibus, aliquid accessionis curabit adjungere. Nam cum in summa tria sint Oratoris officia: docere, delectare, flectere, cui placet brevitās, is uno contentus tantum docebit, quod sit narrando & argumentando, cui copia, simul omnibus utetur, idque in omnibus orationis partibus, non solum in peroratione, aut exordio.

Rursum qui studet brevitati, poterit narratione, aut hac quoque prætermissa, si causæ ratio patietur, esse contentus sola probatione. Atque hæc etiam, ut omitti non potest; ita potest coarctari, cohiberique. Contra qui copiam affectabit, non modo sex illis utetur; Exordio, narratione, divisione, confirmatione, confutatione, peroratione, sed & suo loco latius explicabit exordiorum locos, & in tota oratione, quoties causæ præbebit opportunitatem, exordiola quædam admiscebit, quibus favorem, attentionem, docilitatem retineat, atque renovet, aut tædium discutiat; aut, quæ dicturus sit, præmolliat. Incidunt autem hujusmodi persæpe. Docilitatem potissimum renovamus commodis transitionibus, quarum formulas aliquot superiore commentario proposuimus. Quod genus fuerit: Audistis largitione, corruptela, sanguine, stupro, ac foedissimis artibus paratum honorem: Nunc ostendam illud, quod turpiter est adeptus, turpius administrasse. Attentione renovatur hisce fermè modis: magna sunt hæc, sed levia præ his, quæ nunc dicturus sum, & nunc ad ipsum rei caput accedo. Proinde quæso, ut hæc animis, quam maximè attentis audiatis. Et, sed his longius fortasse sum immoratus, cetera paucis, ac dilucide expediam, si mihi, sicut antehac fecistis aures, atque animos præbere velitis: Et altius paulo repetam, sed ita verba sum facturus, ut neque sine fructu, neque sine voluptate, sitis audituri. Atque id genus aliis modis; Nam bis mille pro rei natura fingi possunt. Tædium discutitur, aut excluditur, hoc pacto. Rogo diligenter auscultetis. Prima fortasse fronte minutum videtur quod tracto, verum si paulisper attendatis intelligetis nimirum sub hac specie maxima Reipub. peri-

pericula occultari. Et quæso, patiamini paulisper, mox aperiam quorsum hæc spectent: Et, nunc rem antehac inauditam audietis. Et, rem accipietis omnium maximè ridiculam. Porro favor iisdem rationibus renovatur, quibus paratur. Insuper & argumentamur aliquoties in exordio: si quid erit amoliendum, quod alioqui sit obfuturum reliqua differenti: verum id non nisi consilio ex rei circumstantiis sumpto.

Narratio vehementer locupletatur Schema-
te, quod quidam appellant *Sermocinationem*: qua uni, aut pluribus personis affingimus sermonem congruentem: veluti Hom. Iliad. γ. facit Priamum senem, Hectorem dehortantem à prælio; posthunc, Hecubam. Item, Iliados ζ. Andromachen uxorem deterrentem à prælio, atque his respondentem Hectorem, mirè servato cujusque personæ decoro. Neque quicquam est admirabilius historiarum scriptoribus. Nam historicis hoc omnium suffragiis permissum est, orationem personis affingere, de Ethnicis loquor: an idem liceat Christianis, in dubio est, nisi quod simile factum videtur in historia septem Macchabæorum, ac præter alios, qui martyrum vitas conscripserunt. Idem sibi permisisse videtur D. Ambrosius in vita beatæ Agnetis. Narratio, præterquam quod aliquando fusius explicatur, & omnibus argumentis, atque affectibus expletur, etiam crescit *ἐπιδιήγησι*. Ea est, ut ostendit Fabius, repetita narratio: quoties res paucis, ac similiter exposita, denuo fusius, & ornatus eadem enarratur. Id quod fit vel invidiæ, vel miserationis causa. Præterea crescit item egressione subjecta. Quod ita demum permittit Fabius, si excursus ille sic adhæreat, ut sit quasi narrationis finis: veluti si atrox fuerit circa finem

nem narratio, prosequamur eam veluti spiritu protinus erumpente indignatione. Atque id quidem in causis seriis, ac periculosis: Cæterum in re ad ostentationem parata, nihil vetat quominus exposita re, in locum aliquem quàm maximè plausibilem, & amœnum expatieris; quo simul & narrationis tadium abstergas, & voluptate sermonis ad futuram probationem reddas alacriores. Hi loci cujusmodi sint, superius est demonstratum.

Propositio dilatabitur primum si pro simplici, duplici, aut multiplici utemur, etiã si una sit satis, propterea quod alios alia movent: ut, si fecisset, præmio magis, quàm supplicio dignus erat. Aut res hæc nec est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest: quod si maximè sit honesta, maximè expediat, maximè sit tuta, tamen fieri non potest, ut consequamur: Deinde si non nudam omnino, sed argumentis obiter interjectis & affectibus accensam proferemus: qualis est illa Cic. pro Mil. Hæc sicut exposui ita gesta sunt, judices: insidiator superatus, vi victa vis, vel potius oppressa virtute audacia est. Deinde miscet affectus: Nihil dico quid Rebuspublica consecuta sit, nihil quid vos, nihil quid omnes boni, nihil sanè id profit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem servare potuerit, quin una Rempublicam vosque servaret. Deinde argumenta congerit: Si id jure non posset, nihil habeo quod defendam. Sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris & mos gentibus feris natura ipsa prescripsit, ut semper omnem vim, quacunque ope pollint, à corpore, capite, à vita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbum judicare: quin simul judicetis, omnibus qui in latrones inciderint, aut illorum

lorum telis, aut vestris sententiis esse pereundum. Mox redit ad affectus: quod si ita putasset, certè optabilius Miloni fuit jugulum dare P. Clodio, non semel ab illo, neque tum primum petitum, quàm jugulavi à vobis, quia se illi jugulandum non tradidisset. Atque item in sequentibus controversiam constituens: Nam locus est notus, repetit summam argumentorum: quibus usus fuerat in exordio. Id tametsi magis licuit Ciceroni, propterea, quod in exordio quaestiones aliquot tractaverat; tamen idem & alibi continget verbis commodè interjectis, maximè in enumeratione aut expositione, quæ est altera divisionis pars, de qua supra nonnihil attigimus, cum de propositionibus ageremus: quod genus fuerit, si dissuasurus Ciceroni, ne vitam ab Antonio accipiat, exustis Philippicis: sic proponas: Primum illud vide, mi Cicero, num te dignum sit, ut immortalem ingenii tui famam, tot partam sudoribus, quaque tuos omnes illustrasti, ob tantulum ævi, quod tam grandi longum superesse non potest, exusto pulcherrimo omnium monumento, repente aboleas. Deinde num forti viro, qui semper omnia, post habuerit libertati, ferendum sit, ut vitam, rerum omnium optimam, & in qua sunt omnia, debeat ei portento, cui quovis etiam nomine obnoxius esse, nemo liber velit. Postremo videat ne parum prudentis sit, in re tanta fidem habere hosti perfidissimo, qui nec amicis unquam fidem servavit: neque perspicere, quod non vel cæco appareat, nihil agere versutissimum carnificem Antonium, nisi ut totum exstinguat Ciceronem. Nam simpliciter proponi poterat hoc modo: Primum non est tanti vita: Deinde miserum, debere vitam inimico: Postremo, decipere cupit Antonius, non servare. Quod si qua propositio durior videbitur,

eam oportebit, velut exordiolo præmollire: ut, proposueris laudare Platonis dogma de uxori-
bus communibus, ut hoc exempli causa sumat-
ur, dices, te non fugere, quod rem omnium
sententia absurdissimam polliceri videris: ve-
rum illud orabis, ut tantisper iudicium suum
differant, donec argumentorum summam au-
dierint, nihil diffidere te, quin penitus exposita
re, sint in diversam sententiam pedibus ituri,
tantum illud cogitem, hoc quicquid est: non
esse temerè dictum à tanto philosopho, quique
ceteris in rebus ob excellentiam ingenii divini
cognomen promeruit: verum quod in formis
hominum, idem in rerum iudicio usu venire:
quasdam si procul, & oscitanter adspicias, nihil
venustius: fūco videlicet oculis imponente:
Sin propius, ac fixius contempleris, jam quod
paulò ante mirè blandiebatur oculis, maiorem
in modum incipit displicere. Silenis, nisi expli-
ces quid magis ridiculum? Sin explices, quid
augustius? Adeo veritas latet in abdito, nec
oportet in dijudicandis rebus populum aucto-
rem sequi, cui semper pessima, pro optimis, pro-
bari consueverint. Ergo seposito paulisper re-
cepta illa, & animis penitus infixæ opinione, rem
ipsam iudicio perpendant, nec prius in hanc, aut
hanc partem flectant animum, quàm totum ar-
gumentorum orbem acceperint. Quædam enim
forte, quæ per se sùtilia videri possint. Verum si
quis inter se conjuncta perceperit, is demum
veri concentum, & harmoniam sensurus est,
Hujusmodi præfatiuncula pro causæ natura
commodè afficta, nonnunquam expedit audi-
toris animum ad secuturam argumentationem
præparare.

Jam veræ probationes, præter eas locupletan-
di rationes, quas superius ostendimus, crescunt
labefa-

labefactione, seu præparatione & asseveratione. Labefactamus autem seu præparamus duobus modis: Propositionibus: nunc autem voco propositiones, non quæ summam causæ complectuntur, sed veluti singularium partium collectiones, seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentorum proponere, & easdem in fine vehementias per affectus, aut per epilogum repeterè. De hoc genere dictum est superioribus titulis. Præterea cum ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus. Cujusmodi est illud Cic. pro Mil. Sed antequam ad eam orationem veniam, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in senatu sæpe ab inimicis, & improbis sæpe jactata sunt, & in concione etiam paulò ante ab accusatoribus, &c. Cum inimicos & improbos nominat, jam hoc ipso non parum fidei abrogavit adversariorum propositioni. Deinde propositionem ipsam per ironiam elevat: negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum fateatur. Nam atrocitas illa verborum. Negant intueri lucem fas esse, pro eo quod erat, puniendus est, cum irrisione pronuncianda est. Adjunguntur hujusmodi præparationes singulis etiam collectionum partibus: quandoquidem eodem in loco M. Tull. exemplis refutaturus, quod erat propositum, ita præparavit: In qua tandem urbe homines stultissimi hoc disputant? Deinde adjungit exemplum M. Horatii, cum sororem occidisset, absoluti. His non absimiles sunt observationes, quæ cum argumenta non sint, tamen sæpenumero pondus habent argumenti, si probationibus admisceantur: ut quis tam cæcus, qui hoc non videat? quis tam impudens, ut neget? Et illud: Stultius est, quàm ut refelli debeat: Quis e, non intelligit? &c. Et, perfrica faciem,

& aude negare. Hæc cum ita sint, quæ tandem impudentia est, &c. Locupletantur & singulæ collectiones epilogis particularibus, quæ summam rationem paucis comprehensam, auditori denuo sub oculos revocant, ut majore cum fide conclusio succedat; quæ quidem in re frequens est M. Tull. propterea quod latius explicet argumentationis aciem. Hujus generis exemplum erit illud ex oratione pro Pompeio: Quare videte, num dubitandum vobis sit omni studio in id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum civium, cum Repub. defenduntur. Denique crescunt & excursionibus per amplificationem, ut singulis probationibus suos affectus adjiciamus, ad quod propriè destinata est conclusio: quam si copiosam esse volumus, geminam efficiemus, ut simul & per Epilogum præcipua argumenta recenseantur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Aristotele & Quintil. petere licebit. Quin & poëtæ in hoc genere miri sunt. Vehementiores quos Græci *πάθος* vocant, suppeditant Ilias Homeri, ac Tragœdiæ: moderatiores illos, qui delectant potius, quàm perturbant subministrant Odessææ Homeri & Comœdiæ. Quanquam in Iliade Græcorumque tragœdiis sæpe miscentur *πάθος*. Sic enim Græci vocant affectus Comicos: Latino-
rum Tragœdia parcius hoc genere utitur. Inter affectus autem ponenda delectatio; quam hæc non in peroratione tantum, verum in tota oratione, cum res feret, debet admisceri. Porro quid cuique jucundum sit, Aristoteles in affectuum locis diligenter prosequitur: & de facetiis Marc. Tull. Et Quintil. de risu scripsere, traditis jocandi rationibus. Delectatio quæ petitur à Comicis affectibus: præcipuè locum
habet.

habet in narratione, vel quia rem veluti subi-
ciunt oculis, vel quia ab omnibus agnoscuntur.
Quis enim non cum voluptate legat, quomodo
apud Hom. Andromache Hectori armato oc-
currit, ad portam civitatis, qua proditurus erat
in prælium, non sola (neque enim id decet pu-
dicas matronas) sed comitabantur pedisequæ,
puerum in ulnis gestans Astyanacten, Hectoris
filium, patri unicè charum, & quod addit Ho-
merus pulcro sideri assimilem, quo per hunc
uxor expugnaret affectus mariti. Hector tacitè
arrisit conspecto puero: Andromache propius
astans, dextram porrexit, ac nominatim com-
pellavit. Deinde post affectam utrique congruen-
tem orationem, cum Hector infantem appeteret
osculaturus: Ille tetricus armorum splendore, ac
crista è galeæ fastigio minitante, clamans reflexit
se in sinum nutricis. Hic risit uterque, pater &
mater. At Hector sublatam è capite galeam hu-
mi deposuit, atque ita puerum amplexus, oscu-
latus est. Mox ei fausta precatus, tradidit ma-
tri; illa eum excepit in sinum benevolentem
δακρυόεν γελαίσασα, id est, lachrimabile ri-
dens. Ea res Hectori movit misericordiam, at-
que uxorem manu sustentans, consolatur, no-
mine eam appellans, mox reponit galeam: illa
marito obtemperans, domum se recipit, ibi mu-
liebri fletu complentur omnia, quod crederent
cum ex eo prælio non rediturum, Itaque spiran-
tem adhuc, pro mortuo, deflent. Interim non
mediocrem addunt gratiam intermixta epitheta
κροβαίολος ἔκτωρ, id est, variegata galea He-
ctor, & *ἔ παδὲς ὀρέξατο γαῖδιμος ἔκτωρ*, id
est, suum puerum desiderabat clarus Hector, &
ἠζώνοιο τιθήνης, id est, benecinctæ nurien & *λόφον
ἱππιοχαίτην*, id est, cristam ex fetis equinis, & *πατὴρ
τὲ φίλος καὶ πότνις μήτηρ*, id est, carus pater ve-
neranda.

*neranda mater, &, κόρυθα παμφανόωσαν, καὶ
 φίλον υἱόν, id est, galeam splendens & carum fi-
 lium, &, ἀλεχέτω φίλης, id est, conjugis dilectæ, &
 quod indicamus. κηῶδεὶ κόλπῳ, id est, sinu redo-
 lenti, &, κόρυθα ἱππεύ, id est, conum ex cauda
 equina. Hæc virtus præcipuè in causa est, cur ne-
 mo legens Homerum saturetur, sed perpetua vo-
 luptate ducatur. Hi sunt affectus, de quibus scri-
 pit Horat.*

Morataque rectè

*Fabula nullius Veneris sine pondere & arte,
 Valdius oblectat populum meliusque moratur,
 Quam versus inopes rerum nugeque canora.*

Sunt hujusmodi narrationes aliquot insignes
 apud M. Tull. veluti in Philippica 2. de Anto-
 nio : vehabatur in effedo tribunus plebis, lictor-
 es laureati antecedeabant : inter quos aperta le-
 ctica Mima portabatur, &c. Nam indicasse lo-
 cum satis est : Sunt in eadem oratione & aliz,
 quomodo capite involuto ad amicam litteras
 anatorias pertulerit : quomodo consul in luper-
 calibus cucurrerit. Delectant & illa cum non
 actio tantum : sed agentium gestus quoque de-
 scribitur : quale est illud in Pisonem : Ita enim
 sunt perscriptæ scitè & literatè, ut scriba, ad æra-
 rium qui eas retulit, perscriptis rationibus se-
 cum ipse, caput sinistra perfricans, commur-
 muratus sit. Ratio quidem herclè apparet, ar-
 gentium ἀχέλαι Rursum illud. Respondes, alte-
 ro ad frontem sublato, altero ad mentum de-
 presso supercilio, crudelitatem tibi non placere.
 Quanquam hæc interim & ad fidem orationis fa-
 ciunt, quum ea quæ velut extra narrationis ne-
 cessitatem adjiciuntur, simplicitatis habent spe-
 ciem. Fabius miratus narrationem M. Tull. pro
 Mil. Milo cum in Senātu fuisset eo die, quo à se-
 natu dimissus est, domum venit, calceos, & ve-
 stimenta

stimenta mutavit: paulisper, dum se uxor, ut sit, comparata, commoratus est.

Sunt item figuræ, quæ ad orationis jucunditatem pertinent, quasi non magni negotii est ex artis præceptis petere, & à nobis, nisi multis verbis, referri non poterant. Delectant & allusiones, sed agnoscentem duntaxat. Itaque in loco adhibendæ.

Epilogus.

Ergo cui placebit Laconica illa breviloquentia: primum Atticorum exemplo, præfationibus, & affectibus absteineat, rem simpliciter ac summam exponat: argumentis non omnibus utatur; sed præcipuis duntaxat: eaque non explicatim, sed confertim adhibeat, ut in singulis propè verbis sit argumentatio, si quis explicare velit: sit docuisse contentus, ab amplificationibus, ab asseverationibus, à similibus, exemplis, sententiis, epiphonematis, fabulis, apologis, allusionibus, facetiis temperet, nisi quid horum ita erit necessarium, ut citra flagitium omitti non queat: Item, ab omnibus figuris, quæ vel amplam, vel illustrem, vel acrem, vel ornatam, vel jucundam reddunt orationem, absteineat, Rem eandem ne aliis atque aliis formis tractet, & singula verbis significantibus explicet, ut multo plus intelligatur, quam audiatur, & aliud ex alio colligi possit. Contrà, qui copiam sequitur, singula dilatare studebit, his fermè, quas dixi, rationibus.

Quid utrobique vitandum.

Ac caveat uterque, ne quod fere sit, affectatione in finitima vitia delabatur. Brevitatis amator videat ne tantum hoc agat, ut pauca dicat: sed optima, quàm potest paucissimis; & cui placeat Homericum illud: *παῦρα μὲν*, i. pauca quidem, eidem placeat & hoc, quod proxime sequitur;

tur, ἀλλὰ μάλ᾽ ἀγίως, *i. valdè argutè.* Et cui probatur, ἐπολύμυθος, *i. non multiloquus,* non prætermittat & hoc, quod statim subjicitur, ἐδ' ἀεὶ ἀμείβεσθαι *i. non errans verbis.* Nam nihil æquè convenit breviloquentiæ, quàm verborum proprietas & elegantia: cui si accesserit simplicitas, faciliè vitabitur obscuritas, vitium quod plerunque brevitatis studium comitari consuevit. At hic rursus videndum, ne frigescat oratio, dum nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, ut per se nonnullos aculeos tacitè infigat animis: Tum omni Attico lepore condienda erit. Illud imprimis cavendum, ne brevitatis studio necessaria dictu prætermittamus. Contra, qui copiam petet, delectum item adhibeat oportet, & verborum, & rerum & figurarum: ne rationes sint fuitiles, exempla parum idonea, sententiæ frigidae, excursus æquo longiores, parumque tempestivi, ne figuræ durius affectatæ. Quapropter ordinis, ac dispositionis summam oportet habere rationem, ne rerum indigesta turba, totus sermo perturbatus sit, & confusus. Et ubique tedium varietate, jucunditate, risuque levandum. Varietas potissimum petitur à figuris, & ab eisdem, jucunditas. Risus ab his præceptis, quæ tradidit Cicero. Sunt autem peculiæ partium varietates non negligendæ: Proinde expediet plurimorum exordiorum formulas in promptu habere. Sunt & narrationis complures modi: sunt argumentationum diversæ formæ: neque simplex affectuum natura, sed hæc à Rhetorum præceptis petantur, oportet. Admonendum hoc quoque, ne quovis in loco parem copiam affectemus. Sunt enim quædam sterilia. Verum relictis his quæ natura copiam non admittunt, partes maximè fœcundas atque tractabiles deliga-

ligamus, nisi forte periclitandi, aut ostentandi ingenii causa libeat aliquando ex musca, quod aiunt, elephantum facere : quemadmodum Favorinus, febrim : Sinesius, calviciam : nos stultitiam encomio, & ancoram Aldinam laudavimus in proverbiiis. Sed in exercendo detur venia, si luxuriet adolescens. Ceterum ubi non luditur, sed res seria cum periculo agitur, ibi Rhetor non stultus, adhibito consilio, copiae modum ex utilitate causae metietur.

Peroratio.

Adjeceram exemplum thematis in arctum contracti, & ejusdem fufius explicati, quod hic non addo, ne sarcina major videatur accessio, Liber extat ad illustrissimum principem juniorem Guilhelmum ducem Clivensem, titulo : De pueris statim, ac liberaliter instituendis.

FINIS.

EPI.

E P I T A P H I A,
A C T U M U L I, Q U I B U S
D. Erasmi mors defletur.

Tumuli XVII. per Vitum Coppum,
Selatistadii bonas literas profi-
rentem.

I.

HEi mihi quod precibus fatales flectere divas
Nemo potest, & quod mors sua quemque manet.
Si vita possent Graiae Latinaeque Camænae,
Tempora Nestoreos ducere ad usque dies.
Unus qui Pylii superaret secula pensi,
Hic Desiderius dignus Erasmus erat,
Seu mores, vitamque viri linguamque disertam.
Seu spectes docti pondera iudicii.
Abstulit hunc terris pleno jam stamine Parca,
Viveret ut posthac liber ab invidia.

II.

Non cineres orno, quamvis sim splendidus arte :
Sed me plus multo condecorant cineres.
Ævi me tandem consumet longa vetustas :
Illos non poterit reddere tempus edax.
Hoc vir commeruit, studio, cui postera secla
Vix sunt eloquio progenitura parem.
Tum Desiderii cessabit nomen Erasmi,
Cum Rhenus nullas siccus habebit aquas.

III.

Hoc Desiderio marmor decoratur Erasmo.
Hinc noto celsi sidera ad usque poli.
Rupturae nunquam fatalia flamina Parcae,
Illi, ut superis sic placuisset, erant.
Eloquio similem non hinc Germania vidit :
Nec forsitan posthac est habitura parem.

IV.

EPITAPHIA.

IV.

Falleris, extinctum vita qui credis Erasmus :
Jam rursus maestis vivit ab exequiis.
Nec mirum, summo si Phœnici studiorum
Ipse potest vitæ reddere dona cinis.

V.

Sic vita Desiderius decessit Erasmus,
Oppetere est vita si meliore frui.

VI.

En Desiderii maestum post funus Erasmi.
Molliter hoc recubant ossa quieta solo.
Fama tamen, nomenque viri durabit ubique.
Græcia donec erit, donec erit Latium.

VII.

Hoc Desiderii saxo tumulatur Erasmi
Corpus ; sed volitat fama per ora virum :
Quæ Sythicus Boreas, quæ nubifer intonat auster
Et qua tellurem cernit uterque polus.

VIII.

Hic Desiderii cineres conduntur Erasmi,
Qui junxit Latiis Attica mella javis.
Mirtia Roma suo quantum debet Ciceroni,
Huic tantum debet Teutona terra viro.

IX.

Hoc Desiderii tumulo conduntur Erasmi
Ossa, viri nomen replet utrumque polum.
Hic meruit tanto Germanis laude referri,
Orator quanta Tullius Ausoniis.

X.

Hoc marmor condit defuncti corpus Erasmi,
Qui clarus summo floruit eloquio.
Huic quæsitus honos studiis, & fama manebit,
Gramina dum tellus, dum geret astra polus,

XI.

Clauditur hoc tumulo defuncti corpus Erasmi,
Quem sinet haud unquam posthuma fama mori,
Ingenio quæsitus honos sine fine manebit.

Dum fuerint Graii, dum fuerint Latii. XII.

EPITAPHIA.

XII.

*O fati legēs, O ferrea jura sororum.
Quān nulli fas est perpetuare dies,
Urna quiescentis cineres hæc condis Erasmi,
Fama locum nusquam, quo capiatur, habet.*

XIII.

*Post cineres Phoenix vivit, post funus Erasmus
Floret, & à tristi major in orbe rogo est.
Hunc celebrant Graius, Latius, Germanus, Iberus,
Et Gallus : vita est, hac ratione meri.*

XIV.

*In dubio est, vivat ne, an sit defunctus Erasmus :
Clanditur hoc ejus pars minor in tumulo.
Pars melior cælum lustrat, terrasque pererrat,
Pars melior vivit, pars minor interiit.*

XV.

*Lachrymarum te rogo jam siste rivulos
Viator, & dulcem quietem floribus
Orna tumulum Sabæo thure confovens.
Vixi satis : fati peregi tempora :
Non otio, sed duris me laboribus
Unus, quo plurimis prodessem, subdidi.
Sic docta primum bella gessi Palladis,
Ut me ducem mirata sit Germania.
Suum me sæpius Ciceronem dictitans.
Tandem sacris sum litteris immortalis
Hac fata lege subire, an non est vivere ?
Rude donari nisi forsitan mori putas.*

XVI.

*Post cineres vivo, doctis ego nomine Graius,
Hispanis, Gallis, notus & Ausoniis,
Eloquio per me pugnax Germania culta est
Meque à barbarie vindice tuta manet.*

XVII.

*Vita me functum qui credis forte viator
Erras, perpetuo nomine vivo, vale.*

SIMON

EPITAPHIA.

SIMON GRINÆUS.

*Si sacris fas urnis inscribere verum,
Abstinet & solis manibus invidia
Vix mihi vix dederis sua quem sunt non mala secla
Mirata, & vivum quem coluere magis.*

EUSTACHIUS. QUERCETANUS.

*Ut Musas, pulsa sub tartara doctus Erasmus
Barbarie, ingratis reddidit Ausoniis.
Ne se confectum Musarum nomine sævis.
Morsibus aspiceret disaniari, abiit.*

GUILHELMUS BIGOTIUS Lavalonlis.

*Aspiciens meritis haud respondere favorem,
Sunt ubi haud meritis præmia, Erasmus abit.
Si petis, hic locus, ubi degere tutus ab hujus
Temporis ingrati garrulitate queat.*

JOANNES BRESSANUS

*Hoc tegitur tumulo doctissimus undique Erasmus,
Qui triplicem linguam calluit egregie :
Scilicet Hebræam, Graiam, pariterque Latinam,
Ut genuinam illi quamlibet esse putes.
Hic tantum studiis studiosus contulit orbi,
Quantum ferè Clarii fax radiosa Dei
Quid tegitur dixi, quem quælibet ora tuetur,
Quique oculis hominum notus ubique patet.
At tegitur corpus : sed nomen, gloria, honorque
Clara micant, nullo deficientque die.*

N. Ex BRABANTIA.

*Hic Desiderius requiescit Erasmus, amarum
Qui desiderium liquit in orbe sui.
Mens habitat cælo, nomen vix clauditur orbe,
Scripta viri & mundum conterit una dies.*

EPITAPHIA.

NICOLAUS BORBONIUS.

*Lis oritur; meus est Germania dicit, Erasmus.
Gallia reclamans asserit esse suum;
Hanc interveniens litem mala Parca diremit.
Neutrius hic vestrum, sed meus, (inquit) erit :*
JOANNES MORRELLUS
Ebrudunensis.

*Ingenio quisquam si vivit, vivis Erasme,
Scripta manent ullā non peritura die.
Nam tua vel printæ relegent qui sola juventa,
Dicere cogentur, magnus Erasmus erat.
Gloria si quamvis multorum tacta sagittis,
Non tamen à quoquam gloria læsa tua.
Promptius hanc fuerit linguis lacerare malignis,
Æquo virtutes quā superare pede.
Jam tua convellant dictis, laudentve, quid inde
Stant merita & virtus, gratia, lausque tamen.*

ALIUD EJUSDEM.

*Corpus homo, superis animam, dat nomen in ævum
Lex, pietas, virtus, Roterodame, tua.*

WLPUS CISSEUS FRANEKERENSIS.

*Nosti qui requiescat hic ad aram
Summam marmore testus, ô viator ?
Dicam, Roterodamus est Erasmus.
Illum mors rapuit severa nuper,
Musarum è gremio, heu dolore & alto
Musis vulnere cordis hinc relicto ?
Harum num pater, & patronus ille
Vindex, tutor erat, decus, columna.
Summo barbarie labore pulsa,
Musas restituit suo nitori,
Sed quæ præmia tandem habet laborum ?
Hæc dulcem requiem supernus illi
Dat cum pace pater, suos & inter
Electos numerat : vale viator.*

JOANNES HUSERUS.

*Hic magnus parvo sub saxo dormit Erasmus,
Orbem qui studiis suscit at usque bonis.*

IN.

EPITAPHIA.

INSCRIPTIO IPSIUS MONU-
menti in primaria æde sacra inclytæ
urbis Basilienfis.

CHRISTO SERVATORIS.

Des. Erasmo Roterodamo, viro omnibus modis
maximo, cujus incomparabilem in omni disci-
plinarum genere, eruditionem pari conjunctam pru-
dentia, posterì & admirabuntur, & prædicabunt,
Bonifacius Amerbachius, Hieronymus Frobenius,
Nicolaus Episcopiùs, heredes, & nuncupati suprema
sue voluntatis vindices, patrono optimo, non me-
morie, quam immortalem sibi editis lucubrationi-
bus comparavit, iis tantisper dum orbis terrarum
stabit superfuturo, ac eruditis, ubique gentium col-
locaturo, sed corporis mortalis, quo reconditum sit
ergo, hoc saxum posuere. Mortuus est 4. Idib. Jul.
jam septuagenarius. Anno à Christo nato 1536.

GIBERTUS COGNATUS.

*Magnus Roterodamus ille noster :
Hæc qua secula neminem tulerunt
Majorem, neque prisca clariorem
Norunt tempora, nec cui futura
Parum posteritas habebit, ecce,
Hoc sub marmore mortuus quiescit.*

NICOLAUS EPISCOPIUS.

*Delitiæ Christi fugitat super æthera Erasmus
Terricolum insensus fraudibus ac scelere.
Cedere pollutis decus hoc mortalibus ultra
Noluit omnipotens, esse suum voluit.
Divorum inque choro divum versarier usque
Deserto terris nomine perpetuo.* **IDEM.**

EPITAPHIA.

IDEM.

*Artes omnigenas tentat cum Phæbus in unum
Cogere, & exemplar perficere eloquii,
Musarumque suum quæque addit minus acervo,
Quo parti ex omni sit decor, atque nitor,
Dotibus in nobis tot cultus prodit Erasmus
Secula cui similem nulla tulere virum.
At gemmam eximiam vilescere rector Olympi.
Non passus terris, fulgida in astra tulit.*

HIERONYMUS

Frobenius.

*Marmoreo jacet in tumulo modo mutus Erasmus,
Orbis enim linguam sustulit inde sibi.*

EPITAPHIORUM FINIS.

DE EODEM.

*C*opia commendat sermonem Docta probatum,
Quæ decus ingenii, culta labore, refert :
Doctrina insignis virtuteque clarus Erasmus,
Idem non minima dexteritate docet.
Hic vir, hic est celebris Romane gloria lingue
Quam studio immenso protulit, arte dedit.
Percipiet fructus, jucundaque gaudia sumet,
Perlegit illius qui bona scripta viri.
Gloria vera manet doctis, sunt cetera vana.
Nam virtus nullo tempore clara perit.

I N D E X

Capitum & Titulorum.

L I B R I I.

<i>Periculosam esse copiam</i>		<i>Obscœna</i>	<i>ib.</i>
<i>affectionem pag. 5.</i>		<i>Novata</i>	<i>24</i>
<i>A quibus inventa copia</i>		<i>Artatum propria voca-</i>	
<i>6</i>		<i>bula</i>	<i>27</i>
<i>Auctores ut luserint o-</i>		<i>Ratio variandi per E-</i>	
<i>stentatione copiam</i>	<i>7</i>	<i>nallagen</i>	<i>29</i>
<i>Quibus vitio data copia</i>		<i>Variatur numerus</i>	<i>31</i>
<i>immodica</i>	<i>8</i>	<i>Persona</i>	<i>ibid</i>
<i>Ejusdẽ artificis esse bre-</i>		<i>Genus</i>	<i>32</i>
<i>viter copiosq; dicere</i>	<i>9</i>	<i>Casus</i>	<i>33</i>
<i>De stulte affectantibus</i>		<i>Species</i>	<i>ib.</i>
<i>vel brevitatem, vel co-</i>		<i>Figura</i>	<i>34</i>
<i>piam</i>	<i>10</i>	<i>Tempus</i>	<i>35</i>
<i>Duplicem esse copiam</i>	<i>ib.</i>	<i>Modus</i>	<i>ib.</i>
<i>Quas ad res conferat hæc</i>		<i>Declinatio</i>	<i>ibid.</i>
<i>exercitatio</i>	<i>11</i>	<i>Conjugatio</i>	<i>ibid.</i>
<i>Quibus exercendi ratio-</i>		<i>Variandi ratio per Anto-</i>	
<i>nibus hæc facultas pa-</i>		<i>nomasiam</i>	<i>36</i>
<i>retur</i>	<i>12</i>	<i>Variandi ratio per Peri-</i>	
<i>Prima præceptio de co-</i>		<i>phrasin</i>	<i>ibid.</i>
<i>pia</i>	<i>13</i>	<i>Etymologia</i>	<i>37</i>
<i>Prima variandi ratio per</i>		<i>Notatione</i>	<i>ibid.</i>
<i>synonymiam</i>	<i>17</i>	<i>Finitione facta variatio</i>	
<i>Vocabula sordida</i>	<i>19</i>		<i>ibi.</i>
<i>Inusitata</i>	<i>ibid.</i>	<i>Variandi ratio per meta-</i>	
<i>Poëtica</i>	<i>20</i>	<i>phoram</i>	<i>38</i>
<i>Prisca</i>	<i>21</i>	<i>Deflexio</i>	<i>ibid.</i>
<i>Obsoleta</i>	<i>ib.</i>	<i>Ab irrationali ad ratio-</i>	
<i>Dura</i>	<i>22</i>	<i>nale</i>	<i>ib.</i>
<i>Peregrina</i>	<i>23</i>	<i>Ab animali ad non ani-</i>	
		<i>mal</i>	

I N D E X.

<i>mali aut contra</i>	39	<i>runt</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ab animali ad animal ib</i>		<i>Semper dum vivam tui</i>	
<i>Ab animato ad inanimatum aut contra</i>	<i>ibid.</i>	<i>meminero</i>	60
<i>Metaph. reciproca</i>	40	<i>Quibus modis tribuimus</i>	
<i>Variandi ratio per Allegoriam</i>	41	<i>plura ex aequo</i>	69
<i>Variandi ratio per catachresin</i>	42	<i>Quæ commodius copulent contraria</i>	72
<i>Variatio per onomatopœiam</i>	43	<i>Quibus modis equaliter removemus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Variatio per metalepsin</i>	44	<i>Quibus modis tribuimus inæqualiter</i>	73
<i>Variatio per metonymiam</i>	<i>ibid.</i>	<i>Quibus modis inæqualiter removemus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Variandi ratio per synecdochen</i>	46	<i>Quo pacto tribuamus ordine</i>	74
<i>Variandi ratio per equipollentiam</i>	<i>ibid.</i>	<i>Per comparativum effertur sententiæ</i>	<i>ibid.</i>
<i>Variandi ratio per comparativa</i>	47	<i>Formula augendi positivi</i>	75
<i>Variatio per Relativorum commutationem</i>	48	<i>De variando positivo</i>	77
<i>Variandi ratio per amplificationem</i>	<i>ibid.</i>	<i>Rationes minuendi positivum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Variatio per hyperb.</i>	49	<i>Quibus rationibus augeatur comparativus</i>	78
<i>Variandi ratio per periphrasim</i>	<i>ibid.</i>	<i>Quibus modis imminuitur comparativus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Variatio per compositionem</i>	50	<i>Quibus rationibus augeamus superlativum</i>	79
<i>Variatio per syntaxin</i>	51	<i>Periphrasis comparativi</i>	<i>ibid.</i>
<i>Variatio per mutationem figure variis modis</i>	52	<i>Quibus modis superlativum variamus</i>	81
<i>Experientiæ miræ in variando</i>	53	<i>Variorum exemplorum variatio</i>	83
<i>Variantur, Tuae literæ me magnopere delecta-</i>		<i>Communis omnium graduum variatio</i>	88
		<i>De propositione generali</i>	91

INDEX.

De propositione non generali	92	Tua caussa	ibid.
Elegantia signorum	93	Verum nec ne	ibid.
Uterque neuter	95	Concedendi	113
Semper, sæpe	ibid.	Parum abesse	ibid.
De varietate negationis	96	Incertitudinis	114
De tribus negationib. ib.		Correctionis, & occupationis formula	ibid.
Synonyma negandi	ibid.	Auctores citandi formula	115
Connectendi formula	97	Variatio imp. modi	116
Transitionum formula	99	Variatio futuri	ibid.
Are & persona	100	De periphrasi generali verborum	117
Ex more	ibid.	De modo potentiali	ib.
Subornandi	ibid.	Æstimandi verba	118
Renovandi	101	Emendi formulæ, & similia	ibid.
Finales formulæ	ibid.	Discriminis formulæ	119
Causales formulæ	102	Affirmandi formulæ	120
Dignus, & indignus	104	Accusandi formulæ	121
Decet	105	Formulæ utilitatis	122
Neceffitatis vocab.	ibid.	Præfagii formulæ	123
Libertatis	ibid.	Officiendi, & juvandi	124
Statuendi	106	Functionis formulæ	ib.
Affentiendi	ibid.	Quibus modis tribuimus aliquid	126
Dissentiendi	107	Titulorum variatio	127
Precandi nomina, & verba	ibid.	Gratulandi verba	ibid.
Primi supini variatio	108	Gratias agendi	128
Dividendi formulæ	109	Referendi beneficium	ib.
Distribuendi formulæ	ib.	Originis verba	129
Prohibendi aut impediendi signa	110	Pensandi verba	130
Dubitandi	ibid.	Apertitudinis formulæ	ib.
Sine & citra	111	Ablegandi verba	131
Ostentandi	ibid.	Proficiscendi verba	132
Corrigendi sanandiq; ib.		Conatus	ibid.
Blandiendi, sive hortandi	112	Explic. & implicandi	verb.
		N.	

INDEX.

verb.	133	Ludorum vocabula	147
Verba finis seu propositi	ibid.	Agere delectum	ibid.
Qua est impudentia	134	Adimendi honorem	148
Quam ut, quam qui	135	Persuadendi	ibid.
Bene est	ibid.	Inferendi seu ratiocinan-	ibid.
Mea sententia	ibid.	di	ibid.
Plus, & plusquam	ibid.	Nil nisi	149
Ad summum, ut mini-		Laudandi ac vituperan-	
mum	136	di	ibid.
Morem gerendi	137	Summa	150
Rogandi	ibid.	Perdendæ operæ	151
Ignoscendi	ibid.	Fructus	ibid.
Abrogandi	138	Impudentiæ	ibid.
Ornandi verba	ibid.	Affectandi verba	ibid.
Inter cœnam	ibid.	Ignorandi, aut contrari	152
Post cœnam	139	Turpe est, & similia	ib.
Similitudinis verba	ib.	Quin &, Ut non	ibid.
Mutui	140	Id quod, quod : ita ut, ut	
Fallendi	ibid.		153
Est amicus	141	Amplificandi verba	ib.
Sperandi verba	ibid.	Reciproca constructio	
Ad verbum	ibid.	quorundam	ibid.
Ironiæ verba	142	Non contentus	ibid.
Extrahere diem	ibid.	Satisfaciendi verba	154
Paratum ac facile	ibid.	Impunitatis aut contrari	ib.
Depellendi	ibid.	Suadendi aut consulendi	
Agnoscenti	143		155
Ab adolescentia	ibid.	Prudens	ibid.
Accuratè	ibid.	Causa	ibid.
Perficiendi	144	Dierum notatio	156
Committendi	ibid.	De numeralibus	ibid.
Amandi	ibid.	Adverbia temporis	158
Cupiendi	145	Annumerandi	160
Malè precandi verba	ib.	Initium, ac finis	161
Pollicendi	146	Major opinione	162
Principatus	ibid.	Contingendi verba	163
		Refugiendi	ibid.

Officiorum

INDEX

<i>officiorum vocabula</i>	164	<i>Affcribendi, & imputan-</i>	
<i>Studii</i>	ibid.	<i>di</i>	ibid.
<i>Vitiandi</i>	ibid.	<i>Additionis</i>	176
<i>Solitudinis</i>	165	<i>Facultasis</i>	177
<i>Sensus</i>	ibid.	<i>Furandi</i>	ibid.
<i>Præstandi re</i>	166	<i>Diffandi</i>	178
<i>Pœnitendi</i>	ibid.	<i>Tempestivè, &c.</i>	179
<i>Diffidii</i>	ibid.	<i>Ante tempus</i>	ib.
<i>Reconciliandi</i>	167	<i>Post tempus</i>	180
<i>Sapit, aut contrà</i>	168	<i>Celeritatis</i>	ibid.
<i>Excipiendi, sive exclu-</i>		<i>Spacium loci exiguū</i>	181
<i>dendi</i>	ibid.	<i>Spacium magnum loci,</i>	
<i>Ut vis aut contrà</i>	169	<i>aut temporis</i>	ibid.
<i>Comperta</i>	ibid.	<i>Metuendi</i>	182
<i>Copia</i>	ibid.	<i>Aptitudinis, aut contrà</i>	
<i>Indicta caussa</i>	170		ibid.
<i>Prosperitatis, aut contrà</i>		<i>Moriendi</i>	183
	ibid.	<i>Mortis spontaneæ</i>	184
<i>Antiquitatis</i>	171	<i>Mortis adauctæ</i>	ibid.
<i>Totum</i>	172	<i>Propositi</i>	185
<i>Perspicuitatis</i>	ibid.	<i>Periculi imminentis</i>	ib.
<i>Nobilitatis, & contrà</i>		<i>Facile, difficile</i>	186
	173	<i>Prætextus</i>	ibid.
<i>Violentiæ</i>	ibid.	<i>Temeritatis</i>	ibid.
<i>Rumoris</i>	174	<i>Exsequiarum</i>	187
<i>Exempli</i>	ibid.	<i>Consuetudinis, aut con-</i>	
<i>Internecionis</i>	ibid.	<i>trà</i>	ibid.
<i>Atrox</i>	175	<i>Tarditatis</i>	188
<i>Asgoris</i>	ibid.	<i>Non ultrà</i>	ibid.

Capita seu tituli secundi libri.

<i>PRima locupletandi ra-</i>		<i>Omnibus naturæ fortu-</i>	
<i>tio</i>	189	<i>næque dotibus præditus</i>	
<i>Rem universam luxu</i>			191
<i>perdidit</i>	ibid.	<i>Totus commaduit</i>	193
<i>Cyclopædiâ absolvit</i>	190	<i>Secunda ratio</i>	ibid.
			Ez

INDEX.

<i>Ea ex virgine filium su-</i>		<i>Tertius modus locuple-</i>	
<i>stulit</i>	194	<i>tandi</i>	233
<i>Urbem capit</i>	ibid.	<i>De parabola</i>	237
<i>Tertia ratio</i>	ibid.	<i>De imagine</i>	240
<i>Quarta ratio</i>	195	<i>De contentione demon-</i>	
<i>Quinta ratio</i>	ibid.	<i>strativa</i>	242
<i>Descriptio rei</i>	196	<i>De judiciis</i>	243
<i>Descriptio personæ</i>	201	<i>De sententiis</i>	244
<i>Descriptio loci</i>	206	<i>De expolitione</i>	247
<i>Descriptio temporis</i>	207	<i>De apologis</i>	249
<i>Egressio sexta locuple-</i>		<i>De somniis</i>	251
<i>tandi ratio</i>	208	<i>De fictis narrationibus</i>	ibid.
<i>Septima ratio</i>	209	<i>De allegoriis theolog.</i>	252
<i>Octava locupletandi ra-</i>		<i>Ratio colligendi exempla</i>	
<i>tio</i>	210		253
<i>Nona ratio dilatandi</i>	211	<i>De partium Rhetorica-</i>	
<i>Decima ratio</i>	214	<i>rum multiplicatione</i>	267
<i>Undecima ratio</i>	223	<i>Epilogus operis</i>	277
<i>Loci communes</i>	224	<i>Quid tam brevitatis,</i>	
<i>Quomodo tractanda sint</i>		<i>quàm copię studioſo,</i>	
<i>exempla</i>	226	<i>vitandum</i>	ibid.
<i>Secundus modus locuple-</i>		<i>Peroratio</i>	279
<i>tandi</i>	227		
<i>De exemplo fabuloso</i>	228		

FINIS.

